

SANTERI VALO

KREIVIN

AKKAAN

KREIVIN AIKAAN

SANTERI IVALO

KREIVIN AIKAAN

HISTORIALLINEN ROMAANI

PORVOO

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKYHTIÖN
KIRJAPAINOSSA PORVOOSSA 1926

I. MYTTYYN MENNYT JUHLANÄYTÄNTÖ.

Leppoisasti lämmitti keväinen aamuurinko kivisen kirkkoaidan itäsivustaa, johon nojautuneina seista retkotti muutamia pitkätukkaisia, liuhpartaisia nuorukaisia. He olivat ylioppilaita. Kiviaidan viereinen talo siinä oikealla tuomiokirkon takana, ja siihen kuin kiinni kasvanut, oli heidän opinahjonsa, akatemiatalo. Turun vanha koulu-talo, jossa teinejä edellisinä vuosisatoina oli »sainoitettu», oli näet nyt kuusi vuotta sitten, jolloin Turun yliopisto perustettiin, kohotettu akatemiatalon arvoon. Siihen taloon päin nyt noiden aidan vierellä lepääväin, tasalakkisten nuorten miesten silmät pälyivät.

Varsinkin nuorimpain ylioppilaiden oli tapana aamuisin, ennenkuin menivät kolkkoon, kylmää uhoavaan opetustaloon, kokoontua tänne ulos tarinoimaan. Tänään he eivät kuitenkaan siinä odottaneet luentojen alkamista, — niitä ei oltu akatemiassa pidetty eilenkään. Siellä oli näet eilen vietetty maisterinvihkiäisiä kaikkinne niihin kuuluvine juhlamenoineen; muutamat nuoren akatemian kasvateista olivat näet tänä keväänä saavuttaneet tuon oppiarvon. Ja tänään sinne odotettiin ylhäisiä vieraita, kirkonmiehiä ja ylimys-

väkeä, joten eilisiä juhlia tavallaan vielä tänään jatkettiin.

Juuri noita eilisiä akatemiajuhlia koskivat kivi-aidalla ja sen kupeella päivää paistattavain nuorukaisten keskustelut. He heittivät siinä pistosanoja ja sutkauksia toisilleen, remahtivat väliin nauramaan, mutta vaipuivat sitten taas alakuloisiksi ja häpeileviksi.

— Harmillinen juttu, huudahti jälleen muudan joukosta. — Juhla oli kuitenkin jo päättymäisillään niin hyvin . . .

— Mutta nyt se juhlanjuttu ei olekaan päättynyt, toisti toinen melkein uhkaavasti. — Siitä tulee vielä tuliset käräjät!

— Jossa meidät, beaanit, pannaan altavastajiksi ja sekä henkisen että ruumiillisen ruoskan alaisiksi, ennusti kolmas kaameasti.

— Niin, kaiketi jo tänään ruvetaan tutkimaan tuon illallisen kolttosien syytä? kyseli yksi hiukan arasti.

— Varmasti ja ankarasti, vakuuttivat toiset.

Hullusti ja harmillisesti siinä olikin illalla sattunut, eikä ollut ihme, että nuoret syntipukit nyt pahoittelivat ja ennustivat itselleen kuria vanhempain ylioppilaiden taholta.

Rötös oli tapahtunut juuri juhlan huippukohdassa, kun akatemiatalossa esitettiin eräiden vanhempain civisten sommittelemaa näytöskappaletta. Tosin ei mitään varsinaista juhlanäytelmää oltu esitetty eilisessä vihkiäisjuhlassa, niinkuin edellisessä, jolloin erityinen sellainen oli latinaksi

kirjoitettu ja harjoitettu. Eilen oli vihkiäisten päättäjäisiksi järjestetty ainoastaan muutamia raamatullisia kuvaelmia, joita nuoret ensivuotiset olivat vanhempain johdolla ottaneet esittääkseen. Pari alkukuvaelmaa olikin mennyt aivan säädyllisesti ja moitteettomasti, — viimeisenä oli sitten jälellä viimeistä tuomiota taikka oikeammin sen julistamista esittävä kuvaelma. Valkopaitainen enkeliparvi ilmestyi näyttämölle, s. o. sisemmän koulutuvan takapermannolle, ja sinne oli sitten ylituomarin julistaja-enkelin liideltävä lepattavin siivin alas taivaasta, s. o. tuvan laesta, ilmoittamaan sen hetken tuloa, jolloin on tuomittava eläviä ja kuolleita. Tämä julistaja oli kattohirsien varaan rakennetulta tilapäätelineeltä laskettava alas kurkihirteen kiinnitettyä köysipeliä myöten.

Kaikki oli valmista. Permännolla seisovat hyvät ja pahat enkelit laususkelivat siinä jo kuvaelmaan kuuluvia säkeitä, ja julistajaenkeliä oli ruvettava vipuamaan taivaasta alas. Mutta mikä lie sillä hetkellä sattunut: teline ylhäällä petti! Sekä siihen kuuluvia lankkuja että kattolautoja rupesi yhtäkkiä yläilmoista romahtelemaan lattialle juuri kun julistajaenkeli heittäytyi laskuköyden varaan alas liidelläkseen. Tuo taivaasta laskeutuva julistaja oli pahemmassa kuin pulassa: köysi ei luistanut hyvin ja lautoja sinkoili hänen ympärillään. Hän hätäntyi siellä ylhäällä, hapuili toivottomasti käsillään joka taholle ja — huusi apua! Nyt hätäntyivät köyden pitelijätkin ja päästivät kaiken romahtamaan alas; itse päänenkeli putosi sieltä

lautojen lomissa lattialle hyvin vähän enkelimäisesti.

Noloa, täydellistä sekasotkua! Permantoenkelit niin hyvät kuin pahatkin pakenivat lautasadetta eivätkä ehtineet auttamaan ylienkeliiä irti kainaloluorista; yleisö, professorit ja kutsuvieraat, vetäytyivät vähitellen tiehensä. Tosin siinä kaikessa oli jotakin maailmanlopun ryskettä ja hävitystä, mutta ei sellaista, joksi kuvaelma oli tarkoitettu.

Se oli päättynyt rötökseen, — tämä oli auttamaton tosiasia. Mutta kenen syy?

Kiviaidan reunalle istumaan nousseet nuoret miehet syyttelivät siitä etupäässä sitä Eşa-nimistä toveriaan, joka oli ollut pääenkelin vaativassa osassa.

— Sinä Ešaias Pontanus siellä katon rajassa taitamattomasti toheloit, särjit telineen ja pudotit lautoja alas!

— Teline oli huonosti tehty, puolustelihe asianomainen, hento, kalpea poika, jota hänen toverinsa puhuttelivat väliin Sillan Ešaksi väliin nimen latinalaisessa muodossa. Hänet oli juuri hentoutensa ja kepeytensä vuoksi pantu ja pakotettu liitelijäenkelin vaaranalaiseen tehtävään. — Jäin siellä yhtäkkiä roikkumaan köyden varaan; siinä ei olisi ollut hauskaa kenellekään!

— Mutta silloin tarrasit tietysti kiinni vanhoihin lautoihin, tunnusta pois, ja repäisit niitä irti, väittivät päällekkantajat.

— Tietenkin koetin johonkin tarrautua, puo-

lustelihe laiha nuorukainen teerevästi, joskin avutoman näköisenä. — Mutta en minä lautoja repinyt, vaan lienee niihin tarttunut hinausköysi, joka ei heti juossut ja joka veti laudat irti, kun minua ruvettiin laskemaan . . .

— Älä kiemurtele, Esa, sinä siellä hätiköit, kiivailivat vain toiset. — Sinunhan olisi ollut siellä liikuttava sievästi kuin enkeli, jottei mitään rötöstä olisi päässyt tapahtumaan!

— Koettaisit itse roikkua köydestä, kun et tiedä edes, kestääkö laho niskahirsikään! — Näin väitteli syytetty yhä, mutta armoa hän ei saanut soimaajiltaan:

— Sinun on syy! Joka tapauksessa sinun olisi ollut pysyttävä siellä arvokkaana, — putoavat laudat olisi ehkä mitenkuten voitu selittää maailmanlopun ryminään kuuluviksi. Mutta sinä rupesit huitomaan ja huutamaan apua, — ajattele nyt, peijakas vie, arkkienkeli, joka huutaa apua!

Tottahan se oli tuokin, myönsi syytetty itseksseen, mutta ääneensä hän väitti, että siinä paikassa olisi kuka tahansa parkaissut.

— Ja hätäysittepä tekin, permantoenkelit, siellä alhaalla, pakoonhan juoksitte!

Tätä eivät nämä viimemainitutkaan voineet kieltää eivätkä selittää aivan arvokkaaksi teoksi. Mutta pääsyyn he kuitenkin sälyttivät ahdistamansa Ešan hennoille hartioille.

— Jos ei meille kenellekään tänään kunnian kukko laula tuon eilisen johdosta, niin ei se laula sinulle varsinkaan, vakuuttivat he. — Vanhemmat

ylioppilaat uhkasivat jo eilen julmistuneina antaa meille selkään, ja sinut he uhkasivat tänään uudestakastaa Aurajoessa!

Sen he voivat tehdäkin, ymmärsi Esa. Hän oli selvillä siitä, että väärin ja kohtuuttomasti häntä tässä nyt syytettiin, mutta selvillä siitäkin, että nuo vanhemmat civikset osaavat pitää nuorempainsa joukossa hirmuisen ja säälimättömän kurin. Sen hän oli kokenut viime syksynä, jolloin hänet ja muut uudet ylioppilaat monilla kärsimysmenoilla otettiin akatemian yhteyteen. Saattavat nyt hyvinkin ruveta uudestakastamaan, — Esan selkäpiitä karmasi, kun hän ajatteli pakollista uimista vasta jäänsä luoneessa Aurajoessa . . . Siinä sitä ollaan! Hitto sentään, että hän oli lopultakin suostunut koko tuohon taivaastaliitelijän virkaan, — nyt hänestä ilmeisesti aiottiin tehdä se syyperka, joka saa vastata kaikkien yhteisestä onnettomuudesta!

Nuori mies puri hammastaan. Hän ei tahtonut näyttää pelkoaan eikä katkeruuttaan, mutta hänen sydämeensä rupesi kasaantumaan synkkää uhmaa. Tämä elämä on nyt taas kokonaan hiivatista heitettyä! Viime aikoina oli hän ollut mieleltään synkkä muutenkin, synkkä ja toivoton. Ei ollut hänellä ruokaakaan. Opiskelepas tässä sitten nälkäisenä ja äyrittömänä, — se masentaa hilpeänkin luonteen. Aterian päivässä hän oli viime aikoina saanut armeliailta porvareilta tai äveriäämmiltä tovereiltaan, — miten senkään aterian nyt käynee tuon eilisen rötöksen jälkeen! Talvikausi oli miten

kuten mennyt kotieväiden ja kerjuun avulla, mutta nyt keväällä tuntui lukutie nousevan aivan pystyyn, — nousevan niin useammillekin varattomille ylioppilaille. Mitä siitä lopuksi tulee . . . !

No, olihan sitä yhtä ja toista muutakin, joka häiritsi ja hidasti opiskelua, myönsi mietteihinsä vaipunut Esa, siitä aidalta katsellessaan koulutuvan luona vähitellen elpyvää liikettä. Nämä tällaiset monipäiväiset juhlat esimerkiksi . . . ! Ja monet pienemmätkin pidot, — toverielämä yleensä, joka yhä enemmän nieli mukaansa kaikkine kujeineen, olviretkineen ja tappeluineen — niihinkin sitä lukuaikaa hupeni. Nuoren miehen täytyi hymähtää kesken synkkäin mietteittensä. Aina sitä sentään pääsi toverien kanssa istumaan kellarikapakkain syvänteisiin, kiistelemään tieteilisistä ongelmista taikka koreimmista porvaristyttyäristä, vaikei aamiaisesta ollut tietoa . . . ! Hänen mielensä siinä taas keveni, ja yhtäkkiä heläytti hän ikäänkuin äskeisen, surullisen keskustelun lopettajaisiksi sieltä kiviaidalta laulunpätkän:

Tyhjä on vatsa ja keveä on mieli.

Keveästi luistaa taas latinan kieli . . .

Toverit, äskeiset syyttäjät, yhtyivät lauluun, ja ennen pitkää naurettiin koko sille eilisellekin hullunkuruudelle. Sen raskaampia eivät näiden nuorten huolet toki olleet. Ja samassa keskittyi heidän huomionsa kirkon pääoven edustalle, johon jo rupesi keräytymään juhliin saapuvaa väkeä.

— Mitä juhlia ne nämä nyt sitten taas oikein ovat?, kysyi Esa, joka jo eilen oli saanut juhlista tarpeensa. Eikä siitä näyttäneet olevan kaikki toisetkaan aivan selvillä.

— Muistojuhlia kenraali Ståhlhandske-vainajalle, joka jo vuosi sitten tänne tuomiokirkkoon haudattiin, tiesi sentään joku joukosta. — Nyt on hänen leskensä saapunut Turkuun.

— Ja samalla juhlietaan kenraalin lesken akatemialle tekemää lahjoitusta, lisäsi toinen. — Tänne keräytyy nyt kirkkoon ja akatemiaan paljon juhlapukuisia.

— Ylioppilaidenkin on kuulemma käsketty saapua juhlapuvussa kirkkoon, tiedotti muudan koiranleuka aidalta. Ja silloin remahti koko muurinharjalla istuva nuorukaisparvi suureen nauruun.

— Juhlapuvussa!

Hehän olivat juhlapukimissaan joka päivä, niin arkena hioessaan vanhan latinakoulun kuluneita penkkejä, kuin pyhinä tuomiokirkossa, — yhdessä samassa nuhjautuneessa tai paikkaisessa opiskelijan lyhyessä mekossa. Muuta pukuahan heillä ei ollut. Olihan kyllä yliopistossa varakkaampiakin oppilaita, oli eräitä nuoria aatelispoikia, joita yksityisopettajat ohjailivat, oli myös äveriäiden porvarien poikia, joilla oli riittävästi sekä vaatteita että kolikoita ja jotka joskus saattoivat tarjota äyrittömällekkin aterian tai olutkipon. Mutta useimmat joukosta, opinteille antautuneet pappien tai muiden maalaisten pojat, olivat yhtä köyhiä ja nukkavie-ruja kuin nämä kirkonaidalla istujat . . .

Yhtäkkiä kapsahtivat nuoret miehet muurilta alas ja lähtivät laskeutumaan akatemiataloon päin. Professoreja näkyi näet jo astuvan sinne kirkon kupeitse pitkissä, mustissa juhlatakeissa ja valkoisissa laskoskauluksissa, ja itse rehtori, Eskil Petraeus viittoili sieltä kipakalla kädenliikkeellä ensivuotisille, että heidän jo on aika asettua paikoilleen akatemiassa, sieltä kaikki yhdessä kirkkoon lähteäkseen. Ja aika jo todella olikin. Sillä Aurajoen sillalta rupesi kuulumaan ratsujen töminää ja rattaiden räminää, — linnanvieraat olivat siis tulossa!

Hetken kuluttua heitä ajoikin sieltä ylös kirkkokatua myöten sekä herroja että rouvia, loistavissa, nahkalla päärmetyissä viitoissa ja hulmuavissa sulkahatuissa. Turun puolen pojat tunsivat tuosta komeasta saattueesta kohta eräitä Kankaisten Horn-suvun ylhäisiä jäseniä, tiesivätpä he itsensä sotamarskinkin, Kustaa Aadolf-vainajan »oikean käden», Kustaa Hornin, saapuneen Tukholmasta Suomeen näille juhlille. He nyt kertoivat tarkemmin itse juhlan aiheestakin. Kuuluisan sotaaurhon Torsten Ståhlhandsken leski, Kristina Horn, rikas ja ylhäinen rouva, oli äsken palannut Saksasta, jossa hän miehensä kuoleman jälkeen oli vuoden viipynyt, ja hän oli nyt tuonut laivassaan lahjana Turun nuorelle akatemialle sen kirjaston, jonka Ståhlhandske voitokkaalla Tanskan sotaretkellään oli kolme vuotta sitten ottanut sotasaaliiksi Aarhuusin piispankaupungista, — 900 vahvaa nidettä! Tämä suuriarvoinen lahja Suomen yliopistolle, jolla

näihin asti tuskin oli ollut kirjastoa muuta kuin eräitä oppikirjoja, tuotiin nyt linnasta niissä raskaissa vankkureissa, jotka parastaikaa, rakuunavartion ympäröiminä, kolisivat Turun kuoppaisilla kaduilla.

Juhlat alkoivat kirkossa, jonka pääoven edustalla vallasvieraat nousivat satulasta ja jonne ylioppilaatkin nyt yhtenä rykelmänä sivuovesta laskettiin. Siellä piti tuolle loistavalle yleisölle, jonka joukossa nähtiin maan useidenkin ylimyssukujen edustajia ynnä kirkollisia ja maallisia mahtimiehiä, Turun ruotsalaissyntyinen vanha piispa, äreä-ääninen Isak Rothovius, kauniin, siloitettun ylistyspuheen Torsten Ståhlhandskesta ja hänen mainetöistään. Piispa kohdisti lopuksi kiitossanansa läsnäolevaan leskeen, jonka toimesta rikkaasti koristettu hautakappeli äsken oli tuomiokirkkoon rakennettu. Hautapuheen jälkeen jatkuivat sitten kirkolliset juhlamenot messuiheen ja virsineen.

Tällävälän oli akatemiatalon edustalla jo ruvettu vankkureista purkamaan niitä raudoitettuja arkkuja, joissa lahjakirjat olivat, sekä kantamaan niitä akatemiataloon. Joukko ensivuotisia ylioppilaita hiipi nyt kirkosta ulos uteliaina tätä aarretta näkemään ja auttamaan rakuunoita arkujen kantamisessa. Tässä touhussa hääri jo äskeinen »syntipukkikin» mukana. Ja kun toiset toverit häntä siinä puhuttelivat Sillan Esaksi, pysähtyi äkkiä eräs kuormaston saattomiehistä, tuuheaviiksinen, tummaksi ahavoitunut rakuuna-

kersantti hänen eteensä, tuijotti häntä hetkisen jalat levällään ja virkkoi sitten:

— Oletpa piru vie sinä laiha poika lappalainen erään sukulaismieheni näköinen, hänen nuorempana ollessaan.

Ja kun Esa vain ällistyneenä tuijotti outoa puhuttelijaa, jatkoi tämä:

— Sano, oletko Rautalammen salomailta kotoisin, Sillan Mikon, Kiurusalmen kappalaisen poikia, — hä?

— Sieltä olen kotoisin, myönsi Esa, yhä hämmästellän vieraan, punanaamaisen soturin puheita.

— Arvasinhan sen, kun sinua Sillan Esaksi sanottiin, jutteli rakuuna mielihyvissään. — Samat kapeat kasvot ja hento vartalo kuin isälläsikin, — terve, sukulaismies!

— Terve, vaikka en siitä sukulaisuudesta mitään tiedä, vastasi Esa ojentaessaan hiukan epävarmasti vieraalle kätensä. — Kuka olet sitten sinä, sotakarhu, joka minut isästäni tunnet?

— He, he, nauraa röhitti jäykkäliikkeinen rakuuna niin että vatsa hytkyi. — Vai et minua enää tunne! No, vastahan olitkin nassakan tapin mitainen, kun minut viimeksi näit, ja senjälkeen on sotakarhu tietysti komistunut. Mutta koetappas pinnistää älyäsi, etkö muistaisi sentään isäsi orpanaa, Jyri-setää Sysikorvesta, joka teidän salolanne erään talvikauden majoili.

Jo vilkastui Esankin ilme:

— Jyri-sedän, muistanhan toki; se oli sinä

talvena, jolloin meidän salolta ensi kerran haettiin miehiä sotaväkeen . . .

— Niin, pitkälle toistakymmentä vuotta siitä on aikaa, keskeytti rakuuna, joka jostakin syystä ei näyttänyt haluavan jatkaa keskustelua tuosta sotaväkeen hausta. — Ja nyt sinä olet täällä papiksi opettelemassa, niinkö?

— Niin olen, vastasi Eša, hiukan huokaisten, tieteellisten opintojensa vastamäkiä muistellesaan.

— Nuorin pantiin siis lukutielle, totesi uusi sukulaismies. — Miten olet sieltä korvesta asti tänne Turkuun kulkeutunut?

Jyri-setä tunsu ja muisti hyvin tarinan siitä, miten Mikko-pappi nuijasodan myllerryksen jälkeen ja kapinaan osallisena oli pakolaisjoukon mukana lähtenyt Sisä-Suomen asumattomille perukoille ja siellä asettunut pienen uudiskappelin sielunpaimeneksi. Eša sai nyt hänelle vain lyhyesti kertoa, miten isävanhus siellä erämailla oli ruvennut lukemaan latinaa hänen, nuorimpansa, kanssa ja sitten toimittanut hänet Viipurin kouluun, valmistuttaakseen hänestä itselleen apulaisen. Mutta asiat olivat Suomessa nyt entisestään niin muuttuneet, että papiksi pääsemistä varten oli opiskeltava myöskin Turun uudessa akatemiassa, ja sitävarthanhan se oli Eša viime syksynä eväskontti selässään saapunut tänne.

— Ja milloin sinut täältä pönttöön päästetään? tiedusteli sukulaismies edelleen.

— Saa nyt nähdä, vastasi Eša vältellen. —

Kun olisi varoja, että saisi painaa yhteen pohteseen . . .

— Vai köyhyys puristaa, totesi rakuuna. — Niin, kolikoita ei tietenkään paljon keräänny isällesi sieltä uudiskappelista. — Tuikeasilmäinen, mutta hyväntahtoisen näköinen soturi kaivoi laajojen ratsuhousujensa taskusta pari hopearahaa, jotka hän ojensi Esalle. Ja kun tämän toverit syrjästä kadehtien katselivat sitä odottamatonta anteliaisuutta, pisti hän lantin vielä heillekin, sekä rupesi edelleen Esalta kyselemään:

— Mitenkä muuten hentomielinen serkkuni, isäsi nimittäin, jaksaa siellä korvessa? Hän on jo vanha mies.

— Raihnainen se kuuluu olevan, kertoi Esa. — En ole nähnyt isääni pariin vuoteen; tulin tänne Turkuun suoraan Viipurista.

Karski soturi katseli taas, jalat levällään seisten, kotvan aikaa ääneti nuorta, kuihtuneen näköistä sukulaispoikaa. Hän näytti mielessään pohtivan jotakin päähänsä äkkiä pälkähtänyttä ajatusta, ja virkkoi sitten vilkkaasti:

— Lähde nyt minun matkassani isääsi tapamaan ja kotonasi käymään!

— Vai sinnekö päin matkanne käykin, virkahti Esa tuota äkkitarjousta ihmetellen. — Luulin teidän kuuluvan Kristiina-rouvan saattoväkeen.

— Siihen me kuulummekin, mutta on meillä täällä kotimaassa sentään muitakin asioita toimitettavina, jutteli rakuunakersantti nyt vähän salaperäisesti. — Pääset kuin pääsetkin matkassani kotiisi,

saat hevosen ratsastaaksesi, ruokaa saat runsaasti, eikä sinun tarvitse muuta kuin väliaikoina tehdä meille pientä kirjoitustyötä.

Oudolta se tarjous Eästä tuntui, mutta hänen uusi tuttavansa puhui siitä kuitenkin vallan vakavissaan. Eäsa luimisteli nyt sivuilleen nähdäkseen, olivatko hänen toverinsa vielä siinä kuuntelemassa, — ei, he näkyivät jo kävelleen syrjemmäs —, ja hän kävi nyt Jyri-sedän ehdotusta tarkemmin tiedustelemaan. Muutamin sanoin hänen äkkiä tapaa-mansa sukulaismies silloin selitti, että heillä, kotilomalle lasketuilla rakuunoilla, oli tehtävänä hankkia maan eri osista uutta sotaväkeä taistelutanterille Saksaan, nahkapoikia, joita sinne liian hitaasti kotoa toimitettiin. He olivat toisin sanoen noita maan väestön joukossa kammottuja »sotaväen rummuttajia», jotka hyvällä tai pakolla kirjoittivat uusia rekryyttejä sotaväkeen ja sitten veivät heidät kaukaisille sotasijoille.

— Lähdetkö matkaani Keski-Suomeen, kehoitteli Jyri uudelleen. Ja Eäsa rupesi nyt tuota tarjousta tiukasti miettimään.

Hänen ensi ajatuksensa oli, että tässähän aukeni hänelle sopiva ja ovela keino livistää toveriensa epäoikeutetusta kurituksesta ja nolata heidät. Mutta ratkeaisihan siten samalla hänen ruokapulansakin. Viime aikoina oli Eäsa, köyhyyden kimpussa rimpuillessaan, usein miettinyt, olisiko tästä, kun akatemiassa kohta kesäloma alkaa, lähdettävä kaukaiseen kotipitäjään asti lukueväitä keräämään, vai tekisikö hän kerjuumatkan johon-

kin Etelä-Suomen vauraampaan seutuun. Nyt tuntui Jyri-sedän tarjous ratkaisevan sen kysymyksen ilman muuta, ja se ratkaisu sopeutui muutenkin hyvin hänen viimeaikaisiin mielialoihinsa. Hitto soi, pitäkööt toiset täällä beaani-käräjänsä ja uittakoot Aura-joessa ketä tahtovat . . . !

Hänen äänensävyänsä ei senvuoksi ollut ollenkaan kielteinen, kun hän vastausta odottavalle soturille heitti vastakysymyksen:

— Milloinka lähdette?

— Tänä iltana . . . !

— Olisipa se äkkilähtö! oli Esa vielä empivinään.

— Pitäisihän minun sentään anoa ja saada rehtorilta lähtölupakin . . .

Hän katseli auringon asemaa, — päivä oli jo kirkkojuhlaa pidettäessä ehtinyt puoleen, ja vielä hän oli juhlahetki akatemiassakin vietettävä. Hän lupasi tämän juhlan aikana vielä miettiä tehtyä tarjousta. Mutta Jyri järkeili:

— Mitä miettimistä siinä on! Kun sinulla ei ole täällä leipää eikä särvintä, niin täytyyhän sinun täältä lähteä.

Mutta heidän keskustelunsa katkesi siihen. Kirkossa olivat näet juhlamenot vihdoin päättyneet, ja ylhäiset vieraat nousivat jo verkkasenvakavassa saattokulussa sieltä akatemiaan päin. Kersantin täytyi komentaa rakuunansa rintamaan vallasväkeä vastaanottamaan; hän ennätti vain käskävästi suihkaista Esalle:

— Tule luokseni linnaan täältä päästyäsi!

— Tulen. — Esakin kiirehti koulutupaan ollak-

seen paikallaan vierasten saapuessa tuohon korutomaan luentosaliin, jonne heitä avopäin ulos rientäneet professorit opastelivat. Siellä luovutti nyt Kristina Horn virallisesti suuren kirjalahjansa Turun yliopistolle, ja sen rehtori, Eskil Petraeus, kiitti lämminhenkisessä puheessa vainajaa ja jaloa rouvaa tästä arvokkaasta lahjasta ja heidän osoittamastaan myötämielisyydestä syntymämaansa nuorta akatemiaa kohtaan.

Esa kuunteli, seisoessaan siinä toveriensa rykelmässä, vain puolella korvalla noita kauniita puheita. Hänestä tuntui hiukan pahalta sydäneläällä ajatellessaan edessä olevaa äkkilähtöään — kuin varkain pois tästä toveripiiristä ja opinahjosta! Vai liekö tuntunut pahalta sydäneläällä vain siksi, ettei hän koko päivänä ollut taas ruoan palaakaan maistanut . . . Eihän tästä tällä menolla tosiaankaan tule mitään! Luvutkin Esaa tällä hetkellä aivan ellottivat. Ehkäpä kun hän syksyllä palaa, täysi eväskontti mukanaan, työ ja toverielämä taas maistuu toiselta. Jyrin mukaan hän nyt lähtee, se on päätetty asia, — mikseipä hän noudattaisi hyvää tarkoittavan sukulaismiehen ystävällistä kutsua!

Näin se päätös hänessä juhlan varrella varmistui. Kun ylioppilaat sen loputtua akatemiatormältä katselivat vallasväen paluuta linnaan päin, kuiskasi siinä vielä eräs tovereista Esan korvaan:

— Tänä iltana ne siis pidetään täällä käräjät sen eilisen rötöksen johdosta. Pidäpäs nyt puolesi, poika!

Siihen Esa jo hiukan ivallisesti vastasi:

— Niin, pitäkööt syylliset puolensa, minä en sellaiseksi ilmoittaudu.

— Sitä ei kysytä, niskasta vain käyvät kiinni!

— Ka käykööt. Terve pojat!

Esa lähti saattueen perästä astumaan Aurajoen toiselle puolelle, jossa hänellä oli asuntonsa erään suutarin tuvassa. Suutarin akalle työnsi hän nyt toisen hopeakolikkonsa ja sai kuin saikin tältä entisten velkainsa lisäksi kupillisen hernerokkaa ja leipäpalan. Mutta samalla hän myös sai neuvon lähteä maaseudulle ruoanhakuun, koska leipäkin oli jo kovin lujilla suutarin perheessä. Esa kertoi iloisesti juuri samaa asiaa ajatelleensa; aikoī näet lähteä erään sukulaisensa mukana jo tänään. Ja hän rupesikin kohta mättämään vähät vaatteensa ja kirjansa pieneen arkkuun, jonka hän jätti tuvan nurkkaan.

Näin hän lähti tyhjin käsin jatkamaan vaellustaan joenvartta alaspäin Turun linnaan, joka sieltä korkeana hohti vastaan. Linna oli äsken, Pietari Brahen siellä ylimaaherrana kolme vuotta isännöidessä, pantu ulkopuolisestikin upeaan kuntoon, ja sen sisäsuojat, joissa nytkin majaili paljon ylhäisiä vieraita, kuuluivat olevan varsin komeassa asussa. Mutta Esa hakeutui siellä huovien tupaan, jossa miehiä parastaikaa varustautui kuin pitkälle retkelle, ja pian hän siellä tapasikin Jyrin Ståhlhandsken lesken saattomiesten joukosta. Kersantti astui touhuavana häntä vastaan ja kysyi ensi sanoikseen:

— Osaathan ratsastaa?

— Minkä maalla lienen lapsena oppinut, vastasi Esa, vielä hiukan empivänä katsellen tuota lähdön hurinaa.

— Nyt sinun on osattava, puhui Jyri käskevällä äänellä. — Tuossa saat asetakin ja saappaat, pue ne tässä pian päällesi! Minä hankin sinulle sillaikaa hevosen; meillä on varahevoseja matkaamme varten. Hiiteen lattea tasalakkisi; tuosta saat päähäsi sulkahatun, joka soturille kuuluu! Ja miekka vöineen on siinä vieressä.

— Pitääkö minun lähteä oikein rakuunamiekka vyöllä täältä ratsastamaan? ennätti Esa vielä epäileväenä ja miltei jo katumapäällä kysäistä. Mutta kersantti vain hoputti häntä:

— Tietysti — kiireesti saappaat jalkaasi! Me olemme tänään vielä armollisen rouvan ratsu-miehiä, jotka saatamme hänet ja muun juhla joukon Kankaisiin.

— Mitä sinne? Entä sitten?

— Sitten kuulet, nopeasti nyt vain asepukuun!

Esa puisteli päätään äkilliseen haahmonmuutokseen ryhtyessään. Peräti oudoilta tuntuivat hänestä nuo raskaat kannussaappaat ja väljä asetakki, jonka hän vetäisi oman pikkumekkinsa päälle, eikä hän miekanhihnojakaan heti osannut selvittää. Mutta tuossa palasi jo Jyri ilmoittamaan, että hevonen on Esallekin valmiina pihalla, jopa satuloitunakin . . . , kiireellä vain selkään, sillä vallasväki laskeutuu jo herrassuojista alas. Ei ollut aikaa enää epäröimiseen. Viipymättä oli Esan kavuttava

ratsunsa selkään ja koettava sitte pysyttäytyä mahdollisimman tarkoin Jyrin hevosen perässä.

Turun linnasta lähti kohta pieni seurue vallasnaisia ja herroja painumaan rantatielle ja kaupunkiin päin. Sitä seurasi Jyri-kersantti kymmenkunnan ratsumiehen kanssa, joiden joukossa nyt ylioppilas Esaias Mikaeli Pontanus rakuunan värikäässä puvussa ajoi akatemiakaupunkinsa halki. Sillan korvasta kääntyi matka ylös Multavierulle, Maskun tielle päin. Siinä tienkäännteessä seisoi nyt muiden töllistelijäin joukossa pari ylioppilastakin, katsellen komeapukuisen vallasväen siroa ratsastusta. Toinen heistä oli niitä samoja pitkätukkaisia, nukkavieruja poikia, joiden kanssa Esa aamulla oli väitellyt kirkkoaidan kupeella, ja tämä tuijotti hämmästyneenä ja kysyvän näköisenä tuota yhtä Ståhlhandsken lesken saattomiestistä, jonka kasvot olivat kuin ilmettyiset Sillan Esan kasvot. Mutta asu ja asestus ja ryhtikin oli sentään vieras, . . . mies istui siinä jäykkäselkäisenä ja kylmänä. Nuori ylioppilas seurasi retkikuntaa vielä pari askelta vakuuttautuakseen, että hän oli nähnyt oudot kasvot. Oli varmasti, sillä pieninkään ilme ratsumiehen kasvoilla ei osoittanut, että hän olisi tuijottavaa lukumiestä tuntenut, eivätkä nuo vastakkain puristetut huulet värähtäneetkään. Se oli kuin olikin joku vieras rakuuna, vaikka sen kasvot olivat merkittävästi muistuttaneet Esaa.

Vasta kun sillankorva oli jäänyt kappaleen taaksepäin, virisi pieni hymy nuoren ratsastajan kasvoille ja hänen silmäkulmistaan rupesi veitikka naureske-

lemaan. Nukkavierut toverit taisivat juuri olla menossa niihin akatemian kärkeihin, — se ajatus hykäytti Eisan mieltä. Mutta samalla tämä äkki-muutos, tämä kulkunsa vieraassa seurassa, vieraan hevosen selässä ja rakuunapuvussa häntä ikäänkuin huimasi . . . Hänen sydämalassaan tuntui melkein samanlainen vihlaisu, kuin oli tuntunut eilen illalla hänen köyden päässä roikkuessaan ja lautojen romahdellessa. Mutta tällä kertaa ei mitään huutoa päässyt hänen huuliltaan.

II. KANKAISISSA.

Hornien vanhassa sukukartanossa Kankaisissa olivat viime vuodet olleet peräti hiljaiset ja yksitoikkoiset. Suvun kaikki miehiset jäsenet olivat olleet sieltä poissa, useimmat upseereina Kustaa Aadolfin suurissa sodissa, toiset taas vaativissa valtiotoimissa Ruotsissa tai Virossa. Kotona Kankaisissa oli asunut ja asui nytkin vain Evert Hornin leski, Margareta Fincke tyttärineen, emännöiden siellä suvun nykyisen vanhimman jäsenen, kenraali Kustaa Kaarlonpoika Hornin lukuun.

Nämä naiset ja talon hoitajat sekä alusta'aiset hämmästyivät senvuoksi äärimilleen, kun eräänä kesäkuun päivänä 1646 Turun linnasta lennähti heille sanoma, että ylhäinen herra Kustaa Horn useine vieraineen oli seuraavana päivänä saapuva Kankaisiin, viipyäkseen siellä osan kesästä. Pallattuaan Ruotsiin jo muutamia vuosia sitten Saksan sodasta ja pitkästä sotavankeudestaan oli Kustaa Horn taas ollut ylipäällikkönä Tanskan sodassa sekä hallitustoimissa Tukholmassa, joten hän nyt vasta ensi kerran oli päässyt käymään sukutiloillaan Suomessa. Viidenkolmatta vuoden väliajan jälkeen hän tänään saapuu Kankaisiin.

Tieto siitä tuotti tietysti sanomattoman yllätyksen ja hälinän kartanon hiljaisiin oloihin. Sen vanhan, miltei kuutionmuotoisen kivirakennuksen tilavat yläkerta-suojat olivat vuosikausia olleet asumattomina ja olivat ne nyt siis äkkiä pantavat kuntoon. Kallisarvoiset seinäverhot ja uudinkankaat olivat kaivettavat esille arkuista, vanhat sukhopeat ja asekoristukset niinikään, ja »pakarin» laesta läksi tupruamaan sakea savu, kun siellä käytiin vieraille kystä valmistamaan. Takapihalla saivat vasikka ja karitsa uhrata nuoret henkensä, ja kellarissa lyötiin tapit auki vanhoista viinitynnyreistä, jotka siellä olivat säilyneet aina suvun vanhempain sotasankarien, Evert ja Kaarlo Hornin loisto-ajoilta asti.

Odotetut vieraat olivat jo matkalla Turusta päin, ratsastaen verkkaisesti kaunista tietä myöten ja pitäen keskenään iloista seurustelua. Joukon etunenässä ajoi mustassa samettipuvussa, suuri, musta töyhtö hatussaan, itse sotamarski Kustaa Horn suoraselkäisenä ja jäykkänä, milteipä juhlallisen näköisenä. Vain harvoin vaihtoi hän sanan jonkun seuralaisensa kanssa, muuten hän istui ääneti yksinäisissä mietteissään ja silmäili kylmästi, synkännäköisenä, lapsuutensa leikkimaita.

— Onko hän aina ollut noin vakava ja raskasmielinen? kysyi Esa, ratsastaen saattojoukossa setänsä rinnalle ja uteliaana katsellen edessä kulkevan vallasväen komeaa rykelmää.

— Niinkö kenraali — kuuluu olleen lapsuudestaan asti, selitti Jyri, joka Saksassa oli palvellut

Hornin komentamissa joukoissa ja hyvin tunsii tämän ihailemansa sankarin. — Hän on syntynytkin vankilassa, hänen isänsä kun oli joutunut silloisen Kaarlokuninkaan epäsuosioon, ja hänen nuoruudenvuotensa ovat isolta osalta kuluneet Vironmaalla, jota silloin pidettiin miltei karkoitustaipaikkana. Nämä ilottomat ajat ovat ehkä jo ne painaneet leimansa kenraalin luonteeseen ja ulkomuotoonkin.

— Mutta kylläpä hän siitä sitten pian kohosi arvoon ja mahtiin, muisteli Esa.

— Niin, hänet pantiin jo nuorena sodan kovaan kouluun, kertoi Jyri, — ja hän sai jo pian suoritettavikseen vaativia tehtäviä. Kuningas-vainaja piti häntä, kuten tiedät, parhaana ja luotettavimpana neuvonantajanaan, — mutta se kuninkaallinen suosio hankki taas hänelle paljon kadehtijoita. Kustaa Aadolfin kuoltua pidettiin armeijassa Hornia aivan itseoikeutettuna ja sopivimpana ylipäälliköksi, mutta hänen täytyi kuitenkin, pahempia kahnauksia välttääkseen, jakaa se asemansa toisten kanssa. Huh, huh! Esa, siitä tuli paljon sotkua ja onnettomuutta koko sodankäynnille, mutta Kustaa Hornille itselleen tietysti enin harmejä, jotka syvensivät hänen kasvojensa synkkiä vakoja!

Ratsastettiin ääneti harvaksi hakatun metsän halki. Jyri ei nähtävästi tahtonut ruveta siinä sen tarkemmin repimään niitä okasia, joita oli jäänyt hänenkin sydämeensä noilta raskailta sotavuosilta, jolloin Weimarin herttua pakotti Kustaa

Hornin vastoin tämän vakaumusta suostumaan varomattomiin sotatekoihin. Hetken kuluttua hän kuitenkin, mainittuaan itsekin olleensa mukana Nördlingenin onnettomassa taistelussa, ikäänkuin selittäen lisäsi:

— Tämä tappio se on luullakseni enemmän kuin mikään muu synkentänyt kenraalimme kasvot ja katseen.

— Hän joutui siellä keisarillisten vangiksi, tiesi jo Esakin.

— Kahdeksaksi vuodeksi, ja sen voit arvata, että ne olivat raskaita vuosia toimen miehelle. Mutta raskaimmin on häntä sittenkin varmasti raadellut katumus siitä, että hän, varova ja viisas kenraali, tuolla kertaa oli taipunut saksalaisen herttuan tyhmänrohkeaan hyökkäysvaatimukseen. Noina vuosina menetti hän vielä perheensäkin, — ei jäänyt hänelle muita kuin tuo tytönheiska jällelle!

Esan katse oli jo ennen mielenkiinnolla seurannut sitä nuorta, tummatukkaista tyttöä, joka siellä edessäpäin vallattomasti ratsasti ryhmästä toiseen ja johon Jyri nyt viittasi. Se oli terhakka tyttö, jonka hipiä oli maidonvalkoinen, jonka tumma tukka hulmusi tuulessa ja jonka nauru kirikkaasti helähteli, — Esa ei ollut mielestään koskaan ennen nähnyt mitään näin hemaisevaa! Hänen oli vaikea saada silmänsä reväistyksi irti tuosta amatsoonista, jonka vartalo keveänä keinui ratsastusliikkeiden mukaan, eikä hän voinut olla sedälleen huudahtamatta:

— Mutta marskin tytärtä ei ainakaan isänsä mielensynkkyys näy painavan, hän on koko olemukseltaan kuin irti maasta!

— Niin, Agnetasta näkyy kasvaneen hilpeä ja elämänhaluinen impi, myönsi Jyri. — Muistan hyvin, kun hän pienenä palleroisena seurasi isäänsä ja äitiänsä Saksan sotaretkillä ja leikki matkavau-
nussaan. Eikä kuitenkaan hänenkään lapsuutensa ole ollut iloinen. Hänen äitinsä ei kestänyt leiri-
rasituksia, — sinne kuoli rouva-raukka Agnetan pienenä ollessa, ja tämän nuorempi velikin, kenraalin ainoa poika, menehtyi siellä ruttoon. Mutta tyttö kesti rasitukset; hän näkyy perineen isänsä sitkeyden. Sitten on häntä kasvatettu sukulais-
perheissä Tukholmassa, eivätkä nekään lapsuus-
vuodet kuulu olleen hänelle aivan keveät. Mutta iloisen luontonsa se on noissa kaikissa vaiheissa säilyttänyt, — katso, kuinka hän siinä nytkin veikeilee! Ja kuitenkin kerrotaan Agnetan jo olevan kihloissa.

— Vai kihloissa, virkahti Esa melkein kuin pettyneenä. — Ja kenen kanssa?

— Se on joku Ruotsin kreivi, Sparren suurta sukua, — mikä lie tyhjäätoimittaja, joka himoitsee Hornin sodasta keräämiä varoja. — Jyri naurahti yhtäkkiä, virkkaen nuorelle toverilleen nuhtelevasti: — Mutta mitäs sinä, Esa, siinä . . . , ajathan hevosesi tiepuoleen, kun tyttöön vain tuijottelet. Sillä näkyy olevan omat huolenpitäjänsä, — katso vain meidän vakavaa kapteeniakin!

Nuori sotaherra, jota Jyri kapteenikseen nimitti,

tanssitti siinä todella ruskeaa ratsuaan Agnetan ympärillä, koettaen saada sitä kulkemaan vallasneiden valkoisen varsan vieressä, joka kuitenkin haltijattarensa ohjaamana syöksähteli milloin sivuille, milloin eteenpäin. Tuo Jyrin esimies, uljasryhtinen uros, Erik Kruse, oli äsken sotänäyttämöltä komennettu saattamaan Ståhlhandsken leskeä Suomeen ja huolehtimaan siellä uudesta sotaväenotosta, mutta nyt hän oli joutunut Hornin vieraaksi ja pyrki ilmeisesti hienostelevaan kenraalin vallatonta, kesytöntä tyttöstä. Neito taas näkyi vuoroin tekevän kiusaa komealle kapteenille, vuoroin taas aljumpana asettuvan hänen ratsastus- toverikseen. Erik Kruse oli nuijasodassa kunnostautuneen Jesper Krusen, Harvialan herran poika, mutta kun isä myöhemmällä iällään oli joutunut virkatehtäviin Ruotsiin, oli Erik-herrakin siellä kasvanut ja siellä jo nähtävästi Hornin neitoseen tutustunut.

— Katsos kapteenia, hoki Jyri uudelleen vallan hämmästyneenä. — Hän ei ole retkillämme näihin asti naisväestä paljonkaan välittänyt, viinistä enemmänkin. Mutta nyt hän siinä kuhertelee kuin imelä keikari, — hyi hitto! — olisiko mies joutunut satimeen?

Jyriä se ei miellyttänyt eikä varsinkaan, kun hän näki tytön ilmeiset ilveet, ja hän seurasi siinä nyt ääneti ja äreänä nuorten vehkeitä. Mutta Esasta se leikki oli hupaista; ihailien hän katseli Agnetan ovelia kujeita ja Erik-herran tarmokkaita otteita niiden torjumiseksi.

— Tuo roteva herrako se siis on sen retkikunnan johtaja, jolle minäkin nyt joudun, kysyi Esa sedältään. — Mitä varten hän, jos on lähdeittä Sisä-Suomeen, vie meidät nyt tänne Kankaisiin?

— Sanoppas sitä, vastasi Jyri murjottavana. — Illalla vielä oli suunnitelmamme lähteä Turusta suoraan Hämeeseen pitkää kesätaivaltamme aloittamaan. Kun Erik herra sitten yhtäkkiä muutti ohjeensa; arvelin sen tapahtuneen Kristina-rouvan vuoksi. Mutta nyt epäilen muuta — hitto ymmärtänee niitä juonia, joissa naisväkeä on mukana!

Jyri oli melkein vihainen, mutta Esa virkkoi huvitettuna:

— Ilmeisesti on Hornin neitosella osuutta siihen ohjelmanmuutokseen. Näetkö, Jyri, miten siellä ollaan makoisia!

Jyri katseli nuorten kuherrusta ja puisteli päätään.

— Jos asiat sinnepäin vetävät, saattaa lähtöme kylläkin lykkäytyä.

Oli jo tultu Kankaisten alueille ja ratsastettiin viljavainioiden välitse, missä touko kainona viheriöi, mutta ei vielä kukaan pidetty kiirettä. Näytti siltä, kuin olisi seurue tahallaan verkastuttanut matkansa tekoa; kukin nautti siellä omalla tavallaan. Esa viittasi sedälleen erästä toistakin paria, joka ilmeisesti oli kuherrushommissa. Päivän sankarittarella, Kristina Hornilla, joka ylväänä ajoi suurta, mustaa oritta, oli näet saattomiehenään eräs vanhahko herrasmies, joka ei hänen sivultaan luopunut. Kristina-rouva ei ollut enää

mikään nuori nainen; hän oli ollut kypsässä iässä jo mennessään Stettinissä naimisiin Torsten Ståhlhandsken kanssa, ja siitäkin oli sentään kulunut jo useita vuosia. Mutta Kirsti-rouva kantoi vuotensa keveästi ja ryhdikkäästi. Hän oli pitkähäkö, solakka nainen, jonka vyötäreiltä ratsastuspuku poimuutui alas kauniina laskoksina ja jonka jokainen kädenliike todisti hienoa arvokkuutta. Eipä ihme, että hänkin oli saanut erikoissaattajansa.

— En tunne tuota harmaatukkaista herraa, joka nyt liehuu Kirsti-rouvan kintereillä, virkkoi Jyri. — Hän ei ollut mukanamme Saksasta tultaessa; mikä lie hovimies.

— Hänet minä tunnen, kiirehti siihen Esa selittämään. — Sehän on Juho Kurki, Suomen rikkain ylimys, Turun hovioikeuden esimies, jolla todella onkin hovi Turussa, talo puistoineen ja yrttitarhoineen komeampi kuin kenelläkään muulla. Siinä hän on monet vuodet elänyt leskenä, — olisiko ukkoa nyt ruvennut se leskeys ikävyyttämään, vaikka hänellä onkin jo aikaihmissä lapsia?

— Onko hän Kustaa Kurjen isä, luutnantin, joka tuossa kenraalin rinnalla ratsastaa?, vilkastui Jyri kysellemään. — Luutnantti tuli mukanamme Saksasta; hänen on täältä Etelä-Suomesta kerättävä rekryyttejä samalla tavalla kuin meidän Keski-Suomesta.

— Sen on isä. — Juho herra on vuosistaan huolimatta vielä nuorekas, vastasi Esa. — Ja toimielias hän on sekä kovasti rahantunteva mies,

— taitaa vain nytkin siinä kosiskella Ståhlhandsken sotavoittoja, jotka leski omistaa.

— Kristina Horn on kyllä muutenkin rikas, kertoi Jyri. — Laivassa kerrottiin, että hänellä on tiloja eri osissa Suomea, Turun tienoillakin kymmennittäin. Mutta sittenkin hän kuuluu aikovan asettua asumaan tänne Kankaisten sukukartanoon, serkkunsa tilalle. Jos hän nyt tänne leskeksi jäänee — se on todella vielä komea heila vaikka nuoremallekin herralle.

Matkue lähenei nyt määräpaikkaansa. Saavuttiin Kankaisten kartanon vanhalle lehtokujalle, joka johti suoraan päärakennukseen, — tämä jo vilahteli sieltä edestäpäin valkoisena illan kilossa. Täyttä ravia lasketettiin nyt kujaa pitkin pihaan, missä Kustaa Horn, ensimmäisenä satulasta laskeuduttuaan, lausui vieraansa tervetulleiksi ja ohjasi heidät sisään pääovesta, jonka edustalla talon naiset ja palvelijat tervehtivät vieraita. Juoksujalkaa tulivat talon rengit korjaamaan saapuneiden retkeläisten hevoset talliin ja opastamaan heidän saattomiehensä väentupaan, missä pöydät jo olivat valmiiksi katetut kukkuroilleen ruokaa ja olutta.

Sinne kulkeutui nyt toisten mukana Esakin hiukan hölmistellen, ja hän istui ennen pitkää tukevan honkapöydän ääressä, haarikka edessään, maistellen ison talon antimia.

Hän oli vähän pyörällä päästään. Tämä kaikki tuntui hänestä kuin unelta. Vielä aamulla hän ei ollut tiennyt, mistä tänään saisi murkinan, ja nyt oli kaikkea yltäkyläisyyttä kukkuramitalla

hänen edesään. Vielä tänä aamuna hän ylioppilasten parvessa riiteli ja hätäili heidän pikkukiistoistaan; nyt oli hän jo ratsastanut rakuunan puvussa tänne vanhalle vallastilalle maan jalosukuisimpain ylimysten saattomiehenä, — tunsipa hän jo melkein tähän joukkoon kuuluvansakin. Ja kuitenkin: hänenhän pitäisi nyt olla Turussa, nyt juuri ylioppilaiden kurikokouksessa ja yleensä lukujaan hoitamassa, — eipä hän ollut pyytänyt akatemias-ta lähtölupaakaan! Miten on tämä kaikki päättävä, minkälaiseen seikkailuun hän oikein olikaan antautunut?

Se ajatus häntä vähän hirvitti, ja näitä seonneita mietteitään hiljaisuudessa selvitteläkseen vetäytyi Esa hetken kuluttua oluenjuojain joukosta syrjään, käveli pihalle ja istahti siellä kaivon kannelle tilannetta harkitsemaan. Leppoisa kevätkesän ilta oli ruvennut hämärtämään. Tuvasta kuului miesten porinaa, ja päärakennuksen ikkunoista loistivat kirkkaat valot. Sieltä soi pihalle asti kitaran pehmeä soitto, — siellä kai tanssittiin. — Niistä monenkirjavista vaikutelmista, joita hänen nuoreen mieleensä oli tarttunut päivän tapahtumista, oli siihen jäänyt muita selkeämmäksi sen notkean tytön nuorekas kuva, joka vallattomasti ratsasti virmalla varsallaan ja jonka tukka hulmuisi tuulessa . . . Se oli hänestä ollut ihan ylenluonnollisen ihana ilmiö, ja siitä kuvasta hän nautti vieläkin, — niin tavoittamattomissa kuin hän käsitti vallasneitosen itselleen olevankin —, nautti muistoissaan kaivon kannella istuessaan.

Mutta yhtäkkiä se kuva muuttuikin hänelle eläväksi. Päärakennuksesta astui näet ulos sama notkea neitonen, ohkainen viitta hartioillaan. Astui hämärälle pihalle ja katseli siinä tuokion ikäänkuin etsivästi ja epävarmana ympärilleen. Mutta sitten lähti hän kevein, keikkuvin askelin kävelemään suoraan Esaan kohti ja virkkoi hänelle helähtävällä äänellään:

— Sinähän kuulut saattoväkeemme?

Esa oli hypännyt pystyyn ja vastasi posket punaisina:

— Kuulun, armollinen neiti . . !

— Toimita siis minulle pieni asia, jatkoi tyttö ystävällisesti. — Aamulla lähtee Turunlinnan alta laiva Tukholmaan. Ratsasta takaisin sinne linnaan ja vie nämä kaksi kirjettä lähtevään laivaan. Ilmoita sen päällikölle kenraali Hornin puolesta, että hänen on Tukholmassa heti toimitettava nämä kirjeet perille. Ymmärrätkö, lähdetkö?

Agneta-neiti puhui kärkevästi, mutta hän loi samalla Esaan sellaisen suopean, pyytävän katseen, joka oli omansa sytyttämään tulen minkä nuoren miehen sydämessä tahansa. Esa olisi ollut hänen pyynnöstään valmis ratsastamaan vaikka kylmään Aurajokeen, ja hän vastasi nyt melkein lämmöllä:

— Lähden heti, armollinen neiti.

— Mutta sanaakaan ei asiasta kenellekään, — suu poikki!

Esa ymmärsi. Tyttö ei ilmeisesti halunnut sekoittaa useampia henkilöitä tähän kirjeasiaan ja oli senvuoksi itse lähtenyt hankkimaan sanan-

viejän, johon voisi luottaa. Esa oli ylpeä siitä, että tämä tehtävä oli osunut juuri hänen kohdalleen, ja lupasi kunnolleen sen suorittaa.

— Luotan siihen — mikä on nimesi, nuori mies? Vai Esaias ja vielä Pontanus, sehän kajahtaa oppineelta. Kyllä sen muistan toistekin, kun sinut tapaan . . .

Neitosen käännettyä takaisin kartanoon päin oli Esa jo parilla harppauksella tallissa, jossa hän viipymättä satuloitsi ratsunsa. Hän ilmoitti tallimiehelle saaneensa kiireellisen tehtävän suoritettavakseen ja karautti jo seuraavassa tuokiossa pimeää puistokujaa pitkin Turkuun päin.

— Mihähän pikaviesti mahtoi nuorella tytöllä olla vielä näin myöhäisellä iltahetkellä lähetettävänä, mietti Esa ratsastaessaan siinä läpi keväisen yön, ja hän unhotti niihin mietteisiin kokonaan omat äskeiset huolensa. Eikä hän, eräälle juotto paikalle pysähtyttyään, malttanut olla ottamatta asetakkinsa povesta esille noita kiireisiä kirjeitä, lukeakseen niiden osoitteet. Toinen oli vapaaherrattarelle, rouva Ebba Hornille, mutta toinen jalosukuiselle kreiville, herra Erik Sparrelle . . .

— Siis on siinä kirje sulhaselle! päätteli Esa. — Niinkö oli neidolla kipeä tarve tarinoida kaukana olevan ylkänsä kanssa, että yötä myöten oli lähdettävä sitä kirjettä viemään? Ja kuitenkin tyttö äsken niin sulavasti leperteli kokonaan toisen miehen, Jyrin, komean kapteenin kanssa . . . ! Sellaisiako ovat naisten mielialat! Vai olisiko . . . , olisiko tässä kirjeessä entiselle sulholle — rukkaset?

Kummin tahansa, tummatukkaisen immen vuoksi ovat kirjeet ajoissa perille saatavat, vaikka kipey-tyisikin ruumis tästä oudosta hytkymisestä! — —

Aamulla nukkui Esa Kankaisten väentuvan penkillä pitempään kuin toiset ratsumiehet, vaikka nämäkin kyllä olivat myöhäiseen valvoneet olutkippojensa ääressä. Siitä hänet Jyri vihdoin herätti, kertoen jo hetken perästä lähdettävän työtaivalta alottamaan. He lähtevät nyt Sisä-Suomeen ilman kapteenia, hänen, Jyrin, johdolla, sillä kapteeni Kruse oli ilmoittanut jäävänsä toistaiseksi Kankaisiin, käydäkseen sitten sukutilallaan Harvialassa.

— Vai taasen ohjelman muutos, virkkoi Esa unisena penkiltä noustessaan. — Eilenhän kerroit, että matka tehdään kapteenin johdolla.

— Niin eilen, nyt on käsky toinen, murisi Jyri, hänkin ilmeisesti ihmeissään.

— Mikähän lie taas muuttanut kapteenin päätöksen? kyseli Esa melkein kuin kersanttia härnätäkseen.

— Älä kysele, eikö lie tässä taasenkin naisvaikutusta mukana. Mutta kiireesti nyt saappaihisi!

Vetäessään raskaita ratsusaappaita jalkoihinsa tunki Esa ruumiinsa kankeaksi ja kipeäksi öisen ratsastuksen jälkeen. Jyrikin sen huomasi ja virkahti vähän nuhtelevasti:

— Entäpä itse, naissankari sinäkin, missä yökauden ratsastelit? Kuulut vasta aamupuoleen tulleen tupaan, — hä?

— Ratsastinpahan vain vähän harjoituksen

vuoksi, että sitten taipaleella paremmin pysyisin teidän toisten rinnalla, vastasi Eäa tosiasioita väistellen.

Jyri katseli häntä tutkivasti, näki, kuinka pojalla oli ruumis joka paikasta kipeä, ja remahti hetken perästä raikuvaan nauruun.

— Vai harjoituksen vuoksi! Kyllä arvaan sinun, velikullan, retket! Turun tytöt vetivät sinua tietysti vielä viime yönä hyvästille, eikö niin, tunnusta pois!

— En kiellä, en myönnä, vastasi Eäa, sitoen jyrkää miekkaa vyölleen.

— Olkoon nyt tämä kerta, jatkoi Jyri muka ankarana, mutta tosiasiasa hilpeänä. — Pian saat harjoitusta riittävästi, jahka tästä joudutaan Keski-Suomen suurille suomaille, — ei tee, piru vie, silloin mielesikään enää öisin harjoittelemaan! No, koetapas, pääsetkö satulaan.

Pääsihän Eäa sentään, vaikka jäseniä kolottikin. Hiljalleen lähti Jyrin johtama pieni rakuunajoukko painumaan sisämaan tielle Kankaisten kartanosta. Sieltä sisältä, valkoisesta, kivisestä päärakennuksesta, kuului taas kitaran pehmeää soittoa. Siellä kai jatketaan sukujuhlia, päätteli Eäa, kääntyen vielä kerran katsomaan kartanoon päin; siellä ehkä pannaan vireille uusia lemme-liittoja . . . Joka tapauksessa siellä ylinnä liehuu valkohipiäinen vallasneito, jonka musta tukka niin kauniisti hulmuu.

III. PLOOTU-MIKKELI.

Hiljaista, ilotonta ja ikäänkuin jäytävän pelon painostamaa oli elämä näihin aikoihin Sysikorven vanhassa Karmalassa. Ainainen raskas ja tukahduttava mieliala vallitsi talossa sekä pyhänä että arkena, sekä kesällä että talvella. Kun väki oli koolla tuvassa tai tanhualla, supatti se vain hiljaa keskenään, laskematta ääntään täyteen sointuun, ja kun se oli ulkotöissä pelloilla tai kaskimailla, silloin liikkui vanha Leena-emäntä yksin ja kuulumattomin askelin tuvan ja navetan väliä kuin kuolleessa talossa, itse isännän, kuivan ja kumaran äijän, hiipiessä avaimet vyöllään tarkastamassa talleja ja aittoja, itseksensä vain hiljaa motkotellen.

Tämä itära äijä, Plootu-Mikkelin nimellä tunnettu, se juuri äreydellään ja kitsaudellaan aiheutti Karmalassa tuon alati painostuneen mielialan. Hän isännöi siellä omalla tavallaan, säästäen ja kituuttaen kaikessa. Sen vanhan tuparakennuksenkin, jonka entinen Tuomas-isäntä oli puolensataa vuotta sitten pystyttänyt siihen törmälle nuijasodan aikoina poltetun tilalle, oli hän laskenut rappeutumaan, — ei ollut muka varoja sitä kengittää eikä korjata. Mitä vain sai irti talosta, voista, viljasta, kaloista ja metsänriistasta, sen hän siitä

kiskoi, möi tuotteet Hollolan markkinoille ja käytti rahat, ei talon hyväksi, vaan omien kätköjensä lisäämiseen. Niihin hän alati himoitsi uusia kolikoita. Talonväkeä hän kidutti niin niukalla ruoalla, että Karmalaan, jossa omaa perhettä oli vähän, oli vaikea saada palvelijoita, ja kuitenkin hän alituisesti toruskeli talon naisia laiskuudesta ja tuhlavaisuudesta.

Äänetön oli suuri pihamaa eräänäkin kuumana kesäpäivänä, kun vanha emäntä sen yli kantaa retuutti raskasta maitokorvoa navetasta tupaan kirnuttavaksi. Hän pysähtyi hetkeksi henkäisemään siihen autiolle pihalle, jossa kissa vain kehäsi päiväpaisteessa, ja huokasi samalla raskaasti.

Syytä olikin vanhan emännän huoata, sillä kovasti ja kohtuuttomasti oli elämä todellakin häntä kolhinut, pannen hänet täällä kotitalossaan vanhoilla päivillä raatamaan ja yli voimainsa puskemaan vieraan sairurin hyväksi. Hän oli aikoinaan tullut emännäksi vauraaseen Karmalaan, jossa hänen miehensä Tuomas Tuomaanpoika — tämä nimi oli kauan kulkenut perintönä vanhimilla pojilla Karmalan suvussa, — silloin ravakana isännöi. Ja niin se oli Tuomas tässä isännöinyt lähes parikymmentä vuotta, jotka Leena-emännälle olivat olleet hänen elämänsä onnellisimmat. Heille oli syntynyt neljä lasta, jotka isän ja äidin hoidossa täällä kasvoivat. Mutta sitten oli tullut se kova ruttotalvi, joka vei Karmalastakin isännän ja kaksi poikaa — yksi pojista oli juuri samana talvena 17-vuotiaana vesana viety sota-

väkeen. Vain nuorin lapsi, silloin 7-vuotias tyttö, oli jäänyt äidille. Siitä se oli alkanut Karmalan orvoiksi jääneille naisille surun ja kärsimyksen aika, silloin se oli tämä Plootu-Mikkeli tullut taloon sen sortajaksi.

— Tuon orjana olen nyt raatanut täällä toistakymmentä vuotta, huokasi emäntä uudelleen, luoden katkeran silmäyksen äijään, joka taas kuupitti hänen jälillään navetan puolella vaanien, olisiko jotakin jäänyt tekemättä.

Mikkeli oli Tuomas-vainajan, entisen isännän, nuorempi veli, mutta huonompaa tekoa sekä ruumiiltaan että luonteeltaan. Pieni ja heikko-verinen mies, joka ei ollut koskaan itse kyennyt työhön. Nuorempana hän oli kulkenut maailmalla kaikenlaisissa kauppahommissa, ollut kotipitäjässään voudin apulaisena, jossa virassa hän perusti omaisuutensa ja sydämättömän kiskojan maineensa. Veljensä kuoltua oli Mikkeli yhtäkkiä tullut Karmalaan ja anastanut haltuunsa isännättömäksi jääneen talon, jonka suuret alueet ja vankat viljelykset häntä olivat houkutelleet. Ja tänne hän oli sitten jäänyt. Näinä sotavuosina, jolloin raskaat verot näännyttivät talonpoikia, oli hän, ovela mies, ostanut polkuhintaan toisiakin suurtiloja, mutta niitä hän hoidatti lampuodeilla, keräten vain voitot omiin käsinsä, ja itse hän asui Karmalassa, sitä kiskoien ja kiusaten. Hänen varojensa määrää ei kukaan tuntenut, mutta paljon niitä oli, ja yhä hän keräsi plootun toisensa päälle, kätkien ne ahnaasti aarrehautaansa, joka

hänellä tiedettiin olevan, mutta jota hän koetti kaikilta salata.

Tuon aarteen salaaminen olikin nykyisin Plootu-Mikkelin suurimpana huolena. Joka hetki hän epäili, että joku löytäisi ja varastaisi hänen rahansa; kaikkia hän epäili, ja siksi hän usein, kun talonväki oli ulkotöissä, hiipi aarrettaan tarkastamaan ja siitä samalla nauttimaan.

— Sinne se aikoo nytkin, päätteli vanha emäntä äijän hiipiviä eleitä seuratessaan, ja lähti itse taas kantamaan tupaan raskasta maitoastiaa.

— Köntys, luulee, etten minä mitään näe enkä arvaa, jupisi emäntä itsekseen vielä kynnykselle pysähtyen. — Luulee, etten ole huomannut, kuinka hän aina rannan kautta salaa kiertää vanhalle nauriskuopalle! Kas nyt taas — rantaan päin on asiaa! Mutta saa hän minulta pitää rahansa saisi hän täällä isännöidäkin, kun vain olisi ihmiksi . . . Marjallekin . . .

Marja oli nimeltään tuo emännän ainoa tytär, nyt jo immeksi kasvanut, joka oli kotona hänen luonaan. Emäntää suretti, että sedän itaruus ja tylyys teki elämän talon nuorelle tyttäreillekin niin kolkoksi ja raskaaksi.

— Hänenkin täytyy täällä raataa kuin armoilla, vaikka talo on meidän . . . Mutta eihän tästä mihinkään pääse, täytyy vain kestää!

Pian rupesi tuvasta kuulumaan kirnunmännän yksitoikkoinen jumputus, ainoana äänenä ja elämän merkinä koko suuressa talossa.

Mutta pienikokoinen, laihaluinen äijä, joka tah-

raisessa sarkamekossa siinä ääneti virsujalkaisena tassutteli takapihalta rantaan päin, tähysteli visusti vetistävillä silmillään emännän liikkeitä ja pysähtyi vielä tarkastamaan, oliko se todella mennyt tupaan kirnuamaan . . .

— Siellä on, eikä ole ketään muutakaan täällä nyt nuuskimassa, myhäili ukko itsekseen. — Ei Aarokaan, hänkin on nyt tuolla rantaniityllä, josta liippakiven ääni kilahtaa.

Aaro oli talon vanha, miltei perinnäismuistoinen kotipalvelija, joka oli ollut Karmalassa kauemmin kuin kukaan sen nykyisistä eläjistä, aina vanhan Tuomaan, Mikkelin isän, ajoilta asti. Hän oli kulkeutunut sinne pienenä, kodittomana orpo-poikana nuijasodan jälkivuosina ja jäänyt sinne elämään ensin paimenena, sitten hevosmiehenä ja vihdoin isäntärenkinä. Hän se tunsi ja hoiti Karmalan työt, hoiti paremmin kuin Mikkelin itse, ja siksi hän oli talossa välttämätön. Mutta hän oli myös ainoa, jota kohtaan Mikkelikin tunsi sentään jotakin kunnioitusta ja pelkoa ja jonka harvoja sanoja — sillä Aaro oli tuiki harvapuheinen — hän kuunteli ja tottelikin. Aaro oli valpasilmäinen mies ja siksi äijä hänet aina toimitti pois ulkotoihin, kun hän aikoi käydä aarteellaan.

Sinne hän näet nytkin oli menossa, Leena-emäntä oli arvannut oikein. Törmältä laskeutui ukko verkalleen venevalkamaan, katseli veneitä ja koputteli muka, käveli sitten rantavesakon halki nuottatalaalle, jossa hän oli, käpy kourassaan, jotakin puuhaavinaan verkkojen ääressä. Mutta

siitä hän pian kumarana vilisti pajukon läpi ylös metsänpuoleiselle törmälle, katajikkoja kasvavan hiekkamäen rinteelle, jossa talon aikaisemmillä eläjillä ennenvanhaan oli ollut nauriskuoppansa. Siinä hän kuunteli ja kurkisteli katajapehkojen lomitse joka taholle, — jos hän olisi nähnyt jonkun itseään salaa vaanivan, olisi hän sen varmaankin kuristanut. Mutta ei ollut ketään kuuluvissa. Mikkeli rupesi nyt hiekkarinteellä siirtelemään sivuille kiviä ja kantoja, joita hän oli latonut kuoppansa suulle, ja niin hän yhtäkkiä upottausi kuoppaan, joka oli toiselta laidaltaan sortunut. Siellä hän kävi hiljaa ja määrätietoisesti puuhailemaan. Nosti syrjään lahonneita kannatinhirssiä, jotka hän oli latonut aarteensa päälle, ja rupesi kaivamaan. Kaivoi jännittynein jäsenin, kaivoi levottomana todetakseen, oliko kaikki paikoillaan. Oli. Hänen sormensa sattuiivat vanhaan konttiin, jonka hän varovasti veti esille ja jonka sisältöä hän, kuopan hämääjänä tottuneena ja onnellisen hymyn levitessä huulilleen, rupesi laskemaan. Kaikki paikoillaan, hopearahat omissa pusseissaan, äyrin rahat eri kääreessä, — ei äyrityistäkään puuttunut.

Ukko hyväili kämmenellään pussejaan ja pisti niistä muutamaan mekkonsa taskusta vielä uudet kätkörahat, — aarteen piti joka käynnillä aina kasvaa. Sulki sitten kontit ja nosti ne sivuun sekä rupesi taas soraa kaivamaan. Jo kilahti hänen kyntensä kovaan metalliin; siellä syvemmillä olivat näet hänen ploatunsa, suuret, nelikulmaiset, ruunun leimaamat kuparilaatat, joista jokainen painoi

monta naulaa. Ja niitä oli paljon. Polyvillaan rotkottaen, syvälle kuoppaan kumartuneena, luki Mikkeli ne yksitellen, siirtäen niitä pinosta toiseen ja nauttien niiden painosta.

Käynti aarrehaudassa oli Plootu-Mikkelin elämän juhlahetkiä, joita hän senvuoksi venytti mahdollisimman pitkiksi, sillä kovin useinhan hän ei sentään uskaltanut aarteelleen mennä. Hän hääri siellä nyt hiljaa hämärässä kuopassa kuin maahiiri, kaivoi plootupinoilleen syvempiä koloja ja peitti ne sitten huolellisesti, teki raskaille konteilleen kuin pehmoiset vuoteet hiekkaan ja lapioi paksusti soraa päälle. Kivet ja hirrenpäät asetti hän taas määrätietoisesti paikoilleen, ettei kukaan olisi voinut aavistaa niiden alla jotakin olevan. Ja sitten hän istui vielä hetkisen kolossaan ja huohotti työnsä jälkeen, sekä kuunteli. Hän kuunteli aina kauan, ennenkuin rupesi kuopan suulta kurkistelemaan, olisiko ketään talonväestä tai muuta kuljijaa ilmestynyt lähettyville. Vasta siitä varmuuden saatuaan hänen oli tapana palata toista kiertotietä pihaan, keksimään siellä uusia temppeuja kiusoitellakseen talon väkeä ja varsinkin sen vanhaa emäntää ja nuorta tytärtä, jotka hänen harmikseen täytyi myöntää Karmalan alkuperäisiksi asukkaiksi.

Tänään Mikkeli kuunteli tavallistakin kauemmin ja hänen kuivettuneille kasvoilleen asettui huolenalainen ilme. Hän pidätti hengitystään ja tarkkaili:

— Mitä, valehtelevatko korvani, vai soiko tuolta kaukaa tosiaan jotakin äänensorinaa?

Plootu-Mikkeli oli näillä salavaelluksillaan terästännyt kuulonsa tavattoman herkäksi; hän kuuli pienenkin risahduksen pitkien matkojen takaa. Ja nyt hänen korviinsa saapui kaukaisen puheen pärskettä, vieläpä, mikä oli merkillisintä, iloisia ääniä. Niitä ei oltu vuosikausiin kuultu Karmalan törmällä; siellä ei mieliala koskaan näin herkäksi sulanut, eikä Mikkeli sitä suvainnutkaan. Nuo äänet tuntuivat nyt tulevan sieltä vesakon takaiselta rantaniityltä, missä talonväki oli heinänteossa ja missä sen pitäisi viipyä vielä kotvan, ennenkuin murkinalle palaisi.

— Mitä hiton kikatusta siellä nyt on? murisi ukko harmistuneena kohottaen päänsä kuopasta. — Aivan ilmettyistä naurua sieltä soi, — kyllä minä tästä joudun sitä iloa lisäämään!

Tavallista vikkelimmin kapusi hän kankaalle, mutta yhtä huolellisesti kuin aina siivosi hän jälkensä, peitti aukon risuilla ja sammalilla ja väänsi kannot päälle. Ja kuunteli taas.

Ääntelijät olivat jo lähempänä, kikattivat kai kujalla. Aivan selvästi kuuli hän Marjan makeasti nauravan, ja eikö hitto vie siellä Aarokin ääneensä paasaa, hän, josta päivän mittaan tuskin lähtee paria, kolmea kuivaa sanaa. Mutta ylinnä raikui vieras, karhea miesääni, jonka kaiku poukahteli aholta, — sellaisia vieraitakaan ei oltu Mikkelin aikaan Karmalassa pidetty.

— Opetan minä ne täällä ilakoimaan, kiukkuili äijä. — Mikä lie maankulkija, tempuntekijä,

sinne nyt saapunut kieliä kirvoittamaan, — sille tulee täältä nopea lähtö!

Tavallista liukkaammin lähti hän viilettämään katajikkorinnettä pitkin taloon päin.

* * *

Nuo samat, helähtelevät äänet oli kuullut myöskin Karmalan vanha emäntä, kun hän pirtistä pistäytyi ulos piisipuita hakemaan. Hänkin pysähtyi, kuunteli, ja nuo iloiset äänet, jotka nyt luhdista soivat, kohta ikäänkuin kevensivät hänen surunraskasta sydäntään. Uskaltaapahan täällä sentään joku vielä nauraa — se havainto häntä rohkaisi ja lohdutti. Ja Marjakin osaa vielä nauraa, — sillä epäilemättä hän kuuli kujalta tyttärensä kirkkaan, hilpeän naurun. Tuo vilkkaasti keskusteleva parvi läheni lähenemistään.

— Mikä ihme on nyt tapahtunut? kysyi itseltään talon yksinäinen, nyt vilkastunut kotimies, kantaessaan halot tupaan. — Tässä talossa ei käy vieraitakaan, jotka juttelisivat vapaasti niinkuin muualla.

Mikkeli oli pelottanut vieraatkin Karmalasta. Verovoudit ja muut ruununmiehet hän kuittasi kirkolla, oli näet vielä yksissä juonissa niiden kanssa, ja kerjäläiset hän karkoitti jo kujalta. Hän oli oikein tunnettu tylyydestään köyhiäkin kohtaan. Kun muutamia vuosia sitten maassa oli kato ja nälkä ja kuljeskelevia kerjäläisiä usein poikkesi Karmalaankin, istui Plootu-Mikko aittansa

rappusilla pyssy kädessään, huusi tulijoita jo kaukaa palaamaan pois ja uhkasi ampua, elleivät tottele. Ja ampuikin, milloin hätääntyneet sittenkin pyrkivät pihaan. Joskus oli Leena-emäntä salaa pistänyt kyrsän jonkun nääntyvän lapsen kouraan, mutta kun Mikkeli oli siitä saanut tiedon, oli hän lyönyt emäntää . . . Kerran oli eräs hädetty kerjäläinen kujalta kironnut ilkeän isännän, manaten, ettei tämä tule kuoltuaan mahtumaan ruumisarkkuun. Sen tapauksen muisti Leena-muori elävästi, sillä silloin oli Mikkeli kalvennut, raukka pelkäsi toki taikoja . . .

Taas pistäysi emäntä pirtistä pihalle, sillä äänet kuuluivat jo sinne sisään asti.

— Ei ne ole kylän väkeä, jotka tuossa saapuvat veräjälle, päätteli emäntä. — Mutta mitä väkeä? Siinähan on rakuuna, joka pitelee Marjaa kainalosta, ja tyttö vain nauraa . . . Kuka se on . . . , eihän vain . . . , eihän vain . . .

Emäntä juoksi veräjälle ja lepäsi seuraavassa tuokiossa poikansa, Jyrin, sen kauan kaivatun, sotamieheksi viedyn poikansa sylissä, joka oli rientänyt häntä vastaan ja huutanut:

— Äiti, äiti!

Samassa oli jo Plootu-Mikkelikin pihalla, kapusi vastamäkeä törmälle, lähättäen ja ärjyen:

— Mitä pirhanaa, kuka julkimus . . . ?

Hän pysähtyi siihen pihalle yhtä julmistuneena kuin hämmästyneenä ja katseli mitään älyämättä edessään tapahtuvaa kohtausta. Siinä oli koko talonväki, joka kesken rupeaman oli lähtenyt

niityltä, Aaro ja rengit ja piiat, ja kaikkien kielet kilkattivat kuin tiuvut lammaskatraassa. Talon vanha emäntä riippui rotevan, sulkahattuisen, tuuheaviiksisen rakuunan kaulassa, joka toisella kädellään piteli Marjaa vyötäreiltä ja nauraa hohotti Mikkelin määrättömälle hämmästykselle. Aarokin hääri siinä yhdessä rykelmässä kertoen yhä uudelleen, kuinka hän ensimmäisenä siellä luhtaniityllä näki rannasta tulevan vieraan, . . . katsoi, katsoi, jo tunki lopultakin . . .

— Mitä pirua tämä on, kivahti vihainen isäntä uudelleen ja kovemmalla äänellä. Hän yritti sillä ankaralla, käskevällä sävyllään kerta kaikkiaan katkaista koko kohtauksen, — hänen kärktyisänivallista ääntään vastaan ei näet yleensä kukaan mukissut! — Mitä joutavoimista työn aikana, — joko teiltä meni äly! Ja kuka se on tämä vieras hohottaja täällä?

Jyri, johon nämä viimeiset sanat kohdistuivat, laski nyt autuaana hymyävän äitinsä maahan ja hellitti otteensa Marjasta sekä astui askeleen kohti kyselijää, jonka hän heti oivalsi Mikkelisedäkseen. Matkatessaan syntymäkotiinsa oli Jyri jo kylillä kyselty Karmalan oloja ja tunki siten, puhuteltuaan vielä kujatiellä Aaroa ja Marjaa, pääpiirteittäin kotitalonsa asiat, sedän ankaran isännöimisen siellä ja omaistensa sorronalaisen aseman, — hän tiesi jo, mikä mies Mikkelä oli! Mutta varsin ystävällisesti astui hän nyt kuitenkin, ratsumiehen huojuvin askelin, vihastunutta setäänsä kohti ja ojensi tälle kätensä.

— Päivää, Mikkeli-setä! En ole vieras tähän taloon, olen sen omia poikia, vaikka olenkin tullut täältä viipyneeksi poissa pitkät ajat.

— Hä, mikä sanot olevasi? virkkoi Plootu-Mikkeli siihen torjuvasti, älyten kohta, että tästä voi hänelle sukeutua ikävä juttu. Tarttumatta vieraan ojennettuun käteen lisäsi hän halveksivasti:

— Mikä lienet maankiertäjä ja petkuttaja . . .

Jyri hytkähti ja virkkoi nasevammin:

— Petkuttaja lienet itse, — minä olen Tuomas Tuomaanpojan, Karmalan entisen isännän ainoa elossaoleva poika ja siis oikeimmiten tämän talon isäntä.

— Olet sinä — häh? — Plootu-Mikkelin äreä ääni rupesi hakaltamaan kurkussa, eikä hän ällistyksissään heti saanut sanaa suustaan. Vihrein, vihaa vetistävin silmin katseli hän tuota outoa, häikäilemätöntä miestä, joka tuli häneltä, Mikkeliltä, isännyyttä riitelemään, ja sai vihdoin sähködetyksi: — Röyhkeyttä sinulla näkyy olevan, mikä lienetkin . . .

— Jyri minä olen, oman veljesi poika, — tänne käpäläsi, setä! — Sulkaniekka soturi puhui lauhkealla ääneillä, ukon änkytyksistä suuttumatta, ja tempasi samassa kouraansa äijän ohkaisen, luisen käden, puristaen sitä aito sotilaallisesti. Hän tahtoi näin lyödä leikiksi tilanteen koko kiusallisen kankeuden ja jatkoi: — Päivää, — sano toki tuhlaajapoika tervetulleeksi kotiinsa ja käske teurastaa se juotettu vasikka!

Mutta Mikkeli puisteli naama väärässä kättään,

jota Jyri oli kovin voimakkaasti puristanut, eikä hän ymmärtänyt vieraan leikkiä. Peräytyen askeleen taapäin katseli hän kopeasti tuota tuttavaksi pyrkijää miestä ja virkkoi kylmästi:

— Sotamies Jyri Tuomaanpoika on ulkomailla kuollut!

— Ei vielä sentään, koska hän tässä seisoo, oikaisi Jyri hilpeästi. — Olen sodasta äsken palannut . . .

Mutta Mikkeli ei antanut hänen puhua pidempään. Terävästi hän keskeytti Jyrin aloittaman tarinan, tahtoen niin tempaista väittelyssä yliotteen:

— Valehtelet, konna! Jyri Tuomaanpojan kohtalosta on tänne saapunut varmat tiedot! Herkiä, mies, ajoissa vehkeistäsi, jotka täällä kyllä jo tunnetaan, taikka pistän sinut nuoriin!

Vanha emäntä oli tällävälän avuttomana ja hätääntyneenä astunut uudelleen poikansa viereen, ja hänelle nyt äijä ärjäsi:

— Pois akkaväki täältä hassuttelemasta pirttiin! Ja talo työhön! Tässä on jo vainajan kustannuksella ilveilty tarpeeksi.

Mutta silloin Jyri, nähdessään Mikkelin aikovan ilman muuta riuhtaista äidin hänen kupeeltaan, vihdoinkin kivahti ja karjaisi:

— Hoi ukko! Koetappas kerran vielä tuota kouraani, koeta, onko se kuolleen kypälä! Vai sitä temppeä yrität! Minut julistaisit vainajaksi, jotta saisit pitää talon omanasi ja edelleen kiusata täällä sen oikeita omistajia! Eto mies! Mutta siitpä ei tullut mitään.

— Juttu on selvä, selitti Mikkeli kaikesta huolimatta kylmällä äänellä. — Jyri Tuomaanpoika on kirkonkirjoihinkin merkitty kuolleeksi; käydään katsomaan pappilassa!

— Jos niin on merkitty, jutteli Jyri taas puoli-leikillä, — niin on minut merkittävä niihin kirjoihin uudelleen eläväksi, siitä älä hätäile. Pääasia on, että nyt olen tässä.

Sikäli kertoi ukko tosia, että Sysikorpeen oli jo useita vuosia sitten saapunut sanoma Jyri Tuomaanpojan kaatumisesta jossakin Etelä-Saksan taistelussa. Tämä tieto taas johtui siitä, että hän kerran oli haavoittuneena joutunut keisarillisten vangiksi ja että hän, karkaamaan vihdoon päästyään, sitten oli yhtynyt aivan toisiin joukko-osastoihin. Kotiinpalanneiden sotamiesten kertomaa kuolintietoa oli Plootu-Mikkeli heti käyttänyt hyväkseen tehden kaiken varalta kuolinilmoituksen papille. Karmalan viimeinen poika oli tosiaan merkitty kirjoihin vainajaksi. Ja tähän omaan temppuunsa vedoten koetti Mikkeli nyt julistaa Jyrin petkuttajaksi, jommoisista näihin aikoihin usein liikkuikin maaseudulla. Voitonvarmana kävi äijä vielä kersantille ilkkumaan:

— Näytä, mies, oletko jostakin saanut käsiisi Jyri Tuomaanpojan tavaroita tai papereita, — se kuuluu tavallisesti sekin teikäläisten kujeisiin!

Silloin Jyri, joka näihin asti oli pysynyt rauhallisena ja leikillisenäkin, tosissaan suuttui, — äijän ilkeys ja häikäilemättömyys meni jo hänestä liikoihin.

— On minulla papereita, ja päällystöni, joka minut on määrännyt Sisä-Suomeen sotaväenottoon, on Turussa, pian sieltä tiedot tulee, virkkoi hän ensin vakuuttavasti, mutta koveni sitten: — Äijä hoi, sanotko vielä kerran kujeilijaksi kuninkaan soturia, sanotko? Silloin joudut jumalauta tekemisiin sekä esivallan että minun itseni kanssa. Hä, pysytkö väitteessäsi?

Jyri oli rutolla liikkeellä tarttunut miekkansa kahvaan ja tiukkasi nyt yhä:

— Sano heti paikalla, -vieläkö motkotat vai peruutatko puheesi?

Jyryn liike lannisti Plootu-Mikkelin yliotteen. Hän rupesi oivaltamaan, että mies voi ehkä todistaa henkilöllisyytensä ja oikeutensa Karmalaan ja silloin saattaa täällä kyllä käydä hullusti. Mutta sittenkään ei äijä tahtonut peräytyä. Hän käsitti, että jos hän tunnustaa Jyryn Karmalan pojaksi ja perijäksi, silloin hän itse samalla luopuu isäntäoikeudestaan, ja siihen ei saiturin sisu taipunut. Isot hikikarpalot läksivät juoksemaan hänen otsaltaan, kylmän väreet häntä viiltelivät, — julmana seisoi kersantti siinä hänen edessään! Mutta ainakin aikaa hän vielä koetti voittaa ja kävi senvuoksi edelleen väntämään:

— Katsotaanpahan sitten, kun asia joutuu käräjiin tutkittavaksi . . .

Mutta Jyri oli jo kiihtynyt. Hän jatkoi uhkaavaan sävyynsä:

— Tässä ei tarvita käräjiä; tällä miekallani ne käräjät käyn heti, jos väität, etten ole tämän

äitini poika. — Leena-emäntä oli sillävälän hilliten tarttunut poikansa käteen, joka yhä tukevasti puristi miekankahvaa, ja koetti hellästi tyynnyttää rakkaintansa. Jyri lauhtuikin kohta; hän hiveli leppoisasti äitinsä harmahtavaa tukkaa ja puhui jo Mikkelillekin taas lauhkeammin: — Mitä sinä, setä-raukka, hulluttelet! Tässä talossahan minä olen elänyt seitsemäntoista ensi ikävuottani, tätä pihaa tarponut; tunteehan minut äiti ja Aaro ja kaikki vanhemmat ihmiset. Herkiä jo järkiisi ja ruvetaan puhumaan aikamiehinä!

Mikkelin kuihtuneessa rinnassa näytti käyvän taistelu, mutta siinä voitti yhä hänelle rakas mammona:

— Puheesi on joka tapauksessa tutkittava . . .

— Ja nyt juuri se tutkitaan, tällä hetkellä, karjaisi silloin Jyri, taas tulistuen. — Tällä hetkellä julistan minä itseni Karmalan perintötilan omistajaksi ja isännäksi, ja Jumala armahtakoon sitä, joka sen minulta kieltää. Sinä äijä joko siihen alistut ja tottelet, taikka saat vielä tänä iltana laputtaa jalkoihisi tästä minun talostani! Valitse!

Mutta epätoivo kannusti vanhaa sairuria. Vallan kalpeana hän kiljaisi:

— Minäkö, joka olen tätä taloa toistakymmentä vuotta vaurastuttanut, minäkö täältä lähtisin . . . !

Hänen leukansa tuisivat suuttumuksesta. Mutta nyt Jyri vuorostaan kylmemmin virkkoi:

— Sinä juuri, — toistakymmentä vuotta olet tätä taloa kiskonut ja kiusannut sen omistajia, nälällä räkäkännyt . . . , niin, niin, kyllä minä asiat

tunnen! Tänne tullessani aioin puhua sinulle järkeä, selvittää asiat sovinnossa. Mutta itaruutesi on pohjaton . . . , en rupea kanssasi enää kaappoihin — saat mennä!

Jyri puhui totta aikeistaan. Erottuaan seurueestaan Jämsänjoella, käydäkseen kotitalossaan Päijänteen takana, ja soudatettuaan itsensä selän yli, oli Jyri, hankittuaan selon kotitalonsa asioista, päättänyt tarjota Mikkeli-sedälleen sovinnolliset ratkaisut. Olipa hän ollut valmis jättämään vanhan setänsä vielä Karmalaa isännöimäänkin, jos tämä olisi tunnustanut hänen oikeutensa ja taannut äidille siedettävän olon. Mutta nyt hän jo älysi kaiken sovittelun mahdottomaksi, ja siksi hän oli järkähtämätön:

— On parasta kun lähdet Karmalasta siivolla, muuten haen sinulta hyvittäjäiset siitä, että olet vuosikymmenen taloani ryöstänyt . . .

Vanha saituri huohotti jo hätäntyneenä, — asian uusin käänne oli hänelle liian raju kolaus. Mutta malttinsa hän sittenkin säilytti ja heittäytyi taas ivalliseksi virkkaessaan:

— Vai mierolle nyt Karmalan isäntä, maantielle vain . . . !

— Mierolle ei joudu mies, joka omistaa monta suurta taloa, naureskeli Jyri. — Mene niistä mihin tahdot, tässä talossa otan nyt isännyyden minä.

Mutta äijä kääntyi, ivanääntään jatkaen, nyt vanhan emännän puoleen:

— Vai tällaisen juonen te olette nyt punoneet minua vastaan! Mutta kuules, Leena, täällä ovat

minulla yhä Karmalan avaimet ja täällä ne pysyvät. Tuon heittiön minä ruununmiesten avulla helposti kuritan, ja te saatte sitten kyllä vielä tämän tekonne monesti tuntea nahoissanne!

Uhkauksensa singautti ukko sähähtämällä ja iski verestävät, kostonjanoiset silmänsä terävästi talon naisiin, jotka hänen edessään heti vapisivat. Mutta Jyri ei noista uhkauksista välittänyt. Hän ymmärsi nyt entistä selvemmin, että tuon pedon kynsistä hänen oli pelastettava äitinsä, ja hän hyökkäsi senvuoksi edelleen:

— Älä uhkaile, setä, se voi käydä sinulle kalliiksi! Tiedän sinulla täällä olevan kätkössä koottuja kolikoita. Olin aikonut antaa sinun viedä ne mukanasi, mutta taitaa olla viisainta panna nekin kaiken varalta takavarikkoon . . .

Siitä äijä säpsähti. Tuo viittaus hänen rakkaaseen aarteeseensa näkyi sattuvan häneen pahasti. Vielä hän ei kuitenkaan tiennyt, minkäverran tuolla kovaäänisellä rakuunalla mahtoi olla vihiä hänen rahoistaan ja niiden kätköpaikasta, ja hän rupesi senvuoksi tekemään tyhjäksi koko jutun: — eihän hänellä mitään kolikoita ole, — mistä niitä olisi tullut . . . !

Tosiaanhan Jyrillä olikin koko aarreasiasta varsin vähän tietoja; huhuja hän siitä kyllä oli kuullut, mutta äitikään ei ollut hänelle vielä ehtinyt siitä mitään kertoa. Mutta sedän säikähdyksestä Jyri heti oivalsi osuneensa arkaan paikkaan, ja sitä hän nyt paineli.

— Älä kieltele, Plootu-Mikkeli, koko pitäjähän

sen asian tietää, vaikka luulet sen salanneesi. Ja tiedetään se kätköpaikkasikin — sieltä ne kaivetaan esille ploodusi ja hopeasi niin että helisee!

Pihaväki oli aivan ällistyneenä kuunnellut Jyrin viimeisiä, rohkeita väitteitä. Se tunsikin huhut ukon aarteesta, jonka hän huolellisesti oli salannut, mutta uskoi nyt Jyrin jotenkin päässeen siitä täysin perille ja remahti äänekkäästi nauramaan.

Mutta sitä ei äijä kestänyt. Hän ikäänkuin murtui siihen paisteiselle pihalle eikä jatkanut enää väittelyä. Uhmaa oli yhä hänen katseessaan, jonka hän heitti pihalla oleviin, mutta samalla niistä kuvastui suurta raukeutta. Mitään virkkamatta hän hoiperrellen astui tupaan, jossa hän heti nousi uunille.

Äiti jo vähän torui Jyriä hänen säälimättömistä hyökkäyksistään, — setähän se Mikkeliki kuitenkin hänelle oli. Mutta samalla olivat sekä Leena että koko talonväki sanomattoman iloisia siitä, että Karmalaan kerrankin oli ilmestynyt mies, joka uskalsi vastustaa ja osasi masentaa tuota talon hirmua, — eipä kukaan muu ollut koskaan saanut häntä vaikenemaan eikä peräytymään.

Ja kun Jyri vielä vakuuttavasti lupasi vastata kaikista äijän kostoaikeista, haihtui talonväen mielestä pian kaikki arkuus ja äskeisen yhteenoton ikävä tunnelma. Ennen pitkää oli heiltä koko Ploodu-Mikkeli unohtunut sinne uunille; Karmalassa vietettiin nyt Jyrin käskystä kesäinen vapaa-päivä, suvipäivä suloisempi ja rattoisampi kuin moniin, moniin vuosiin. Jyri komensi palkkapiiat

laittamaan kystä pöytään, äidin ja siskon hän piti koko päivän luonaan tarinoimassa. Pulleasta vyöstään jakoi hän jokaiselle talon jäsenelle hopeapeningin tai pari Saksan sotatuomisia ja kertoi heille rattoisasti muistoja pitkiltä sotavuosiltaan.

Leppoisata oli perheen tänä iltana istua rantatörmän koivujen alla, jossa lauhkea iltatuuli lievitteli päivällä painostanutta hellettä, ja katsella, kuinka lokit kauniissa kaareissa lahdella seurasivat särkiparvea. Ja siinä istuttiinkin auringonlaskuun asti. Vanhan äidin sydäimestä olivat sulaneet pois synkän vuosikymmenen patoamat iskokset, hän nautti siinä hiljaa kotiin palanneen, jo kuolleeksi luullun poikansa reippaista tarinoista. Ja Marja-siskonkin nuorilta kasvoilta, joille raskaat kotiolot olivat pyrkineet luomaan varhaisvakavan leiman, loisti nyt ilo ja onni. Vanha Aaro taas oli väsymätön kyselemään sodan vaiheita ja seikkailuja, ja Jyri yhä kertoi. Hän ei hennonut vielä tänä iltana ilmoittaa omaisilleen, että hänen jo huomenna oli lähdettävä jatkamaan matkaansa, vaan antautui hänkin valtoinaan niihin vanhoihin muistoihin ja uusiin suunnitelmiin, joita nyt törmänurmikolla pohdittiin. Hän nautti hänkin, enemmän kuitenkin siitä, kun näki rakkaittensa silmissä ilonkyynelten kimmeltävän laskevan päivän hohteessa.

* * *

Mutta autioksi jätetyn tuvan pimeällä uunilla kärsi Plootu-Mikkeli sillävälän kaikki saidan mie-

lensä manalaiset tuskat. Häntä velloi viha ja kiuku, hän hautoi sydämessään julmia suunnitelmia raivata taloon äkkiä tunkeutunut veljensäpoika tieltään pois, taikka ovelia metkuja tehdäkseen tämän isäntävaatimukset Karmalaan sittenkin tyhjiksi. Mutta enin hänen huohottavaa rintaansa räökkäsi ja viilteli pelko siitä, että tuo raaka soturi ehkä todella oli — arvatenkin kavalan naisväen kautta — saanut tietoonsa hänen kalliin aarteensa kätköpaikan. Hänen herkistyneet korvansa kuuntelivat herkeämättä törmältä soivaa puheen porinaa, hänen täytyi joka hetki olla selvillä siitä, ettei tuo julkimus vain jo tänä iltana tai yönä käy nauriskuopalla kaivamassa ja ryöstämässä sitä, mikä hänelle oli henkeäkin kalliimpi. Ajatus, että hän menettäisi rakkaat ploomunsa, se poltti hänen sisustaansa, eikä hän malttanut laskea silmiään hetkeksikään uneen.

Kun perheen väki vihdoin puolen yön aikaan oli palannut tupaan levolle ja keventyneiden mielten tasainen hengitys osoitti kaikkien nukkuvan, silloin hiipi äijä hiljaa kuin aave alas uunilta ja tassutti äänettömästi avojaloin ulos pimeään, viileään yöhön. Henkeään pidätellen, risujen rasahdustakin vältellen, kiirehti hän suoraan vesakon halki nauriskuopalle.

— Aarre täytyy pelastaa, se on kaikista tärkeintä, hoki hän itsekseen yökasteisten pensaiden läpi rientäessään.

— Täytyy toimia, niinkauan kuin on tilaisuutta, huomenna sitä ei ehkä enää ole!

Uunilla maatessaan oli hän syytellyt itseään siitä, että hän oli ollut liian luottavainen, — tietysti emäntä on nuuskinut jälkiä, kun hän on käynyt aarteellaan, ehkäpä Marjakin, joka usein yksin metsiä samoilee. Nyt oli aarre vielä viime hetkellä siirrettävä toiseen paikkaan, ja siellä hänen ei ole sitten käytävä koskaan, ellei talo ole aivan tyhjä.

Nauriskuopasta pois! se ajatus kiirehti hänen askeleitaan sorarinteelle, se oli ainoa teko, joka saattoi lieventää hänen rintaansa kalvavan epäluulon ja pelon. Se yty norjensi hänen vanhat jäsenensä, kun hän, risut ja kannot syrjään heitettyään, upposi aarteensa luo maan uumeniin, se into opasti häntä yön pimeässä, kun hän kaivoi soraa ja herkillä sormenpäillään tunsu kontin tuohet ja hiljaa kilahtavat kuparilaatat.

Uunilla oli hän jo miettinyt valmiiksi senkin, mihin hän aarteensa siirtää ja kätkee: Piekkolan miltei umpeensammaltuneeseen ja jo unhoittuneeseen lähteeseen Mustanahon laelle, sinne hän sen hautaa veden ja hiekan alle. Kun se on tehty, kun aarre on pelastettu, silloin jatkukoon taistelu tungettelijan kanssa Karmalan omistamisesta, silloin kyllä keksitään siihenkin keinot. . . . — Nyt vain liukkaasti ja nopeasti!

Kuumeisesti hän raatoi, nosti kuopasta ensimmäisen kolikkokonttinsa ja läksi sitä selässään kantamaan vastamäkeen. Monta kertaa se huip-pasi hänet kumoon, monesti hän kompastui kantoihin, mutta hän nousi ja ponnisti . . . , ylös

vain, ylös aholle! Vihdoin oli hän perillä — tuskin löysi hän itsekään lähteen — ja kävi sen pohjaa kaivamaan. Kaivoi ja puhalsi, seisten polviaan myöten kylmässä vedessä ja siirrellen sulin käsin kiviä syrjään — hän ei tänä yönä vaivojaan mitannut. Upotti sitten konttinsa koloon ja lähti juoksemaan nauriskuopasta toista. Mutta kun hän lopuksi kävi sinne kantamaan raskaita ploomupinojaan, silloin hän oli menehtyä. Vain lyhyen matkan kerrallaan jaksoi hän kantaa taakkaansa, taas oli levättävä, — se tuntui toivottomalta! Mutta hän kiristi jäntereitään, reuhtoi ja läähätti itseään säästämättä, — työ oli tehtävä! Jo rupesi sarastamaan kesäinen päivä, kun hän raastoi aholle tuota viimeistä taakkaansa, ja silloin hän kuin avutonna retkahti yökasteiselle mättäälle. Eikö hän siis jaksakaan saada kätkeyksi koko aarrettaan — vanhat jäsenet tuntuivat vallan repeytyneen —, siihenkö hänen oli masentuneena vaivuttava? Ei, hän pakotti tahtonsa voimalla vielä itsensä pystyyn, tarttui kalliiseen kuormaansa ja läksi kantamaan . . .

— Tässä on elämäni, sen työ ja tulos, huohotti hän ja sai vihdoin jyrkät ploomunsa upotetuksi lähteeseen. Ja niin lopen uupunut kuin hän olikin, hän samalla sanomattomasti nautti heittäessään soraa ja kiviä ploomujensa päälle. Ne kilahtivat siellä vielä hiljaa, — se oli hänestä maailman suloisinta soittoa, jota hän olisi ikänsä herkeämättä kuunnellut.

Vesikuopan umpeen luotuaan silotti Mikkeli

sievästi pohjahiekan, tasoitti reunat ja katseli sitten kauan, kuinka kaivamisesta samentunut vesi vähitellen kirkastui ja oli kuin koskemattoman näköinen. Silloin hän hihittävästi, vahingoniloisesti nauroi ja ilkkui itsekseen:

— Haepas nyt, herra kersantti, aarteeni, hae ja kaiva, ja hakekoon kuka tahansa! — Ja vielä kerran tarkastettuaan, että ketään ei ollut lähettyvillä, jatkoi hän: — Nyt siitä ei tiedä kukaan muu kuin minä, eikä ole tietäväkään tuomiopäivään saakka!

Päivän kehä kirkasti jo Mustanahon ylängön; täytyi kiirehtiä taloon, ettei sen asukkaissa syntyisi epäilyksiä. Äijä lähti rinnettä pitkin taarostamaan taloa kohti. Mutta silloin hän vasta oikein tunsi, kuinka rikkirevitty ja kuolemanväsynyt hän oli yökauden raskaasta, kuumeisesta raadannasta. Lyhyellä taipaleella täytyi hänen kahdesti heittäytyä kanervikkoon lepäämään, ja ainoastaan talonväen tapaamisen pelko pakotti hänet jatkamaan vaelustaan. Eikä hän siinä ehtinyt huomata, kuinka raunioiset olivat hänen kasvonsa, ja vaatteetkin märät ja saviset öisestä kaivannasta, kun hän vihdoin navetan takaa saapui pihaan, aikoen hiipiä hiljaa tuvan uunille.

Mutta talonväki oli jo ylhäällä, se tuli ovelle vastaan ja näki heti ukon ulkoasusta hänen öisen raadantansa jäljet. Jyri teki juuri lähtöä Karmalasta ja pysähtyi nyt ovelle äijäpahan eteen. Hän oli äsken kertonut äidilleen lähdöstään, luvaten ensiksi poiketa kirkolla järjestämässä pappilassa ja lain-

lukijan luona Karmalan asiat ja oman omistusoikeutensa siihen. Nähdessään nyt Mikkeli-sedän saapuvan kotiin laahustavin askelin ja verestävin silmin, eilisestään kymmenen vuotta vanhentuneena, hätkähti hän ensiksi: mitähän pirullista juonenloukkua se taas on ollutkaan virittämässä? Samaa ihmetteli muukin talonväki, joka siihen pihalle keräytyi. Mutta kotvan kuluttua Jyri hymähti, taputti hyväntuulisesti ukkoa olalle ja virkkoi leikkisästi:

— Vai kävitte, setä, muuttamassa plootunne parempaan talteen. Se on oikein!

Ukon ulkomuodosta oli Jyri aavistanut hänen asiansa. Jo eilen oli hän huomannut äijään pahasti sattuneen, kun hänen aarteestaan tuli puhe, ja nyt hän arvaili Mikkelin käyneen kätköpaikallaan. Mutta ukko pysähtyi kuin pistettynä.

— Hä, änkytti hän, — mistä kätköstä puhut . . . ?

— Älä viisastele, Mikkeli-setä, kuulinhan kun yöllä uunilta hiivit, puhui Jyri hyvin tietäväisen näköisenä ja äijälle silmää iskien. — Ja ovelanpa kätkön nyt keksitkin, mutta vaatteethan siinä työssä kastuvat, — noin olet märkä! Kyllä täällä asiat tiedetään!

Ukko kohotti uhkaavasti kuihtuneen nyrkkinsä ilkkujaa kohti, aikoi kai lyödä, ja ärjäisi:

— Roisto, konna . . . !

Mutta hänen kohotettu kouransa vaipui alas, ja samassa hän horjahti ja tuupertui kuin tyhjä säkki siihen kynnyksen eteen. Pingoittuneet jäntereet laukesivat, ylivoimaisista ponnistuksista

remppautunut ruumis petti, hän ei enää kestänyt tuota uutta mielenjärkytystä. Äkkihalsauksen iskemänä oli hän vaipunut maahan.

Kauhulla sitä katselivat talon naiset, odottaen kuitenkin ukon siitä uudella vimmallalla karahtavan pystyyn. Mutta hän ei noussut. Hervoton mies kannettiin tupaan, riisuttiin ja peitettiin kuin lapsi vuoteeseen. Eikä hän siinä enää kyennyt jäsentäkään liikuttamaan eikä sanaakaan puhumaan. Silmien levottomasta vilkkeestä vain saattoi päätätä, että hän oli tajussaan ja turhaan koetti saada kieltään kääntymään. Noissa silmissä oli niin syvällisen hädän ja tuskan ilme, että se vuoteen ääressä seisovia miltei puistatti; huulet värähtelivät heikosti hänen ponnistellessaan, mutta niiden välitse lähti vain vaivaloisen rasahduksen ääni. Äijä ei voinut enää ilmaista, mikä hänelle tuotti tuon äärettömän hädän, ei enää syyttää ketään, ei pyytää mitään.

— Hän on yöllä reuhtonut yli voimainsa, virkkoi Jyri raunioitunutta setäänsä katsellessaan. — Heikko ruumis petti.

— Paranee kai hän sentään, kysyi Marja, puolittain säälien, puolittain pelokkaana.

— Tuskin ainakaan niin, että hän kykenisi teille ilkeyttä tekemään, vakuutti Jyri. — Hoitakaa häntä siinä vain niin hyvin kuin voitte.

Itkien virkkoi siihen vanha emäntä:

— Avutonta hoidan kuin lastani, olipa hän tuottanut minulle kuinka paljon kärsimystä hyvänsä.

— Kuuletko, setä?, virkkoi silloin Jyri kumartuen potilaan puoleen. Tämä näytti todellakin ymmärtävän ympärillään olevain puheet, mutta häden ilmettä ne eivät lieventäneet hänen silmistään. Silloin Jyri jatkoi:

— Kuuletko, äiti ei sinulle pahalla pahaa kosta, enkä kosta minäkään. Jos paranet, setä, saat oila tässä talossa, kun vain siivolla olet, mutta isännyys täällä on nyt minun. Ja sen jätän täältä lähtiessäni äidille ja valvon, että se hänen käsissään pysyy. Kas näin, setä, tässä otan nyt vyöltäsi avaimet, etkä niitä enää koskaan saa.

Jyri irroitti potilaan vaaterepaleista suolivyön ja otti siitä ne avaimet, joita äijä aina niin ahnaasti oli vaalinut, sekä jakoi ne äidille ja Aarolle. Viime-mainitulle ja muulle talonväelle hän samalla teroitti, että heidän tuli totella emäntää eikä ketään muuta, ja lupasi, jos onni suo, itse vielä palata tähän kartanoonsa.

He siirtyivät taas aamuraukkaalle pihalle, jättäen Mikkelin tuskaisine katseineen tuvan nurkka-vuoteeseen. Vaikeata Jyristä oli nyt lähteä omiensa luota, mutta hänen täytyi. Erottuaan »rummutus»-joukostaan Jämsänjoella oli hän näet luvannut tavata matkueensa Jyväsjärvellä, ja siellä se nyt häntä jo odotti. Mutta keventynein mielin hän sentään lähti kotoaan, jossa asiat nyt olivat oikealla kannalla; hän tiesi nyt jättävänsä äitinsä ja sisarensa turvallisina ja onnellisina Karmalaan. Tapausten meno oli siellä äkkiä saanut odottamattoman käänteen, tavallaan surullisen, mutta joka

tapauksessa sellaisen, että se vapautti hänet ja hänen omaisensa pidemmistä rettelöistä. Hän oli nyt talossa isäntä, ja kirkolla, jonne hän ensiksi soudatti itsensä, aikoi hän nyt varmistaa sen oikeutensa riidattomaksi ja selväksi.

Puolet pullean miekkavyönsä sisällöstä, Saksassa keräämistään saalisrahoista, tyhjensi hän nyt siinä pihalla äidilleen, koska äijän taskuista ei oltu löydetty talon varoja lanttiakaan. Ja omalta kaulaltaan siirsi hän Marjan kaulaan kauniit kultavitjat, jotka hän kehui tuoneensa mukanaan siltä varalta, että hän Suomessa morsiamen kihlasi.

— Mutta näitä en nyt itse tarvitse, virkkoi hän, — ja jos joskus tarvitaan, hankin kyllä sodasta uudet.

— Mutta miksi minulle, Jyri?, kainosteli Marja, kimaltavaa korua kädessään punniten.

— Että voisit valita mieleisesi ja kelvollisen kotivävyn Karmalaan, veisteli veli. — Tyttö, jolla on kultaa myötäjäisinään, voi helpommin saada sopivan sulhon . . .

Hilpeillen näin astuttiin rantaan, johon koko talonväki keräytyi. Raikas, vapautunut mieliala vallitsi nyt ennen synkässä talossa, — Jyrin lyhyt käynti oli sen aiheuttanut, ja siitä häntä kaikki kiittivät. Pitkäaikainen, kirouksen tapainen painostus oli lauennut, yksin palvelijatkin tunsivat nyt liikkuvansa iloisina ja kodikkaina tällä ennen äänettömällä törmällä. Ja kun Jyrin veneen lähdettyä rannasta ja käännettyä niemen taa taas palasi töihinsä, silloin asteli emäntä tuvan ohi

navettaan ja maitohuoneeseen keveästi kuin ketterä nuorikko, ja Marja heläytti, asettuen kaivolle lypsinkiuluja huuhtomaan, reippaan laulun. Miehet, jotka nitolle lähdössä laskivat viikatteitaan tallin kupeella, hymähtivät toisilleen: tällä pihalla he eivät olleet koskaan ennen kuulleet laulua. Kaikki pian unhoittivat, että talossa oli vuosikymmenen ollut painajainen, joka nyt makasi sanattomana ja liikkumattomana tuvan nurkka-vuoteessa ja jonka silmien tuskainen pälyntäkään ei enää heitä häirinnyt.

Mutta tuo sedän hätäkatse seurasi Jyriä vielä hänen kotirannaltaan soudettuaankin, seurasi hiukan kiusoittavana. Mitä se setäraukka lienee oikein tuskaillut? Hullustihan sille tosin oli käynyt, koettaessaan pingoittaa itaruutensa äärimmilleen, ja nololta mahtoi olo nyt hänestä tuntua. Mutta mikä oli sittenkin tuo erikoinen hätä ja pelko, joka hänen silmissään ilmeisesti asui, joka hänet aamulla oli tuvan ovelle taittanut ja nyt häntä taittuneena vaivasi?

Sitä Jyri siinä meloessaan mietti, muistellen uudelleen aamullista kohtausta. Hän oli siinä pihalla kiusoitellut ukkoa, että kyllä hän muka sedän uudenkin kätköpaikan tietää, — siitä, varmaankin juuri siitä, sukeusi äijälle tuo ääretön tuska ja pelko . . .!

— Ukko uskoo minun todella tuntevan hänen aarteensa piilopaikan ja nyt ryöstävän sen siitä! Sitä epäilystä ei saiturin sisu kestänyt, se pelko häntä nyt halvattunakin kiduttaa!

— Siitä, juuri siitä se silmien hätä, päätteli Jyri. Ja siihen päätelmään kerran päästyään heläytti hän keskellä Päijännettä niin hilpeän naurun, että soutaja ihmeissään kohottausi katsomaan, mikä se täällä selällä oli Karmalan uutta isäntää noin rajattomasti huvittanut.

IV. SOTAVÄEN OTOSSA.

Muutamia viikkoja myöhemmin ratsasti kersantti Jyri Tuomaanpojan pieni matkue eräänä pilvipoutaisena kesäamuna sitä korkeaa, kumahtavaa soraharjua pitkin, joka Kiuruselän rantaa kiertäen katkesi vastaan tulevaan Kirkkosalmeen. Se oli siis nyt tulossa sille samalle salmelle, mihin viisikymmentä vuotta sitten joukko Rautalammen talonpoikia, paeten nuijasodan jälkeisiä vainoja, perusti uudisasutuksen kaukaiseen korpeen. Asumatonta korpea oli ollut vieläkin pitkä metsätaival tälle järvelle, toivotonta ja synkkää ratsumiesten mielestä. Ainoastaan pahimmille vesisoille oli siellä kaadettu kapeat portaat, joita myöten oli perin vaivaloista taluttaa ratsuja. Muuten oli vain sen verran rastittu männynkylkiä, että tottunut kulkija, joka tiesi matkan pääsuunnan, hädintuskin saattoi osata eteenpäin.

Esa Mikonpoika, joka nyt lähenei syntymäseutuaan, sai tällä taipaleella toimia oppaana sikäli kuin hän lapsuutensa ajoilta muisti näitä salomatkoja. Mutta useinpa loppui hänenkin muistinsa, ja silloin oli kuljettava arviokaupalla, soiden välisiä kankaita seuraten, auringon mukaan, ja vähä

väliä oli pysähdyttävä neuvottelemaan matkan suunnasta.

— Mutta kehuithan sinäkin, Jyri, tällä salolla kerran käyneesi; etkö muista silloisia matkojasi? kysyi kerran muuan ratsumiehistä, kun taas neuvottomina oli pysähdytty petäjikköiselle aholle.

— Kerran talvella, toisten latuja myöten, vastasi Jyri päättään puistaen. — Ja siitäkin on aikaa jo pitkälle toistakymmentä vuotta.

— Siis jo ennen kuin sotaväkeen jouduit, huomautti toinen ryttäri. Mutta Jyri kannusti hevostaan pohjoiseen päin, virkkaen kärsimättömästi:

— Niin, sitä ennen. Mutta eteenpäin meidän on nyt joka tapauksessa ajettava; yritetään nyt tätä ahoa pitkin.

Jyri ei tahtonut ruveta pidemmältä keskustelemaan siitä entisestä käynnistään Kiurusalmen rannalla, — sen oli Esa jo ennen huomannut —, hän katkaisi puheen aina, kun näitä asioita kosketeltiin. Juttu oli näet se, että Jyri Tuomaanpoika, silloin seitsentoistavuotias vekara, oli toimitettu Sysikorvessa tapahtuvaa sotaväenottoa pakoon sydänmaille, ja silloin hän oli hiihtänyt Rautalammen takamaille asti, sukulaismiehen pappilaan, Esan isän luo, toivoen siellä salolla säilyvänsä rummuttajilta. Puolen talvea hän olikin siellä säilynyt, mutta tulivatpahan sotaväenottajat lopulta sinnekin, ensi kerran silloin osasivat tuohon kaukaiseen uudisasutukseen. Ja Jyri napattiin siellä sotamiehiksi, eikä hän koskaan ollut sitä aseväkeen joutumistaan surrut eikä katunut. Se on vain etupelko

aina pahin, sen oli Jyri muitakin sotaväkeen vaatiesaan huomannut. Monesta pojasta, joka henkensä hädässä oli paennut sotaväenkirjureita, oli sitten tullut rohkea ja reipas sotaurho, joka ei enää mistään hinnasta olisi vaihtanut ammattiaan ja jonka päähän ei pälkähtäisikään pelätä henkeään taistelujen tuoksinassa. Suomen pojista olikin tullut aikansa parhaita sotureita Euroopan suurissa sodissa, vaikka he aikoinaan olivat hiihtäneet sotaväenottajia pakoon, niinkuin Jyrikin oli hiihtänyt.

Mutta sen verran hävetti häntä kuitenkin tuo poikavuosien pakoretki, ettei hän siitä koskaan ollut Esallekaan tarkemmin kertonut eikä halunnut siitä kerrottavan, varsinkaan nyt, itse »rummuttaja» kulkiessaan. Eikä Esa siitä enempää kyselytkään, tietäen, että Jyriä reilumpaa rakuunaa ei ollut.

Vaikein salotaival oli nyt kuljettu Rautalamelta, josta Jyri oli lähettänyt siihen asti kirjoitetut nahkapojat vartioituina ja kahlehdittuina suoraan Turkuun, sieltä aikoinaan Saksaan laivataviksi. Suuren selän lahtia vilahteli jo toisinaan näkyviin harjulle, ja jostakin lahdenpohjasta näkyi savuakin nousevan.

— Nämä taipaleet jo tunnen, kehui Esa, eellimmäisenä ratsastaen ja katsellen lämpenevin mielin noita syntymäseutunsa tutunomaisia maisemia.

— Olet siis varma, että juuri tätä harjua on kuljettava?, kyseli Jyri.

— Olen — harjua myöten tullaan ensimmäisiin

rantataloihin, — tuoltahan jo poukamasta talo näkyykkin!

Mutta Jyri ei siitä ilmoituksesta ihastunut. Hän käski kiivaasti:

— Käännä niinollen kulkusi maanpuoleiselle kankaalle, — me emme nyt poikkea taloihin, ei ennenkuin kirkolla!

— Miksi niin?, kummasteli Eesa. — Onhan tätä talotonta taivalta jo ollut tarpeeksi.

Ja eräs ratsumiehistäkin puuttui puheeseen:

— Hevosia pitäisi jo syöttää; ne aivan kompastelevat väsymyksestä.

Mutta Jyri oli päättäväinen.

— Vaikka kompastelkoot, käänny kankaalle vain! Meidän ei ole tultava liian aikaisin ihmisten asunnoille eikä varoitettava nahkapojiksi otettavia!

Jyri oli näet jo saavuttanut kokemusta rekryytien otossa. Ei auttanut rummuttajain kulkea kylästä kylään ja talosta taloon, sillä seuraaviin kyliin lennätetyt viestit ajoivat niistä silloin miehiä heti pakosalle, »vastarotkoon», ja silloin oli vaikeampi saada väkeä. Oli viisaampaa yllättää kirkonkylät, ottaa niistä kohta talteen tarpeellinen määrä miehiä ja sitten ruveta pitäjän johtomiesten kanssa neuvottelemaan siitä, mistä talosta ja keitä miehiä olisi kohtuullisinta ottaa sotaväkeen. Sillä määrätty luku niitä oli joka tapauksessa saatava kustakin kylästä. Taajemmin asutuilla seuduilla olikin jo muodostunut sellainen varsinainen käytäntö, että kukin kyläkunta vastasi tarpeellisesta miesmäärästä ja hankki sen

»rummuttajille». Mutta syrjäseuduilla oli sotaväenkirjoittajain hankittava miehet kokoon, ja siellä pyrki nuorempi miesväki metsiin kuullessaan keitä vieraita oli tulossa.

— Rutto toiminta vain täälläkin, opetti Jyri.

— Siitä syntyy kyllä aluksi parkua ja porinaa kirkolla, mutta asia järjestyy sitten kyllä pian.

Sotaväenkirjoittajat tiesivät hyvin, etteivät he suinkaan olleet tervetullutta väkeä uuteen kylään saapuessaan. He tiesivät tuovansa sinne surua ja vaikkerrusta, ja heidän täytyi joka kerta karaista luontonsa, jotta he itse sen haikeuden kestäisivät. He olivat kylläkin matkoillaan nähneet, kuinka lujille verojen ja sotaväenoton rasittama kansa oli pitkän sodan varrella joutunut, kuinka lopen köyhtynyt ja avuton se oli. Monet talot he olivat tavanneet autioina; niistä oli koko perhe lähtenyt ruunun miehiä pakoon sydänmaille taikka muuttanut pois Jäämerelle asti tai Ruotsin puolelle, jos kenellä sattui olemaan siellä sukulaisia suomalaismetsissä. Heidän kotiinjääneet naapurinsa taas koettivat keksiä kaikenlaisia temppuja pimittääkseen verovouteja ja rummuttajia; he olivat myyvinään maansa rälssimiehille tai kätkivät viljansa ja poikansa saariin. Mutta ruununmiehet olivat taas keksineet sitä kovempia pakotuskeinoja. Näihin oloihin oli Pietari Brahe, joka äsken ylimaaherana oli itse tehnyt Suomessa pitkiä tarkastusmatkoja, koettanut aikaansaada parannuksia, hilliten ainakin luvatonta kiskontaa. Mutta hänen lähdettyään maasta oli kansan hätä taas kasvanut.

Jatkuva sota vaati yhä suurempia uhrauksia, yhä enemmän varoja ja miehiä. Kaikkea tätä hätää ja toivottomuutta nähdessään täytyi sotaväenottajain paaduttaa sydämensä, voidakseen viedä välttämättömiä raatajia pois köyhtyneistä taloista.

Ilokseen oli Esa kuitenkin, sotaväenottajain joukossa kulkiessaan, nähnyt Jyrin kaikessa jyrisevässä ankaruudessaan sentään koettavan tasoittaa väestölle taakkaa mikäli voi ja helpottaa sitä siinä, missä kuorma oli liian raskas. Aluksi tämä uusi ammatti oli tuntunut lukumiehestä hyvin vastenmieliseltä. Hän oli jo ensi päivinä miettinyt livistää pois ja paeta Jyrin matkueesta takaisin Turkuun, varsinkin kun ratsastus oli aluksi tuntunut sängen rasittavalta. Mutta pian oli sentään sydän kovettunut ja ruumis tottunut ratsastuselämään. Esa istui nyt satulassaan yhtä varmana kuin vanha rakuuna, ja tuo kalpea, hento ylioppilas oli jo vartaloltaankin vallan miehistynyt. Kevätahava oli paahtanut hänen kasvonsa verevänruskeiksi, eikä pikkumekko enää mahtunut asetakin alle. Tuskin olisivat Turun toverit enää tunteneet häntä entiseksi, laihaaksi nälkäveikokseen, vaikka Esa olisikin riisunut sulkahatun päästään ja kannusaappaat jaloistaan.

— Voidaanko tästä köyhästä salokylästä ottaa samaa määrää miehiä kuin muualta?, kysyi Esa empivänä, kun he taas kangasta myöten Jyrin kanssa rinnakkain ratsastivat sitä uudisasutusta kohti, jonka puutteet ja kärsimykset hän vanhastaan tunsi.

— Miehiä täytyy saada, ei auta, vastasi Jyri.
 — Mutta koetetaan taas sovotella. Missä mies on talolle välttämätön, sinne se on jätettävä, mutta armotta otetaan täältäkin ne, jotka koettavat paeta tai luikerrella.

Järven selkä oli jo siinä väljänä ja vapaana oikealla kädellä, ja siitä pistihe syvä poukama mantereeseen. Esa osoitti sormellaan, että kun tuon lahden alava perukka on kierretty ja taas noustu kankaalle, silloin jo pian aukeneekin eteen Kiurusalmi, jonka rannalla on kirkonkylä. Tuossa on jo viimeinen niemi. . .

Jyrin katse tarttui siihen selälle ulkonevaan niemeen, johon Esan sormi viittasi, ja hän pysähtyi äkkiä ratsunsa. Hän näki siellä veneen soutavan niemenkärjen ohitse, kiireesti pyrkivän selän vastaiselle rannalle, — veneessä näkyi olevan miehiä useampia. Heti hän älysi, mistä siellä oli kysymys, ja kirosi synkästi.

— Ne vietävät ovat sittenkin saaneet kirkolle vihiä meidän tulostamme! Näettekö, siinä jo miehiä pakenee pohjoisille sydänmaille!

— Miten he olisivat saaneet sanan tulostamme?, ihmetteli Esa.

— Kuljimme äsken liian läheltä noita rantataloja, ja niistä on joku pirulainen kiireellä soutanut kirkolle, sadatteli Jyri. — Mutta älkääpä nuolaisko, ennenkuin tipahtaa, karkurit! Ehkä sinne selälle ehdimme tästä vielä mekin!

— Lahdenpohjassa on talo ja tietysti veneitä, neuvoi Esa vanhoilta muistoiltaan.

— Sinnepä stis nyt vihurina kiidetään, hei pojat! komensi Jyri. — Siellä nousee meitä neljä miestä veneeseen, karkulaisia tavoittamaan, ja Eša saa viedä ratsut kirkolle.

Pyrynä lasketti ratsujoukko samassa myöta- maata alas lahden rannalle. Sieltä löytyikin talo, jossa akat ja lapset pahasti säikähtivät outoja, miekkavöisiä äkkivieraita, ja törmän alta löytyi venekin. Siihen astui Jyri miehineen suoraapäätä ja lupaa kysymättä, lähtien heti vinhaa vauhtia soutamaan viistoon selän poikki, katkaistakseen karkulaisten tien.

Eša jäi yksin viemään viittä hevosta kirkolle. Verkalleen hän kävellytti väsyneitä ratsuja notkon poikki ja ylös kankaalle, kuvitellen yksinäisessä mielessään, minkälaista siellä kotona nyt lienee. Isä-vanhus astelee siellä ehkä tapansa mukaan pappilan peltotiellä . . . Näkee oudon hevosjoukon, ihmettelee, katselee, ei tunne ajajaa. Kunnes mies hevosen selästä huutaa: päivää, isä! Taikka on siellä velimiehistä joku kyntötöissä, painaa yhtäkkiä auransa maahan ja juoksee vastaan . . .

— Ainakin muutamia päiviä lepään nyt täällä kotona, puheli Eša itsekseen, mieleltään lämmeten. — Nukun aitan ylisellä, jonne isä aamuisin nousee tarinoimaan ja äiti kantaa rieskamaitoa . . . Pyhänä pitää ehkä saarnata täällä kotikirkossa . . .

He olivat Jyrin kanssa sopineet siitä, että Eša jättäytyy muutamiksi päiviksi kotiinsa muusta joukosta, jonka hän, soudattaen itsensä selkiä

pitkin, kyllä sitten helposti tavoittaa taipaleella. Näistä kotipäivistä hän nyt jo ennakolta iloitsi; ja kun hän niitä ajatellen pian saapui sille harjulle, johon kirkko ja Salmenkylä näkyivät kodikkaan tuttavallisina, silloin hän ei malttanut olla kiirehtimättä hevosia pieneen hölkkään. Sillä tuostahan jo kääntyi tie kirkon kupeitse itse pappilaan . . .

Kirkkomaan ohi ajaessaan katseli Esa matalan säle-aidan yli niitä mustuneita puuristejä, joilla siellä hautakummut olivat merkityt. Sieltä paistoi kirkon viereltä eräs uusikin, vielä maalaamaton risti. Nähtävästi oli se hauta veres, koska sen kumpukaan ei ollut vielä nurmettunut. — Karmiva aavistus rupesi repimään yksinäisen ratsastajan mieltä, — tuohon kirkon kupeelle oli muutamia vuosia sitten haudattu hänen pikkusiskonsa. Eihän vain lie kuollut isä-vanhus, joka jo kauan oli ollut raihnaisena . . . ? Esa kiirehti taas hevosiaan ja ajoi isolla töminällä pappilan pihaan, joka oli aivan autio.

Ei ollut ketään tuvassakaan, jonka oven Esa seuraavassa tuokiassa riuhtaisi auki. Mutta rannasta, törmän alta, kuului ääniä. Laskettuaan hevoset irti pihanurmea jyrsimään kiirehti Esa rantaan päin. Siellä oli ahteella parvi naisia, jotka näyttivät hätäillen ja voivotellen viittovan selälle, — sinne suuntautui siis Esankin katse. Leveän salmen takana näkyi siellä vene olevan juuri rantaan pääsemässä, mutta toinenkin vene laski sivulta samaan poukamaan. Esa ymmärsi heti asian: Jyri siinä oli tapaamassa karkulaiset,

ja nuo naiset tarkkasivat nyt täältä ahteelta ilmeisessä sielunhädässä, ehtisivätkö pakolaiset hypätä maihin ja juosta metsään, ennenkuin sotaväenottajat heidät tapaavat . . . Eivät ehtineet!

Naisten joukosta tunki Esa pian äitinsä ja kiirehti käsivarret ojossa häntä tervehtimään. Mutta äiti ei häntä heti huomannut, hän vain tuijotti selälle ja valitteli muita haikeammin.

— Äiti, huusi Esa silloin lämpimästi ja hellästi, ihan viereen juosten.

Nyt kääntyi vanha, kumara nainen itkuisin silmin huutajaan päin, mutta kiljahti samassa ja peräytyi.

— Hyi, huovejako jo täälläkin, parahti hän vallan säikähtyneenä, väistäen miekkavöistä soturia. — Nyt meidät peri hukka . . . !

— Etkö tunne minua, äiti?, puhui Esa, seuraten häntä pari askelta.

— Mitä, sinäkö Esa siinä olet huovin puvussa!, huudahti nyt äiti, tuntien poikansa, mutta sittenkin yhä peräytyen: — Oletko sinäkin sotaväen rummuttajia?

— Olen vain täällä Jyri-sedän kirjurina, koetti Esa hämillään selittää ja pysähtyi nolona. Sillä äiti ei näyttänyt Esan sanoja ollenkaan ymmärtävän, tuskin kuuntelevankaan, hän aina vain katseli saapunutta kauhistunein silmin ja torjuvin elein.

Esa muisti silloin, että äidillähän oli nuoruudessaan asti ollut kauhunomainen pelko huveja kohtaan, aina niiltä nuijasodan verisiltä ajoilta,

jolloin Klaus Flemingin raa'at ryttärit olivat häntäkin Juuritaipaleella retuuttaneet. Hän heitti senvuoksi sulkahattunsa törmälle, riisui siihen miekkansakin, ja kävi nyt aseettomana äitiään puhuttelemaan.

Mutta tämä pysyi yhä kylmänä, vaikerrellen:

— Veljiäsikö olet lähtenyt sotamiehiksi vie-
mään, onneton! Katso, tuolla niitä nyt salmen
takana vangitaan! Miten on laitasi, lapseni, selitä!

— Teen sen, äiti, vastasi Esa, hänkin nyt jo
vähän jäähtyneenä. — Mutta sano ensiksi, missä
on isä. Häntä tapaamaan tänne kotiin läksin.

Äiti purskahti silloin uuteen itkuun. Sillä niin
oli asia, kuin Esa oli aavistanut kirkkomaan ohi
ajaessaan. Kevätkauden vuoteessa sairastettuaan
oli isä kuukausi sitten kuollut. Surun ja huolen
aikoja oli siten kauan ollut pappilassa, mutta nyt
uhkasivat surut yhä suuremmat. Sotaväenottajista
oli äsken viesti saapunut kirkolle, ja äiti oli itse
häthätää evästännyt kotona olevat poikansa, Matin
ja Arvin, pakosalle. Mutta eivät ehtineet raukat
erämälle, tuolla niitä nyt tuodaan toisten pakoon
yrittäneiden kanssa takaisin.

Siitä ainoasta asiasta ei äiti näkynyt saavan
ajatustaan irti, eikä hän siltä huoleltaan vieläkään
ehtinyt syleilemään maailmalta kotiin palannutta
nuorimpaansa. Tämäkin nyt vaikeni. Hänen
mielessään olivat mietteet käyneet sekavina ris-
teilemään. Tällaista olikin siis hänen iloiseksi
kuviteltu kotiintulonsa: Isä kuollut, äiti surusta
sekaisin, kukaan ei häntä omaisena tervehdi kotiin

— tätäkö varten hän todella oli katkaissut lukunsa ja ratsastanut tänne halki Suomen . . !

Eikä Esa ymmärtänyt äitinsä pohjatonta huolta noiden veljien kohtalostakaan. Miksi olivat Matti ja Arvi lähteneet pakosalle, miksi vietäisiin juuri heidät, papin pojat, lesken elättäjät, sotaväkeen? Eikähän siinä ollut toki hirsipuusta kysymys!

Vasta Jyrin saavuttua vankeineen rantaan ja tavanmukaisen rummutuksen tapahduttua pitäjäntuvalla, rupesi hänelle asia selvenemään.

Joka talosta oli viime vuosina miehiä viety tältäkin salolta niin tarkkaan, että ninismies jo viime sotaväenkirjoituksessa oli vaatinut jonkun otettavaksi pappilankin pojista, joita oli kotona kolme. Sama vaatimus uudistettiin nyt kohta toimituksen alettua pitäjäntuvalla, ja se oli nyt sitä pätevämpi, kun pappilan pojat olivat yrittäneet pakoon — he olivat nyt salpojen takana pitäjäntuvan viereisessä tallissa. Muista taloista ei riittänyt enää tarpeeksi miehiä rekryyteiksi, se oli Jyrinkin myönnettävä, kun hän hetken oli neuvotellut isäntämiesten kanssa, vaikka hän kyllä koettikin pitää kovia kokeneen sukulaisperheensä puolta. Yksi oli otettava Esan veljistäkin.

— Nuorin siis, hän on kevein ja joutilain, ratkaisi Jyri, ikäänkuin perhekunnan parasta tarkoittaen.

Mutta silloin parkaisi papin leski, jota Jyri ei ollut tahtonut estää toimitustilaisuuteen pääsemästä, ja vaikeroi:

— Ei Arvia, ei heikkoveristä poikaani ja silmäterääni, en voi hänestä luopua!

Tämä Arvi, Esaa lähinnä vanhempi veljeksistä, oli lapsesta asti ollut hintelä, ja häntä oli äiti aina hemmotellut. Mistään hinnasta ei äiti siis nyt tahtonut laskea tätä poikaansa sodan rasituksiin ja vaaroihin.

— No, Matti siis asetakkiin, jyrähti Jyri jo kiusaantuneena.

Mutta yhtä sydäntäsärkevin vaikerruksin vastusti papinleski tätäkin vaatimusta. Matti oli hänen pojistaan se, joka työt teki, kävi kalassa ja metsällä ja siten äitinsä elätti, — Arvi oli siihen liian vetelä, ja vanhimmalla pojalla oli jo oma perheensä. Ei, Mattia ei äitiraukka voinut mitentään laskea pois kotoaan!

Kylän johtomiehet katselivat siinä neuvottomina toisiaan, ja aivan avuttomaksi tunsivat Jyrikin itsensä. Kaiken kohtuuden nimessä oli toinen pappilan naimattomista pojista otettava sotaväkeen, sitä hän ei voinut auttaa, mutta tuossa repi äitiraukka hiuksiaan ja rukoili äärimmäisessä hädässä, ettei vietäisi toista eikä toista. Surua ja sielunhätää kuvastui kyllä useiden muidenkin kyläläisten kasvoilta, kun heidän taas oli uhrattava poikansa ja talonsa tarpeellinen raataja sinne sodan kaikkienielelvään kitaan, hätää sitä syvempää, kun kaikki tiesivät, että paljon oli sinne menneitä, vähän palanneita. Moni äiti siinä itki. Mutta suurin huomio keskittyi nyt kuitenkin pappilan poikiin ja heidän äitiinsä, joka yhä väenteli käsiään ja ruihnasi, että hänen poikansa laskettaisiin irti tallista.

— Se on mahdotonta, ärähti siihen Jyri-ker-

santti muka jo äkäisenä, mutta tosiasiasa pahassa pulassa, kehoittaen itkevää rouvaa: — Valitse kotiin jäämään kumman tahdot pojistasi!

Mutta turhaan, äiti vain hoki:

— En voi valita, en voi antaa heistä kumpais-takaan!

Esa oli aluksi kuunnellut tuota surkeutta tuvan pöydän äärestä, johon hän tapansa mukaan oli asettunut kirjamieheksi merkitsemään luetteloihin- sa sotaväkeen otettujen nimet ja kotipaikan. Mutta nyt oli tämä toimitus hänestä tuiki kiusallinen ja hän nousi senvuoksi hetkeksi törmälle jaloittelemaan. Tuon pitäjäntuvassa jatkuvan, sit- keän kamppailun hän kyllä tunsii, käsitti yleensä hyvin sotaväkeen joutumisen pelon ja käsitti äitinsäkin mielenankeuden, kun tätä vaadittiin luopumaan toisesta, luonaan olevasta pojastaan. Mutta hänen sydämeensä pisti sittenkin, tuota haikeaa kamppailua katsellessaan, pieni oka. Noin rajaton on siis äidin rakkaus näitä kotona olevia velimiehiä kohtaan, — Esan osalle sitä hel- lyyttä ei ollut riittänyt, tuskin oli äiti häntä vielä- kään ehtinyt kunnolleen tervehtiäkään. Tunteet olivat Esan rinnassa ruvenneet ristikkäin riehah- telemaan. Vanhan, paljon kärsineen äitinsä tus- kain lieventämiseksi olisi hän tahtonut tehdä mitä suinkin voi, mutta veljilleen osoitettua hellyyttä hän samalla miltei kadehti. Tästä ristiallokosta virisi ja kasvoi hänen mieleensä nyt vähitellen uhma ja samalla rohkea tuuma uhrautua äitinsä hyväksi ja nolata veljensä. Mutta taistelua sen päätöksen

teko vaati hänen nuorena mielessään, ennenkuin hän törmältä palasi pitäjätupaan ja äitinsä viereen astuen rauhallisesti virkkoi:

— Äiti, voit pitää sekä Matin että Arvin täällä kotona. Minä lähdän perheestämme sotaväkeen, kirjoitan itseni rekryytiksi veljieni puolesta.

Kaikki tuvassa olijat höristivät korviansa ja kuuntelivat hämmästyneinä sitä nuorimman veljen puhetta. Äiti ei näyttänyt hänen sanojaan heti tajuavankaan, mutta Jyri karahti ällistyneenä pystyyn ja huudahti:

— Sinäkö, Eesa! Hulluttelethan! Olethan papiksi valmistuva akatemian oppilas, ei sinunlaisia tällä kertaa kirjoiteta sotaväkeen.

Mutta Eesa pysyi varmana päätöksessään:

— Kun itse tarjoudun, voidaan minut kirjoittaa luetteloon.

Ja kun Jyri vieläkin puisteli päätään, jatkoi Eesa rauhallisesti:

— Isä on minua luettanut papiksi, tänne itselleen apulaiseksi. Nyt hän ei minua enää tarvitse. Häntä tapaamaan tänne läksin ja täältä kotoa lukuvaroja saamaan. Ymmärrät, Jyri, etten niitä nyt voi täältä saada ja että minun on tuskallista varattomana opiskella. Äidille ei minusta myöskään ole täällä apua eikä turvaa, niinkuin toisista veljistäni. Olen joutilain lähtemään sotaan!

Eesa puhui lyhyvin lausein, puhui tyynesti ja melkein kylmästi, mutta hänen sanojensa takaa kuvastui kumminkin lämmin pohjavirta, joka välittömästi vaikutti läsnäoleviin. Vanha äitikin kohotti

nyt kämmeniin painautuneet, kyyneleiset kasvonsa Esaa kohti, ja hänen silmänsä kirkastuivat joka sanalta, jonka tämä puhui. Hänen rajattoman raskas surunsa näytti keventymistään keventyvän, ja onnellisen kiitollisuuden ilme kuihtuneilla kasvoillaan astui äiti nyt Esaa syleilemään, ensi kerran tämän kotiin palattua. Ja Esa otti hänet hellästi hymyillen käsivarsiinsa.

— Arvi ja Matti saavat jäädä kotiin, niinkö, todellako? leperteli äiti kuin autuaana, oivaltaen vihdoin Esan tarjouksen merkityksen. Hän katseli tätä nyt vierestä entistä tarkemmin, lämpimämmin ja hellemmin, ja silloin rupesi hänen silmissään taas väreilemään jotakin hämmäntynyttä ja häntäntynyttä. Hän ikäänkuin vähitellen havahtui siinä Esaa syleillessään, hänen tajuntansa selkeni, hän hätkähti ja rupesi hiljaa sammaltamaan:

— Mutta sinäkö Esa . . . , sinäkö siis lähtisit sotaväkeen . . . ? Ei, poikanihan olet sinäkin, nuorin, oma poikani; miten sinut uhraisin veljiesi puolesta? . . . , ei, en tahdo sitäkään . . .

Mutta Esa nauroi ääneensä, istutti äitinsä penkille viereensä ja taputti hänen kuihtunutta kämmentään:

— Keveämmällä mielellä sen kuitenkin teet, äiti, näemmehän sen kaikki. Ja ymmärrämme: jonkun meistä on lähdettävä. Minä olen veljeksiistä joutilain ja joka tapauksessa luotasi poissa!

Äidin ääni oli epävarma ja valittava, kun hän jatkoi:

— Kauan olet tosin ollut luotani poissa, Esa, mutta rakkaanihan olet silti sinäkin.

Mutta Esa rauhoitti äitiään hilpeästi:

— Minähän olen jo asetakissa, äiti. Sehän sinua äsken säikähdytti! Ratsastelen täällä maita mantereita, — miksen joutaisi rakuunana ratsastamaan sinne kauemmaksikin?

Jyri oli silmät suurina vierestä katsellut tuota äidin ja pojan välistä outoa kohtausta. Hänen puoleensa kääntyi nyt Esa reippaasti virkkaen:

— Sinun mukaasi minä lähden, Jyri! Näit itse Turussa, ettei papinlukuistani tule mitään nälkää vastaan tapellessani. Yritän siis toisia taisteluita! Ajan matkassasi edelleen, setä, eikä sinun tarvitse käsiäni sitoa niinkuin muiden rekryyttien!

Koko tuvantäytinen rahvas kuunteli avosuvin ja ällistyneenä nuoren lukumiehen puheita. Ne olivat sen mielestä tosin käsittämättömät, mutta samalla ne tuntuivat sen mieltä keventävän. Mutta Jyrin, joka aluksi oli vastustanut Esan tuumaa, oli hänen rohkea esiintymisensä pian kokonaan voittanut, ja hän läimäytti nyt nuorta sukulaistaan olalle, virkkaen:

— Oikein, poika, tule sinä sotaväkeen ja näytä näille toisillekin, millainen on oikean miehen luonto! Katsokaa, peijakas vie, tätä poikaa, joka ei sotaa säiky eikä sinne lähtiessään itke!

— Kirjoitan siis oman nimeni tähän luetteloon, virkkoi Esa, joka taas oli astunut pöydän ääreen ja ravakasti tarttui hanhensulkaan.

— Kirjoita, kehoitti Jyri, — huonolle tielle et

siinä antaudu! Minä otan sinut vierusmiehekseni.
Taikka . . .

Jyri pysähtyi hetkeksi miettimään. Silmät pyöreinä tuijotti hän eteensä, näytti ankarasti aprikoivan jotakin päähänsä äkkiä pälkähtänyttä tuumaa, ja jatkoi sitten:

— Taikka teen sinusta vapaaryttärin, joka omalla ratsullasi lähdet aseväkeen. Hankin sinulle, hitto soi, Karmalan puolesta hevosen ja varustukset, joilla menet asekatselmukseen, — peijakas, siinä on silloin omillaan ajava mies!

Ja kun ei Esa heti tuota tarjousta oikein oivaltanut, jatkoi Jyri:

— Terve joukkoomme! Yhdessä lähdetään so-
taan, ja sitten on meille maailma auki!

Esa kirjoitti varmalla kädellä nimensä sotilasrulliin ja rupesi sen jälkeen niihin merkitsemään toisia rekryyteiksi määrättyjä kylän poikia. Näillä mailla ei ollut koskaan tapahtunut, että mies omasta alotteestaan meni tarjokkaaksi sotaväkeen, ja siksi herätti Esan teko niin suurta huomiota, etteivät toisetkaan enää kehdanneet valitella. Pappilan leskeäkin olivat Jyrin intoilevat lupaukset jo sen verran rohkaisseet, että hän nyt ääneti istui penkillään soudatellen ruumistaan kahta puolta ja ihmetellen asiain uutta, kaikkia tyynnyttävää menoa.

Mutta toimituksen tuvassa päätyttyä astui Esa ulos, käveli sen tallin luo, johon hänen karkulaisveljensä olivat teljetyt, pudotti pönkät pois ja huusi:

— Tulkaa esiin sieltä, Matti ja Arvi!, teidän ei tarvitse kumpaisenkaan lähteä sotaväkeen, — minä lähden puolestanne.

Nyt hän vasta sai tervehdityksi veljiään, joita äsken oli nuoritettuina saatettu vankilaan. Näiden oli aluksi vaikea käsittää, mitä siinä oli tapahtunut, vaikea suhtautua nuorimpaan veljeensä. He hieroivat nuorain painamia ranteitaan, kuuntelivat kyläläisten innostuneita juttuja pitäjätuvan tapahtumista ja vetäytyivät sitten sanattomina ja vähän häpeissään pappilaan. Ja muukin väki hajautui toimituspaikalta, todeten, ettei sotaväenotto ollut koskaan ennen sujunut niin kivuttomasti kuin nyt.

Mutta Esan aikeesta viipyä muutamia päiviä kotosalla ei nyt tullut mitään. Hänellä ei enää isän kuoltua, ollut mielestään siellä mitään tekemistä, hän tunsu nyt joutuneensa kuin irti tästä syntymäseudustaan, jossa häntä ei kaivattukaan. Hän oli nyt osansa valinnut ja oli mielestään ikäänkuin lopullisesti heitetty kodistaan maailmalle. Hetkisen se tuntui haikealta; nuorihan hän vielä oli lähtemään avaraan maailmaan. Mutta se tunne oli jo miltei kokonaan häipynyt hänen mielestään, kun hän seuraavana päivänä ratsasti Jyrin matkueessa kolkosta erämaankylästä asutumpia seu-
tuja kohden.

— Et taida ikävöidäkään Kiurusalmelle?, virkkoi Jyri, joka ratsasti nuoren sukulaisensa vieressä ja tarkkaili hänen kasvonilmeitään.

— En paljoakaan, vastasi Esa totuudenmukai-

sesti. — Minussa mahtaa olla jotakin seikkailijanverta, mistä lieneekään peräisin; täällä korvessa en kauan viihtyisi.

— Se on hyvää verta, jota kyllä matkoillamme tarvitset, kehui Jyri.

Nuoren miehen sydämeen jäi sittenkin, kun hän oli heittänyt kumisevalta kankaalta viimeiset jäähyväissilmäykset kotikyläänsä, pieni oka pistämään. Se koti oli Ešan mielestä liian herkästi hänestä luopunut; se oli katsellut ja kohdellut häntä kuin kadotettua lammasta, jonka kohtalosta ei ole paljoakaan väliä. Tuo oka pisti vielä, mutta se idätti samalla Ešan mielessä lujan päätöksen: uhallakin hän tahtoo ja hänen täytyy nyt itse luoda tulevaisuutensa! Sen kotikylä kerran nähköön! Ja kentiespä sieltä sentään seuraa hänen matkojaan jokunen kiitollisuuden muisto sen johdosta, että hän maailmalle lähtiessään oli saanut jätetyksi kotiinsa onnellisen, rikkumattoman perheen.

V. AGNETA HORNIN HÄÄT.

Hevostorilta, Turun Hämeentullista, kävelivät ystävykset Jyri ja Esa eräänä syyspäivänä Aura-jolle päin taluttaen hevosiaan markkinajoukon halki.

Komeasti oli Jyri pitänyt lupauksensa: hän oli ostanut nuorelle sukulaismiehelleen oman, uljaan ratsun, ostanut satulankin ja kaikki varustukset sulkahattua ja kannussaappaita myöten, ja he palasivat nyt juuri tätä kauppaa tekemästä. Siihen oli huvennut suurin osa Jyrin leveässä nahkavyössä jäljelläolleista tukaateista, mutta siitä hän ei hätäillyt, sillä sota antaa aina uusia . . .

Esa käveli ketteränä kimonsa vieressä, jonka juoksua hän äsken maantiellä oli koetellut, ja katseli ylpeänä tuota pientä, mutta kaunisjalkaista ja kaarevakaulaista eläintä. Se oli ollut paras ratsu, mikä Turusta nyt oli saatavissa, ja hän rakensi siinä jo ystävyyttä sen kanssa.

— Nyt on meidän vain saatava harjakannut kaupan kunniaksi, esitti Jyri, joka edellä tietä aukoi. — Poiketaanko Valajain kilttaan?

— Poiketaan pois, kunhan sinne vain varmasti voinee hevoset jättää.

— Ole huoletta. Sillä pihalla seisoo aina monen rakuunan ratsuja.

He tunsivat jo koko hyvin Turun kapakat, joita he olivat käyneet usein tutkimassa viipyessänsä kohta pari viikkoa Turun linnassa. Siellä he näet olivat odotelleet päällikköään, kapteeni Erik Krusea, joka yhä viipyi tilallaan Harvialassa. Erik-herra olikin vasta syyskesällä lähtenyt sinne Turusta ja Kankaisista, jossa hän kesäkauden oli oleskellut kenraali Hornin vieraana ja nähtävästi viihtynyt hyvin. Sillävälän oli maakunnasta koottuja rekryyttejä jo laivattu Turun satamasta Saksaan sitä myöden kuin niitä oli kertynyt, mutta Jyrin oli määrä nyt viimeisen, mukanaan tuomansa joukon kanssa odottaa kapteenia, matkustaakseen hänen seurassaan Stralsundiin.

— Mutta jos se kapteeni vielä kauan viiپی, hupenevat tässä juomisrahat vähiin, toruskeli Jyri siinä kapakkaan astellessaan. — Ja mikä sitä poikaa pidättää, kun ei ole kenraalin tytärkään siellä häntä mustilla silmillään kahlehtimassa?

— Ei, Hornin väkihän jo kuuluu muuttaneen Kankaisista takaisin Tukholmaan, tiesi Esakin, joka näitä asioita oli linnassa kysellyt.

— Mutta mitäs siitä, me pidämme täällä vain odotusaikana hauskaa, niin kauan kuin kolikoita riittää, lohdutteli Jyri. — Tuossahan se onkin jo Raatihuoneen kulma, ja siitä vähän viistoon on Valajain kellari. Hyvän janon tämä kauppatatka minulle jo antoikin.

He sitoivat hevosensa pihaan ja laskeutuivat

kellariin, jonka hämärässä syvänteessä istui äänekäästi poristen maalaisia markkinamiehiä, Turun porvareita ja lomalla olevia sotilaita juomassa olutta ja polttamassa tupakkaa pitkävartisista liitupiipuista. Jyri tilasi suuret haarikat harjakannuiksi, sai piipunnysän hänkin hampaihinsa ja tunsi olonsa onnelliseksi. Siellä tapasi hän kohta pari kotipuolensa miestäkin, jotka hänelle kertoivat Sysikorven uutisia.

— Lienetkö jo kuullut, että Karmalasta nyt on vanha, itara Plootu-Mikkeli kuollut?, kysyi toinen turkiskauppiasta.

— En ole kuullut, vastasi Jyri vilkastuneena.

— Mutta ei se viesti siltä minulle ole odottamaton, sillä ukko sairastui pahasti siellä kesällä käydessäni. Milloin se setä sitten kuoli?

— Tuossa Laurinpäivän aikoihin se oli sammunut; olin kirkolla kun Mikkeli haudattiin.

— Ja hyvät hautajaiset pidettiin? kyseli Jyri.

— Hyvät, vaikka moni Mikkelin kynimä mies taisi sen haudan ääressä enemmän kirotta kuin siunata. Kirousten syyksi uskottiin sitäkin, ettei äijälle tahdottu saada arkkua. Kun ensimmäinen tehtiin, oli se liian lyhyt ja toinen tehtiin sitten oikein runsaalla mitalla. Mutta lyhyt oli ollut vielä sekin arkku . . .

— Älä hittojas, huudahti Jyri, muistaen mitä nälkävuoden kerjäläinen oli sydämettömälle saiturille ennustanut.

— Niin oli, — polvet koukussa oli vainaja lopulta ollut tungettava arkkuun, kertoi sydänmaan mies

pienellä kauhulla, lisäten, että mammonaansa se äijä ei kuitenkaan saanut mukaansa, — rahansa se oli kätkenyt, kukaan ei tiedä minne.

— Mutta itse se saatiin hautaan, se on pääasia, intoili Jyri ja takoi tynnyriä kämmenellään. — Krouvari hoi, tämä uutinen vaatii uuden kannun setävainajani muistoksi. Helkkarissa, riidattomastihan nyt ovat Karmalan maat minun; siellä voi naisväki nyt turvassa elää!

Siihen tuli toinen kannu, joka tyhjennettiin yhdessä markkinamiesten kanssa, ja kolmas, jota tyhjentämään saapui taas pari linnan nihtiä. Jyri oli aulis tarjoamaan ja maksamaan, se jo Turussa tunnettiin. Linnan miehet kertoivat siinä monia Turun juoruja, kertoivatpa siitä komeasta elämästäkin, jota linnassa ja sen ympäristössä oli kesäkausi vietetty, niinkauan kuin kenraali Horn seurueineen oli viipynyt näillä mailla. Huviajoja, purjehdusmatkoja ja vieraissakäyntejä alituiseen, tansseja Kankaisissa, juhlia linnassa, — kesä oli mennyt yhdessä humussa!

— Ja Harvialan kapteeni liehui täällä hänkin kesäkauden? tiedusteli Jyri.

— Parasna miesnä, myönsivät nihdit. — Hornin neitosta hän koko ajan hienosteli.

— Mutta sillä neidollahan oli jo sulhanen Ruotissa, murisi Jyri, jota suututtivat nämä päällikkönsä kuherrushommat; nehän olivat jo monesti hämmentäneet heidän sotilaallisia suunnitelmiaan.

— Ne kihlat on neitonen jo aikoja sitten purkanut, kertoi tietäväinen linnanmies. — Oli lähet-

tänyt täältä Turusta sille kirjeen, että kuitit ollaan . . .

— Vai sellainen olikin siis se kirje, jota eräänä yönä vein Kankaisista Turkuun!, päätteli Esa itseksensä siinä toisten tarinoita kuunnellessaan, mutta itse keskusteluun puuttumatta. Jyrin ympärille keräytyneet jatkoivat vain turinaansa, joivat maljoja Erik Kruselle, jonka uskottiin nyt pääsevän rikkaisiin naimisiin, joivat toistensa maljoja ja sodan maljoja, jonne Jyri jo kovasti ikävöi. Vähitellen rupesi vahva olut kihoamaan päähän. Esaa se jo huimasi ja hän pistäytyi sen vuoksi ulos muka uutta hevostaan juottamaan. Mutta hän ei palannutkaan pihalta heti takaisin, vaan käveli yksin tein katselemaan markkinaliikettä raatihuoneentorilla, jossa kauppa kuhisi ja väkeä vilisi. Siitä suuntasi hän vielä kuin vaistomaisesti askeleensa vanhaa tuttua pääväylää myöten tuomiokirkon luo ja edelleen hänelle tuttavan akatemiatalon edustalle.

Olihan Esa Turkuun palattuaan käynyt ennenkin näillä entisillä opinpaikoillaan, mutta hän oli aina välttänyt vanhoja tovereitaan. Hän näet ymmärsi, että ne pitivät häntä luopiona ja »kado-tettuna lampaana». Ainakaan he eivät enää odotaneet häntä takaisin akatemiaan. Kun Esa äsken oli käynyt suutarin akalta arkkuaan kysymässä, oli akka kertonut toverien sen jo vieneen ja myö-
neen ruokarahoiukseen, — »ei se palaa enää», olivat sanoneet. Eikä Esa ruvennut heidän väitteitään kumoamaan eikä arkkuaan takaisin vaatimaan, —

syökööt nälkäisiin vatsoihinsa ne vähät vaaterievut, itsellään oli hänellä nyt ruokaa ja vaatetta kyl-
liksi! Eikä hän ruvennut koettelemaan sitäkään,
kuinka lujissa vielä olivat hänen omat siteensä
noihin lukupiireihin. Sellainen repiminen vain
suotta kirvelee, päätteli hän.

Siksipä hän nytkin, kiertäessään kirkon kuvetta
akatemiatalon ohi, varoi tapaamasta vanhoja tut-
taviaan. Syrjästä, sivullisena, hän vain tahtoi
näitä tuttuja paikkoja silmäillä, vieraana ja tunte-
mattomana tahtoi hän vielä kerran sivuuttaa tuon
rakkaaksi käyneen akatemiatalon portilla liikkuvia
ylioppilaita, noita kalvakoita ja nukkavieruja, joi-
den joukkoon hän itse vielä keväällä oli kuulunut.
Se tuntui vähän kaihoisalta, ja oikeinpa vihlaisi
sydänalaa, kun hän läheni sitä kirkon kiviaitaa,
jonka harjalla heidän, ensivuotisten, oli ollut
tapana tarinoida ja jonka ääressä nytkin parvi
noita lattealakkisia liuhupartoja seisoskeli. Esa
jo mietti palata siitä takaisin, mutta ollen oluesta
rohkealla tuulella päätti hän kuitenkin pysty-
päisenä kävellä siitä ohitse, kävellä verkalleen ja
kuunnella, miten ne pojat siinä nyt ilkamoivat.
Eihän ne beaanit häntä kuitenkaan tunne, tus-
kinpa tuntisivat parhaat toveritkaan tässä komeassa
rakuunapuvussa . . . Eivätkä he ilmeisesti häntä
tunteneetkaan, mutta häneen he kuitenkin siinä
kohdistivat ivansa ja ilveensä. Sillä hänen siinä
astellessaan kilahtavin kannuksin ja sulkahattu
hiukan silmille vedettynä, heläyttivät aidalle nous-
seet ylioppilaat laulun, jonka Esa vanhastaan

hyvin muisti. Se oli pahainen pilkkalaulu sotamiehistä, joiden kanssa ylioppilaat usein olivat joutuneet suukopuun ja tappelun käihinäänkin:

Sotamies surkia
 Maantien kulkija,
 Ryösti lesken leivät,
 Haaskat hänet syövät . . .

Mitätön viisunpätkä, mutta ilkeältä se nyt Esasta tuntui, kun hän kuuli sen itseensä kohdistettuna ja tiesi kiusoittelijat entisiksi tovereikseen. Hän kiiruhti senvuoksi askeleitaan ja kiersi sivulleen enää katsomatta kirkon ympäri takaisin torille vievälle pääkadulle. Entistä selvemmin hän nyt tunsii olevansa ainiaaksi irtileikattu tuosta toveripiiristä ja koko akateemisesta ilmakehästä, ja pieni kaipauksen huokaus pääsi silloin hänen rinnastaan. Mutta sen hän samassa tukahdutti. Olihan hän nyt kerta kaikkiaan harpannut Rubikonin ylitse, — takaisin oli mahdoton palata, eteenpäin siis vain . . ! Päättäväisin askelin kiirehti hän torin ylitse kimonsa luo, joka oli oleva hänen uusi ystävänsä elämän uusilla urilla.

Kiltan kellarissa jatkuivat yhä juomingit ja Jyri-setä oli jo äänekkäällä hutikkapäällä. Kaikille hän oli nyt herkkä ystäväksi ja — riitamiheksikin. Ja kun Esa kertoi kävelystään akateemiatalolle ja naureskellen mainitsi pilkkalaulusta, jonka ylioppilaat olivat hänelle siellä virittäneet, silloin kersantti aivan kimmastui:

— Vai »surkia maantienkulkija», lauloivatko todella niin kuninkaan sotureista ja maineen miehistä! Vielä minä niille nälkäkurjille näytän sotamiehen kulkua! Itse ovat he hyödyttömiä vetelehtijöitä, kerjääviä loiseläjiä, jotka koko joukko pitäisi pukea asetakkiin ja pistää rintamariviin, jotta heistä tulisi miehiä!

— Mutta tarvitaanhan sentään maassa pappejakin ja virkamiehiä, väitteli Esa. — Tuomareita ja . . .

— Mihin niitä tarvitaan?, paasasi Jyri. — Miekani kärjellä minä langettaisin tuomiot, ja hyvä tulisi jälki! Kiitä onnieasi, Esa, kun siitä loisjoukosta pääsit eroon, — vai ikävöitkö sinne vielä takaisin?

— Mitäpä auttaisi ikävöidä, kun nimeni olen sotarulliin kirjoittanut, vastasi Esa, voimatta salata pientä alakuloisuutta äänestään.

— Jos miehenä pysyt, et kauppaasi kadu, kehui Jyri. — Mutta minua älä pidä esikuvanasi muuta kuin taistelutantereella, — kunhan sinne kerran taas päästäisiin.

Kun he hetken kulutta vihdoin lähtivät kellarista linnaan palaamaan, löivät Jyrin jalat vintturia, mutta satulassa hän silti istui varmasti. Torin kivipuotien edustalla oli nyt entistä sanemmmin markkinajoukkoa, jonka läpi Jyri, Esan häntä seuratessa, kursailematta ratsasti. Mutta muutamassa kadunkulmassa seisoi ryhmä ylioppilaita ja sieltä rupesi rakuunain saapuessa taas kuulumaan tuota venytettyä pilkkalaulua:

Sotamies surkia . . .

Silloin Jyri kohottausi satulassaan ja kirosi — tuo tyhmä pilkka ärsytti hänen oluen innoittamaa mieltään —, ja hän kannusti yhtäkkiä ratsunsa täyteen laukkaan tasalakkisten ivailevaa koplakuntaa kohden, aiheuttaen heti torilla aika hämmingin. Ylioppilaat livistivät tietysti heti tiehensä, mutta sokeassa kiukussaan karautti kersantti siitä huolimatta väkijoukkoon, johon he olivat huvenneet, heitä muka tungoksessa vielä tavatakseen. Silloin rupesivat akat siunaamaan ja huutamaan; heiltä kaatui kaalivasuja ja vakkasuomalaisen puuastiapinoja. Ihmiset syöksyivät hätääntyneinä pakoon ja tuuppivat toisiaan, mutta Jyri kannusti yhä vain hevostaan läpi pakkautuneen ihmisvilinän.

Kauhulla sitä taampaa katseli Esa, joka itse jo taas oli laskeutunut satulasta kimoaan taluttamaan, eikä ehtinyt hillitsemään kiukustunutta toveriaan. Mutta yhtäkkiä hän näki Jyrin kuin jäykistyneenä pysähtyvän. Oli tultu sillankorvaan, ja siihen oli samassa ilmestynyt uusi ratsastaja, jonka nähdessään Jyri talttui. Se oli näet hänen oma päällikkönsä, kapteeni Kruse, joka juuri nyt Hämeen tullista ajaen palasi Turkuun.

Hämmästyneenä kyseli kapteeni syytä kersanttinsa älyttömään riehuntaan, ja Jyri, joka kohta selvisi pahimmasta humalastaan, koetti selittää, että ylioppilaat olivat häntä pilkanneet. Kruse, kookas, komea upseeri, torui siinä toriväen

mieliksi kersanttiaan, mutta naurahti sitten ja komensi miehet — Esakin oli jo siihen ehtinyt ja noussut kimonsa selkään — seuraamaan itseään linnaan.

— Sieltä laitetaan jo tänä iltana rekryytit matkalle, kertoi kapteeni. — Ne laivataan suoraan Saksaan Kustaa Kurjen johdolla. Minä olen saanut hallitukselta luvan vielä poiketa Tukholmaan.

— Tukholmaan, huudahti Jyri, jonka sameassa päässä tämä uusi suunnitelma taas tuntui kovin epäilyttävältä ja joka siitä uumosi uusia naisjuttuja. — Mitä sinne?

— Asiat vaativat, vastasi nuori upseeri, kasvoillaan valoisa hymy. Mutta hän kääntyi taas sivulle katsomaan Jyriä, joka vielä oli aika tuhruinen juontinsa jäljiltä, ja jatkoi:

— Mutta enpä, hitto soi, uskalla ottaa sinua sinne mukaani ratsupalvelijakseni, niinkuin olin aikonut. Sinä juot pääsi täyteen ja aiheutat katurähinöitä. Saat mennä Kurjen mukana suoraan Stralsundiin.

— Sinne suoraan minä mieluummin menenkin, vakuutti Jyri, esimiehensä epäluottamuksesta lanistumatta.

— Vai jo kaipaat taisteluihin, hymähti Kruse ymmärtäväisesti. — No, sen voin käsittää. Mutta nyt minun siis täytyy saada toinen mies mukaani Ruotsiin.

Hän oli jo pari kertaa silmäillyt Esaa, joka siinä Jyrin vieressä kauniilla kimollaan ratsasti uutukaisessa rakuuna-asussaan, ja virkahti nyt kysyvästi:

— Mutta tässähan on rinnallasi nuori mies, jollaisen tarvitsen. Olen nähnyt hänet ennenkin . . .

— Hän on vasta rekryytti, vastusteli Jyri, joka ei olisi tahtonut luopua nuoresta sukulaises-taan, kun oli luvannut tätä vaalia. Mutta kapteeni intti vastaan:

— Ei se mitään, jos hän vain on nokkela mies. — Ja siinä paikassa rupesi hän utelemaan Ešan edellytyksiä. Saatuaan tietää, että Esa oli papin-poika ja entinen ylioppilas, ratkaisi hän asian heti:

— Sinä seuraat minua Tukholmaan, se on päätetty asia, ja sieltä sitten Saksaan. Jää odottamaan minua linnaan! Lähdemme sieltä ensi laivalla.

Jyrin harjakaishumala erotti siten sukulaismiehet toisistaan heti jo Turun linnaan saavuttaessa. Siellä oli kersantin nyt jo kohta ruvettava toimitamaan kauan odottaneita nahkapoikia laivaan, lähteäkseen aamuvarhaalla heidän kanssaan purjehtimaan Saksaan. Ešan taas oli jäätävä odottamaan Ruotsiin menevää laivaa, joka veisi hänet kapteenin mukana Tukholmaan. Hätäisesti he siinä vain ehtivät toisilleen sanoa hyvästit.

— Missä ja milloin taas tavataan? kysyi Esa melkein hölmistyneenä tuosta asiain nopeasta käänteestä.

— Saksassa tietysti, vastasi Jyri rohkaisevasti. — Kysele siellä Kustaa Kurjen lipullista, jonka mukana nyt kuljen. Minä taas Krusea tiedustelen. Näkemiin siis!

— Näkemiin . . .

Turun linnassa oli nyt kova kiireen hurina,

sieltä kun miehiä, hevosia ja muonaa lastattiin Saksaan menevään laivaan, eivätkä toverukset siellä enää ehtineet tavata toisiaan. Mutta he toivoivat pian yhtyvänsä Saksan suurilla sotaloilla, jonne molempain oli matka.

* * *

Ēsan viipyminen Ruotsin pĕäkaupungissa venyi kuitenkin pidemmĕksi, kuin hĕn oli kuvitellut. Se riippui hĕnen esimiehestĕĕn Erik Krusesta, joka tosiaan oli, niinkuin Jyri oli arvannut, »naisjuttujen», naimisasiansa, vuoksi poikennut Tukholmaan, ja jonka asiat eivĕt siellĕ luistaneetkaan toivotulla nopeudella.

Tosin oli Erik-herra jo Suomessa suositellut ja valloittanut kenraali Hornin nuoren tyttĕren, Agnetan, sydĕmen, ja tosin oli neitonen itse jo kesĕn alussa rutolla pĕĕtöksellĕ puikanut kihlansa kreivi Sparren kanssa, joka vetelĕ ja saamaton ylimys oli kĕynyt hĕnelle vastenmieliseksi uljaan Erik Krusen rinnalla. Mutta vasta Tukholmassa olivat kaupat lyötĕvĕt lukkoon, niin oli Suomessa sovittu. Agnetalla oli siellĕ kasvattajansa ja ĕidin sijaisensa, olipa kaksikin, ja nĕistĕ ylhĕisistĕ rouvista oli hĕn pahasti riippuvainen. Ēitinsĕ kuoltua oli hĕn nĕet kasvanut osaksi ĕidinĕitinsĕ, kreivitĕr Oxenstjernan, mahtavan valtiokanslerin puolison, kodissa, osaksi taas tĕtinsĕ, vapaaherratar Ebba Hornin, hoivissa, ja nĕmĕ naiset katsoivat nyt it-sensĕ oikeutetuiksi mĕrĕmĕmĕn nuoren hoivat-

tinsa jatkuvistakin kohtaloista. He juuri olivat valinneet hänelle sulhaseksi kreivi Sparren, peräti jaloverisen herran, ja olivat nyt rajattomasti tyytymättömät, kun Agneta itse oli rikkonut tuon heidän järjestämänsä kihlauksen, — se oli ennen kuulumatonta!

Kenraali Kustaa Horn, Agnetan isä, oli, kauan ulkomailla viipyessään, uskonut ainoan tyttärensä kasvatuksen kokonaan mainituille sukulaisnaisille. Parin vuosikymmenen peiästä vihdoin Ruotsiin palattuaan oli hän siellä pian mennyt uusiin naimisiin, ja muutaman onnellisen kotivuoden perästä oli Agneta silloin, emintimänsä toivomuksesta, uudelleen joutunut tätinsä valvontaan ja kuriin. Hänen katsottiin näet tarvitsevan paljon sekä valvontaa että kuria, sillä hän oli vilkas ja virma luonteeltaan eikä hän aina tarkoin mukautunut kasvattajainsa ahtaisiin ohjeisiin.

Nuo tarmokkaat ylimysnaiset ne nyt asettuivat poikkiteloin kuullessaan, että Agneta Kankaisissa oli, Sparren kihlat purettuaan, antanut suosionsa verrattain alhaissukuiselle suomalaiselle aatelmiehelle. Suomesta palattuaan asui tyttö nyt taas Ebba-tätinsä luona, — tämä oli korkeissa viroissa vaikuttaneen valtaneuvos Klaus Hornin, kenraalin veljen, leski — ja siinä talossa pidettiin häntä nyt entistä tarkemmin silmällä. Kun siis Erik Kruse Suomesta tultuaan kiirehti sinne lemmittyään tervehtimään, otettiin hänet hyvin ynseästi vastaan, ja seuraavalla käynnillä ei häntä enää laskettukaan neitosen puheille. Agnetan

päätöstä ratkaista itse kohtalonsa ja valita Erik-herra puolisoikseen ei tämä vastarinta tosin horjuttanut, päinvastoin se kasvatti hänessä uhmaa. Mutta nuorille kävi asema sittenkin sietämättömäksi, kun he viikkokausiin eivät saaneet tavata toisiaan. Jos he joissakin hovijuhlissa tai perhe-
 pidoissa saivat sanasen vaihtaa, niin tapahtui sekin salaa, eikä heidän avioasiansa edistynyt. Mutta Agneta yllytti yhä sulhoaan pysymään lujana ja yrittämään aina uudelleen, sillä hän tahtoi ennen kaikkea päästä irti holhoojainsa pakkovallasta, ja se oli mahdollista ainoastaan naimisiinmenon kautta.

Mutta syksy kului. Ei voinut Esakaan ymmärtää, mitä hänen esimiehensä siellä Tukholmassa vitkasteli. Tiesihän hän kyllä, että naimiskaupasta oli kysymys, ja olihan hän pari kertaa saattanut isäntäänsä linnansaarelta, jossa he asuivat Erik Krusen sedän, valtaneuvos Juho Krusen talossa, sinne virran pohjoispuolelle, jossa Klaus Hornin rikkaan ja tarmokkaan lesken talo oli. Mutta miksei tuumia jo pantu tukkoon, miksei lähdetty vihdoin sotatanterille, sitä hän ihmetteli. Eräänä syyspäivänä asia sentään hänellekin selvisi, jopa hyvinkin räikeästi.

Silloin lähetti näet Erik-herra hänet viemään kirjettä Agneta Hornille. Kapteeni oli kiukkuisella päällä ja käski Esaa tavalla taikka toisella varmasti toimittamaan kirjeen neitosen käsiin, sillä hän tahtoi nyt ehdottomasti saada vastauksen. Esa teki työtä käskettyä, nousi samoja rappusia, joita hän

oli nähnyt herransakin nousevan, ja saapui vallasväen eteistupaan. Siellä hän jo saikin palvelijattarelle asian ajetuksi, — Eäsa oli jo kouluaikana oppinut auttavasti ruotsia —, ja ojensi jo tälle kirjeenkin, teroittaen vastauksen välttämättömyyttä. Mutta samassa aukeni ovi ja sisähuoneesta astui tupaan kookas, arvokkaan näköinen, harmaatukkainen rouva, joka tiukasti vaati Eäsa luovuttamaan kirjeen hänelle. Eäsa silloin peräytyisi, vastaten sotilaallisesti:

— Minulla on käsky jättää se jalosyntyisen neidon, Agneta Hornin omiin käsiin.

— Mitä mukiset, tänne se kirje! huudahti silloin suoraselkäinen rouva suuttuneena.

Eäsan asema oli tukala. Ylhäinen nainen esiintyi peräti jyrkkänä, mutta toisaalta hänellä oli isäntänsä selvä käsky.

Silloin avautui toinen ovi ja siitä ryntäsi eteistupaan itse Agneta-neiti, jonka Eäsa hyvin tunsikin Kankaisten matkalta, ja hänen mustat silmänsä säkenöivät. Tyttö oli nähtävästi sinne sisähuoneeseen kuullut tuon lyhyen sananvaihdon ja kohta oivaltanut, mistä oli kysymys. Tyynesti hän kuitenkin virkkoi:

— Se kirje kai on minulle . . .

— Kuka sen on lähettänyt, se on minun ensiksi tiedettävä, vaati vanha rouva ankarana, kääntyen kysyvänä Eäsan puoleen. Mutta Agneta-neiti kiirehti vastaamaan.

— Se on jalosukuiselta herralta Erik Kruselta, eikö niin, airut, — kapteeni Krusehan sinut lähetti?

— Niin teki, myönsi Esa, outoa kohtausta hämmästellen.

Mutta topakka rouva asettui ehkäisevällä liikkeellä airuen eteen, julistaen:

— Juuri siksi et voi, Agneta, saada sitä kirjettä; tiedäthän jo tahtoni tässä asiassa. Tuon kielletyn seikkailun täytyy vihdoinkin päättyä. Vie, rakuuna, kirje herrallesi takaisin!

Mutta silloin ojentautui neitonen suoraksi ja seisoi varmana, joskin kalpeana vanhan rouvan edessä. Hänellä sieraimet värähtivät ja ääni vavahti, kun hän tädilleen päättävästi virkkoi:

— Niin, päätöksen täytyy tulla tässä asiassa, ja jo tänään. En tarvitse tuota kirjettä, tiedän sen sisällön muutenkin. Ilmoita, rakuuna, herrallesi, että hän iltapäivällä itse tulee tänne saamaan vastauksen.

Vanha rouva ilkahti siihen:

— Tulkoon vain, kyllä hän täältä selvän vastauksen saa!

Esa kääntyi lähteäkseen, mutta seisahtui sentään vielä tuokioksi, tietämättä oikein mitä hän tekisi kirjeellä, joka hänellä vielä oli kädessään. Silloin Agneta-neiti astui askeleen häntä lähemmäs, otti kirjeen, jonka hän heitti pöydälle, ja virkkoi suomeksi:

— Tunnen sinut Kankaisista, Esaias Pontanus. Sano herrallesi, että olkoot vaikeudet mitkä tahansa, hänen on tultava tänään luokseni, — sano, että nyt on ratkaiseva taistelu taisteltava!

— Sen teen, vastasi Esa lämmenneenä.

Mutta harmaatukkainen rouva, joka ei ymmärtänyt suomea, leväytti silmänsä suuriksi noita hänelle outoja puheita kuunnelleessaan ja lausui moittivasti: — Mitä salaperäistä tuttavuutta tuo on raa'an rakuunan kanssa? Agneta? Mene heti huoneeseesi!

Tyttö kumarsi nöyränä holhoojalleen ja virkkoi nyt kyynelsilmin:

— Vaadin vain ratkaisua, täti. Olen tämän lemmenasiani vuoksi jo niin monta yötä itkenyt, etten kestä enää tätä epävarmuutta. Minun elämästäni ja onnestanihan tässä on kysymys. Erik Kruse on minua rehellisesti kosinut, hänen täytyy saada rehellinen vastaus. Siksi kutsun hänet tänne.

Vanha rouva kävi melkein ymmälle hoidokkinsa päättäväisestä esiintymisestä. Hän seisoi siinä jäykkänä, peräytymättä jyrkästä kannastaan, mutta katkaisi kuitenkin kuumenneen väittelyn ja virkkoi Esalle:

— Niin, kutsu herrasi tänne! Nyt saat mennä!

Esa läksi täysin ymmärtäen, että taloon jäi jatkumaan ankara taistelu nuoren, tulisieluisen tytön ja hänen vartijansa, kylmän, leppymättömän louhikäärmeen välillä. Kuinka mielellään hän olisikaan tahtonut tehdä jotakin repäisevää ihailemansa neitosen puolesta tuossa taistelussa, vaikka antaa henkensäkin, jos siitä olisi ollut apua! Agneta oli hänestä taas kuin kaiken kauneuden ja jalouden perikuva. Esa oli häneen sydäntään myöten rakastunut, mutta sillä rakkaudella, joka ei itselleen vaadi mitään, vaan ainoastaan tahtoisi ihailun

esineelleen tasoittaa tien sileäksi ja pehmoiseksi. Sen pahempi ei hän nyt voinut valtijattarensa hyväksi tehdä muuta kuin nopeasti viedä Erik Kruselle ne terveiset, jotka hän vietäväkseen oli saanut.

Erik-herra vuoroin vaaleni, vuoroin karahti vihanpunaiseksi, kun Esa hänelle yksityiskohtia myöten kertoi käynnistään Ebba Hornin talossa. Nuori kapteeni oivalsi asiansa nyt joutuneen ratkaisupisteeseen ja pelkäsi, että tuossa taistelussa nuoruuden ja vanhuuden, hennon tytön ja hänen jäykän holhoojansa välillä edellinen puoli voi helposti joutua tappiolle, varsinkin kun viime-mainitulla vielä on apujoukkonaan ylhäinen äidin-äiti. Hän ymmärsi senvuoksi välttämättömäksi koettaa hankkia heikommallekin puolelle apuväkeä ja käski, hetken vielä täpärää tilannetta harkittuaan, Esan satuloida heidän molempain ratsut.

— Tänään minun siis piti saada vastaus?, tiedusteli hän Esalta vielä varmuuden vuoksi.

— Tänään, niin sanoi sekä neitonen että rouva.

— Siis on nyt heti jotain tehtävä, hoki Kruse itseksensä, pukiessaan ylleen parasta upseeripukuaan.

He ratsastivat sokkeloisen keskikaupungin läpi Mälar-järven etelänpuoleiselle ylängölle, jonka rinteillä useilla ylimyksillä oli puistojen ympäröimät talonsa ja linnansa. Siellä oli kenraali Kustaa Horninkin uusi, kaksikerroksinen, valkea kivitalo, ja sen pihaan jäi Esa hevosia pitelemään, Erik Krusen noustessa lujin askelin rappusia ylöspäin.

Siellä pihalla odottivat eräät vaunutkin, joiden kyljessä Eša näki Hornien tutun sarvivaakunan, ja siitä hän ymmärsi, että täällä kenraalin luona nyt siis tapahtuu joku esitaistelu sitä päättelua varten, joka on ratkaiseva hänen isäntänsä ja Agneta Hornin kohtalon.

Kauan siellä sisällä viivytettiin. Vihdoin rupesi rappusista kuulumaan ääniä ja sieltä laskeutui kolme henkilöä alas pihalle. Siinä oli mustapintainen, kolkon näköinen kenraalivanhus itse hiukan nyrpeän ja vaivautuneen näköisenä, oli Erik Kruse, joka nyt oli äskeistäkin kalpeampi, sekä kolmantena Agneta Horn. Eša älysi, että ahdistettu neitonen oli lähtenyt isältään apua pyytämään vaikeassa taistelussaan, ja kun Erik Kruse myös oli sinne saapunut Hornin tytärtä lopullisesti ja virallisesti kosimaan, olivat nuoret siis siellä tavanneet toisensa. Agneta piteli isäänsä tiukasti käsivarresta, puhutellen häntä kuumiin sanoin ja kyyneleisin silmin. Mutta kylmänä pysähtyi kenraali vielä ulko-ovelle, virkkaen tyytymättömän näköisenä:

— Kauniisti anelet, lapseni, ja lähden nyt siis kuin lähdenkin pyynnöstäsi tätisi luo puhumaan asiastasi. En vastusta liittoanne, senhän sinulle jo Suomessa lupasin, mutta siihen on saatava suvun suostumus. Ennen kaikkea hoitajaisi, joiden käsiin olen kasvatuksesi uskonut. He ovat sinua lapsuudestasi asti ohjanneet rakkaudella ja viisaudella, heidän sanansa painavat tässä paljon, heitä en voi millään mahtikäskyllä loukata.

— Mutta isä, ethän suostu heidän kieltoonsa, rukoili neitonen yhä hartaasti.

— Katsotaan nyt, väisteli isä, — ehkä täytyy meidän koettaa voittoa aikaa, odottaa . . .

— Minä en odota enää päivääkään, kivahti tyttö silloin tulisesti, hellittäen vanhuksen käsi-varresta. — Nyt on ratkaisun tapahduttava. Olen jo niin kiusaantunut tuossa Ebba-tädin vankeudessa, että, jos minua siihen edelleen pakoitetaan, minä . . .

— Sinä mitä? hymähti sotavanhus.

— Isä, minä karkaan!

— Minnepä karkaat?, lapsi raukka, virkkoi isä nuhtelevasti, mutta samalla jo säälien. — Eihän Erik-herra rupea sinua luvatta ryöstämään . . .

Tytöllä paloivat nyt posket ja ääni värisi, kun hän uhmaavasti huudahti:

— Karkaan minä, ja kenen kanssa hyvänsä! Vaikka tuon suomalaisen rakuunan kanssa, joka kyllä uhrautuu minut kidutuskammiostani pelastamaan!

Silloin isä repäisi silmänsä suuriksi ja katsoi vallan peljästyneenä tytärtään, joka sanojensa vahvikkeeksi oli viitannut hevosia pitelevään Esaan. Kustaa Horn näytti hytkähtäneen, — noin pohjattomaksi kai hän ei toki ollut tyttärensä intohimoa eikä vapaudenkaipuuta uskonut. Hän kyllä edelleen nuhteli:

— Mitä hirmuja puhutkaan, Agneta, ethän toki saata itseäsi etkä ketään viatonta henkilöä tämän asian vuoksi onnettomaksi! Hillitse sanasi, lapseni!

Mutta samalla näytti jäykkä kenraali siinä ikäänkuin sulavan. Hän ehkä nyt vasta tuli ajatelleeksi, että tätä hänen ainoata lastaan, tätä iloluontoista tyttöä, oli luonnottomasti pidetty häkissä, tätien ankarassa kurissa, ja että rakkaan lapsen harras toivomus saattoi sittenkin ansaita tarkempaa huomiota. Kustaa Hornin kovat, kuin kallioon veistetyt kasvot lientyivät todellakin ystävälliseen hymyyn, jota niissä tuskin lie vuosikymmeniin nähty, kun hän vallan lämmenneenä jatkoi:

— Herran nimessä, Agneta, jos kipusi päästä tätisi luota pois ja mennä naimisiin Erik-herran kanssa on noin polttava, niin täytynee sinua koettaa auttaa korkeiden rouvain epäsuosion uhalakin. Nouse vaunuihin, äläkä juokse tekemään mitään tyhmyyksiä!

— Kiitos isä, nyyhkytti tyttö. Mutta kenraali varoitti sormellaan:

— Älä vielä kiitä, lapseni, vielä et ole taistelussasi voittanut! Sanon suoraan, että minä lähaisin mieluummin suorittamaan jonkin tuiman kahakan sotatantereella, kuin tähän otteluun sukulaisrouvia vastaan. Mutta kuinka tahansa, lähtekäämme ajamaan Ebba-rouvan luo. — Vaunuista hän vielä virkkoi: — Ja sinä Kruse, saavu sinne vähän myöhemmin, koska sinut kerran on sinne vastausta saamaan kutsuttu. Koetamme nyt tehdä mitä voimme.

Vaunut lähtivät vierimään myötämaata. Mutta Erik Kruse ei nykyisessä jännitystilassaan voinut

palata asuntoonsa ratkaisua odottamaan. Hän ratsasti kauas Tukholman eteläisten rantavuorten takaiseen metsään, lasketti yli kellastuneiden kukkulain ja routaisten peltojen, niin että hänen ratsunsa oli vallan vaahdossa, kun hän vihdoin kääntyi kaupunkiin päin. Esa ajoi hänen kintereillään, miltei sama levoton jännitys mielessään. Mutta samalla hän muisteli ilolla ja ylpeydellä sitä mustatukkaisen tytön rohkeaa uhmaa, jolla tämä vihdoin oli isänsä taivuttanut . . . Totta tosiaan, jos niikseen kävisi, olisi hän koska tahansa valmis vaikka tulen läpi pelastamaan louhikäärmeen luolasta sen virman ylimysneidon, joka niin luotavasti oli uhannut turvautua häneen!

Mutta sitä ei tarvittu. Kun Esa jännittynein mielin oli Ebba Hornin pihalla iltapimeään asti odottanut sisään mennyttä isäntäänsä, tuli tämä sieltä vihdoin keikkuvin askelin, norjana ja reippaana, onnen säteillessä hänen silmistään ja kaikista liikkeistään. Esa ei kaivannut enempää selityksiä: rohkea nuoruus oli siis lopultakin voittanut vanhain ankaran ahdasmielisyyden, voittanut kokeneen, taisteluja järjestämään tottuneen kenraalin taitavalla avulla.

* * *

Muutamien viikkojen perästä vietettiin Kustaa Hornin valkoisessa linnassa Tukholman edustalla hänen tyttärensä ja suomalaisen aatelmiehen, everstiksi nyt ylennetyn Erik Krusen häät.

Ne olivat komeat häät. Komeutta ja rikkautta oli entinen, nälkään tottunut ylioppilas, nykyinen rakuuna Esa Mikonpoika saanut nähdä paljon täällä Tukholmassa isäntäänsä kuukausmääriä odotellessaan. Sota, joka oli köyhdyttänyt ja riuduttanut yhteisen kansan, oli runsaiden ryöstösaaliiden ja tuottavain virkain kautta ävertänyt ylimysluokan, joka nyt eleli kaikkinaisessa ylellisyydessä ja ylimielisyydessä. Siihen elämään olivat aateliupseerit tottuneet vierailta mailla, samaa tuhlailevaa, prameilevaa elämää he ja heidän sukunsa jatkoivat kotonakin, jonne heidän mukanaan tulvi kultaa ja kalleuksia. Ruotsi eli suuruuden aikaansa. Sen porvaristokin, jolla sodan vuoksi oli hyvät tulot, koetti mikäli mahdollista jäljitellä ylimysluokan komeilevaa ja hurjastelevaa elämää. Ihmetellen oli sitä suomalainen sydänmaanpoika katsellut. Mutta vasta hän sitä huippuylhäisyyttä ja ylellisyyttä joutui ihmettelemään Agneta Hornin häissä, joihin hän, isäntänsä luottamusmiehenä, pääsi mukaan palvelijain joukkoon, ja joita häitä Ruotsissakin kauan mainittiin loisteliaan aikakauden loistavimpana juhlanä.

Hänet oli siellä asetettu hopealta hohtavassa, keskiaikaisessa haarniskapuvussa, hilperokeihäs kädessään, sen oven toiseksi vartijaksi, jonka kautta vieraat Suurkirkossa tapahtuneen vihkimisen jälkeen saatettiin juhlasaliin, missä heidät vastaan otti kenraali Horn puolisoineen. Siitä hänen ohitse kulkivat siis silkkiverhoilla ja kukkasköynnöksillä koristettuun juhlasaliin koko hovin ja yli-

mystön komeus, ja hänet oli opetettu jokaiselle vieraille, sitten kuin pääairut etuhuoneessa oli huutanut saapuneen nimen, tekemään kunniaa raskaalla kirveskeihäällään.

Huumaavana humuna kaikuivat hänen korvisaan niiden ylhäisten vieraiden nimet, jotka julistaja etuhuoneesta huusi, eikä hän jaksanut kaikkia muistaa, vaikka monet niistä, valtakunnan edustavimpina niminä, kajahtivatkin hänestä tutuilta. Kreivejä ja vapaaherroja sieltä tuli laahuspukuisine, hienohepeneisine naisineen, tuli kultaristisiä piispoja ja väljätakkisia valtaneuvoksia ja helvöisiä upseereita, joiden kaikkien laajat, käherretyt tekotukat salissa aaltoilivat ja joiden silkkisukkaiset jalat tekivät siroja kumarrusliikkeitä. Julistaja huusi yhä helähtäviä nimiä: De la Gardie, Oxenstjerna, Brahe, Torstenson, Stenbock, Tott, Fleming, Banér . . . , huusi paljon myöskin ulkomaalaisia nimiä, valtiomiesten ja tiedemiesten, joita nuoren kuningattaren hovi oli koonnut Tukholmaan ja jotka antoivat sen juhlille loistoa.

Sadoin kynttilöin valaistuissa juhlasuojissa olivat vihdoin kaikki koolla. Silloin kuului etuhuoneesta kuisketta: Kuningatar saapuu! Ja tuokion kuluttua sai Esa keihäällään tehdä kunniaa Ruotsin kukoistavalle, hallitsevalle kuningattarelle, Kustaa Aadolfin tyttäreille Kristiinalle, joka kreivi Maunu de la Gardien taluttamana astui sisään. Paljon oli Esa jo Suomessa kuullut puhuttavan nuoren kuningattaren kauneudesta ja ylhäisestä olemuksesta, — nyt hän näki hänet tuossa edes-

sään tervehtivän ylväin elein talon isäntäväkeä ja sitten heittäytyvän vilkkaaseen, liukkaaseen keskusteluun valtiomiesten ja ulkomaalaisten tiedemiesten kanssa. Oman sukupuolensa edustajista ei hän näyttänyt paljoakaan välittävän. Hänen huuiltaan singahteli leikkisiä letkauksia ja purevia kompia oikealle ja vasemmalle, — jotakin uhmaavaa ja ylimielistä oli hänen käytöksessään, ylhäistä ja hienostunutta, mutta ei paljoakaan hempeää eikä naisellista. Monet hienostelijat ja suosion tavoittajat liehuivat hänen ympärillään, mutta vastenmieliset lähentelijät hän pienellä sanalla tai silmänheitolla loitonsi luotaan.

Esa hikoili raskaassa kypärässään ja haarniskassaan, mutta liikkumattomana kuin patsas hän siinä yhä seiso ihaillen kaikkea edessään aaltoilevaa komeutta. Pian kuningattaren tultua vietiin vieraat kuitenkin jo aterialle rikkaasti katettujen ruokapöytien ääreen. Silloin Esa pääsi vartiopalkaltaan. Hän oli jo nähnyt isäntänsä istuvan siellä pöydän takana varmana kruunupäisen Agnetan vieressä, jonka silmät onnea säteilivät, ja silloin hänen mielestään todellakin jo voitto oli saavutettu. Silloin hän katsoi itsekin voivansa hyvällä mielellä tyhjentää isoon janoonsa suuren viinimaljan, joka hänelle palvelijain puolella tarjottiin. Eikä hän jättänyt sitä siihen yhteen. Hän kallisti kurkkuunsa useita helmeileviä pikareita rakentaessaan tuttavuutta muiden ylimyspalvelijain kanssa ja juoden heidän seurassaan yhä uudelleen täydestä sydämestään nuorten vastavihittyjen onneksi.

Pitkään vietettiin näitä Hornin uljaita häitä. Siellä juhlahuoneissa esitettiin illan iloksi erikokoisesti harjoitettuja maurilaisia tansseja värikkäissä puvuissa, siellä esiintyivät monenlaiset soittajat ja laulajat, siellä karkeloitiin kepeät menuetit ja myöhäiseen yöhön sieltä kajahteli hopeakannujen hilpeä kilinä. Muutamia tunteja nukkui Esa väentuvan penkillä, johon hän aamuyöstä oli uupunena retkahtanut, mutta seuraavana päivänä jatkettiin ilonpitoa, syöminkejä ja juominkeja taas. Kolmantena aamuna heräsi Esa vihdoin omassa asunnossaan Juho Krusen talossa, heräsi kivistävin ohimoin ja pyörällä päästään.

Hän katseli ympärilleen: hän ei muistanut, miten hän sinne oli tullut, kuka hänet oli saattanut kotiin, oliko hän vienyt hevoset talliin ja juottanut ne, oliko hän ylimalkaan vielä Esa-rakuuna, suomalainen sydänmaan poika, äskeinen Turun akatemian ylioppilas. Häilyvinä kuvina näki hän vain sameiden silmiensä edessä sen kaikkinaisen juhlahumun ja hääkomeuden, jossa hän oli ollut mukana, hopeat ja kullat ja sirokaulaiset naiset, näki helmeilevät viinimaljat ja pehmytaskeiset tanssit, ja hän pelkäsi, että hän oli nähnyt ja yhä vain näki kauniita satu-unia keijukaisineen ja kuningattarineen. Olivatko ne tosiaankin vain unta, nuo Agneta-neiden häät, joista hän niin oli iloinnut, lojuiko hän siinä yhä vain odottamassa isäntäänsä, joka ei Tukholmasta irtaantunut sotasisjoille lähtemään.

Mutta hetken perästä lennähti ovi auki ja siitä

astui tupaan Erik Kruse, joka herttaisesti nauroi takahumalaiselle ja hiukan hölmistyneelle seuralaiselleen. Silloin karahti Esa pystyyn vuoteeltaan ja karisti unen silmistään.

— Tänään lähdetään siis taipaleelle, kertoi Erik-herra iloisena. — Vihdoinkin!

— Todellako sotaan?, kyseli Esa, ikäänkuin vieläkin vähän epäillen.

— Todella! Ensin maitse Kalmariin ja sieltä laivalla Saksaan.

Se on siis kaikki totta, häät on pidetty, lähtöpäivä tullut, totesi Esa muistojaan selvittäen ja mieleltään virkistyen. Mutta hän oli vieläkin vähän kuin ymmällä, kysyen:

— Ja nuori rouvako jätetään tänne tätinsä luo ikävöimään?

— Eikö helkkarissa!, naureskeli Erik-herra. — Ei, rouva lähtee seuranaisineen mukaan; meitä tuleekin nyt isompi matkue.

— Naisetkinko lähtevät sotatantereelle?, ihmetteli Esa.

— Niin, Agneta tahtoo välttämättä mukaani, hän ei millään ehdolla suostu tänne jäämään.

— No sen ymmärrän, hörähti Esa. — Onneksi olkoon voittonne, jalo herra!

— Niin, taistelu oli tiukka, myönsi kapteeni rehellisesti. — Mutta nyt lähdetään toisiin tiukoihin taisteluihin ja voittoihin. Laita sinä hevoset ja satulasakit pian valmiiksi pitkää taivalta varten!

Poissa olivat pian pitkien pitojen huurut Esan päästä. Toimekkaasti ja iloisena varustautui hän

matkalle, jota olikin niin kauan odottanut. Hän oli iloinen siitäkin, että alkavalla matkalla saa saatella isäntänsä nuorta rouvaa, vankeudesta vapautettua valtiatartaan. Ei hän tosin itsekään käsittänyt, miksi hän siitä niin erikoisesti iloitsi, mitä se oli tuo hänen kiintymisensä ylhäiseen naiseen, jolle hän oli vain ratsupalvelija ja lakeija. Mutta hän ei sitä aprikoinutkaan, hän nautti vain siitä, kun sai nähdä Agneta Hornin mustan tukan hulmuavan tuulessa ja kuulla hänen kirkkaan äänensä helähtävän kiitävän ratsun selästä.

VI. SUURILLA SOTASIJOILLA.

Vastakkaisten armeijain moneen kertaan läpimarssimain ja tyhjiksi ryöstämäin tienoiden halki kävi eversti Krusen matkueen kulku Pohjois-Saksasta Baijeriin, missä Ruotsin armeija nyt — vuodentaitteessa 1646—1647 — oli talviteloillaan. Surullista vaellusta se oli tuhotuilla, korjaamattomilla teillä ja hävitettyjen maakuntain läpi, mistä sekä viljelykset että viljelijät olivat kadonneet ja missä vain rosvojoukot ja salakytät kiertelivät kulkijoita vaanimassa. Kylissä riehui nälän seuralaisena rutto. Niiden harvat asukkaat, joilta oli riistetty kaikki elämisen edellytykset, olivat menettäneet toivonsakin, että ne koskaan enää voisivat rauhan ja lainalaisuuden oloissa jatkaa kunniallisia elinkeinojaan. He elivät nyt ryöstöstä hekin. Vaellus sellaisten seutujen halki ei suinkaan ollut vaaratontakaan.

Yhtämittaista sota oli näet Keski-Euroopassa kestänyt 28 vuotta, Saksassakin 18 vuotta, ja se sota oli Kustaa Aadolfin kuoleman jälkeen kaikilta tahoilta, myöskin Ruotsin joukkojen puolesta, käynyt vuosi vuodelta yhä julmemmaksi. Hartaasta uskonsodasta tuskin oli enää jälkeäkään, se oli muuttunut ryöstösodaksi. Etsittiin ja valloitettiin

yhä vain uusia maakuntia siinä mielessä, että niissä voitaisiin elättää kesyttömiksi käyneitä armeijoita, ja pyrintönä oli samalla autioittaa yhä laajempia maita, samanuskoisten tai eriuskoisten, jotta niissä taas vihollisella ei olisi mistä elää.

Eversti Kruse, joka Pohjois-Saksasta vei tuon tuhotun maan halki osaston rekryyttejä Baijeriin, yhtyi matkallaan kenraali Lewenhauptiin, joka hänkin toi Ruotsista ja Suomesta apuväkeä ylipäällikkö Wrangelin pääarmeijaan. - Tämä oli näihin aikoihin talvimajoissa osaksi Augsburgin tienoilla, mistä se valmistautui hyökkäämään Itävallan keisarin vielä hävittämättömiin perintömaihin, ennen kaikkea Böömiin, osaksi taas etelämpänä Bodenjärven rannoilla, mistä nyt talvikuukausina tehtiin onnistuneita ryöstöretkiä rikkaaseen Tyroliin. Wrangelin armeijaa vastassa oli nyt, sittenkuin Baijerin kuningas äsken oli pakotettu välirauhaan vihollistensa kanssa, ainoastaan Itävallan sota-voima, jonka päälliköksi suuressa hädässä oli nimitetty protestanttinen uskonluopio, taitava kenraali Melander. Nämä armeijat ne nyt kevät-puoleen, verkalleen ja vaaniskellen, lähenivät toisiaan varsinkin läntisessä Böömissä.

Siellä piirittivät ruotsalaiset parast'aikaa Egerin tärkeää linnaa, joka oli kuin avain keisarin perintömaihin, ja täällä sai nyt pian Esakin lukuisissa pikkuotteluissa tulikasteensa.

Hän oli, kohta Saksaan saavuttuaan, kaikkialla kysellyt Kustaa Kurjen rekryyttilipullista, saadakseen selon Jyri-sedästään, mutta missään ei siitä

tiedetty. Se oli joutunut Saksaan jo syksyllä, paljon ennen kuin Kruse, ja siellä oli sotänäyttämö laaja, ulottuen Schlesiasta ja Böömistä Reinin rannoille saakka. Ešan oli siten jo täytynyt tottua siihen ajatukseen, ettei hän kenties sukulaistaan ja hyväntekijäänsä tapaakaan, ja tämä seikka oli paljon masentanut hänen mieltään. Mutta hän koetti nyt sitä tiukemmin pyrkiä omalla yritteliäisyydellään eteenpäin ja ansaita mainetta, mihin tämän ajan otteluissa kylläkin oli tilaisuutta.

Eversti Krusen rykmentti oli määrätty Egeriä piirittämään. Itse piiritysjoukoissa oli toiminta tällä hetkellä hiljaisenlaista. Mutta siitä päälleiristä tekivät erinäiset vapaaosastot alituisesti partio- retkiä ympäristöön, milloin hankkiakseen ruokavaroja ja muuta ryöstösaalista, milloin taas häiritäkseen keisarillisten Egerin avuksi lähettämiä apujoukkoja. Tällaiseen vapaajoukkoon teki Ešan-kin mieli liittyä. Hän meni sitä varten eräänä päivänä päällikkönsä, eversti Krusen luo esittämään pyyntönsä.

— Ja kenen partiojoukkoon siis mielit hakeutua?, kyseli Kruse ystävällisesti.

— Helmut Wrangelin, vastasi empimättä Esa, joka jo oli ottanut asioista selon. Helmut Wrangel oli Ruotsin armeijan ylipäällikön Kaarle Kustaa Wrangelin etäinen sukulainen, joka jo monilla rohkeilla partiomatkoilla oli tehnyt nimensä tunnetuksi ja aiheuttanut vihollisille paljon kiusaa ja vahinkoa.

— Mutta tiedäthän, hän on hurjimms tuo Hel-

mut-herra, neuvoi Kruse. — Hän retkeilee sokeasti, arvioimatta mihin hän iskee. Siinä joukossa ei rakuunan henki paljoa maksa.

— Siitä en huolehdi, olenhan yksin maailmassa, vastasi Eša varmasti, jospa vähän katkerastikin. — Juuri hänen joukkoonsa mieluummin liityn, sillä siellä pääsee heti toimintaan.

— Pääsee varmasti, ja pian voi siellä saavuttaa upseerinmiekankin, jos henki säilyy, myönsi Kruse. — Annan sinusta parhaan suositukseni Helmut-herralle.

— Sitä juuri pyydän.

Nyt alkoi Ešalle vilkkaan, herkeämättömän toiminnan aika. Joukko oli valikoitua ratsuväkeä, ja se oli alituisesti partioissa, milloin pidemmillä milloin lyhemmillä retkillä, mutta aina salamanopeilla ratsastusmatkoilla, tavallisesti öisin vihollisten kuormastoja taikka etujoukkoja yllättämässä. Helmut-herran partioväessä oli paljon suomalaisia, joita hän pitikin parhaana iskuväkenään, ja Eša ponnisteli heti alunpitäen, ettei hän maanmiehistään suinkaan huonoimmaksi jäisi. Hevostaan ja henkeään säästämättä hän ensimmäisten joukossa aina nopealla kimollaan karautti vaaranpaikkoihin, iski tuimasti kuin vanha rakuuna ja saavutti siten pian rutirohkean esimiehensä huomion ja suosion. Saalista siepattiin, siltoja särjettiin, ja vihollisissa lisääntyi kauhu tätä joka paikkaan ehtivää pikajoukkoa kohtaan.

Egerin linnaa sillävälän yhä piiritettiin, ja ahtaalla se jo olikin, mutta ei antautunut. Silloin

saapui ruotsalaisten leiriin sanoma, että vihollisten ylipäällikkö uusine armeijoinen oli Itävallasta samoamassa Egeriä auttamaan, itse keisari armeijan mukana. Ruotsalainen piiritysväki ponnisteli nyt sitäkin tiukemmin pakottaakseen linnan antautumaan, teki rynnäkön toisensa perästä ja pommitti muureja yötä päivää. Mutta turhaan. Partiojoukot, joista Helmut Wrangelin oli toimekkain, toivat sillävälän ehtimiseen tietoja keisarillisten suuren armeijan lähenemisestä. Eräänä kesäaamuna saapui vihdoin sanoma, että se ei ollut enää kuin muutamain tuntien matkan päässä, saattoipa puolilta päivin jo olla Egerin edustalla. Silloin teki piiritysväki, jolle itselleen nyt asema kävi arveluttavaksi, viimeisen, vihaisen ryntäyksen linnaan sen eri puolilta ja tekikin sen niin sisukkaasti, että varustus vihdoinkin antautui. Keisarin armeija ei silloin enää ollut kuin kolmen tuntimarssin päässä linnasta, mutta joka tapauksessa se myöhästyi, ja noiden tuntien kuluessa miehittivät ruotsalaiset tuon tärkeän linnan ja varustautuivat siellä kiireesti uutta valloitustaan puolustamaan.

Osat olivat vaihtuneet. Ruotsalaiset olivat nyt lukkolinnan haltijoita, ja keisarillisten oli pakko ruveta sitä piirittämään. Mutta Egerin uudet puolustajat eivät kuitenkaan salpautuneet vain sen muurien sisäpuolelle. He pitivät partiojoukkojensa avulla linnan ympäristönkin vapaana vihollisista, joiden siten oli pakko leiriytyä kappaleen loitommas. Ja sinnekin nuo rohkeat ratsu-

partiot alituisesti hyökkäsivät, häiriten pahasti piiritystöitä.

Erästä sellaisesta öisestä hyökkäyksestä tuli Esankin kunniaretki.

Rohkea Helmut Wrangel päätti näet tehdä akkihyökkäyksen itsensä keisarin leiriin. Hän oli päivällä tutkinut tienoot, merkinnyt tiet ja vartiopaikat, — hänen hurja suunnitelmansa oli hyökätä salamana keisarin omaan teltaan ja jos mahdollista siepata hänet vangikseen. Tottuneen äänetömästi, hevosenkaviot sukittuina, eteni pieni partiojoukko sateensumuisena kesäyönä vihollisten vartioketjujen välitse ja saapui kuin saapuikin nukkuvaan leiriin, jonka keskeltä keisarin korkea kangasteltoa näkyi. Siitä porhallettiin huimaan hyökkäykseen — missä Esa taas pyrki ensimmäisten joukkoon — ja pian oltiin pääteltan edustalla, jossa kaikki oli äänetöntä.

Samassa heräsivät sentään vartijatkin, ja leirissä syntyi hätäinen hälytys. Keisarinkin teltasta rupesi silloin peljästynttä väkeä pyrkimään ulos, — joukossa todella itse keisari Ferdinandkin, joka paitasillaan pakeni asemiestensä turviin. Yhden ylisillään juoksevista pakolaisista ehti Esa pysäyttää ja kiskaista satulaansa, todistukseksi perilläkäynnistään, mutta se ei sentään ollut keisari itse, vaan hänen kamaripalvelijansa. Mutta samalla olikin Helmutin joukon palattava huimaa neliä takaisin.

Tämä tapaus aiheutti äärettömän säikähdysten ja paljon käräjänkäyntiä keisarillisten leirissä ja

koko armeijassa, jonka valppautta nyt terästettiin, ja toisaalta hilpeää iloisuutta Ruotsin väessä, jonka keskuudessa Helmut Wrangelista nyt hetkeksi tuli kuuluisin sankari. Mutta kunniaa ja palkintoja saivat hänen apumiehensäkin. Jo seuraavana päivänä sai siten Eskin kutsun Egerin linnaan päällikkönsä, eversti Krusen, luo, — hän kuului näet edelleen virallisesti tämän rykmenttiin —, ja siellä Kruse hänelle ylpeästi julisti:

— Tänä aamuna on ylipäällikkö nimittänyt sinut, Esa, upseeriksi. Yöpukuinen kamaripalvelijakin oli sinulle hyvä saalis. Tästä hetkestä olet sinä luutnantti.

— Kiitän kunniaista, sopersi Esa riemuaan hilliten.

— Pääset itse kiittämään pääkenraalia, joka sinuun on hyvin tyytyväinen.

Sydämellisesti puristi Kruse-herra tuonnaisen ratsupalvelijansa, nykyisen upseeritoverinsa kättä häntä onnitellessaan ja neuvoi hänelle ensi tehtävät uudessa asemassa. Mutta samalla hän kertoi:

— Minut on nyt rykmenttineni määrätty lähtemään täältä kenraali Wittenbergiä vastaan, joka Schlesiasta saapuu Wrangelin armeijan avuksi. Tarvitsen sinutkin nyt mukaani.

Esa ilmoitti olevansa valmis.

— Sen tiedän, virkkoi Kruse. — Wittenbergillä on paljon suomalaistakin ratsuväkeä mukanaan. Mahdollisesti kulkee Kustaa Kurkikin lipullisineen siinä joukossa, — voit vielä tavata tuttaviasikin.

— Ehkä tapaisin vihdoin Jyri-sedän, innostui Esa. — Sitä mieluummin lähden tälle retkelle.

— Jätä siis nyt Helmut-herra ja pysy lähettyvilläni, neuvoi Kruse. — Saatuaamme tarkemman tiedon Arvid Wittenbergin tulosta lähdemme muutamän päivän perästä.

Sotanäyttämöllä oli näet taas tapahtunut uusi käänne, joka oli pakottanut kenraali Wrangelin ryhtymään uusiin järjestelyihin. Baijerin vaaliruhtinas Maximilian oli purkanut Ruotsin kanssa solmimansa rauhansopimuksen ja jälleen ruvennut Itävallan hätääntyneen keisarin liittolaiseksi. Uusi vaara uhkasi siten Ruotsin eteläistä, Böömiin tunkeutunutta armeijaa, josta osa jo oli edennyt pitkälle Pilseniin asti. Kenraali Wrangel tarvitsi lisäväkeä, ja sitä varten oli hän kiireellä kutsunut Schlesiasta Arvid Wittenbergin avukseen, voidakseen säilyttää voittonsa keisarin perintömaissa yhtyneitä vihollisia vastaan. Mutta uusia vihollisjoukkoja ryhmittyi hänen päänmenokseen nyt useammiltakin tahoilta, myöskin Saksista ja Brandenburgista, ja oli sitä välttämättömämpää, että yhtyminen Wittenbergin kanssa pian ja selkkauksitta saataisiin toteutumaan.

Monien vihollisjoukkojen parveillessa Länsi-Böömissä ei se tienavausretki, jolle Erik Krusen rykmentti nyt oli määrätty, suinkaan ollut helppo eikä vaaraton. Vaikeuksitta suoritettiin kuitenkin alkumatka, ja etujoukko eteni aina Treibeliin asti, missä jo tavattiinkin Wittenbergin esiratsastajat. Siellä Esa kuuli Kustaa Kurjen lipullisen todella olevan Wittenbergin pää-armeijassa ja iloitsi jo Jyrin pikaisesta tulosta. Mutta siellä kävi myös

selville, että viholliset ilmeisesti lähenivät eri tahoilta ja että Krusen itsensä johtama pieni etujoukko, ehkäpä koko rykmenttikin, oli joutumaisillaan saarroksiin.

Oli välttämätöntä lähettää varoitussana pääjoukolle, ettei se enää etenisi, vaan asettuisi puolustusasemiin. Kruse kutsutti Ešan luoksensa.

— Ota sinä Eša, joka rakastat ruttoja ratsastuksia, pari miestä mukaasi, ja riennä varoittamaan rykmenttiä! Minä hajoitan sille aikaa tuon pohjoisesta tiellemme pyrkivän parven.

— Teen sen heti, vastasi Eša, aina valmiina seikkailuihin.

— Tilanne on verrattain vakava, kertoi eversti hiukan levottomana. — Viholliset etenevät nopeasti ja voivat yllättämällä murskata matkalla olevan rykmentin. Kuten tiedät, kulkee Agnetakin kuormaston mukana.

— Sitä nopeammin ratsastan rykmenttiä varoittamaan, vakuutti Eša, heti toimeen ryhtyen. Mutta Erik-herra huusi hänelle vielä:

— Jos voit, palaa tuomaan minulle tieto asemasta.

Eša läksi miehineen vinhaa neliä palaamaan rykmentin luo. Loitommalla vilahteli vakoilevia vihollisosastoja, mutta ne eivät häntä ahdistaneet, ja laajain vainioiden poikki karautti Eša niille kunnaille, joiden takaa tiesi pääjoukon kuormastoineen saapuvan.

Vietyään perille everstin käskyt ja neuvottuaan rykmenttiä asettumaan varustettuun leiriin sopi-

valle kukkulalle, jossa sitä ei voitu yllättää, oli Eša pian valmis paluumatkalle. Hän kannusti ratsuaan mieli iloisena siitä, että näin oli taas kerran saanut tehdyksi palveluksen myöskin Agneta-rouvalle, joka näillä Saksan taipaleilla oli kovasti rasittunut.

Niille vainioille, joiden yli hän äsken oli ratsastanut, oli tällävälän jo metsänrinnasta ilmestynyt uusia vihollisparvia. Ešan täytyi senvuoksi tehdä kierros pohjoisempain kukkulain yli tavataksien Krusen etujoukon. Eräältä kunnaalta hän sen jo oli näkevinäänkin ja laski ehtivänsä ajoissa välissäolevan aavikon poikki, ennenkuin viholliset häneltä katkaisevat tien. Kiihkeämmin kuin koskaan ennen kannusti hän nyt kiitävää kimoaan, joka melkein lensi rinnettä alaspäin, jättäen toiset ratsut kauas taakseen.

Silloin paukahti kunnaan juurelta laukaus ja toinen. Kimo horjahti, syöksyi vielä pari pituuttaan alas rinnettä myöten laaksoon päin, mutta kaatui sinne, kaataen ratsastajankin alleen.

Eša ei heti huomannut haavoittuneensa samasta luodista kuin hevonen. Mutta pyrkiessään vielä viimeisillään sätkyttävän lemmikkinsä alta esille tunti hän tuiman piston reidessään, ja rikkiammutuista vaatteista rupesi tumma veri pursuamaan esiin. Riuhtoen sittenkin tuskastaan välittämättä sai hän vihdoinkin terveen jalkansa satulasta irti ja pääsi puolittain kohottautumaan rakkaan kimoainajansa kaulalle. Siitä hän näki, kuinka häntä seuranneet ratsumiehet luutnanttinsa kaatumista

huomaamatta karauttivat ohi rinnettä pitkin. Jostakin sieltä kaukaa kuului ampumista, ja vähän myöhemmin lasketti laakson ohi ratsujoukko huimaa vauhtia. Hän kuvitteli, että siinä se ajoi nyt Krusen patrulli, väijytyksestä pelastuneena, pääjoukkoon, jättäen hänet siihen yksin makaamaan. Hetken kumahteli vielä maa, mutta sitten oli taas kaikki kuolon hiljaista. Ja vähitellen musteni maailma Esan silmissä, hän retkahti alas kimonsa kaulalta ja lepäsi siinä.

* * *

Seuraavana aamuna pääsi eversti Krusen rykmentti, kiivaan kahakan jälkeen ja hajoitettuaan hätyyttelevät vihollisjoukot, yhteyteen Wittenbergin ratsuväen kanssa, ja molemmat yhtyivät ennen pitkää Egerin luona Kaarle Kustaa Wrangelin armeijaan. Krusen retken tarkoitus oli saavutettu. Mutta kauan ei Ruotsin armeija sittenkään enää voinut Böömissä kestää ylivoimaisen vihollisen painostusta. Jätettyään varustusväet valloittamiinsa linnoihin, oli sen, vihollisarmeijan seuraamana, perädyttävä kauas Länsi-Saksaan, jonne nyt sotatapakukset keskittyivät.

Wittenbergin ratsuväen mukana oli todella Kustaa Kurjen lipullinen saapunut pääarmeijaan, ja siihen kuuluva kersantti Jyri Tuomaanpoika kävi kohta Krusen rykmentistä tiedustelemassa sukulaismiestään. Hän tapasi everstin itsensä, tapasi Esaa hänen viimeisellä ratsastuksellaan seuranneet

rakuunat ja kuuli nuoren ystävänsä äkkiä hävinneen kiireisellä sananvientiretkellään. Ei oltu tavattu hänen hevostaan, ei hänen ruumistaan, eikä Jyri siis voinut muuta päättää, kuin että mies oli kuin olikin joutunut vihollisparven saartamaksi ja kaatunut. Ja ennen Böömistä lähtöään hän vilpittömällä surulla joi ylimääräisen kannun liian nuorena kuolleen ystävänsä muistoksi. —

Mutta luutnantti Esa Mikonpoika ei ollut vielä kuollut, vaikka vähissä hänen henkensä jo oli. Iltapuoleen samana päivänä, jolloin hän oli kaatunut kimonsa viereen, virkosi hän tainnoksistaan, avasi silmänsä ja näki oudot, hyväntahtoiset, pyöreätköt kasvot ylleen kumartuneina. Tuo outo katselija ei ollut sotilas, mutta ei talonpoikakaan. Hän oli puettu jonkinlaiseen mustaan papinkauh-tanaan, mutta päässään hänellä oli talonpojan kangaslakki. Mies hämmästyi ja hymähti, kun näki kaatuneen avaavan silmänsä, ja rupesi häntä kohta auttamaan pystyyn, virkkaen Esalle jotakin oudolla kielellä. Ja kun hän ei saanut jalkavaivaista sotilasta nousemaan, tutki hän hänen haavansa, satoi sen hätäisesti, puisteli päätään ja lähti kantaa retuuttamaan haavoittunutta pois. Pahasti pisti taas Esan särjettöyn reiteen, taas musteni maailmä hänen silmissään, ja hän heräsi toisen kerran vasta maatessaan matalalla olkivuoteella hämärässä tuvassa, jossa liikkui outoja ihmisiä ja kuului pientä nakutusta.

Siellä hän vähitellen sai vastaukset niihin moniin kysymyksiinsä, joita hän aluksi itsekseen vuoteel-

laan hautoi. Pyöreänaamainen mies, joka hänet kimon vierestä herätti henkiin, oli pienen tšekkiläisen seurakunnan pappi, virallisesti mutta ei sydämetään paavillinen. Köyhä maalaispappi ja samalla suutari, jolla oli seurakuntansa ja asuntonsa sen laakson pohjalla, minkä rinteelle Eäsa oli kaatunut. Kun ei näinä ahtaina aikoina, jolloin iso osa seurakuntalaisista oli paennut pois kotoaan sodan jaloista, papinammatti enää yksin elättänyt, oli toimielias hengenmies ruvennut elättämään perhettään kengänpaikkaajana — sitä nakutusta Eäsa oli herätessään kuullut. Hän neuvoi ja nakuteli seurakuntalaisille viikon varrella saappaanpohjia ja saarnasi sitten sunnuntaina pienessä laaksokirkossaan harventuneille sanankuulijoilleen, ja sitä hän jatkoi, vaikka sota ympäristössä pauhasi ja joukkoja ratsasti hänen laaksonsa ohitse.

Sinä päivänä, jolloin Eäsa oli kaatunut, olivat papin lapset — niin Eäsalle nyt kerrottiin, — juosseet kunnaan yli, nähneet kaatuneen hevosen ja miehen ja siitä kertoneet isälleen. Tämä oli silloin lähtenyt kaatunutta katsomaan, mielessään hiljainen taka-ajatus, että hän vainajan satulasta ja vyöstä ehkä saisi paikkanahkaa — sitä kun näihin aikoihin oli vaikea saada —, ehkäpä vielä laatuunkäyvät saappaatkin. Hän oli juuri irrottamassa Eäsan uumenilta hänen leveää nahkavyötään, kun hän yhtäkkiä näki kaatuneen avaavan silmänsä. Papilla oli sydän, — hän ei vihannut luterinuskkoa eikä sen satureita, — poika oli nuori ja saattoi vielä parantua, ja niinpä pappi kantoi hänet tupaansa

ja rupesi häntä hoitamaan. Satulan ja muut kapis-
tukset haki hän sinne myöskin.

Niin oli Esa saanut vihollismaassa, sodan vello-
milla seuduilla sairasvuoteen tšekkiläisen pappis-
suutarin tuvassa. Hänen puhkiammuttu reitensä oli
pahasti revitty, mutta se parani sentään vähitellen,
eikä hänestä tullut raajarikkoakaan, vaikka hänen
vuoteelta noustuaan olikin liikuttava sauvan
varassa. Hänkin sai silloin ruveta opettelemaan
saappaiden paikkaamista, auttaakseen ruokansa
palkaksi pelastajaansa tämän ansiotöissä.

Sotatapaukset ja sotajoukot olivat tällävälän
siirtyneet näistä hiljaisista laaksoista loitommas,
eikä ontuvaa suutarinapulaista kukaan ahdistellut.
Pienessä laaksokylässä kului kesä ja syksy rau-
hallisesti, ja suutarinpöydän ääressä keskustelivat
mestari ja oppipoika saksankielellä, jota molemmat
huonosti osasivat, pikilankaa vetäessään myller-
ryksiin menneen maailman asioista aivan intohi-
mottomasti ja sovinnollisesti. He oppivat ym-
märtämään toisiaan, ja heistä tuli hyvät ystävät.

Esa mietti sentään nahkaa nakutellessaan lak-
kaamatta, miten hän pääsisi pakenemaan ja yhty-
mään omiin joukkoihinsa, ja pappi arvasi hänen
juuri sitä miettivän, mutta ei häntä siitä moittinut.
Joskus he näistäkin asioista puhuivat aivan suo-
raan ja totesivat, ettei Ruotsin väkeen yhtyminen
nyt ollut mahdollista. Egerin linna oli tosin vielä
ruotsalaisen puolustusväen käsissä, mutta se oli
vallan eristetty, keisarillisten saartamana, jotka
näillä mailla nyt yleensäkin, vaikka vähin joukoin

isännöivät. Ei ollut sinnekään siis mahdollista päästä.

— Annetaan niinollen ajan kulua, huoahiti Eša kerran ääneensä omien äänettömäin mietteittensä tuloksena, jotka aina viittasivat auttamattomaan umpikujaan. Mutta suutari-pappi ymmärsi hänen ajatuksenkulkunsa ja hänen haikean päätelmänsä heti sekä virkkoi:

— Juuri niin, heitä asiasi kokonaan salliman varaan, niin on sinun helpompi olla ja ikäväsi jäytää vähemmän. Mitäpä tässä omin neuvoisi olisit näihinkään asti voinut tehdä pelastuaksesi kuolemasta?

— Niin, kohtalo minua on elämäni varrella merkillisesti heiteltyt, myönteli Eša, muistellen, kuinka hän vielä toista vuotta sitten oli hionut akatemian penkkejä Turussa.

— Se ohjasi lasteni juoksun sen kunaan yli, jonka rinteellä lepäsit ja jossa veresi oli vuotaa kuiviin, totesi mestari saappaanvartta neuuloessaan.

— Se on sinua täällä luonani varjellut, se sinut kerran vielä auttaa omiesi luo.

— Soisitteko minun sinne pääsevän?, kyseli Eša melkein hämmästyneenä.

— En sitä vastusta, en sinua pidätä, jos sinulle kerran tilaisuus aukenee, selitti suutari-pappi. — En auta sinua pakosalle, en puutu asiaasi, jonka silloin itse saat hoitaa. Mutta älä hätiköi, poikani, seuraa vain tynesti täältä tapausten menoa; kerran sitten valkenee pääsinpäiväsi, — jos se on sallittua.

Hän oli, tuo nahkaa nakutteleva pappi, heittänyt omatkin kohtalonsa kokonaan salliman varaan, ja Eesa otti hänestä oppia. Vaikka levottomuus ja ikävä kaivelikin häntä varsinkin iltaisin, työn päätyttyä, ja hänen mielensä silloin rupesi kapi-noimaan, taltutti hän sen aina mestarin neuvoilla ja lupauksilla: vielä pääsinpäiväsi valkenee, jos se on sallittua . . . Ja siihen vakaumukseen hän joka ilta rauhallisesti nukahti olkivuoteelleen.

VII. PRAGIN VALLOITUS.

Augsburgin vanha kaupunki, joka tämän pitkällisen sodan jaloissa oli paljon kärsinyt, oli taas vuoden 1647 loppuessa joutunut talvehtivan ruotsalaisen sotaväen leiripaikaksi, jopa vähän myöhemmin sen armeijain yhtymäpaikaksikin. Wrangelin pääarmeija oli näet, hajoitettuaan vaikeiden taistelujen jälkeen vihdoinkin keisarillisten ylivoimaiset, mutta muonanpuutteessa hätään joutuneet laumat Länsi-Saksassa, sieltä jälleen voitollisena seurannut niiden rippeitä Baijeria ja keisarin perintömaita kohden sekä sitten jäänyt Augsburgin tienoille lepäämään. Ruotsalaisten puolella itenäisesti toimiva saksalainen kenraali Königsmark oli sillävälillä, heti alussa vuotta 1648, tehnyt retken läntiseen Böömiin, auttaakseen siellä perin ahtaalle joutunutta Egerin linnaa, jonka ympäristöstä hän karkoittikin itävaltalaiset piirittäjät, ja nyt oli hänkin palannut pääarmeijan luo Augsburgiin. Siellä pidettiin nyt tiukkoja neuvotteluja alkaneen vuoden ratkaiseviksi aiotuista sotatoimista, joiden kautta vihdoinkin tahdottiin pakottaa Itävallan keisari suostumaan siihen kauan toivotuun rauhaan, jota jo vuosikausia oli hierottu Westfalin sitkeissä rauhanneuvotteluissa. Ker-

rottiin, että näitä ratkaisevia tekoja johtamaan oli Ruotsin armeijain yhteiseksi ylipäälliköksi nimetty maan tuleva perintöruhtinas, Kristina-kunin-gattaren serkku Kaarlo Kustaa, ja häntä nyt sinne odotettiin.

Augsburgin kapeita, kiemuraisia katuja pitkin käveli eräänä sumuisena talvipäivänä nuori suomalaisen upseeri, poiketen ehtimiseen kaupungin lukuisiin olut- ja viinikellareihin, toiseen toisensa perästä. Hän upposi sinne tuokioksi, tarkasti kellarissa olevat sotilasryppääjät ja jatkoi sitten taas vaellustaan lokaisilla kaduilla.

Se oli tuttavamme Esa Mikonpoika, joka nyt vuorostaan haki ystävänsä ja hyväntekijäänsä Jyri-kersanttia, mutta toistaiseksi turhaan. Hän oli saanut selville, että sekä Krusen että Kurjen rykmentit nyt olivat pääarmeijan mukana Augsburgissa, oli käynyt Kustaa Kurjen puheilla, jonka väessä Jyri edelleen oli kersanttina, mutta itse miestä hän ei saanut tavatuksi. Suurella osalla miehistöä oli näet nyt loma raskaiden rientomarssien jälkeen, ja Jyri vietti tietysti tämän vapaa-aikansa kapakoissa, siitä Esa oli varma. Siksi oli hän nyt lähtenyt järjestelmällisesti käymään läpi kaikki kaupungin monet kellarit löytääkseen sukulaisensa taikka edes sellaisen suomalaisen, joka hänestä jotakin tietäisi.

Niin saapui hän erääseen pieneen viinitupaan, jossa hän, silmiensä totuttua onkalon hämärään, vihdoinkin tunsikin miesjoukon keskeltä tuuheat, pörröiset viikset ja turpean olutnaaman. Se oli

kuin olikin Jyri, joka siinä istui ääntä pitämässä hajallareisin kumotulla tynnyrillä, iso, tinainen viinisarkka kourassaan. Jyri taas katseli kellariin saapunutta upseeria kauan aivan säikähtynein silmin, kuin olisi hän nähnyt aaveen edessään.

— Kuolleetko täällä kulkevat?, virkkoi hän vihdoin kumahtavasti, kun Esa hymyillen astui hänen luokseen. — Sinä elät, Esa, ja vielä luutnantin puvussa!

Jyri ei ollut kuullut Esan viimekesäisestä ylenyksestä upseeriksi. Mutta Esa ojensi hänelle kätensä ja oikaisi naureskellen:

— Sano kapteenin, eilisestä asti!

— Olepa vaikka kenraali, kunhan elät! Terve poika!

He ihan syleilivät toisiaan siinä kohtauksesta huvitetun kapakkayleisön edessä ja heittivät jo seisovalta jalalta toisilleen ensimmäiset, lyhyet tervehdyskysymykset. Mutta pian istahti nuori, kalpea kapteeni punanaamaisen kersantin viereen viinisarkkaa maistelemaan, ja keskustelu kulki nyt nopeasti.

— Mistä tulet, missä olet ollut, — hitto soi, peijaisiasihan jo kerran Böömissä joimme! Kerro, Esa! — Näin uteli Jyri vielä vähän hölmistyneenä ja vallan malttamattomana.

— Olipa vain sattuma, että ette todellisen vainajan peijaita juoneet, virkahti Esa. — Mutta henkeä säilyi sentään vähän.

— Kerro, miten henkesi säilyi, vaati Jyri yhä malttamattomammin. — Mihin hävisit siellä Böö-

missä, jossa sinun oli vietävä viesti eversti Kruselle? Sitä myöten vaiheesi tunnen.

Esa kertoi. Kertoi, vielä itsekin kohtalonsa kulkua kummastellen, kertoi kaatumisestaan, pelastumisestaan ja toipumisestaan sekä monikuukautisesta olostaan suutaripapin oppipoikana. Jyri puisteli päätään ja katseli kulmainsa alta, tekikö poika hänestä pilkkaa.

— Jos et usko, niin korjaan koska tahansa saappaasi taitoni todisteeksi, kehui Esa lopuksi.

— Mutta kuinka säilyit siellä vihollismaassa, kuinka pääsit sieltä pakenemaan?, uteli Jyri aina vain tyydyttämättömänä.

— Sattumaa saan kiittää säilymisestäni; viholliset vetäytyivät sieltä silloin pois. Ja kun Königsmarkin väki nyt tuonaan saapui Böömiin, liityin siihen siellä hyvin yksinkertaisesti.

— Miten pääsit lähtemään viholliskylästä ja yhtymään meikäläisiin?

— Ei se ollut vaikeaakaan, — pakoni olin tietysti kauan sitten suunnitellut ja heti päättänyt, kun kuulin Ruotsin väkeä saapuneen Egerin linnan tienoille. Siellä kierteli meikäläisiä patrulleja, ja eräs sellainen ajoi muutamana päivänä laaksotietä pitkin kyläni ohi. Juoksin silloin ulos ja tielle, leväytin käteni rakuunain edessä ja huusin heille ruotsiksi asiani. Ne miehet olivat kyllä meikäläisiin kuuluvia saksalaisia, jotka ensiksi luulivat minua hulluksi, sitten vakoojaksi. Vangittuna minä todellakin jouduin Egeriin. Mutta siellä asia pian selvisi.

Seuraavana päivänä olin jo upseerina Königsmarkin väessä.

— Ja nyt olet täällä, ihmetteli Jyri yhäkin. — Eikä reitesi estä sinua ratsastamasta?

— Ei estä, haavani parani hyvin, kertoi Esa — Ja sinulta saamani kimon sijaan olen nyt hankkinut uuden, samankarvaisen . . .

Monia yksityisseikkoja sai Esa uudelleen ja tarkemmin kertoa sukulaismiehelleen, joka puolentoista vuotta, aina siitä asti, kun he Turun linnassa toisiaan hyvästelivät, oli ollut erossa nuoresta ystävästään ja häntä jo kuolleeksi surrut. Paljon siinä oli selvitettävää, monen viinisarkan aika meni näiden vaiheiden kertomiseen.

Jyriin omat tarinat sitävastoin olivat lyhyet. Hän oli Saksaan tultuaan joutunut Kustaa Kurjen mukana kulkemaan Schlesiaan, jossa kenraali Arvid Wittenberg silloin tarvitsi apuväkeä, ja sinne hän oli jäänytkin, kunnes Kurki vihdoin Egerissä liittyi Wrangelin peräytyvään pääarmeijaan. Tuimia olivat olleet viimeisyksiset ottelut Länsi-Saksassa, mutta niiden jälkeen oli nyt täällä etelässä saatu hauskesti levätä. Ihanaa hänestä edelleen oli tämä sotainen meno! Ja pian kai päästään taas uusiin taisteluihin.

— Entä sinä, Esa, kapteeni! Mihin sinä nyt kuljet?, kyseli Jyri. — Oletko tavannut Krusen?

— Olen tavannut, ja juuri hänen suosiostaan ja vaikutuksestaan nyt olenkin kapteeni.

Erittäin ilostuneena ja sydämellisesti oli eversti Kruse vastaanottanut Esan, kun tämä yhtäkkiä

ilmielävänä oli hänen eteensä ilmestynyt. Sillä juuri hänen lähettinäänhan Esa oli Treibelissä kaatunut, ja kieltämättä juuri Esan toimestahan Krusen rykmentti oli silloin tuhosta pelastunut. Kiitollisena siitä ja palkkioksi Esan kestämistä kärsimyksistä oli Erik-herra heti hankkinut nuorelle ystävälleen kapteenin ylennyksen ja valtakirjan. Ja oli Kruse kohta tarjonnut Esalle edelleen upseerinpaikankin rykmentissään.

— Sen kai otatkin vastaan, arvaili Jyri.

— Luultavasti en, vastasi Esa verkalleen. — Jään kernaasti Königsmarkin ratsuväkeen.

— Miksi?, kummasteli Jyri. — Siellähän on enimmäkseen vain saksalaisia seikkailijoita ja joka taholta haalittua, epäilyttävää palkkaväkeä.

— On siellä suomalaisiakin ratsumiehiä, joista minulle jo on muodostettu komppania, kertoi Esa. — Ja mikäli olen kuullut, pääsen sen mukana taas nopeammin tositoimiin, — pääarmeija aina siekailee ja tekee varovaisia kiertomatkoja.

— Totta sekin, myönsi Jyri, ja hypähti pystyyn. — Silloin minä heti pyydän Kustaa Kurjelta siirtoa sinun komppaniaasi.

— Tee se, niin saadaan vihdoinkin taistella yhdessä!

— Jo tänään sen teen, innostui Jyri. — Enpä ollut Suomesta lähtiessämme kuvitellut, että minä joutuisin täällä retkeilemään sinun alaisenasi. Luulin sinua komentavani ja opettavani. Onni on sinua potkinut, Esa, ja hyvä niinkin!

Esa katseli nyt vanhempaa toveriaan melkein kuin häveten ja virkkoi:

— Miksi et sinä, Jyri, ole ylennyt kersanttia pidemmälle? Olethan jymy soturi, miesten parhaita, — et liene pitänyt itseäsi tarpeeksi esillä.

— Ei taida olla vikaa siinäkään, selitti Jyri, — vaan tässä viinikannussa, jota rakastan, ja ainassa suuressa janossani. Sanovat minua juopoksi. Mutta totta tosiaan, olen osaani tyytyväinen. Vapaasti tahdonkin ottaa humalan aina kun saan siihen tilaisuuden ja niin usein kuin suinkin. Hei poika . . .!

Hiprakassa se oli Jyri tietysti nytkin, kallistettuaan siinä onkalossa mieluisan tapaamisen johdosta monta viinimaljaa. Mutta täyshumalaan hän ei kuitenkaan tänään itseään juonut. Sillä hän tahtoi vielä samana päivänä käydä puuhaamassa siirtoaan Esan komppaniaan ja järjestämässä asiansa sitä varten.

Se kävikin helposti, sillä suomalaista ratsuväkeä siirrettiin näihin aikoihin enemmänkin Königsmarkin armeijaan, jolle pidetyissä sotaneuvotteluissa oli suunniteltu nopea ja uhkarohkea iskuretke keisarin perintömaihin. Siten siirtyi tähän iskujoukkoon myöskin koko Kustaa Kurjen rykmentti, johon Esakin komppanioineen tuli kuulumaan. Ja tämä uudelleen muodostettu rykmentti ennätti jo Baijerissakin niittää kunniaa.

Sielläkin kiihtyi näet tapausten meno näihin aikoihin nopeasti. Ruotsin armeijan miehistölle myönnetty loma keskeytettiin äkkiä, ja joukkoja

lähetettiin kiireellä vihollisten uhkaamiin seutuihin. Siten karautti Kustaa Kurjen ratsurykmentti eräänä päivänä Zusam-virrälle, käskyllä murtaa vihollisten sinne rakentama siltavarustus ja siten avata perästä samoavalle jalkaväelle tie Baijerin sydämeen.

Siinä saivat suomalaiset taas kerran osoittaa sisuaan. Kolme tulista hyökkäystä oli Kustaa Kurjen ratsurykmentin tehtävä sillan päätä puolustavaa keisarillisten mustaa rintamaa vastaan, mutta kolmannella se vihdoin murtuikin. Kurki avasi komeasti tien perästä tulevalle jalkaväelle, joka sen jälkeen joutui päivän kestävään, ankaraan taisteluun Susmarshausenin luona vihollisten pääjoukkoja vastaan. Sinä päivänä saivat siis nyt Jyri ja Esa ensi kerran mutta kyllältään rinnakkain taistella ja puolestaan lisätä suomalaisten rakuunain taistelumainetta. Päivä kävi kuumaksi, mutta illan suussa vihollisten joukot vihdoin hajoitettiin ja heidän ylipäällikkönsäkin, uskonluopio Melander kaatui. Ruotsalaiset olivat saavuttaneet kauniin voiton, joka heille avasi pääsyn Baijerin rikkaimpiin maakuntiin, ja samalla valloittaneet vihollisen koko kuormaston, josta herui voittaneelle miehisllekin paljon kallista saalista, minkä miehet heti vaihtoivat Augsburgin juutalaisille kultaisiin tukaatteihin.

Mutta jo pian tämän voiton jälkeen läksi Königsmarkin armeija, johon Kurjen rykmenttikin siis nyt kuului, Böömiin päin. Oli lyötävä kirvelevä kiila syvälle keisarin perintömaihin, joista tämä oli

kovin arka, jotta hänen lopultakin olisi pakko taipua rauhaan. Pikamarssissa riensi tämä kunnianhimoinen kenraali nyt suoraan tšekkiläiseen sisämaahan, ohi Egerin linnan Pilseniä kohti, riensi pysähtymättä ja sanottavaa vastarintaa kohtaamatta. Mutta hänen omilla joukoillaankaan ei ollut tietoa, minne hän näin viritetyn iskunsa kohdisti.

Esalle olivat nämä maat tuttuja hänen viimekesäiseltä, vaiherikkaalta retkeltään, ja kun eräänä iltana lähestyttiin Treibelin hänelle kohtalokkaita kunnaita, jättäytyi hän ratsastamaan kersanttinsa rinnalle, virkkaen tälle:

— Lähdetkö mukaani, Jyri, tänään pienelle vierailulle?

— Seikkailuihin olen aina valmis, vastasi Jyri siekailematta. — Mutta poiketaanko ryöstämään joku sala-aarre, sillä muuta saalista ei näytä olevan saatavissa tästä hävitetystä seudusta?

— Ei ole tällä kertaa kysymys saaliista, pienen velvollisuusvierailun vain tahtoisin tänä iltana suorittaa, selitti Esa. — Vietin viime syksyni juuri näillä mailla.

— Vai on siis naisista kysymys, veisteli Jyri.— Mutta yhdentekevää, — milloin lähdetään?

— Heti kun rykmentti on pysähtynyt illastamaan. Tiet tunnen vaikka pimeässäkin.

Pian leiriytyikin rykmentti puron partaalle iltayöksi, jatkaakseen taas aamuvarhaalla nopeaa marssiaan. Esa tarjoutui silloin päällikölleen tekemään tavanmukaisen tiedusteluretken ympä-

ristöön ja lähti, puolenkymmentä rakuunaa mukanaan, ajamaan kunnaiden väliseen laaksoon, jossa hän tiesi pienen kylän piilevän. Kesäilta oli vielä valoisa, hän tunsu vainiot ja tuvat, jotka kumminkin nyt näyttivät vielä autiommilta kuin viime syksynä. Uudet sotatapaukset olivat ilmeisesti ajaneet yhä useampia talonpoikia pakosalle, ja nekin, joita vielä oli kylässä, karkasivat peljestyneinä asunnoistaan, kun kuulivat ruotsalaisjoukon tulevan. Mutta siinä papintuvassa, johon Eša ohjasi ratsunsa, istui pappi-suutari yhä ikkunansa ääressä, nakutellen vielä iltahämärässä saappaanpohjaa. Eša jätti miehensä ulos odottamaan, laskeutui yksin ratsunsa selästä ja astui hämärään majaan, missä lapset säikähtyneinä kirkkaisivat, kun näkivät vihollisotilaan ovellaan. Kalpeana nousi mustakauhtanainen suutarikin ikkunan äärestä, ja häntä kohden nyt Eša käveli.

— Kiitos viimeisestä, virkkoi hän papille reippaasti. — Tuossa, ota pieni korvaus haavani hoidosta; ruoastani minä täällä jo työlläni maksoin.

— Mitä, sinäkö siinä! . . . , rupesi pappi huonolla saksankielellään sopertamaan, ojentaen vierasta kohti molemmat kätensä.

— Minä, äskeinen suutarinoppilaasi, keskeytti Eša naurahtaen. — Rauhoita lapsiasi ja naapureitasi, sillä ainakaan tänä yönä ei kyläänne häiritä. Ja käy sitten rauhassa ostamassa omillesi ruokaa, mistä saat . . .

Pidemmittä puheitta puristi Eša papin molempia käsiä ja painoi muutamia kultarahoja hänen kou-

raansa. Samassa hän sentään jo poistuikin hämmästyksen jäävästä tuvasta, ja nuo pelätyt rakuunat läksivät hänen mukanaan ratsastamaan ryöstämättä jätetystä kylästä.

Jyri ei heti käsittänyt lyhyeen päättyneen vierailun tarkoitusta. Vasta kun Eäsa paluumatkalla kertoi hänelle asiansa olkikattoiseen majaan, rämähti tuuheaviiksinen kersantti nauramaan. Ja hän nauroi pitkän matkan. Ei, tuollaista hellämielisyyttä hän ei ollut tavannut eikä sellaisesta kuulutkaan koko sodan aikana, se oli hänestä sulaa hullutusta. Täällä vihollismaassa ei todellakaan hempeillä, ei säälitä eikä kiitetä. Otetaan, ryöstetään, isketään, — velkaa ei anneta eikä makseta! Mutta toisekseen: tukaattinsa ansaitsi kyllä tšekkiläinen pappi pelastustyöstään. Hänellä tuntuu todellakin olleen sydäntä, jommoista ei näillä mailla enää tiedetty juuri kenelläkään olevan. —

Kenraali Königsmark, alkujaan saksalainen seikkailija ja palkkapäällikkö eikä suinkaan mikään harras uskonsoturi, jatkoi nopeaa retkeään yhä syvemmas perintömaihin, mutta teki omienkin alapäällikköjensä mielestä perin outoja liikkeitä, neuvotellen niistä vain jonkun seurassaan kulkevan vieraan herran kanssa. Toisin ajoin näytti kyllä siltä, kuin hän aikoisii rientää valtaamaan Wieniin vieviä teitä ja siten uhkaamaan keisarivallan sydäntä, mutta seuraavana päivänä hän taas marssitti joukkonsa pohjoisempaan suuntaan. Mikä sillä oli mielessä?, kysyivät toisiltaan jo hiukan epäillen ruotsalaiset ja suomalaiset upseerit.

Mutta eräänä iltana, kun yöksi oli leiriydytty ja hän jälleen oli neuvotellut tuon vieraan oppaansa kanssa, kutsui kenraali ylemmät upseerit teltaansa puheilleen. Siellä hän heille nyt ilmoitti tarkoituksensa olevan tehdä äkkihyökkäys Pragiin, keisarikunnan toiseen, rikkaaseen valtakaupunkiin, perintömaiden sydämeen. Eikä sinne enää olekaan, erästä ojustietä käyttämällä, kuin päivän matka, ilmoitti hän. Nyt oli vain painettava läpi yön ja päivän yhteen pohteeseen ja sitten huomisiltana yllättämällä rynnättävä pimeään peitossa Böömin pääkaupunkiin.

Tieto tästä rohkeasta tuumasta herätti suuren riemun upseerien piirissä. He puristivat toistensa kättä iloisina, kun taas pääsivät sankaritöihin, ja olivat vain malttamattomat pian joutuakseen tuohon ratkaisupaikkaan. Nopeasti kuin pakomarssissa suoritettiin senvuoksi se viimeinen päivätaival ja saavuttiin illan suussa suureen, varjoisaan pyökkimetsään, jossa nyt hevosten ja miesten oli levättävä yöllä suoritettavaa hyökkäystä varten. Mutta hitaasti siinä kuluivat jännittävät odotustunnit.

Tuo kenraalin mukana kulkeva outo mies osoitautui nyt olevan eräs itävaltalainen eversti, jonka Königsmark oli oppaakseen palkannut, — siis oman isänmaansa kavaltaja. Hän läksi ilta-yöstä ensiksi liikkeelle leiripaikalta, sata jalkamiestä mukanaan, ja muille kävi jännitys nyt sitäkin pingoittavammaksi. Mitä tästä tulee? Hevostensa ääressä keskustelivat siitä rakuunat

kuiskaten pimeässä metsässä. Jyri-kersantinkin seisoi lähtövalmiina kapteeninsa vieressä ja kyseli hiukan epäluuloisena:

— Mihin ne nuo kavaltajan mukana lähetetyt harvat jalkamiehet pystyvät?

— Niiden tehtävänä olisi pimeän suojassa kavuta Pragin muurin yli, tappaa vartijat ja avata portti, selitti Esa, joka upseerien neuvottelussa oli saanut tietoonsa laaditun suunnitelman ja sen nyt huolta saattoi uskoa sukulaismiehelleen.

— Entäpä jos he siinä pimeässä koluten herättävätkin vartijat liian aikaisin?

— Silloin voi kyllä koko yritys olla pilassa. Mutta itävaltalaisen everstin kerrotaan toki tarkoin tuntevan paikat.

— Mutta onko hän edes täysin luotettava — luopio?

— Omapa henkensä hänellä on siinä pelissä . . .

Taas odotettiin hetkinen kiduttavassa äänettömyydessä. Koko laaja metsä, jossa kuitenkin nyt oli tuhansia miehiä ja hevosia, oli niin kaamean hiljainen, että siellä pienintäkin risahdusta säpsähdettiin. Taas kysyi Jyri:

— Milloin siis tietää täältä ratsuväki lähteä liikkeelle portille rynnätkseen?

— Sekin hetki on sovittu, selitti Esa. — Meidän on vain pidettävä huoli, että suomalaisinemme pääsemme ensimmäisiin hyökkäysjoukkoihin.

— Se arvoasema meille tavallisesti suodaan pyytämättämme, kehui Jyri. — Tietysti nytkin.

Esa olikin jo illalla asettanut komppaniansa

uloimmaksi metsänrintaan ja odotti siinä nyt vain lähdön merkkiä.

Puolen yön aikaan kumahti kirkonkello siellä päin, missä kaupungin tiedettiin olevan, kaikuen läpi hiljaisen yön. Se aiheutti pientä hälinää ja liikettä pyökkimetsässä, miehet kun jo luulivat sitä joksikin hälytysmerkiksi tai merkiksi siitä, että ruotsalaisten jalkamiesten yrittäminen oli keksitty. Mutta upseerit rauhoittivat heitä, — se on vain pragilaisten tavallinen puolenyönsoitto. Silloin siellä myös tapahtuu vahdinmuutos. Vielä on odotettava.

Odotettiin. Mutta kärsimättömyys ja jännitys rupesi käymään ylivoimaiseksi. Se siirtyi miehistä hevosiinkin. Ne kävivät tömistämään jalkojaan ja korskumaan vastakkain, — miesten oli vaikea niitä rauhoittaa.

Silloin saapui vihdoinkin kenraalin teltasta sanoma ensimmäisille rakuuna-osastoille, että niiden on nyt lähdettävä hiljaa etenemään maastoa etukäteen tutkineiden oppaiden johdolla. Heti olivatkin suomalaiset satulassa ja ratsastivat verkalleen metsän läpi kivikkoaholle, jossa ratsut aluksi kompastelivat. Jyri kiroili hiljaa:

— Pirhanan pimeys, mihin tässä joudutaan?

— Pian tästä maat aukenevat, lohdutti Esa. — Näetkö tuon vuoren ääriviivat, jotka kuvastuvat edessämme hallavaa taivasta vastaan?

— Näen, mikähän tunturi se lienee?

— Se on Valkoinen vuori, jonka rinteellä osa

Pragia sijaitsee, kertoi Esa, joka oli asemaa tutkinut kartoista. — Pian ollaan perillä.

— Entä mikä on tuo tumma viiva, joka siellä alempana ikäänkuin kiertää taivaanrantaa, kysyi Jyri, kun oli kotvanen ratsastettu aukealla kentällä.

— Se on kai juuri kaupungin muuri, joka meidän nyt on vallattava. Kun sen sisäpuolella kerran ollaan, silloin ollaan myös jo Pragissa. Siltä viivalta me siis huudamme keisarillisille lämpöiset tervehdykset!

Jo innostui Jyrikin:

— Totta jumaliste meidän on oltava ensimmäisinä sitä aamutervehdystä huutamassa! Eikö jo lasketa ratsuja lentämään?

— Ei vielä, varoitti Esa. — Vielä hiljaa eteenpäin, kunnes lentomerkki annetaan.

Aavemaisen hiljaista olikin se Pragia kohden verkalleen samoavan armeijan öinen marssi. Maa kumahteli kyllä kavioiden alla yhä uusien osastojen hiipiessä esiin metsästä kivikkorinteelle ja siellä täällä kuului pieni kolahduskin, mutta kokonaisen armeijan saapumista ei siitä kukaan olisi voinut aavistaa. Ja aavemaisen hiljainen oli tuossa alempana lepäävä kaupunkikin, jonka muurinsarvet ja kirkontornit yhä selvemmin kuumottivat kesäyön taivasta vastaan.

Etujoukko pysähdytettiin nyt, se oli jo liiankin lähellä muuria. Michille oli tilanne tuskallinen. Eikö tuon vallin takana siis tapahdukaan mitään? Nukkuvatko siellä kaikki, vai väijyvätkö siellä joukot ääneti toisiaan? — Vihdoin kuului sieltä

sentään kuin pieni mätkähdys, — vai valehteliko liian herkistynyt korva? — ei, jo kuului toinenkin, — vartijat kai siellä kaatuvat! Pian kumahtaa tuon jättiläismäisen, sumumaisen varustuksen takaa pientä kahakkaakin, juoksua, ryskettä . . . Kuinkahan siellä käynee? — ei vain aukene portti! Mutta samassa rupeaa kuulumaan tuttua ratinaa: rautavitjain vinguntaa, kun laskusilta kiireellä vivutaan alas, ja raskaan rautaportin saranain särähtelyä. Äänettömänä odottaneessa hyökkäysjoukossa tapahtuu silloin kuin humaus; tiukalla pidetyt ohjaketet heltiävät, kannukset painuvat hevosten kylkiin ja kuin tykistä ammuttuina lentävät herkistyneet ratsut eteenpäin. Taaempainakin kiihtyy kohta kavion kopse, vyörynä syöksyy sieltä koko Königsmarkin sota-armeija Praegin avattua porttia kohden. Mutta laskusillan yli ja porttiholvin läpi ovat silloin jo karauttaneet ensimmäiset valloittajat, siinä joukossa Esa ja Jyri suomalaisineen.

Ryntäys oli intohimoinen, vastustamaton. Tälle muurinsyrjälle sijoitetut keisarilliset varustusväet olivat kyllä nyt hälytettyinä päässeet jalkeille ja kiirehtineet vastarintaan, mutta ne olivat silloin jo yllätetyt, ne hölmistyivät, lamautuivat . . . Valloittajat pakottivat puolustajat peräytymään kaupungin kapeille kaduille, joilla taistelu sitten yöpimeällä jatkui, ja toiset ruotsalaisosastot ottivat sillävälän haltuunsa muurinsarvet, joiden tykit he käänsivät kaupunkiin päin. Säikähtyneet asukkaat, joiden taloihin luodit näin rupesivat lentämään

juoksivat ylisillään ulos lisäämään hämminkiä, taikka kätkeytyivät kellareihinsa, voittajain yhä uudistuvain sotahuutojen, »tervehdyshuutojen», rai-kuessa vallatuilta kaduilta ja toreilta.

Kun aamu valkeni, oli Moldau-virran länsipuolinen osa kaupunkia, sen uudempi ja uljaampi puoli, n. s. Pikku-Pragi, jo valloittajain käsissä. Siellä asui kaupungin ylimystö ja yleensä sen varakkaampi väestö, siellä olivat sen palatsit ja linnat ja komeat hallintorakennukset, ja ne jou-tuivat nyt kaikki yhdessä yössä ruotsalaisvihollis-ten käsiin, — hirmuinen isku ja häpeä keisarin-kotkan vartijoille!

Mutta Moldau-virran yli vievää siltaa olivat peräytyneet pragilaiset joukot sentään ehtineet puolustamaan. He olivat suuressa hädässään keränneet apuväkeä sinne sillankorvaan, jota eivät ryntääjät kerinneet ensi hyökkäyksellä valloittaa. Pragilaiset järjestyivät nyt kiinteästi joen vastai-selle rannalle, »vanhaa kaupunkiaan» varjelemaan, ja valloittajain oli tyydyttävä siihen kaupungin rikkaampaan osaan, jonka he yllättämällä olivat saaneet käsiinsä. Mutta olipa heillä voittoa siinäkin. Keisarin perintömaiden sydämessä oli nyt valta-kunnan toinen kaupunki parhaalta osaltaan heidän hallussaan, kiila oli nyt todella isketty keisarivallan ytimeen ja valloittajat valmistautuivat lyömään sitä yhä syvemmälle.

Pikku-Pragin puoleiseen sillankorvaan oli osasto ratsuväkeä asetettu vartioimaan, etteivät sydä-mistyneet kaupunkilaiset, jotka jo olivat kokoontu-

neet Moldaun toiselle rannalle, pääsisi sillan yli ryntäämään voitostaan hurmaantuneiden valloittajain niskaan. Tällä tärkeällä vartiopaikalla komensi nyt valloituspäivän aamuna kapteeni Esa Mikonpoika tilapäisesti kokoonhaalittuja, yön valvoneita miehiä, ja häneltä kysyttiin siinä suurta valppautta. Sillä omiakin miehiä oli siinä vaikea pitää koossa ja kurissa. Heidän teki näet niin turkasesti mieli päästä ryöstämään valloitettuja palatseja ja kauppataloja, joista heidän toverinsa parastaikaa tyhjensivät kultaa ja hopeaa ja kaikkinaisia kalteuksia.

Kerran jo valtasi kurittomuus sillanvartijat. Saksalaiset palkkasoturit yrittivät livistää pois vartiopaikaltaan kaupungille ja aiheuttivat siten aukkoja vartioketjuissa. Sen huomattessaan tekivät pragilaiset, jotka, todettuaan kamalan todellisuuden, nyt olivat kaikki, nuoret ylioppilaatkin, asestautuneet pääkaupunkiaan vapauttamaan, heti hurjan, intohimoisen hyökkäyksen sillalle, jonka he jo puolitiehen valtasivatkin. Sillanvahteja kaatui, vaara ryöstämään hajaantuneille valloittajille oli ilmeinen. Silloin ratsasti Esa-kapteeni itse pistooli kädessään pakenevain eteen, ampui heistä muutamia maahan ja pakotti toiset palaamaan riveihinsä. Rintama tiivistyi taas, ja sillan yli ryntäävä vihollinen kohtasi murtumattoman mieheiden edessään. Mutta Esa vaati kohta lisäväkeä sillalle, rankaisi vallattomuuteen ryhtyneitä ja terästi valppautensa kaksinkertaiseksi.

Palavin poskin ratsasti hän siinä sitten, Jyri

rinnallaan, uudelleen järjestämiään rivejä pitkin ja kiroili saksalaisten palkkasoturien kurittomuutta.

— Mutta milloin me tästä todella pääsemme keräämään palkkaa yötyöstämme, murisi Jyrikin siinä vähän tyytymättömänä. — Mehän ensiksi hyökkäsimme tähän kaupunkiin, jossa toiset nyt poimivat hedelmiä! Katso, kuinka miehet tuollakin vetävät patjoissa ryöstämiään pöytähopeita peräsään!

— Pian kai meidät tästä vahtivuorostamme vaihdetaan, lohdutti Eäsa, — siihen mennessä on meidän vastattava sillasta. — Mutta onpa siinä nyt todellakin taas Suomen pojillakin saalista! Siinäkin kantaa Savon rakuuna raskaita, kiiltäviä kynttiläjalkoja kädessään!

— Silkkää hopeata, vakuutti Jyri. — Kunpa se ne Suomeen asti saisi kannetuksi. Minä vaihdan saaliini aina heti tukaatteihin, antoipa juutalainen siitä kuinka huonon hinnan tahansa.

— Ja tuossa taas kannetaan korennolla säkkiä, joka on täynnä mitä kalleuksia liekin, huomautti Eäsa torin toiselle sivustalle katsellen. — Eipä ihme, että sillanvahtien sormia syyhyttää.

— Ja tässä, katso, rakuuna on itse pukeutunut kullalta kimaltavaan hovitakkiin, naureskeli Jyri. — On kuin narri, mutta keveästi siinä kulta kulkee!

Huvittavaa jospa julmaakin oli heidän siinä katsella, kuinka Pragin komeita palatseja nyt tyhjennettiin. Kolmikymmenvuotisen sodan, tuon raa'an ryöstösodan, eri vaiheissa olivat Pohjolan soturit monista Euroopan rikkaista maista anas-

taneet ja koonneet itselleen määräämättömästi saalista, rahoja ja kalleuksia, jotka kyllä sitten itse sotasijoilla enimmäkseen olivat huvenneet juopotteluun ja hurjasteluun. Mutta mikään edellinen valloitus ei ollut heille sentään tuottanut sellaista saaliin runsautta kuin nyt tämä Pragin yllätys. Oli yleensä määrätty, että valloitetussa viholliskaupungissa tai linnassa tavatut julkiset varastot, sotarahastot ja »rahakammarit», pidätetään Ruotsin kruunulle, ja sitä käskyä koetettiin täälläkin noudattaa. Mutta rajattomasti jäi silti saalistamistilaisuutta yksityisillekin sotilaille, jotka määräjän kuluessa saivat taloista vapaasti hakea ja ottaa mitä löysivät. Nyt oli taas päästy aarrelähteelle, ja siitä ammennettiin ahnain kourin. Kulta ja hopea oli tietysti halutuinta tavaraa, mutta sen ohessa otettiin kalliita kankaita, kirkkojen ja luostarien koristeita, naisten helyjä ja miesten aseita, — kaikkea, minkä vain saattoi muuttaa rahaksi. Pragin palatseista riitti nyt kuitenkin puhdasta, jaloa metallia kaikille valloittajille. Sitä saivat vielä riittävästi nekin, jotka valloituksen jälkeisinä ensi tunteina olivat sidotut sillanvahdeiksi.

Niinpä istui tuon helteisen kesäpäivän iltana Jyrikin hikisenä ja pohteissaan sen talon portailla, johon hänet oli majoitettu, suuri viiniruukku vieressään ja edessään iso nahkalaukku, jonka sisältöä hän nyt arvosteli.

— Lähtee siitä sen verran tukaatteja, että vyöni taas saan täyteen, ja enempää en viitsikään kantaa, kehui hän siinä ruukun tyhjentämistä avusta-

valle toverilleen. — Kestää juoda monta kuukautta, ja silloinhan se on jullillaan sotamiehen elämä.

— Etkö aio säästää mitään kotiin viedäksesi, kun rauha tulee?, kyseli rakuunatoveri, jolla itsellään oli luja aikomus jättää säkillisestään vähän vastaisenkin varalle.

— Ei sitä säästy kuitenkaan, ei sinullakaan, vakuutti Jyri vanhoilta kokemuksiltaan. — Kannat, retuutat säkkiäsi, sota sen syö! Ja mikä rauha tästä nyt tulee? Ei ole tullut pariinkymmeneen vuoteen, eikä sitä tarvita nytkään, — sota se on poikaa! Terve!

Mutta ruukkunsa tyhjennettyään ja makuulleen vihdoin ojentautuessaan pisti Jyri nahkalaukun päänalusekseen ja satoi vielä varmuuden vuoksi sen sulkuhihnan ranteeseensa, ettei sitä häneltä heti ensi yönä siepattaisi.

* * *

Sitkeästi piirittivät ruotsalaiset seuraavina kuu-kausina Pragin toista, vanhempaa puolta. Sinne kutsuttiin apuväeksi Arvid Wittenberg Schlesiasta, ja uusi ylipäällikkö, Ruotsin nuori perintöruhtinas Kaarle Kustaa, Pfalzin herttua, saapui itse sinne Baijerista lisäväen kanssa valloitusta tehostamaan. Mutta Pragin uljas väestö, joka oli saanut apujoukkoja puolustautuakseen, piti valppaasti ja intohimoisesti puolensa, piti vielä senkin jälkeen, kun kaupungin muurit oli pitkiltä pituuksilta ammuttu mäsäksi ja nälkäkin oli ruvennut piiritet-

tyjä ahdistelemaan. Ruotsalaiset laajensivat sillävälän valloitustaan yltympäriinsä Böömissä, valtasivat Praginkin lähikaupungit ja linnat, joihin he sijoittivat miehistöään, ja verottivat verisesti ryöstöretkillään koko Böömin kansaa. Mutta itse Pragin vanha ydinlinna kesti.

Se oli ruotsalaisille kiusallista. Mutta jo suoritetulla »Pragin valloituksella» oli kuitenkin äärettömän sekä sotilaallinen että siveellinen merkitys. Seisoivathan Ruotsin sotavoimat nyt joka tapauksessa keisarivallan sydämessä, uhaten sen elinhermoja. Siksipä jakelikin nuori perintöruhtinas, heti Pragiin saavuttuaan, runsaalla kädellä palkintoja niille, jotka olivat suorittaneet tuon rohkean, ratkaisevan valtauksen. Ylipäälliköt ja korkeimmat upseerit saivat arvonimiä, läänityksiä ja rahalahjoja, mitä vain tahtoivat valita, ja alemmallekin upseeristolle annettiin auliisti palkintoja. Monet erikoisemmin ansioituneet saivat siten aatelisarvon palkinnoksi sankariteoistaan. Niiden joukossa oli Esa-kapteenikin, joka ensimmäisten joukossa oli rynnännyt Pragiin ja sitten valppaasti vartioinut Moldaun siltaa.

— Kylläpä sinua nyt koristetaan, virkkoi Jyri, kun he ensi kerran tuon ruhtinaallisen arvonylennyksen jälkeen tapasivat toisensa piirityisleirissä. — Kapteeni olet ja aatelismies ja ties mitä!

— Sanos muuta, virkkoi Esa miltei hämillään. Kerran aransa heitettyään ja sotauralle antauduttuaan oli hän tosin jo alunpitäen päättänyt niin ponnistella, että hän tällä uralla saisi luoduksi

asemansa. Kunnia häntä oli houkutellut, eikä hän sitä tavoitellessaan ollut säästänyt itseään eikä henkeään. Mutta Jyrin edessä hän sittenkin oli hiukan hämillään:

— Ehkäpä sitä palkintoa onkin tullut minulle liiaksi, — kadehditko minua, vanha ystävä?

— En, jumalaparatkoon, vastasi Jyri jyrkästi torjuen. — Juuri sinulle suon kaikkea menestystä, jota oletkin ansainnut, suon hartaammin kuin kenellekään muulle, kuin itsellenikään. Mitä minä, vanha, juoppo rakuuna tekisinkään arvonylennyksillä! En kadehdi, ihmettelen vain, mitä hyötyä sinulle tuosta uudesta säädystä mahtaa olla, kuka sitä täällä kysyy! Eiköpä olisi raha ollut parempi?

— Kenties on sillä »säädylä» sentään jokin merkitys, kun palataan rauhan oloihin.

Mutta Jyri ei tahtonut kuulla puhuttavan rauhasta:

— Jaaritteletko sinäkin niistä rauhan oloista kuin hyvästäkin lahjasta! Etpä olisi, hitto soi, sinäkään niissä rauhan oloissa korkealle kiivennyt. Mutta ei sitä rauhaa tulekaan, usko minua. Sota tuottaa voittoja vuoroin toiselle, vuoroin toiselle, ja taas tappioita, ja niiden tasoittamiseksi täytyy yhä tapella, jatkaa sotaa! Näethän, miten tämäkin loistolla aloitettu Pragin valloitus yhä pitkistyy ja nolostuu! . .

Näkihän Esa sen ja oivalsi, että rauhan tiellä oli vielä edelleenkin monta vastamäkeä, — ei oltu paavin puoluetta niinkään nöyryytetty, kuin

oli toivottu. Pragin väestö piti yhä puolensa, ja kuulumiset toisiltakaan sotarintamilta eivät taas olleet suinkaan yksinomaan hyvät. Ylipäällikönperintöruhtinaan täytyi senvuoksi lähteä Pragista pääjoukkoineen noille läntisemmille sotänäyttämöille, jonne taas oli joukkoja keskitettävä. Tulossa oli syksy, tiet kävivät pehmeiksi, vaikeuttaen sotaliikkeitä, joiden silloin tietenkin pian täytyi keskeytyä. Armeijain on kai taas pian asetuttava talvimajoihin ja niissä varustauduttava uusiin tehtäviin, ja kuka sen tietää, mitä sitten taas uusi vuosi tuo mukanaan?

Esa sen näki: sota jatkui yhä!

VIII. RAUHA!

Iloisena ja värikkäänä hulmusi sinikeltainen lippu linnantornin huipulta raskaan, syksysumuisen vuoristomaiseman keskellä, taittaen sen harmajan yksitoikkoisuuden. Mutta ne kaksi upseeria, jotka eräänä koleana syyspäivänä seisoivat lippu-tornin juurella rintavarustukseen nojaten, eivät olleet erityisen iloisella eikä värikkäällä tuulella. Harvakseen he keskenään tarinoivat, vaipuen taas pitkiksi ajoiksi äänettöminä tuijottamaan niihin laajoihin lakeuksiin, jotka levittäytyivät korkean linnavuoren juurelta.

Se oli Taborin vuori ja linna, josta he noin kat-selivat syysharmaita maisemia.

Kun Ruotsin armeija, turhaan yritettyään saada koko Pragin valtoihinsa, syksyllä 1648 siirrettiin pois Baijerin rajalle, jätettiin sentään miehistöt Böömissä vallattuihin linnoihin ilmeisesti siinä tarkoituksessa, että Ruotsin päävoimat vielä kerran palaavat sinne takaisin. Niin oli Pragin viereiseen Taborin korkeaan, kolkkoon kalliolinnaan jätetty Kustaa Kurjen lipullinen, enimmäkseen suomalaista ratsuväkeä, ja siellä se nyt oli maailmalta eristetty-nä. Sillä vaikka paavillistenkin pääjoukot olivat siirretyt Pragin luota pois ruotsalaisten Wieniä

uhkaavia liikkeitä seuraamaan ja torjumaan, oli maa kuitenkin taas vihollisjoukkojen vallassa eikä vuorilinnan vartijain ollut yrittämistäkään sieltä mihinkään seikkailemaan. Muonaa ja ampumavaroja siellä oli riittävästi, joten linnanväki, valppaana pysyen, kyllä saattoi kauankin puolustautua. Mutta peräti yksinäistä ja ilotonta oli tuossa »kotkanpesässä» kyyhöttävään elämään.

Rintavarustukseen nojautuneet upseerit näkivät kauas yli Pragin ja Moldau-virran laakson aina toisiin vuorilinnoihin asti, joista niinkään liehui Ruotsin lippu, mutta joiden kanssa he eivät voineet olla missään yhteydessä. Toinen, Eesa-kapteeni, kauan vaiettuaan virkkoi:

— On toki lohduttavaa pelkkä tietokin, että muitakin meikäläisiä sentään on tässä maassa. Tuo kaukainen lippu tuolta meitä ikäänkuin tervehtii.

— Eipä näy aina sekään, vastasi toinen, linnan päällikkö Kustaa Kurki soinnuttomasti. — Katso, nytkin vaipuu siellä maisema taas tuohon liitävään usvapilveen, — hyi, kuinka se on märkä ja kylmä!

Miehiä todellakin melkein puistatti kostean usvapilven lähestyessä, ja varsin alakuloisena jatkoi Kurki hetken kuluttua:

— Kuinkahan kauaksi meidät jätetäänkään tälle kallionhuipulle — ehkä koko talveksi!

— Sitä asiaa saamme kyllä täällä itseksemme arvailla, sillä tietoja ylipäällikön aikeista emme ainakaan tänne saa, vastasi Eesa viitaten tasan-

golle, jossa taas kulki osasto keisarillisia kyrasieerejä.

— Se on totta! Emmekä itse saa täältä sanaa kenellekään, vaikka meille mikä hätä tulisi, myönsi Kurki.

— Mutta eipä meitä täällä hätä voikaan häilytellä, jos emme kokonaan torku. Tuota vuoritietä myöten ei nouse tänne kukaan, jota emme tahdo Taboriin laskea!

Esa osoitti vuorta kiertävää, valkoista tietä, joka koko pituudeltaan oli linnasta nähtävissä ja sen tykeillä ammuttavissa.

— Eipä ei, yksin saamme täällä olla!

Luonnon harmaja tuntu painoi keskustelijat taas äänettömiksi. Kammolla he itsekseen ajattelivat, että heidän täytyisi koko pitkä talvi, kuukausi kuukaudelta, pysyä liikkumattomina tässä tunturipesässä, jonne ei edes ääni kantanut alangolta.

Mutta yhtäkkiä Esa, sinne vuoren juurelle synkästi tuijottaessaan, vilkastui, terästi silmänsä ja ojentausi yhä tarkemmin katsomaan.

— Eikö tuolta vuoren juurelta ratsasta pieni patrulli ikäänkuin tänne ylöspäin?, virkkoi hän vihdoin kuin omaa näköään vieläkin epäillen. — Katsohan, sieltä se nousee kaartotietä . . .

— Totta tosiaan, myönsi Kurki ja kiipesi rinta-varustuksen harjalle seisomaan paremmin nähdäkseen. — Ja sillä on valkoinen riepu keihään nenässä, — eikö olekin?

— On selvästi, totesi Esa, kun ratsastajat jo olivat jonkin verran lähempänä. — Siinä tulee

ilmeisesti jonkinlaisia airuita, mitä sitten lie-
nevät.

— Ehkä tuovat keisarilliset meille antautumis-
haasteen, arvaili Kurki. — Mutta siinä hommas-
saan ne ainakin erehtyvät.

Ratsupatrulli nousi nousemistaan mutkaista
tietä ylemmäs. Vuoren juurella se oli vielä voinut
hökkätä vastamaata, mutta jo alarinteellä kävi
tie niin jyrkäksi, että hevoset vain käyden pääsivät
etenemään, sittenkin aina välillä huokaisten.

Upseerit katsoivat kauan sitä nousua, — vaih-
teluahan siitä toki oli; laskeutuivat sitten vallilta
ja kävelivät pienen asumusrykelmän läpi linnansa
portille, josta laskusilta vei kaivannon poikki.
Siinä he odottivat saapuvia. Hetken kuluttua nämä
nousivat viimeisen mäen, viiriään yhä liehutellen,
ja jo kaukaa huusivat jotakin.

— Mitä asiaa?, karjaisi Kurki, joka ei heti voinut
huudosta sanoja erottaa.

— Rauha on tehty, — nyt kuuluivat nuo saksa-
laiset sanat selvästi linnaan asti.

— Mikä rauha? Missä ja milloin?, huusi Kurki,
yhä varuillaan kaikenlaista petosta vastaan.

— Tehty Westfalissa, yleinen rauha, kertoi jo
kuuluville saapunut itävaltalainen airut. — Sota-
toimet on lopetettu, vihollisuudet lakkaavat. Älkää
ampuko!

— Siitä meidän täytyy saada tieto omalta
päällystöltämme, vastasi Kurki jyrkästi. — Siihen
asti emme täältä päkähä, emmekä ketään laske
linnaan. Pysähtykää siihen!

— Niin on sovittukin, että kaikki joukot toistaiseksi jäävät sinne, missä olivat rauhan hetkellä, tiedotti airut. — Pian saatte omiltannekin rauhan sanoman.

Se oli ilosanoma niin suuri, ettei kukaan ensin siihen tohtinut luottaa. Mutta jo parin päivän perästä saapuikin sille vahvistus, kun Ruotsin pääleiristä laitettiin Bööminkin linnoihin tieto sotatoimien lopettamisesta. Westfalissa vuosikausia käydyt rauhanneuvottelut, alituisesti katkeiltuaan, olivat vihdoinkin marraskuulla 1648 — jo noin viikko sitten — johtaneet rauhan allekirjoittamiseen.

Se sanoma oli siten jo, kärsinyttä ihmiskuntaa lohduttaen ja onnellisempaa aikaa luvaten, levinnyt halki Euroopan, mutta vasta nyt se ehti Taborin vuorelle. Minne tahansa tuo sanoma saapui, siellä toivottomuuteen saatetut ihmiset sitä siunasivat. Rauhallinen väestö, mikäli sitä sodan mailla vielä oli, hengähti jälleen. Ja sotajalalla olevat asejoukotkin, jotka jo olivat ruvenneet varustautumaan uuteen taistelukauteen, juhliivat saapunutta sanomaa. Juhlapäivän aiheutti siten Taborinkin jylhässä kotkanpesässä lopullinen rauhantieto, eikä silloin olutta eikä viiniä säästetty. Päämajan airut oli kyllä ilmoittanut, että linneen oli toistaiseksi pysyttävä siellä paikoillaan ja entiseen tapaan vartioitava varustusta, — vasta myöhemmin ilmoitettaisiin, minne joukot tulivat sijoitettaviksi. Mutta sota oli päättynyt, hyökkäystä ei enää tarvinnut odottaa, ja suomalainen rakuuna-

osasto saattoi jo joskus ratsastaa vuorenhuipulta alas laaksoon katsomaan siellä elpyvää elämää ja ostamaan sieltä hedelmävasun tai vehnäskyrsiä.

Mutta kun ensimmäinen ilon humahdus oli ohi, rupesivat varsinkin vanhemmat soturit miettimään ja puolihuolestuneina kyselemään toisiltaan, mitä nyt tulee, mitä tuo maailmantapaus heille todellisuudessa merkitsee.

— Ja mikäs sitten eteen?, kyseli Jyrikin eräänä päivänä Esalta, kun he rinnakkain ratsastivat jyrkännettä ylöspäin linnaan. Hän hiveli kämmenellään tuuheita viiksiään, niinkuin aina jonkin asian käydessä hänelle vakavaksi, ja jatkoi edelleen miettiväisenä: — Toistaiseksi istutaan siis toimettomina täällä tunturiketun pesässä, katsellaan autioita vainioita ja tuota vieläkin uljasta keisarikaupunkia, joka suotta pakotta jätettiin siihen valloittamatta, ja juhliitaan rauhaa. Mutta entä sitten?

Esakin katseli kallionkielekkeeltä tuota päivänpaisteessa nyt heloittavaa, kaunista Pragia ja myönsi, että se kyllä oikealla sisulla olisi voitu siitä lopultakin valloittaa:

— Olisipa kerran vielä tehty koko väellä vihainen loikkaus tuon mäsäksi ammutun muurin yli, niin ihme olisi ollut, ellei . . .

— Nyt ei sitä loikkausta enää tehdä eikä tehdä mitään muutakaan, valitteli Jyri. — Tuo rauhan-
teko tuli sittenkin liian aikaisin!

Tämä väite taas Esaa huvitti. Hän huudahti:

— Vai aikaisin, — tätä sotaa on nyt kuitenkin kestänyt kolmekymmentä vuotta! Parikymmentä

vuotta olet sinäkin ollut täällä mukana, kolmatta vuotta minä!

— Olisin tapellut täällä vieläkin parikymmentä vuotta, mikäs siinä olisi ollut, kehuu Jyri. — Muutamia arpia ehkä lisää . . .

— Mutta kentiespä niitä arpia sentään on jo riittävästi, virkkoi Esa siihen vakavammin. — Arpia sekä sinussa että minussa ja kaikissa sotaa käyneissä kansoissa. Tuossa nyt näet hävityksen jäljet edessäsi. Vuosiin ei noilla vainioilla mitään kasva. Entä ihmiset! Leirissä kerrottiin tuonaan, että yksin Ruotsista ja Suomesta on tänne kaatunut yli satatuhatta miestä, joita siellä ei ole liikojia. Mistä otat miehiä sijaan?

— Lapsista niitä kasvaa, lohdutti Jyri. — Ja mitäpä se tähän kuuluu. Kysyin äsken: mikä tulee nyt meille eteen?

— Mikäs muu kuin rauhan työ, vastasi Esa. — Kansojen täytyy saada toipua. . .

— Et nyt ymmärrä minua, valitti Jyri. — Mitä tulee meistä, sotilaista, mihin *me* nyt ryhdymme?

— Palaamme kotiin rauhan töihin mekin . . .

Jyri sylkäsi, se vastaus ei häntä miellyttänyt. Tuossa oli juuri se kipeä kohta, jota hän, vanha sotakarhu, oli näinä päivinä itsekseen pohtinut. Hän ei voinut omalta kohdaltaan ajatella täydellistä elämän muutosta; rauha oli tosiaankin tullut hämmentämään hänen juurtuneet elämäntapansa. Jyri sytytti piippunsa ja sylkäsi uudelleen:

— Hyi hitto, vai kotiin maata kääntämään ja

lantaa vetämään, — ei tullut mitään! Ja juomaan piimää, ajatteles, piimää . . ! Siihen ei enää taivu vanhan soturin luonto. En malta odottaa vuotta tai kahta, kunnes kaskesta kasvaa vilja, rutosti täytyy minun saada saton! Ja minun täytyy saada ratsastaa, retkeillä, tapella ja juoda, — muuten menehdyn!

— Pian totut kyllä rauhan toimiin sinäkin, lohdutti Eša. Mutta Jyri oli jyrkkä:

— En totu, — tuskin enää totut sinäkään, sen verran olet jo saanut suoniisi sodan viiniä. Hä, rauhanko toimiin? Turun akatemiaanko vaiko Kiurusalmen sydänmaille, — mitä siellä?

— Emmehän voi sodan päätyttyä kauan virua täälläkään vierailta mailla, järkeili Eša. — Tois- taiseksi tietenkin pidetään täällä Ruotsin väkeä varmentamassa valloituksiamme, mutta kun rauhan ehdot ovat täytetyt, palaavat kaikki kotiin.

Jyri vain yhä tuskitteli:

— Sehän tässä juuri onkin surkeata! Vai läh- det sinä todellakin täältä kaipaamatta näitä taistelujen ja voittojen aikoja ja paikkoja?

— Ehkä niitä joskus kaipaankin, mutta eihän se muuta asiata. Vai mitä aiot sinä?

— En tiedä. Soturin ammattia olen ikäni harjoittanut, ja eiköhän maailmassa sentään vie- läkin tarvittane kunnollista kersanttia. Otan pestin missä väessä tahansa — paitsi paavillisessa . . .

— Nyt puhut liikoja, nuhteli Eša. — Vetää kai sinuakin sentään kotimaa, Karmala ja omai- sesi . . .

— Vaikka vetäisikin, en tahdo sinne palata, — en sovi sinne enää, vakuutti Jyri. — Mutta mikä sinne sinua oikeastaan vetää? Minne menet Suomeen palattuasi?

Niin, se kysymys oli joskus lennähtänyt Esan mieleen, vaikkei hän ollut koskaan pysähtynyt näitä asioita pohtimaan. Minne tosiaankin? Köyhän omaistensa luo sydänmaalle ei hänen ollut menemistä, eikä ollut hänellä muuallakaan tyysijaa . . . Hiukan nolona hän myönsi Jyriille, ettei hänellä ole pesäpaikkaa kotona rauhan oloissa ja että täällä sotasijoilla nyt on oikeastaan hänenkin kotinsa. Tavallaan hän kyllä kotimaahan kaipasi, mutta mikään erityinen seutu ei häntä sinne vetänyt.

— Näet sen, riemuitsi Jyri, — näillä sodan mailla meidän on paras olla! Kunhan päästään pois tästä kotkanpesästä, väljenee kyllä taas maailma kelpo satureille!

Näitä tarinoiden olivat toverukset jo palanneet vuorilinnaan, jonka edustalla vapauttaan viettävät rakuunat nyt ilkamoivat, löivät painia ja heittivät kiekkoa. Siinä Jyri ja Esa erosivat, edellinen viemään hevoset talliin, jälkimmäinen kiivetäkseen yksinäiseen, ilottomaan majoituskammioonsa, jossa hän tiesi tuntien hitaasti kuluvan. Linnan kapeita kujia kävellessään mietti Esa yhä äskeistä keskusteluaan Jyrin kanssa. Setä on kai oikeassa: minnepä hän palaisi siellä Suomessa, jossa kukaan ei häntä odota? Ja hän tunsu tosiaankin suonissaan siksi vahvan virran »sodan viiniä»,

että hän kyllä sen merkeissä mieluinmin jatkoi elämistään . . . Parasta lienee hänen edelleen koettaa hankkia toimeentulonsa upseerina ja sitä varten pysyttäytyä täällä totutuilla sotatiloilla.

Jyrin mietteet taas rupesivat käymään aivan päinvastaiseen suuntaan. Hän istui sinä iltana pitkään tavanmukaisen olutkannunsa ääressä, mutta ei paljoakaan maistellut, — olut tuntui tänään karvaalta. Hän ajatteli, että tällaistaako remuamista se hänen elämänsä aina tulisi olemaan: uusi humala joka päivä, vähittäistä sortumista yhä alaspäin.

— Ja mikä sitten lopuksi?

No, mitäpä väliä oli hänestä, Jyristä, enää! Hän oli nyt kerta kaikkiaan tottunut elämässään vain tappelemaan ja juomaan, juotua taas tappelemaan ja tappelun jälkeen ryyppäämään, — sitä elämäntapaansa hän ei enää voinut muuttaa. Raakaan ja hurjastelemaan soturielämään hän oli pitkinä sotavuosinaan niin piintynyt, että se oli muuttunut hänen luonnokseen. Mutta hän oli nähnyt sen vievän monen miehen jo nuorena perikatoon. Heistä oli kaukaiseen kotiin kerrottu, että he muka ovat sankareina kaatuneet sotatante-reelle, vaikka he tosiasiaassa olivat sortuneet viinin ja niiden naisten seuraan, jotka jokaista armeijaa aina seurasivat . . . Ja siinä olutkipon ääressä mietiskeli hän nyt, soisiko hän todella Esankin, suosikkipoikansa, ainaiseksi piintyvän tähän elämään. Soturielämästä oli Esa toistaiseksi aika hyvin selvinnyt, sillä tehtävät olivat hänelle nopeasti seuranneet toisiaan. Joi kyllä Esakin toisinaan,

otti miesten seurassa hyvänkin lutikan, mutta hoiti silti asiansa . . . Mutta jos hän nyt jää jatkuvasti leirielämään, varsinkin pitkiä joutoaikoja viettämään, niin hän sortuu varmasti hänkin, kuten kaikki!

Näistä mietelmistä lähti Jyriin päässä itämään ajatus, joka vähitellen valtasi hänen mielensä kokonaan ja rupesi häntä yhä enemmän viehättämään. Ja eräänä aamuna kapusi hän Esaan yksinäiseen majoituskammioon, astui kolisten ovesta sisään ja virkkoi heti tervehdittyään:

— Tulin vain puhumaan siitä kotiinlähdestäsi, josta tuonaan keskustelimme. Sinulla tuntui olleen kaipuu Suomeen, ja se on, piru vie, sittenkin järkevä kaipuu!

— Kuinka niin, Jyri, olit aivan toista mieltä silloin, ihmetteli Esa. — Vai joko sinuakin ainainen leirielämä tympäisee?

— Minusta ei ole nyt kysymys, selitti Jyri, — milloin tympäisee, milloin ei. Mutta oli puhetta siitä, että sinä et tiedä, minne siellä Suomessa lähtisit ja asettuisit. Nyt olen miettinyt, että on siellä sentään sellainenkin paikka.

— Vai jo sen keksit, pilaili Esa. — Missä siis?

— Karmalassa — siellä ei nykyisin ole isäntää. — Jyri puhui kuin omia etujaan valvoen. — Talossa tarvitaan isäntä, ja Karmala on, kuten tiedät, nyt minun taloni.

— Tiedän. Ja nyt siis tarkoitat, että minä lähtisin sinne sinun taloasi isännöimään, niinkö?

— Et minun taloani, vaan omaasi, oikaisi Jyri.

— Ettäkö siis ostaisin sinulta Karmalan, koetti Esa arvailta toverinsa hiukan hämäämistä. — No, miksei, onhan minullakin vähän tukaatteja. Mutta miksipä et lähtisi taloasi itse isännöimään?

— Selitin sinulle jo tuonaan, ettei minusta sinne enää ole; en voisi enää tottua ummehtuneisiin maaoloihin, se asia on siis selvä. — Siihen ei Jyri sallinutkaan enää kajottavan, kun Esa sitä vielä yritteli. — Enkä tarvitse sinun tukaattejasi, niitä on itselläni tarpeeksi, ja jos loppuvat, hankin niitä uusissa sodissa uusia.

— En sinua nyt kuitenkaan ymmärrä, Jyri, ellet aio Karmalaa minulle myödä, virkkoi Esa vakavana.

— En myö, koveni Jyri. — Tiedänhän, että muutamilla niistä kultarahoista, joita täällä olemme koonneet, voisit ostaa Suomen köyhtyneiltä talonpojilta ison tilan, ehkä useampiakin. Mutta tahdot sinun asettuvan juuri Karmalaan, jonka puolesta nyt kolmatta vuotta olet suorittanut ratsupalvelusta, ja siksi lahjoitan sen sinulle . . .

— Lahjoittaisit pois oman talosi, — ei, Jyri, joit varmaan eilen liian kannun! — Esahan oli tottunut hyvänahkaisen sukulaisensa auliuteen, mutta tämän tarjouksen hän kuitenkin heti tahtoi torjua. — Sittenhän sinulla ei olisi mihin mennä, kun kerran lopultakin palaat loppuiäkseksi kotimaahan.

Mutta Jyri pysyi kiinteästi päätöksessään:

— Katsos, Esa, minä en osaa muuta kuin sotia ja rähjätä ikäni loppuun asti. Mutta sinä

voit vielä sopeutua rauhan oloihin, hoitaa maata, käydä kalassa . . . Tahtoisin, että sen tekisit Karmalassa, jonka en soisi joutuvan ventovieraille . . .

Vähitellen rupesi Esa ymmärtämään ystävänsä ajatuksenjuoksua ja hänen hyvää tarkoittavaa tarjoustansa. Mutta vielä hän sittenkin väitteli vastaan:

— Sinulla on siellä kotona omaisia, äiti ja sisko. Niiden etuahan sinun on lähinnä ajateltava.

— Sitäpä tässä juuri piru vie ajattelenkin, kiivaili nyt Jyri. — Hehän juuri turvaa tarvitsevat, isäntää taloon. Sinä annat tietenkkin heidän elää Karmalan mailla niin kauan kuin haluavat ja tarvitsevat, onhan siellä lääniä. Heille vie nämä terveiseni ja kerro, että heidän ja Karmalan hyödyksi lähetän sinut sinne isännäksi.

Esa oivalsi nyt, että hänen rehdin sukulaisensa tahto ja päätös oli horjumaton, ja häntä rupesi todella itseäänkin miellyttämään tuo ajatus, että hänellä sittenkin olisi Suomessa sellainen paikka, jonne voisi mennä ja jossa voisi ruveta toimimaan. Mutta asia ei ollut hänestä sittenkään niin aivan selvä. Hän puhui vielä epäillen:

— Mutta talo on sinun. Kuka minua uskoisi, jos sinne tulisin eräänä päivänä ja ilmoittautuisin Karmalan isännäksi.

Silloin Jyri hypähti pystyyn Esan vuoteen reunalta, jossa hän oli tarinoidessaan istunut, ja huudahti:

— Juuri niin, sitähan varten tänne läksinkin, että se asia tehdään heti selväksi. Meidän on tässä

nyt kirjoitettava paperit, lujat luovutuskirjat, joihin sitten hankitaan todistajat. Lahjakirja ja kirje äidilleni sekä Sysikorven papille, jonka luona kolmatta vuotta sitten kävin suku- ja perintöasioitani selvittämässä.

Ja kun Esa vielä epäillen katseli Jyrin yltyvää innostusta, kimmahti tämä:

— No helkkarissa, on kai entisellä ylioppilaalla ja nykyisellä sotakapteenilla sen verran paperia ja hanhensulkaa . . .

Olihan sitä, mutta Esa pyysi setäänsä vieläkin punnitsemaan asiaa.

— Hiiteen kaikki puntarit, olethan sinä minun lähin miehinen perilliseni ja tämä hanke on ollut mielessäni jo Kiurusalmen sotaväenkirjoituksesta asti. Mutta minä voin kuolla kupsahtaa jo kuukauden perästä, kaatua tuohon kivimäkeen yhtä helposti kuin sotarintamaan. Siksi asia selväksi heti, — tuo paperia!

— Tuossa on . . .

— No, istu siis kirjoittamaan, minä sanelen. Olenhan kyllä maailmantaipaleellani oppinut sen verran kirjoitustaitoakin, että voin piirustaa nimeni ja vähän muutakin, mutta tähän ei taitoni riitä. Kirjoita tähän tapaan . . .

Jyri käveli kivilattiaa edestakaisin ja ilmoitti katkonaisesti mutta selvästi tahtonsa. Rakkaalle sukulaiselleen ja asetoverilleen Esaias Mikonpoika Sillalle luovutti hän Karmalan kantatilan Sysikorvessa kaikkineen, mitä siihen kuuluu maata ja irtaimistoa. Äiti ja sisko saavat asua Karmalassa

kuolemaansa asti, ja sama oikeus tulee vanhalle Aarolle. Tätä tahtoaan hän käski kaikkein viranomaisten ja kaikkien sukulaistensa totella ja noudattaa.

— Lue se minulle, komensi Jyri. — Hyvä on. Ja sinä suostut ottamaan tilan haltuusi ja siitä vastaamaan — hyvä! Sitten vain: Päivätty Taborin linnassa, Itävallan Böömissä marraskuun 25 päivänä 1648.

Kun Esa oli päiväyksenkin kirjaan pannut, siirtyi Jyri itse juhlallisena pöydän ääreen ja piirusti hitaasti, kankealla kädellä sekä suurin kirjaimin, siihen alle:

Göran Tuomaanpoika
Sotakersantti.
Sysikorven Karmalasta.

— No, nyt se on tehty, hörähti hän sitten hyvillään ja nousi kuin vapautuneena pöydän äärestä, johon hän uudelleen istutti Esan. Tämän oli näet laadittava kirje Jyrin äidille, jolle kersantti ilmoitti lahjoituksestaan, mainiten, ettei hän nyt itse palaa kotiin ja että hän näin on tahtonut taata rakkaimpainsa turvallisen olon. Sen kirjeen hän taas luetti itselleen. Mutta samassa hän sieppasi paperin ja asettui itse vielä piirtämään siihen muutamia töhryisiä rivejä. Ne hän äkkiä kuivasi hiekalla, käänsi kirjeen kokoon, vaatien vahaakin sinetiksi. Ja miekkansa kahvan päällä hän painoi sinettinsä vahaan.

Äitinsä kirjettä näin sulkiessaan tuntui vanhasta

kersantista, kuin hänen kätensä olisi vähän vavah-
tanut, ja Esastakin näytti, kuin kersantin silmä
tuokion ajan olisi ollut kostea ja kuin noiden
karkeiden kasvojen lihakset olisivat tuokion väräh-
täneet. Taisipa tosiaan piintyneen soturin rinnassa
läikähtää joku muistojen tuoma hellä tunne.
Mutta tuokion se vain siltä näytti. Seuraavassa
hetkessä Jyri jo kuin vaivautuneena hypähti pöy-
dän äärestä, ojenteli jäykistyneitä jäseniään ja
huudahti:

— Hiiteen kirjoitustyö, siinäpä vasta kuuma
tulee! Mieluummin piirtelen miekallani viiruja
vallonien selkään kuin paperille noita koukeroita!
Vie tämä kirje äidilleni, kun aikanaan saavut
Sysikorpeen, ja kerro, että kyllä hänen poikansa
täällä maailmalla hyvin menestyy, — terveiset vie!

Ja kun Esa vielä Jyrin neuvojen mukaan oli
laatinut kirjeen Sysikorven papille, huudahti ker-
santti hilpeänä:

— Nyt se työ on tehty, ja hitto soikoon, sen
päälle kannattaa meidän saada viinisarkka, parasta
mitä Taborin linnassa lie.

Lahjakirjan pisti hän povelleen ja, torjuen
Esan kiitosyrietykset, kiiruhti sanomaan:

— Nyt liikkeelle! Tähänkin tarvitaan todistajat
ja niidenkin täytyy saada kannu, — ulos vain nyt
sinä Karmalan uusi isäntä!

Sillaikaa kun asiakirjan tekijät ja todistajat
vuorilinnan kapakassa kallistivat harjakannuja,
saapui Taborin linnaan ruotsalaisten päämajasta
uusi airutpatrulli. Se toi tiedon, että Böömin

linnoissa olevat varustusväet saivat jo kohta jättää miehityspaikkansa ja että heidän tuli siirtyä nimitettyihin majoituskaupunkeihin Saksassa, josta vapautuneiden armeijain ensi osastoja vähitellen ruvetaan lähettämään kotimaahan. Mutta niiden upseerien, jotka heti tahtoivat palata kotiin, oli henkilökohtaisesti ilmoitauduttava suoraan päämajaan.

Tämän sanoman johdosta kohisi korkealla olevassa vuorilinnassa jo vilkas, iloinen lähtövalmistusten hurina, kun Eesa ja Jyri pitkän pitorupeaman jälkeen nousivat viinikellarista ihmisten ilmoille. Kaikki lähtivät näet mielellään pois tästä kolkosta »kotkanpesästä»; miehet keräilivät kiireellä kokoon tavaroitaan ja saalissäkkejään ja sukivat hevosensa kiiltäviksi kuin juhlaan. Näkyihän tässä jo solmitun rauhan ensimmäinen seuraus, päästiinhän pois vihollismaasta, jonka asukkaat siitä iloitsivat ainakin yhtä innokkaasti kuin lähtijät; olihan edessä ensi taival kotimaata ja rauhan oloja kohden.

Sukulaismiehet katselivat sitä hurinaa hetkisen, haihdutellen viinin huuruja päästään, ymmärsivät piankin asian ja ymmärsivät miten se heihinkin kohdistui.

— Sinä Eesa siis ajat täältä suoraan ylipäällikön päämajaan, eikö niin?, virkahti Jyri, vieläkin sentään hiukan päästään pyörällä.

— Niin siis nyt käynee, jos tästä todella on ruvettava talonisännäksi Suomeen, vastasi Eesa vieläkin vähän epäillen.

— Sen jo lupasit, muistutti Jyri. — Lähde vain

heti matkaan, ja aja suoraan Karmalaan! Täällä sinulla ei ole enää mitään tekemistä.

— Entä sinulla, tännekö jäät?, kysyi Esa vielä kerran.

— Jään varmasti, vastasi Jyri. — Näillä vanhoilla sotatiloilla voi minulla vielä olla jotakin voitettavana. Täällä viihdyn, täällä minun on elämäni ja työalani.

— Ja milloin sitten tavataan?, kysyi Esa hetken kuluttua alakuloisesti, ymmärtäen, että heidän tiensä nyt tässä eroavat, että heidän on lähdettävä tekemään matkavalmistuksia eri suunnille.

— Kun taas uusi sota syttyy, silloin meidän on taas molempain oltava mukana, vannotti Jyri. — Laitan sinulle silloin Karmalaan sanan, missä vain lienenkin. Ja varmasti olen siellä, missä suomalaisia rakuunoita tarvitaan, — sinne sinunkin on silloin riennettävä!

— Sinne riennän silloin, lupasi Esa. — Mutta toivonpa, että tämän sodan päätyttyä siihen aikaa kuluu.

— Vuosi enemmän tai vähemmän, me tapaamme kyllä toisemme, vakuutti Jyri. — Siihen mennessä: terve! Ja säilytä kirjeet visusti ihotakkisi povella!

— Terve Jyri!

Olisihan Esan tehnyt mieli vielä lisätä jotakin hyväntekijälleen. Mutta tämä mennä viiletti jo muiden rakuunain seurassa näiden yhteistä majoipaikkaa kohti.

Ennen pitkää lähtivät ensimmäiset osastot Ruotsin vartioväkeä laskeutumaan alas Taborin lin-

nasta ja ne lisäsivät vauhtiaan, kuta lähemmäs pääsivät tasaisia teitä, jotka veivät heitä ensi taivalille rauhan oloja ja kotimaata kohti. Pitkä, julma, verinen sota oli päättynyt, maailmassa oli taas rauha, se tuntui umpinaisesta linnasta laskeutuvista sanomattoman hyvältä. Sillä sitä siunasivat sydämissään nekin, joille sota oli muuttunut elinkeinoksi, mutta jotka verisestä työstään kuitenkin kernaasti lepäsivät, ja nauttivat levostaan.

IX. JYRIN KIRJE.

Katveessa navetan kupeella seisoi eräänä kevät-aamuna kaksi naista, katsellen ulos karjapihan takaisille, jo lumettomille pelloille. Seisoivat siinä liikahuttamatta, silmissään hämmästyttä ja paheksusta, seuratessaan kesannon ja kankaan yli edestakaisin kiitäviä ratsuja ja kuunnellessaan sieltä kajahtelevia komentosanoja, ja he siunailivat hiljaiseen sitä jumalatonta menoa pyhäaamuna. Kun ratsut olivat loitonneet kesannon takaiselle aholle, jonne kavioiden töminäkin häipyi, virkkoi vanhempi nainen nuoremmalle kätensä ristien:

— Sellaista ryskettä soi nyt Karmalan hiljaisilla mailla. Mitähän siitä naapuritkin sanovat? Ja mikä siitä lopuksi tulee?

Mutta nuorempi nainen naurahti ja virkkoi rauhoittaen:

— Anna miesten joskus remahdella, äiti, ei ne sillä taloa hävitä.

— Mutta mitä mieltä on tuossa tuommoisessa?

— Ka, Esa ei ole tietenkään vielä voinut päästä kaikista rakuunatavoistaan, hän kaipaa kai joskus noita sotaliikkeitä ja hurjastelua. Tehdäänhän täällä sillävälillä sentään työtinkin säännöllisesti.

— Mutta rengitkin sinne pelloille turhia reuh-
tomaan! — pelottaa minua tällainen uusi komento.

— Älä pelkää, rengitkin ovat siitä vain mielis-
sään, lohdutti tytär. Mutta hän viittasi samassa
aholta taas saapuvaan joukkoon. — Katso, katso
äiti, kuinka kapteeni siinä taas lentää ojien poikki ja
aitojen yli, tulee sieltä kuin tuulen pyörrel!

— Herra varjelkoon, ettei vain aja hevostaan
ja itseään aidanseipäisiin, huokaili vanha nainen.

— Ei, näetkö, taitavasti hän hyppyyttää kimon-
sa seipäiden välitse, noin, toisten täytyi kiertää
veräjän kautta!

Nauraa hohotellen palasivat nuo kuusi ratsastajaa
karjapihan takaiselle tanhualle ja järjestäytyivät
siinä taas uuteen yritykseen. Ratsu-upseerin
asussa ajava nuori päällikkö antoi siinä miehille
neuvoja ja ohjeita, näytti, miten hevonen saadaan
loikkaamaan aidan yli ja miten siinä mies varmim-
min pysyy satulassa. Ja taas kiiti ratsujoukko
kesannolle sekä sen takaiselle petäjikköaholle. Nai-
set, jotka ratsastajain tullessa olivat vetäytyneet
taloon piiloon, tulivat taas uteliaina esiin katso-
maan tuota menoa, joka heitä kaikesta huolimatta
huvitti.

Vanhempi heistä oli Karmalan Leena-muori, Jyri
Tuomaanpojan äiti, joka edelleen piti talossa
emännyyttä. Ja tyttö, jonka silmät niin iloisina
seurasivat ratsujen lentoa, oli Marja. Nämä talon
kanta-asukkaat arvostelivat vielä hiukan epämää-
räisesti ja eri tavoilla talon uutta isäntää, tuota
ratsastajain johtajaa, Esa Mikonpoikaa, joka pari

kuukautta sitten oli palannut Saksasta ja saapunut Karmalaan. Koettihan tuo nuori sukulaismies olla toimelias ja topakka talon töissä, mutta kovin äkkinäinen hän vielä oli niitä johtamaan. Ja tuolaisia uusia tapoja ja menoja, joita hän toi hiljaiseen maalaistaloon, ei vanha emäntä voinut ollenkaan hyväksyä. Vielä navetan luota lähtiessään, maitokiulu kädessään, hän hiljaa motkotti:

— Ei tuosta hyvää tule, — kunpa olisi Jyri itse palannut kotiin!

— Hän ei raskinut palata, totesi tytär. — Ja katsotaanhan nyt, miten täällä asiat luistavat.

Eräänä talviaamuna oli vieras sotakapteeni kahden rakuunan seuraamana ajanut pihaan ja esittänyt emännälle Jyrin terveiset ja kirjeet. Miltei häpeissään oli hän näyttänyt saamansa lahjakirjan ja kysynyt nöyränä ja hyväntahtoisena sukulaismiehenä, hyväksyykö Leena hänet taloon isännäksi. Vanhalle emännälle oli hänen poikansa vakava tahto, joka noista kirjeistä näkyi, kuin käsky, ja hän oli siihen heti alistunut. Nuori tulokas olikin luvannut tehdä parhaansa, jotta talon naisilla olisi Karmalassa hyvä olo, ja emännän suostumuksella oli hän sitten hankkinut viranomaisten vahvistuksen omistusoikeuteensa. Sillävälin oli hän jo Aaron avulla ruvennut ottamaan selkoa töistä kotona ja ulkotiloilla ja koettanut niihin itsekin paneutua.

Joka tapauksessa oli uuden isännän tulo Karmalaan sen entisiä eläjiä yllättänyt ja huolettanutkin. Mutta alku meni sentään hyvin. Esa oli vienyt

sotilaspukunsa sulkahattuineen ja kannussaappaineen aitan ylisille, sekä omansa että rakuunainsa, jotka hekin olivat kohta saaneet ryhtyä talon töihin, halon hakkuuseen ja Jyrin pilkkaamaan lannanvetoonkin, mihin sotaratsutkin olivat saaneet tottua. Uutta työvoimaa tarvittiinkin niillä ulkotiloilla, jotka Plootu-Mikkeli aikoinaan oli itselleen ostellut ja jotka hänen perintöinään nyt olivat langenneet päätilaan. Vanha saituri ei näet ollut ennen kuolemaansa voinut määrätä mitään omaisuudestaan, ei tiloistaan eikä rahoistaankaan, joiden kätköpaikkaa ei oltu koskaan löydetty. Oli kyllä haettu, tutkittu varsinkin vanha nauriskuoppa, mutta turhaan, eikä siitä aarteesta nyt sen enempää puhuttu. Karmalan maat olivat laajat, ja niiden viljelemisestä oli talolle riittävästi työtä ja tulojakin. Hyvin siellä elettiin.

Hyvin meni kaikki uuden isännän tultuakin, ja vanha Aarokin mieltyi häneen pian. Viikko tehtiin työtä. Mutta sen päätyttyä haki Esa aitasta sotapukunsa ja satulansa ja lähti rakuunoineen ratsastamaan talvisia teitä myöten toisiin kyliin ja pitäjiinkin. Ja nyt keväällä oli hän ruvennut opettamaan talon nuoremmille rengeillekin ratsastustaitoa, jotta hänellä olisi komeampi seurue, kun joskus lähtee vierailemaan paikkakunnan toisten, sodasta palanneiden upseerien luo.

Sellainen harjoitus oli ollut se, jota Karmalan naiset navetan kupeelta tänä päivänpaisteisena sunnuntai-aamuna olivat katselleet. Nyt se jo päättyi, miehet palasivat tallille, sukivat hevosensa

ja valmistautuivat murkinalle. Lämpilämmenneenä, ruumiiltaan norjana ja mieleltään hilpeänä, tuli sieltä Eskin pihaan ja tervehti reippaasti, milteipä sydämellisesti, vanhaa emäntää, virkkaen iloisena:

— Vai jo siunailitte muori kulta tätä töminää. Ei siinä mitään vaaraa ole; vanha sotaveri se vain vaatii toisinaan vähän ratsastusliikettä, ettei se suoniin patoutuisi. Pelkäsittekö?

— Hirveätähän sellainen meno on meistä maalaisista, toruili emäntä, kuitenkin ilman suuttumusta äänessään.

— Mutta eikö se samalla ollut komeaa?, kehahti Esa hyväntuulisena.

— Saattaa olla, oudolta se vain tuntuu varsinkin näin pyhäaamuna, jolloin muut menevät kirkkoon, moitiskeli emäntä edelleen.

— Niin, todella, pyhäaamuhan nyt on, sitä en taas muistanut, myönsi Esa melkein katumapäällä.

— No, ensi pyhänä lähdemmekin kaikin kirkolle.

— Sinnehän olisi mentävä joka pyhä, mutta ne vanhat, hyvät tavat ovat viime aikoina ruvenneet höltymään.

Näin nuristen kuupitti vanha emäntä pirttiin, melkein itsekin ihmetellen, että eihän tuolle iloiselle, hyvänahkaiselle kapteenille voi edes suuttuakaan. Ja hetken kuluttua hän tuvan ovelta ystävällisellä äänellä huusi miehiä sisään murkinoimaan.

Ennen ruualle menoaan pistäytyi Esa riisumaan miekkavyönsä siihen pieneen kamariin, joka oli

talon molempien tupien välissä ja joka nyt oli varattu hänelle, isännälle asuinhuoneeksi. Ovi oli sieltä auki toiseen tupaan, jossa talon naisilla oli rukkinsa ja kangaspuunsa. Sen pöydällä näki hän kuluneen, ryppyisen kirjeen, jonka hän heti tunsi Jyriältä talvella tuomakseen ja itse kirjoittamukseen kirjeeksi. Sen oli siis ainoaa poikaansa kaipaava äiti taas kaivanut arkustaan esille, kai luetaakseen Marjalla itselleen nuo rakkaat terveiset uudelleen. Esa ei ollut koskaan nähnyt, mitä Jyri oli siihen kirjeen loppuun itse kankealla kädellä töhertänyt, kersantti kun oli sen siellä Taborissa heti sulkenut . . . Nyt valtasi hänet äkkiä poikamainen halu katsoa, mitä se kersantti siihen vielä oli piirustanut. Hän piipahti tyhjään tupaan, lukaisi pöydällä olevan kirjeen tuhruiset loppurivit, — mutta samassa hän kiireellä pyörähti takaisin, palasi huoneeseensa häpeissään ja punastuneena, ikäänkuin olisi tavannut itsensä pahan-teosta.

Niin hän oli tavannutkin! Esan täytyi vielä viivähtää tuokio kammiossaan, ennenkuin hän saattoi mennä isoon pirttiin murkinoimaan.

Ihme, ettei Esa itse ollut koskaan tullut arvanneeksi, mitä Jyri siihen kirjeensä loppuun oli äidilleen kirjoittanut, ihme, ettei hän sitä ollut ymmärtänyt jo lahjakirjan saadessaan! Olihan tuo karskin, mutta pohjaltaan hentomielisen kersantin toivomus kuitenkin niin luonnollinen ja helppo käsittää. Sitä hän oli tietysti alunperin tarkoittanutkin, — nyt se toivomus yhtäkkiä aivan hämmensi Esan

ajatukset ja särki hänen hilpeän mielialansa. Sillä näin oli Jyri siihen kirjeen alasyrjään raapustanut:

»Jos Eša ottaisi Marjan emännäkseen, niin se olisi minulle mieleen. Mutta anna Ešan tehdä tahtonsa mukaan!»

Kertaakaan ei se ajatus ollut välähtänyt Ešan mieleen. Hän ei yleensä vielä koskaan ollut ajatellut naimisiin menoaan, eikä ollut hän yhteenkään naiseen vakavammin kiintynytäkään . . . Niin no, tietysti Agneta Horniin, mutta sehän oli vain hänen impi-ihanteensa . . . Olihan hän tosin jo Turun aikoina ja sitten sotavuosinaan tavannut tyttöjä, joiden kanssa hän mielellään oli naljailnut, mutta ne olivat häneltä aina jääneet kaipauksetta ja kivutta. — Naimisiin! Olisihan hänen pitänyt ainakin Karmalaan tultuaan heti ajatella, että taloon tarvitaan pian nuori emäntä, kun vanha ei enää kauan jaksa hoitaa isoa taloutta, mutta ihme kumma, se ajatus oli pysynyt hänelle vieraana.

Ja nyt yhtäkkiä! Juttu oli oikeastaan jo selvä. Puoliso, emäntä, oli hänelle valittu ja määrätty jo samalla, kun hän sai tilan. Nyt hän yhtäkkiä ymmärsi, mitä häneltä tässä talossa odotetaan: hänen tulee tietysti noudattaa hyväntekijänsä selvää toivomusta! Tämä oli varmaankin vanhan emännän ajatus, ehkäpä Marjan itsensäkin!

— Marjan, niin, millainen hän on?, aprikoi Eša hiljaisissa mietteissään vakavana ja umpimielisenä istuessaan miestensä keskellä murkinapöydässä. — Joka päivähän hänet olen nähnyt, tuossahan se

istuu nytkin edessäni, mutta en ole koskaan pannut merkille . . . Niin, hiljainen, vaatimaton maa-laistytö se on, poskiltaan punakka ja varreltaan tanakka — roteva työhminen, huolellinen ja järkevä, on kuin luotu ison talon emännäksi . . . Niin, miksei . . . ?

Mutta sittenkin! Naimisiin Marjan kanssa, — se ajatus oli Esasta niin huimaavan uusi ja vieras. Epäilemättä se on terve ja järkevä ajatus, luonnollinen asiainjärjestely: talo jäisi siten vanhaan sukuun ja tulisi hyvin hoidetuksi . . . Mitä mahtaa siitä tyttö itse ajatella? Hän tuntee tietysti Jyrin kirjeen ja toivomuksen, hän ihmettelee ehkä Esan kömpelyyttä ja hitautta. Vähän oli Esa Marjaa puhutellut, silloinkin vain arkiasioista. Mutta joskus oli hän tavannut Marjan ikäänkuin häneen, Esaan, salaa katsomasta . . . Miettikö tyttö silloin tuota enonsa toivomusta, jota uusi isäntä ei näyttänyt ollenkaan älyävän, ja mitenkähän Marja häntä sen johdosta arvosteli . . . ?

Nämä kysymykset työntyivät päällekkäin Esan mieleen hänen siinä popsiessaan kalakukkoa ja naurishauvikkaita, ja hän kävi siitä yhä vakavamaksi, — puhe ei sujunut nyt ollenkaan. Hän jo päätti heti murkinan perästä puhua asiasta vanhan emännän kanssa, pyytää tuossa paikassa Marjaa vaimokseen, — mitä se paranee vitkuttamalla, se se on tehtävä kuitenkin! . . . Heti sitten häitä valmistamaan ja kuukauden, parin perästä voi Marja olla emäntänä Karmalassa, niin kuin kaikki odottavat. Mutta seuraavassa hetkessä häntä jo

jänisti: nytkö yhtäkkiä kosimaan? Eihän hän osannut mennä emännälle esittämään näitä lemmenasioita, jotka hänelle itselleen vielä olivat niin oudot! Hänen teki melkein mieli karata koko talosta, jättää sikseen koko Jyrin lahjoitus, ratsastaa Turkuun tai mihin tahansa . . . Ainakin hänen täytyi paeta näitä kysymyksiä yksin tarkemmin miettimään. Eihän hän enää voinut hilpeänä istua perhepöydässä Marjaa vastapäätä eikä katsoa emäntää suoraan silmiin, — hyi hitto, kuinka tuo tilanne tuntui hänestä kiusalliselta!

— Taisipa raju aita-ajo ruveta kapteenia vähän väsyttämään, virkahti emäntä aterian lopulla hiukan pisteliäästi. — Sillä mikäpä muu olisi tehnyt isännän yhtäkkiä noin vakavaksi ja puhumattomaksi.

— Ei väsytä, vastasi Esa tyynesti. — Tuntuu päinvastoin siltä, kuin tarvitsisin tänään tuota rajuutta vähän enemmänkin.

Hän nousi tavallista rutommin ruokapöydästä ja käveli pihalle tuvasta, jossa hänestä tuntui tukahduttavalta. Tuntuihan, kuin jotakin kankeutta olisi tullut hänen ja talonväen välille, kuin kaikki katselisivat häntä ivansekaisella epäluulolla. Vanhalla emännälläkin oli hänestä pilkkaa suupielessään, ja Marja ilmeisesti vähän väliä vilkaisi häneen kulmaisensa alta . . . Vai oliko se mielikuvitusta? Pahan palveluksen hän joka tapauksessa oli itselleen tehnyt emännän kirjeeseen kurkistaessaan; se teko oli vienyt häneltä mielen rauhan ja iloisuuden ja pannut hänet kaikkia epäilemään.

Tuokion hän seiso i niissä mietteissä pihalla ja virkahti sitten kärkevästi rakuunoilleen:

— Satuloikaa hevoset, me lähdemme vielä ratsastamaan!

Hänen täytyi saada hevosen selässä, metsässä ja lakeuksilla, selventää ajatuksiaan, päästä nyt täältä kotoa pois! Ja toden totta, heti kun hänelle oli tuotu kimonsa ja hän jälleen istui tutussa satulassaan, tuntui jo olo hänestä keveämmältä ja ikäänkuin turvallisemmalta. Hittojako hän täällä rupeaisi huolehtimaan. Eipä hän tässä satulassa istuessaan ole ennenkään suruja kantanut. Selvitköt naimisasiat miten ja milloin tahansa, taikka olkoot selviämättä, nyt hän ainakin tahtoi lentää vapaana kuin lintu kauas, — pois! Aja telkoot kotiväet, emäntä ja Marja, hänestä mitä tahansa, nyt hänen täytyi saada vapaana riehahtaa!

Kevätpäivä paistoi lämpimästi, pihkainen metsä ikäänkuin tuolta etäältä houkutteli häntä luokseen. Siellä hän uskoi piankin saavansa karkoitetuksi päästään kaikki ristiriitaiset mietteet. Ravakasti ajoi hän veräjälle, missä vanha Aaro seiso i aitaan nojaten ja oraita katsellen. Hänelle Esa, rakuunoinen ohi ratsastaessaan, virkkoi:

— Lähden tästä kylälle, käyn ehkä vierailemassa Oinaalan majurin luona. Jos sattuisin viivähtämään, niin hoida sinä talon työt!

Samassa hän jo karautti rapaista kujatietä myöten metsään päin, ja siellä hänestä heti tuntui, kuin hän todellakin olisi saanut repäistyksi itsensä irti seonneista mietteistään.

X. KIRKON RIENAUUS.

Siitä alkoivat Esalle viikon kestävät humaukset. Juomingit ja hurjastelut sitä lajia, mihin upseerit olivat syöpyneet sodan mailla. Ylellisyyden ja remuamisen tapoja he näet olivat suuressa määrin tuoneet mukanaan kotimaahankin. Mihinkäpä he niistä pääsivätkään; he olivat pitkillä sotaretkillään pienen ikänsä tottuneet syöksähtämään yhdestä äärimmäisyydestä toiseen, pitkäaikaisesta pidättyväisyydestä ja laihasta kenttä-ravinnosta ylensyömiseen ja juomiseen ja kaikkinaiseen vallattomuuteen, — ihmekö siis, että luonto vielä kotonakin väliin vaati remuamaan!

Esa oli ratsastanut pitkän taipaleen pitäjän toisella kulmalla olevaan Oinaalan kartanoon. Siellä asui ja isännöi majuri Jesper Eerikinpoika, joka nykyisin kantoi uutta, komealta kalskahtavaa aatelisnimeä Gyllencranz. Suomalaisena pikku-porvarin poikana se oli Oinaalan herrakin aikoinaan viety sotaan, mutta siellä hän oli vuosien varrella ylennyt arvoissa, kunnes lopulta, käsipuoleksi ammuttuna, sai aateliskilven. Jotakin vuotta aikaisemmin kuin Esa, jonka kanssa he lyhyen ajan olivat Etelä-Saksassa retkeilleet samoissa joukoissa, oli hän raajarikkona palannut Suomeen,

ostanut keräämillään saalisrahoilla suurtilan Sysikorvesta, mennyt aatelisiin naimisiin ja ruvennut komeasti elämään vapaatilallaan. Tämä oli suursodan jälkeisen ajan tavallinen asiainkulku Ruotsissa ja Suomessa. Verojen masentamat talonpojat möivät polkuhinnasta pois tilansa, johon uusi aatelinen omistaja silloin hankki verovapauden ja kaikkinaiset muut etuoikeudet. Uutta isäntää, joka muutamia vuosia sitten oli lähtenyt yhteisestä kansasta ja vieläkin oli sivistysmäärältään sen tasolla, sanottiin nyt »armoksi» ja hänen vaimoaan armolliseksi rouvaksi, ja nämä uudet armot olivat usein armottomammat kuin vanhat kiskomaan alustalaisiaan ja ylpeämmät aatelisarvostaan.

Tervetullut vieras oli Esa nyt Oinaalaan, jossa isäntä jo olikin tuntenut olonsa yksinäiseksi, ja he viettivät siellä aluksi pari päivää ja yötä kahden, nauttien talon runsaita juomavaroja. Yhdessä käytiin sitten vierailemassa Lehtisten kartanossa — samanlainen nousukassuku sekin, — jossa oli emännän syntymäpäivät ja jossa he tapasivat muitakin seudun vallasperheitä, Oritpään everstin ja Koskimaan kapteenin — monta niitä oli jo tähänkin pitäjään pesiytynyt. Sieltä oli Esa majurin vaatimuksesta vielä palannut Oinaalaan ja palannut kernaastikin, koska häntä ei nyt vetänyt Karmala, jossa hänellä oli selvittämättömiä asioita. Juominkeja siis jatkettiin. Kun vieras aamulla heräsi, oli hänen vuoteensa ääressä aina viinapikari, joka oli päänparannukseksi tyhjennettävä, ja siitä alkoi uuden päivän hummaus.

He tarinoivat sotamuistoistaan, joita riitti loppumattomiin, ja väliin he niistä riitautuivatkin. Kerran oikein pahasti. Olivat näet ruvenneet kiistelemään Ruotsin armeijan ylipäälliköistä, kumpi muka oli ollut taitavampi, Lennart Torstenssonko vai Kustaa Horn. Esa piti kenraali Hornin puolta ja tuli kiivaudessaan sanoneeksi juopporalliksi Torstensonia, joka oli majurin ihanne. Tämä siitä kimmastui ja vaati vierastaan kaksintaisteluun. Heti, tuossa paikassa, oli tapeltava, majuri tahtoi vaikka käsipuolenakin puolustaa ihanteensa kunniaa. Esa otti tietysti haasteen vastaan, ja rymyllä he lähtivät törmälle miekat paljaina — talonväen suureksi kauhuksi. Mutta siellä majuri sentään yhtäkkiä pysähtyi ja kieltäysi:

— Sinun kanssasi en taistelekaan, se ei sovi arvolleni, — ethän ole mikään aatelismies . . .

Esa kimmastui, väitti majurin tekosyystä livistävän ja karjui:

— Aateliseksi voin tulla koska tahansa, mutta tänään tahdon taistella upseerina. Vedä miekkasi!

— Sitten, kun sinulla on aateliskilpi, ennen en, intti isäntä yhä kopeana. — Ymmärräthän. . . .

— Ymmärrän, että joko nyt taistelet, tai minä lähden, ja silloin minusta pian kuulet, ärisi Esa vimmoissaan. Ja hän huusi jo rakuunansa tuomaan hevokset heti.

Mutta majuripa ei häntä laskenutkaan. Hän löi leikiksi koko riidan, peruutti haasteensa ja pyysi anteeksi, — niin nopeasti siinä mielialat ailahtelivat. Otettiin sovintoryypyt ja istuttiin ennen pitkää

taas hyvinä ystävinä yltyvässä hiprakassa; palveluspiiat toivat aina vain pöytään uusia maljoja.

Mutta juominkeja näin jatkettaessa kysäisi majuri äkkiä:

— Niin, ylennettiinhän sinutkin Pragissa aatelissäätyyn. Miksi hiidessä et ole hankkinut kilpeä ja nimeä?

— En ole vielä ehtinyt, vastasi Esa, itsekin katumapäällä; sillä äskeisestä tupsahduksesta hän oli nähnyt, kuinka tarpeellinen hänelle oli vaakuna, jos hänen mieli tasaväkisenä seurustella näissä vallaspiireissä. — Matkustin Saksasta palattuani suoraan tänne uusille tiloilleni.

— Mutta siinä teit tyhmästi, moitti majuri nyt holhoojamaisesti. — Juuri tilojesi vuoksihan sinun olisi heti ollut hankittava kilpi. Nyt niistä suotta maksat veroja, mutta kilven saatuasi keräät vain veroja alustalaisiltasi. Ei, sinun on kiireellä toimittava itsellesi nimi ja kilpi!

— Sitä varten täytyisi kai matkustaa Turkuun, ehkä Tukholmaan asti, epäili Esa.

— Tietysti, mutta se matka kannattaa, kehui majuri ylväästi. — Nyt olet kuin puolitiessä ihmisen ja eläimen välillä. Toimi nyt rutosti! Ja sitten otat yhteen pohteeseen jonkun aatelisneidon avioksesi, — silloin vasta ovat asiasi tolallaan.

Esan sydämeen pisti humalan keskeltäkin terävä muisto: toteutettava velvollisuus hyväntekijänsä toivomusta kohtaan . . . , kotiväki, joka häneltä odottaa määrättyä ratkaisua . . . , Marja, Karmalan tanakka ja järkevä tytär . . . Näitä muistojahan

hän oli lähtenyt pakoon, mutta koko juomaretken ne kuitenkin olivat häntä salaa sisältäpäin jättäneet, ja nyt ne voimakkaina ja vaativina ryöppysivät esiin. Ei, Karmalaan hän ei voi palata muuten kuin täyttämään velvollisuutensa, ja Karmalaa hän ei taas, Jyrille antamansa lupauksen vuoksi, voinut jättää. Hänen rintaansa velloit taas kiduttava ristiriita . . . Mutta sitä salataksseen virkahti hän kuin koetteeksi keskustelun jatkuessa:

— Entäpä, jos nainkin jonkun talonpoikaisytytön?

— Hä, oletko mieletön! huudahti Oinaalan majuri. — Vai olisitko . . . olisitko tarttunut Karmalan entisen emännän tyttäreen, — siitä pian irti! Muuten käy asemasi täällä mahdottomaksi. Sinulla on aatelisarvo, mutta vaimosi vuoksi eivät vallasperheet voi talossasi seurustella . . .

Tiesihän Esa oikeastaan jo ennestäänkin, että sellaista se oli säätyerotus. Ja himmentääkseen pois nuo liian läheiset kysymykset ja omatkin huolensa rupesi hän kainostelevaan:

— Enhän tunnekaan täällä aatelisneitosia . . .

— Niitä löydät valita asti, vakuutti siihen majuri. — Tästäkin pitäjistä. Niinhän on Oritpään herralla, eversti Sölwereckerillä, nuori tytär ja rikas . . .

— Tulenhan tässä omillanikin toimeen, kehahti Esa.

— Tulet, tulet, mutta ei vara venettä kaada. Se on sitäpaitsi hieno perhe, ja vanhempaa aatelia,

— jos tahdot, voin jo valmistavasti vihjaista everstille jotakin aikeistasi.

Majuri, joka äsken oli ollut valmis pikkuriidan vuoksi pistämään miekkansa Ešan ruumiiseen, tarjosi hänelle näin nyt kaikkea avuliaisuuttaan. Eša taas ei osannut kieltää eikä käskää. Hänet koko tämä keskustelu vei kuin tempppelin harjalle, häntä raateli epätietoisuus ja itsesyytös.

Mutta hyväntahtoinen isäntä hoki yhä uudelleen:

— Kaikkein ensiksi on sinun kuitenkin hankittava se kilpi ja nimi. Oletko edes miettinyt millaiset otat? Etkö? Turkuun sinun on nyt heti matkustettava asioitasi hoitamaan; ne eivät aina niin nopeasti luista, vaikka kuningatar onkin auliskätinen.

— Voinhan täällä sentään elää kilvettäkin, jos vaikeuksia tulisi, pisti Eša taas väliin, ikäänkuin etsien pääsyä tuskaisesta tilanteestaan. Mutta majuri siitä aivan hirmustui:

— Silloin viskaisit pois koko tulevaisuutesi! Olet nuori sotakapteeni, sinulla on suuret tilat, maailma on sinulle auki, — ja silloin itse sen sulkisit!

Sameina liitelivät tämän keskustelun virittämät mietteet ristikkäin Ešan viininraskaassa päässä. Virvatulina nuo uudet, ylväät suunnitelmat häntä viehättivät, hän tahtoi kernaasti antautua niiden lumoihin. Mutta kuin ankkurina painoivat hänen sydäntään samalla Jyrin sanelemat velvollisuudet, — pahemmin kuin kotona Karmalassa ne risti-riidat nyt törmäsivät vastakkain. Pääseekö hän siitä ristiaallokosta koskaan selville vesille?

Mutta isäntä jatkoi taas, kuin häntä yhä raadellakseen, juttuaan siitä Oritpään aatelistyyttärestä:

— Hän on nuori vielä, melkein lapsi, hento, kalv akka tyttö. Mutta siitä voi siltä kasvaa yhtä hyvä emäntä Karmalaan kuin kenestä muusta tahansa . . .

Esan mielikuvituksessa kulkivat nyt milloin rinnakkain, milloin vastakkain, Karmalan tanakka Marja ja Oritpään nuori kalv akko. Ne olivat hänelle oikeastaan yhtä vieraita molemmat, hän olisi tahtonut heittää ne mielestään kumpaisenkin helvettiin, mutta ne seurasivat häntä väkisin. Juomisen jatkuessa tuns i hän noiden kuvien kuitenkin kuin vähitellen usvautuvan hänen turtuneessa mielessään, ja niitä yhä turruttaakseen joi hän entistä rajummin.

Näin jatkui näitä pitoja lauantaihin saakka, jolloin Oinaalassa mentiin saunaan muka humalasta selviytymään. Mutta kylvyn jälkeen juotiin sarkka vahvaa saunaolutta, juotiin toinen, ja taas jatkui juominkeja läpi yön. Oli päätetty lähteä aamulla kirkkoon, ja se päätös pysyi mielessä läpi juomahumujenkin. Komeasti sinne oli ajettava sotaratsuilla, joita veikot nyt rupesivat kehuaan. Oinaalan majuri vakuutti, että hän saa mustan orhinsa karauttamaan vaikka kirkkorahvaan keskelle, — vaikka sisälle kirkkoonkin, niin sisukas se on! Eäsa taas kehui omalla kimollaan ajavansa aina sinne, minne majurikin, mutta epäili, tokko majuri sentään kirkon sisälle ajaa. Valvotun yön jälkeen olivat mielet taas herkkiä tupsahtamaan,

ja ne tulistuvatkkin siinä yhtäkkiä. Majuri kii-vaili:

— Miksen ajaisi kirkkoon, mikä minua pidät-telisi?

— Eivät laskekaan . . .

— Kuka rohkenisi minua estää?, ylvästeli yksi-kätinen isäntä, pystyyn kimmahdaen. — Pois tieltä vain! — Hä, vieläkö epäilet, — lyödäänkö vetoa! Sotaratsu väliä! Minä karautan väkijoukon läpi kirkkoon niin että palkit paukkuu, ja nousen vasta keskikäytävällä satulasta! Lyödäänpä vetoa!

— Uskallan minä kimoni siihen, mihin sinä mustasi, innostui nyt Esakin, — ja nousen satulasta samassa paikassa kuin sinäkin. Mutta orhisi ei tottele!

— Se on sinun, jos en aja keskikäytävälle. Mutta sinun kimosi ei kyllä nouse kirkon mataloita rappusiakaan!

— Ota se, ellei se nouse siitä mistä sinun mustasi! Suostun vetoon, tuossa käteni!

— Siis lähdetään koetuksille . . .

Vielä pilkoitti Esan sumuisissa aivoissa pieni järjen tuikku: hänestä oli tuo veto mieletön, mutta hän ei tosiaankaan uskonut toverinsa ajavan kirkon ovesta sisään. Ja hänen kimonsa häpäise-minen oli saattanut hänen sappensa kiehumaan. Nyt oli kysymys *sen* kunniaista — silloin sammui järjen välke —, olkoon koko maailma mitätön, mutta kimon täytyy saada osoittaa kuntonsa!

Yhtä kuumeisina kuin eilen miekkaillemaan ryntäsivät nyt juomaveikot pihalle, komentaen

kovalla äänellä rakuunansa satuloimaan ratsut. Aamu oli jo pitkälle kulunut, se oli kirkas ja kaunis. Väkevästi sen tuoreus vaikutti yön valvoneisiin miehiin, taivastaan heiltä melkein jalat alta pois, mutta yön hurjia suunnitelmia se ei kuitenkaan kyennyt heistä hälventämään. Heidän piti ratsastaa kirkolle, sen he nyt vain muistivat, ja huojuvin askelin astuivat he kauan tallissa seisoneiden ja nyt korskahtelevain ratsujensa luo. Mutta satulaan päästyään olivat he taas kuin kotonaan. Oinaalan isäntä huitaisi ainoalla kädellään ja hihkasi kerran, karauttaessaan vieraansa ja rakuunansa seuraamana täyttä neliä kirkkotielle päin.

Talosta oli jo muu väki lähtenyt kirkolle, sen rouva vain, hintelä, surusilmäinen nainen, jäi yksin kotimieheksi. Hän katseli pakarin ovelta huolestuneena tuota miesten hurjaa menoa. Taas näiden pitkään juominkien varrella oli hänen sydämensä ollut monta kertaa haljeta, ja varsinkin silloin, kun hän oli nähnyt miehensä ja vieraansa miekat paljaina ja kiihkosokeina astuvan törmälle taistelemaan. Mutta naisväen ei ollut menemistä miesten kiihkoa hillitsemään, olipa vaikka henki kysymyksessä, sen hän jo kokemuksestaan tiesi, — ei auttanut siinä muu kuin alistua ja ääneti kärsiä. Nyt lähtivät miehet tuosta taas toki hyvinä tovereina, — minne hurjat vohkaissevatkin! Mutta ehkäpä tuon ajon perästä vihdoin taas alkaa talossa se hiljaisen levon ja työn aika, joka ennenkin oli seurannut pitkiä juominkeja, ja sitten kauan-kin kestänyt.

Kirkkolahden petäjikkötörmällä kumahteli Sysikorven kirkonkello kaikuvasti yli tyynien vesien ja laajain metsäin. Se kutsui nyt »yhteen» kirkkorahvasta, joka jo lauantai-iltana tai nyt sunnuntai-aamuna oli soutanut kirkon alaiselle hiekkarannalle, missä veneitä, suuria ja pieniä, nyt olikin pitkä rivi. Mutta enin osa kirkkorahvaasta oli jo koolla kiviaidan kiertämällä kirkkopihalla, jossa hautuumaakin oli. Siellä sukulaiset ja tuttavat laajan pitäjän eri kulmilta tapasivat toisensa, kertoen nyt varsinkin talven mentyä omaisilleen oman puolensa kuulumisia ja kuunnellen toisten kyläin uutisia. Enimmäkseen olivat nuo kuulumiset viime aikoina olleet ankeat: verovouti oli taas käynyt rästejä perimässä taikka uutta veroa ottamassa, eikä kaskivilja tai metsänriista riittänyt häntä tyydyttämään. Se oli tavallisin tarina. Mutta nyt oli tuolla paljon kärsineellä väestöllä toki yksi ilonkin aihe: olihan rauha maassa, taas kerran pitkistä ajoista. Siitä oli jo kirkossa kiitokset luettu, mutta yhä todettiin miesjoukoissa ilolla, että sotaväen rummuttajia ei tosiaankaan oltu tänä talvena kylissä nähty.

Eräässä ryhmässä oli siellä kirkkaalla kirkkomäellä Karmalankin väkeä. Oli emäntä ja Marja ja Aaro ja muitakin, jotka olivat sinne soutaneet pitkällä kirkkoveneellä, ja näiltä nyt toisten kyläin miehet utelivat yhtä ja toista Karmalan uudesta isännästä, jonka juomareissustakin jo näkyi puheita levinneen.

— Ei näy isäntä olevan kirkolla, virkkoi muudankin naapuri Leenalle vähän pisteliäästi.

— Ei, se on sotaveikkojaan tapaamassa, vastasi emäntä kuivakiskoisesti.

— Niin, ne sodasta palanneet veikot viettävät täällä yhä sitä repäisevää sotaelämäänsä.

Talonpoikainen rahvas oli jo ruvennut saamaan epämieluisan käsityksen niistä sotaherroista, jotka rauhan palattua olivat ostelleet tiloja heidän keskuudestaan ja niillä nyt remuavasti elelivät. Yleinen oli jo kauna näitä sodan syöttöläitä kohtaan, jotka muuttivat tilansa vapaatiloiksi ja siten vain lisäsivät talonpojille rasituksia.

Siksi ei väki nyt kirkkomäellä pahasti hämmästyinyt, kun metsätieltä lasketti kirkkoa kohden pari sulkahattuista herraa vaahtoavilla ratsuilla ja puolenkymmenen rakuunan seuraamina, — tuota menoahan oli jo saatu nähdä usein. Vasta väki hätäkähti, kun ratsastajat pysähtymättä karauttivat suoraan kirkkorahvaan keskelle, joka hätäntyneenä pakeni kahta puolta, päästellen siunauksia ja kirouksia. Mutta kun sulkaniekat eivät seisah-tuneet kirkon edustallekaan, vaan viilettivät suoraan kirkon ovelle, ikäänkuin ajaakseen sen rapusia ylös korkeaan herranhuoneeseen, silloin jo kuului kimeitä parahduksia:

— Taivas meitä varjelkoon!

— Aikovatko he ajaa kirkkoa rienaamaan!

Osa rahvaasta oli jo sisällä kirkossa, odotellen pääkäytävällä papin tuloa. Kun Oinaalan herra nyt ensimmäisenä karautti mustalla orhillaan

ovesta sisään, silmät verestävinä humalasta ja huimasta ajosta, seisoi siis häntä vastassa miesjoukko, jonka edessä orhi karahti pystyyn ja pysähtyi. Talonpojat tarttuivat silloin sen kuulaimiin ja pyöräyttivät hevosen takaisin, selässäistujan ärjynnästä välittämättä. Ristikäytävälle pääsemättä oli siis kopean majurin palattava takaisin, ja turhaan hän vielä ovella koetti uudelleen pakottaa pekunaansa kääntymään. Sillä siinä tunki jo Esa ratsuineen häntä vastaan.

Tämä oli seurannut majurin kintereillä, kimonsa kaulaa vasten painautuneena kuin hyökkäykseen kiitämässä. Kiihtyneenä ja silmittömänä hänkin lasketti suoraan rappuja ylös kirkon eteiseen, kunnes kimo yhtäkkiä pysähtyi samaan tungokseen, joka oli seisauttanut majurin. Silloin Esa ojentausi suoraksi, näki kauhistuneen väkijoukon aaltoilevan siinä ympärillään ja näki suoraan edessään — Marjan. Mutta minkälaisen Marjan! Hänen silmänsä tarttuivat tytön kahlehtivaan katseeseen. Siinä katseessa oli surunomaista, syvää pettymystä, oli valitusta ja moitetta. Jotakin lämpöäkin sieltä hiilosti hurjistunutta ratsastajaa kohti, mutta se hiilos ikäänkuin sammui vähitellen.

Marjan silmät ne siten yhtäkkiä herättivät Esan, ja samassa hän oivalsi, että hän oli hevosineen temppelein ovella, menossa sitä häpäisemään. Silloin hän pyöräytti kimonsa ja ajoi pää kumarassa takaisin metsänrintaan, johon rakuunat olivat jääneet häntä odottamaan.

Kirkon edustalle oli samaan aikaan ehtinyt

pappikin, joka kauhukseen oli nähnyt pyhättönsä solvauksen, ja Esa kuuli tämän hengenmiehen siellä nyt puhuvan Oinaalan herralle kädet taivasta kohti nostettuina:

— Herran huoneenko tahdotte rienata, te jumalattomat, eikö ole teille mikään pyhää . . !

Mutta enempää ei Esa kuullutkaan. Sillä hän ajoi jo kalpeana ja kerrankin satulassaan horjuen pois päin kirkonmäeltä. Hän ei enää muistanut lyötyä vetoa eikä ajatellut, miten majuri lie tilanteen selvittänyt, — hän vain häpesi. Ja metsän pimentoon painuessaan näki hän yhä edessään Marjan hämmästyneet, suruntäyteiset katseet, joiden pohjalta tuikki pettymykseen sammuvaa hiilosta.

* * *

Kotiin palattuaan nukkui Esa vuorokauden ja aprikoitsi sitten, pitkästä humalastaan vähitellen selviytyen, toisen vuorokauden, mitä hänen nyt oli tehtävä. Juomaviikon suuret suunnitelmat palasivat aavekuvina hänen mieleensä: hänenhän pitää nyt lähteä Turkuun aateliskirjaansa hankkimaan . . . Oli kai kirkonrienauskin jotenkin selvitettävä . . . Mutta kaikkein ensiksi oli hänen, se hänelle nyt selvisi, täällä kotona ratkaistava se ongelma, jota pakoon hän oli juomaretkelleen lähtenyt. Sitä tehtävää hän ei enää voinut lykätä eikä kiertää. Se tehtävä tuntui nyt rienausretken jälkeen tietysti kahta vaikeammalta, mutta toisaalta se ei ollut hänestä enää niin vastenmielinen

kuin viikko sitten. Oli kuin tuolla hurjalla juontimatkalla hänessä sittenkin olisi jotakin kypsynyt.

Toukoja tehtiin nyt Karmalassa kiireellä, sillä kevät oli äkkiä muuttunut kesäksi, ja isäntä oli pian itsekin töissä mukana. Kirkonloukkauksen oli Oinaalan majuri jo selvittänyt papille, joka oli aatelisherrasta riippuvainen ja joka kernaasti otti rahalahjan kirkonkassansa. Siitä asiasta ei Karmalassakaan enää mitään puhuttu, — kaikki huomasivat Esan tekoaan katuvan. Töistä neuvotteli hän edelleen emännän ja Aaron kanssa ja jakeli ohjeita rengeilleen ja rakuunoilleen. Mutta kaiken sen varrella hän vaani tilaisuutta päästäkseen puheisiin Marjan kanssa, koettaen salaviihkäa tutkia tämän hänen morsiamekseen määrätyn neitosen kasvojeneleitä. Hän haki niistä hakemalla sitä lämpöistä ilmettä, jonka hän vilaukselta oli nähnyt kirkonmäellä, mutta hän ei sitä niistä enää löytänyt. Tyttö oli taas kuin suljettu kirja, — saisiko Esa sitä koskaan avatuksi?

Eräänä iltana palasi Karmalan väki peltotöistä, ja silloin jättäysi Esa tahallaan muusta joukosta taammas Marjan rinnalle kävelemään. Hän tahtoi kerrankin päästä ratkaisuun, ja rohkeasti hän virkkoi:

— Tietänet sinäkin, Marja, että veljesi Jyri, lahjoittaessaan minulle Karmalan, toivoi meidän menevän naimisiin.

Tyttö punastui tuota äkkikysymystä, mutta arkailematta hän sentään kohta kysyi vastaan:

— Mistä sinä sen tiedät?

— Ymmärsin Jyrin näin toivovan, vaikkei hän sitä minulle suoraan sanonutkaan, valehteli Eša ihan arvelematta, sillä kaiken järjen nimessä hän hänen toki olisi pitänyt se ymmärtää. — Jyri toivoi, että Karmala säilyisi vanhassa suvussa, sinä äitisi jälkeen sen emäntänä, — eikö niin?

— On saattanut Jyri sellaista ajatella, vastasi tyttö, mainitsematta veljensä kirjettä. — Mutta ei hän varmaankaan meille sitä miksikään velvollisuudeksi ajatellut, ei hän tahtonut pakottaa sinua vastenmielisiin tai sopimattomiin naimisiin, — eikä minuakaan.

— Olisiko se avioliitto sitten meille niin vastenmielinen ja sopimaton?, kysyi Eša, miltei lämpöä äänessään.

— Tietänet sen itse paremmin, vastasi Marja. — Sinä olet sotakapteeni ja aatelisarvoon ylennetty, minä talonpoikaistyttö. Olisin tietysti tielläsi joka askeleellasi.

— Miksi niin? Olenhan Karmalan isäntä, ja talo tarvitsee emännän.

Eša koetti asettaa kysymyksen mahdollisimman yksinkertaiseksi, mutta Marja naurahti:

— Talo tarvitsee emännän, mutta *sinä* tarvitset toisenlaisen kuin minut. — Ja vakavampana hän lisäsi: — Etkä sinä minusta välitäkään, vaikka nyt Jyrin mieliksi minua kysyt.

— Entäpä jos väittäisin välittäväni?

— Uskottelisit vain . . . Enkä rupea minä aatelisrouvaksi.

Marjan järkeilevä vastarinta kannusti kuitenkin

vain Eäsa, joka tunsi mielensä oudosti läikähtävän. Hän jo laukaisi:

— Mutta minäpä en huolikaan koko aateluu-
desta! Minulla ei ole vielä kilpeä eikä aateliskirjaa,
— entäpä jääkin tänne vain talonpojaksi?

Silloin käänsi Marja silmänsä suurina ja häm-
mästyneinä Esaan päin, ja niissä oli taas tuokion
ajan kipene sitä hiilenkimmellystä, joka Esan oli
kirkkomäellä herättänyt. Mutta tuokion vain.
Ja melkein ilkkuva väre soi tytön äänestä, kun hän
nyt huudahti:

— Olisitpa älytön ja saamaton, jos mokomasta
syystä jättäisit ottamatta vapaamiehen vaakunan
ja verovapauden Karmalaan. Ei, siihen et ainakaan
saa minun apuani!

Esan mieli lämpeni yhä siitä keskustelusta.
Tuon väittelevän tytön huomasi hän nyt enemmän
arvoiseksi kuin hän oli luullutkaan. Kun muu väki
jo oli ehtinyt pihaan, pysähdytti hän senvuoksi
Marjan vielä veräjälle ja puhui nyt päättävästi:

— Jyrin toivomuksen mukaan ja omasta halus-
tani pyydän sinua nyt vaimokseni ja Karmalan
emännäksi. Saat itse valita: hankinko kilven ja
rupeatko vapaamiehen rouvaksi, vai jäämmekö
tänne talonpoikaisiksi isännäksi ja emännäksi.

— Ja jospa en valitse kumpaakaan?

— Niin, jos et minua mieheksesi tahdo, hylkää
tietysti kosintani, vastasi Eäsa melkein louk-
kaantuneena. — Ehkä on sinulla jo joku toinen,
taikka...

— Taikka...?

— Sinua pelottaa ehkä se sunnuntainen hurjasteluni, epäilet sen yhä uudistuvan?

— Ei ole toista, vastasi Marja varmasti. — Ja se hurjailu kai kuuluu teikäläisten tapoihin, — mitenpä niistä pääsisit sinäkään eroon! Sen näin kyllä siellä kirkonmäellä. Eikä Jyri veljeni kai tullut ajatelleeksi, että sotakapteeni ja aatelismies, vertaistensa kanssa seurustellessaan, pian kyllästyisi minunlaiseeni »rouvaan» . . . Sinä sydäntyisit juomaan veikkojesi kanssa yhä synkemmin ja minullekin kävisi elämä karsaaksi . . .

— Sekö vain on esteenä, Marja?

— Sekin riittää.

— Silloin puhun asiasta äitisi kanssa, lupaan näet osoittaa pelkosi perättömäksi. Siihen mennessä odota . . .

— Ellellään vain ennallaan, hyvähän on näin. — Sen sanottuaan Marja lähti aivan tyynenä astumaan pihalle toisten luo. Mutta vielä hän sentään kerran kääntyi Esaan päin, varoittaen: — Mutta se aateliskilpesi sinun on joka tapauksessa hankittava!

Vielä samana iltana keskusteli Eesa jauhoaitassa samasta asiasta Karmalan vanhan emännän kanssa. Itse oli hän nyt mielestään täysin selvillä siitä, että juuri Marjan hän tahtoo vaimokseen, menkööt muut asiat, vaakunat ja vertaisten seurat, mihin tahansa. Hänen tunteensa ja järkensä sanoi, että hän oli nyt päässyt oikeaan ratkaisuun, — hän pyysi emännältä täysin vakavasti Marjaa vaimokseen.

Leena-muorilla olivat epäilykset samat kuin tyttärelläkin, mutta ei hän sentään ollut aivan kielteinen. Hänenkin mielestään oli Ešan kaikkein ensiksi joka tapauksessa haettava aateliskirjansa ja hankittava Karmalaan verovapaus, — se oli veroista niin paljon kärsineiden talonpoikain mielestä juuri aatelisuuden autuus! Sittenpä hän nähdään, kun Eša näiltä matkoiltaan palaa; sitten puhutaan tarkemmin tuosta naimiskaupasta, jota vanha emäntä tuntui kaikesta huolimatta hiljakseen toivovankin. Ja viipyessään vielä viikon, pari kotosalla tuudittautui Eša siihen mieluisaan mielikuvaan, että hän kyllä kerran voittaa näiden kotinaisten epäilykset, jotka hän käsitti tuon kirotnun vetoratsastuksen aiheuttamiksi, ja että hänellä on kuin onkin, jahka tästä aikaa kuluu, kotona Karmalassa morsian.

Eräänä päivänä saapui Oinaalan kartanosta koreapukuinen ratsastaja, joka toi Karmalan kapteenille vierailukutsut. Eša sattui itse pihalle, ja hänelle tuo airut juhlallisesti ilmoitti:

— Hänen armonsä majuri ja armollinen rouva pyytävät kysyä, voiko kapteeni huomenna saapua heidän luokseen pieniin pitoihin.

Eša ymmärsi ne »pienet pidot», — majuri oli tietenkin seuran puutteessa ja uusi juopotteluviikko oli kysymyksessä. Sellaisiin pitoihin hänen ei nyt tehnyt mieli lähteä ja hän pyysi senvuoksi kiittää Oinaalan armoja kutsusta.

— Minä lähden kuitenkin jo huomenna matkalle Turkuun, enkä senvuoksi voi saapua . . .

Parhaat terveiset majurille ja armolliselle rouvalle . .

Yhtä juhlallisena kuin oli saapunut läksi ratsastaja palaamaan kolmipeninkulmaiselle taipa-
leelleen. Mutta läheisestä maitohuoneesta, jonka ovi oli auki, kuunteli Marja hiljaa kuin hiiri tuota lyhyttä keskustelua, jonka merkityksen hän luuli oivaltavansa, — mikäpä Esan olisi ollut lykätä tuo Turkuun lähtönsä päivää, paria tuonnemmaksi . . ! Hänen kasvoillaan väreili silloin hetken ajan kuuma laine. Ehkäpä oli niissä ihailuakin kertova ilme, jonka niiltä kuitenkin pian karkoitti järjen ankara, joskin surunvoittainen päättäväisyys. Ja tyttö varjosti, ovenraosta salaa pihalle katsellessaan, käsivarrellaan silmiään, ikäänkuin hän olisi niistä pyyhkäissyt kyyneleen. Mutta sitä liikettä ei kukaan voinut maitohuoneen pimennön nähdä.

XI. KREIVI PIETARI BRAHE.

Vanajaveden rannalla, Harvialan kartanon kuis-
tilla, istui Karmalan Esa-kapteeni eräänä kesä-
päivänä kiikutellen polvellaan entisen päällikkönsä
ja suosijansa Erik Krusen sekä Agneta-rouvan van-
hempaa poikaa, parin vuoden ikäistä, vilkasta pal-
leroista. Talon emäntä puuhaili siinä viereisessä
ryytimaassa hoidellen taimiaan, ja häntä, Agneta
Hornia, Esa nyt nurkkasilmällä katseli poikaa
hypittäessään.

Hänen nuorta mieltään aikoinaan hurmannut
naisihanne oli koko paljon muuttunut. Agneta
oli käynyt varreltaan pyyleväksi, ja hänen kasvo-
jensa entinen, alati vaihteleva, nuorekas ilme oli
kovettunut ja rasittunut. Saksassa vietetyt sota-
vuodet alituisine retkineen ja majanmuuttoineen
olivatkin olleet hänelle tuiki rasittavat; siellä
sotaleirissä oli jo syntynyt tämä ensimmäinen
poikakin, toinen täällä kotona, ja kolmatta hän
jo ilmeisesti kantoi povensa alla, — sekin kurssi
oli kuluttanut nuoren naisen voimia.

— Tuossa nyt on siis se hemaiseva, vallaton
tyttö, jonka silmät olivat ratsun selästä ilkamoinet
ja jonka tukka oli hulmunnut tuulessa! — Näin
tuumi Esa itseksensä siinä rappusilla istuessaan,

eikä hän voinut pidättää pientä hymyä huuliltaan, — Taitaapa hän olla kylläkin toimielias emäntä Harvialassa, topakka rouva ja äiti, mutta entisestä Agneta-ihanteesta ei tosiaankaan ole paljoa jäljellä! — Ja Esa päätti siinä hiljaisessa mielessään, että elämäntoveriksi on saatava juuri sellainen nainen, joka hyvin vastaa arkielämän vaatimukset, hoitaa hyvin taloustoimet, suuret ja pienet; — hienot, hempeät neidet, koreat nimet ja utuiset ihanteet, ne unhottuvat ja särkyvät pian elämän karussa todellisuudessa.

— No, miten on, kapteeni, joko on emäntä katsottu Karmalaan?, kyseli rouva ryytimaasta, melkein kuin aavistaen Esan ajatukset. — Ei vetele maaoloissa poikamiehen suruton elämä.

— Ei vetele, ja siksi on jo vähin katsottukin, myönsi Esa. — Toimekkaan emännän tarvitsee Karmala kuten Harvialakin.

— Se on oikein, kannatti Agneta, joka naisellisella vaistollaan aikoinaan oli selvästi tajunnut, minkä vaikutuksen hän silloin oli tehnyt Esaan, ja nyt taas oivalsi hänen uudet havaintonsa. — Sieltä maalta se kai rouva otetaan?

— Sieltä, — jahka tässä nyt ensiksi nämä muut asiat saadaan hoidetuiksi.

Esa oli Turun-matkaltaan poikennut entisen esimiehensä ja hyvän ystävänsä kartanoon häntä tervehtimään ja samalla kyselemään neuvoja, miten hänen olisi se kilpiasiansa nopeimmin selvitettävä. Silloin oli Erik Kruse pidättänyt hänet viikoksi vieraakseen Harvialaan, jossa kesäiset

päivät olivatkin kuluneet hauskasti yhteisistä sotamuistoista tarinoitaessa. Kruse oli neuvonut Eäsa kääntymään asiassaan suoraan Suomen kenraalikuvernööriin, kreivi Pietari Brahen puoleen, joka useiden vuosien väliajan jälkeen tänä keväänä oli palannut Suomeen ja asettunut perheineen Turun linnaan maan hallintoa hoitamaan. Hänen oli, entisten sotatoveriensä suositukseen turvautumalla, päästävä itsensä kreivin puheille ja hänelle esitettävä asiansa. Tätä varten olikin Eäsan nyt taas huomenna lähdettävä viihtyisästä vierailutalosta jatkamaan matkaansa.

Hetken kuluttua tuli siihen kuistille talon isäntä itse, Erik-herra, pieni huolen ilme kasvoillaan.

— Eäsa, meistä tuleekin nyt matkatoverit, sillä tästä täytynee nyt minunkin lähteä Turkuun, kertoi Kruse hiukan pohteissaan äsken saamistaan postiviesteistä.

— Mitä sinne, singautti rouva kiivaasti kukkasmaasta, nousten samassa hänkin kuistille. — Täällähän ovat kesätyötkin kesken.

— Ei auta, on tullut sellainen kutsu Turusta, kertoi Kruse, nyt rouvansa puoleen kääntyen. — Meidät on haastettu sinne sukulaishäihin.

— Minä en lähde mihinkään, vakuutti rouva heti hieman punastuen. — Ja kenenkä häihin nyt kesäsydännä olisi pakko lähteä?

— Presidentti Jöns Kurjen.

Rouva löi käsiään yhteen, huudahtaen ihmeissään:

— Vai tuli siitä avioliitosta sittenkin tosi! Ukkohan on yli kuudenkymmenen, jospa ei ole

Kristiinakaan mikään tyttöletukka. Niistä häistä tulee kai siis suuret juhlat, joihin en nyt minä pääse.

— Siksi täytynee minun lähteä yksin, toisti Kruse äänellä, josta ei saanut selvää, oliko häämatka hänelle mieluinen vaiko vastenmielinen. — Ne on ylhäiset sukupidot, niistä ei voi Harviala olla poissa.

— Ei kai, myönsi rouvakin hiukan alakuloisena, sillä mieli olisi hänelläkin sinne tehnyt. — Mene sinä, Erik, minunkin puolestani. Ja samallahan voit olla siellä avuksi Karmalan kapteenille. Mutta älä viivy kauan, täällä kaivataan isäntää ja — isää.

Siitä asti kuin Torsten Ståhlhandsken leski Kristiina Horn kolmisen vuotta sitten oli palannut Suomeen, oli oireista päätetty ja huhuna kerrottu, että Turun hovioikeuden iäkäs presidentti, rikas ja ylhäinen Juho Kurki, oli tavoitellut Kristiina-rouvaa kolmanneksi puolisoikseen. Välillä olivat ne huhut tosin vaimenneet, mutta nyt ne siis kuitenkin olivat toteutumassa, — häihinkutsu oli lähetetty laajalle suvulle ympäri Suomen. Tulossa oli kaikesta päättäen todella Turun oloissa merkkilaisuus, sillä noiden kahden vanhan vallassuvun lukuisain haarojen edustajat tahtoivat varmaankin kaikki olla saapuvilla näissä häissä. Toisissa oloissa olisi Agneta, Kristiina Hornin läheisenä sukulaisena, ollut ensimmäisenä häämatkalla, — nyt hän vain huokaisten rupesi miestänsä matkalle varustamaan.

Yhdessä ratsastivat siis eversti ja kapteeni nyt rakuunoinen Hämeen vanhaa valtatieä Turkuun.

Esalle se oli mieluinen asiainkäänne, kun hän näin sai vaikutusvaltaisen apumiehen mukaansa. Vaikka hän Turussa saattoikin ainoastaan syrjästä seurata noita suurenmoisia hääpitoja, jotka nyt panivat koko Aurajoen kaupungin jalkeille ja joissa suurin osa Suomen kaikista vallassuvuista oli vieraina, niin pääsihän hänkin toki näkemään tuota komeutta. Tuomiokirkossa sai hän siten muun yleisön joukossa katsella ja kuunnella vihkiäismenoja, jotka itse piispa toimitti, ja Kurjen uljaan kivitalon edustalla sai hän huutaa »ulos morsianta». Mutta sillaikaa kuin eversti Kruse sitten kulki sukukesteistä toisiin, joita pidettiin häitten yhteydessä ja joihin runsas viikko vierähti, pääsi Esa uudistamaan vanhaa tuttavuuttaan Turun kaupungin ja varsinkin sen kapakkain kanssa, sekä uudistamaan tuttavuuttaan myöskin niiden monien sota-veikkojen kanssa, joita hän nyt siellä tapasi ja joiden seurassa päivät — ja yötkin — remseästi kuluivat.

Vasta nyt, kesällä ja syyspuoleen 1649, palailivat näet monet Saksan sodassa olleista sotureista, sekä upseerit että sotamiehetkin, kotiin Suomeen; näihin asti oli siellä sotatiloilla yhä pidetty koko paljon Ruotsin väkeä valloitusten ja rauhanehtojen takuuna. Palanneet soturit, jotka toivat leiri-elämän repäisevät elintavat ja juomatavat mukanaan Suomeen, viipyivät tavallisesti muutamia viikkoja Turussa soukentamassa sodasta tuotua rahamasiaan, ennenkuin painuivat kotoisen maaseutunsa hiljaisuuteen. Ja niiden seurassa soukenteli nyt

Esakin, taas sotilaselämän iloista halukkaasti nauttien, reilusti sitä aikoinaan paksua kukkaroaan, jossa hän viime talvena oli tuonut sotatukaaatteja Saksasta.

Eräänä päivänä — kesä oli jo vierähtämässä syksyyn — oli Kruse vihdoin vapaa pitkällisistä häävierailuistaan, ja hän tarjoutui nyt seuraamaan Esaa kreivi Brahen luo Turun linnaan, niinkuin he jo aikaisemmin olivat sopineet. Esalta olivat noissa sotaveikkojen humuissa kaikki vakavimmat asiat miltei unhattuneet, nyt hänen oli vihdoin pakko ruveta hoitamaan sitä tehtävää, jota varten hän oli kaukaa Sisä-Suomesta lähtenyt matkalle.

Niinpä he muutamana aamuna everstin kanssa istuivat kreivin odotushuoneessa Turun linnassa, joka taas oli ylimaaherraa varten korjattu ja puhdistettu. Sillä kreivi Brahe rakasti pitää komeaa hovia; nytkin oli hänellä Turun linnassa ympärillään virkamiehiä ja palvelijoita laumoittain, oli omat henkivartijansa, omat papit ja parturitkin, ja siellä nyt Suomen ylimysluokka taas mielellään lekotteli hovinpaisteessa, johon sillä ei muuten Suomessa ollut tilaisuutta. Linnan saleissa ja käytävillä liikkui nytkin ylhäisiä, kultahelaisia herroja ja samettihameisia vallasnaisia sipsutellen sileillä lattioilla.

Erik Kruse oli Pietari Brahen tuttava jo nuoruutensa ajoilta Tukholmasta, ja olihan kreivi ollut hänen ja Agnetan häissäkin. Krusella oli siis kylläkin edellytyksiä Esan suosittelijaksi, mutta aivan varma hän ei kuitenkaan ollut tämän kilpi-

asian nopeasta suoriutumisesta. Sillä näitä asioita oli nyt Ruotsin valtakunnassa vireillä tuhottoman paljon. Sekä kotimaassa että Saksan sotatanterilla oli näet aatelisarvoja jaeltu väljällä kädellä, ja vaikka kuningatar olikin aina aulis allekirjoittamaan hänelle esitetyt aateliskirjat niitä katsomatta ja kuinka paljon hyvänsä, niin pidätettiin tätä tulvaa ilmeisesti jonkinverran asianomaisissa kanslioissa. Varsinkin oli syrjäseutujen nousukkaiden hidasta saada vaakunansa vahvistetuksi, ellei heillä ollut jotakin mahtavaa suosittajaa. Ja Pietari Brahe, jolle Kruse jo oli ilmoittanut nuoren ystävänsä asian, oli näissä asioissa hiukan oikullinen.

He saivat muiden asiamiesten ohessa odottaa kauan. Kreivin työhuoneesta palasi erilaisia asiakkaita, sotilaita, porvareita, talonpoikaislähetystöjäkin, sillä tuo tarmokas, selväjärkinen ylimys oli taas, heti Suomeen tultuaan, keskittänyt maan kaikki asiat omaan hallintoonsa, omistaen niille kaikille huomiota ja niitä kaikkia itse ratkaisten. Näkipä Esa siten entisen professorinsakin Turun akatemiasta, sen nykyisen rehtorin Enevaldus Svenoniuksen astuvan sieltä kreivin työhuoneesta, kintereillään professori Martinus Stodius, — astuvan punakkoina ja pohteissaan, läsnäolevain katseiden heitä uteliaasti seurattessa.

— Mikähän asia on tuonut vanhat professoritkin tänne kreivin luo kumartelemaan, ihmetteli Esa herrojen poistuttua. — Tuntuupa melkein, kuin olisi rehtori saanut siellä tukkapölyä.

— Niin, heillä on todella vakava asia selvitettävänä, kertoi Kruse, joka seurustellessaan äskeisissä hääpidoissa turkulaisten kanssa oli kuulut yhtä ja toista päivän tapahtumista ja juoruista. — Rehtori on syyttänyt virkaveljeään noituudesta.

— Noituudesta, korkeasti oppinutta professoria!

— Taikka seuranpidosta paholaisen kanssa. Siinä on Martti-herra kuulemma jo ollut hyvin lujilla, sitä vailla taisi kerran olla, ettei häneltä viety sekä virka että vapaus.

— Mutta nyt oli Stodius sentään verrattain rauhallisen näköinen, huomautti Eäsa.

— Niin, hän lienee nyt asiassaan päässyt paremmalle puolelle, tiesi Kruse. — Kerrotaan näet kreivi Brahen, joka on akatemian kansleri ja jonka käsiin asia siten lopullisesti joutui, asettuneen syytetyn professorin puolelle, leimaten koko tuon noitajutun turhanaikaiseksi ja aiheettomaksi juoruksi. Kreivi on selvä ja valistunut herra, ja kentiespä hän nyt onkin nuhdellut rehtoria rettelöimisestä ja virkaveljensä vainoamisesta — Svenonius oli todella tukistetun näköinen.

Uusi asiakas kutsuttiin taas sisään, ja tuokion kuluttua rupesi kansliahuoneesta kuulumaan kovaa, kiukkuista puhetta. Kreivin ääni kajahti sieltä vihaisena odotushuoneeseen asti, ja Eäsa rupesi jo pelottamaan, että kreivi on tänään tuikealla tuulella, jolloin hän voisi Eäsankin asian kuitata perin lyhyesti ja nolosti. Mutta Kruse rauhoitti häntä, kertoen sisään menneen virkamiehen jo

ennenkin kreiviä kiukustuttaneen, — sille hän epäilemättä nytkin on noin vihainen.

— Mikä se semmoinen virkamies on?, uteli Eša.

— Onpahan eräs Ruotsin rahaviraston määräämä tarkastusviskaali, joka monien tehtyjen valitusten johdosta on asetettu tutkimaan verotuksessa tapahtuneita väärinkäytöksiä, petollisten voutien ja alustalaisiaan kiskovien aatelisherrain rötöksiä varsinkin Itä-Suomessa. Tunnen miehen, se on Kröell niminen viipurilainen, — hän syyttää kaikkia.

— Mutta eikö niissä syytöksissä sieltäpäin sitten ole perää?, ihmetteli Eša, joka omalta paikkakunnaltaan tiesi talonpoikain verovalitukset usein hyvinkin perällisiksi.

— On kaiketi, ja sehän se juuri kreiviä kiusaakin, selitti Kruse. — Hän ei tahtoisi uskoa epäkohtia niin räikeiksi. Varsinkin kun hänellä aatelismiehistä yleensä on korkea käsitys, ei hän uskoisi näiden antautuneen tunnottomasti väestöä rasittamaan. Ovathan Samuel Kröellin tarkastuskertomusten johdosta Itä-Suomen veromiehet vuorostaan tehneet vastasyytöksiä, ja viskaali on monesti ollut ahtaalla. Mutta tämä kuuluu osaavan aika hyvin todistaa väitteensä, eikä kreivi ole niinollen voinut ryhtyä sellaisiin rankaisutoimenpiteisiin, joita Viipurin maaherra on Kröellille vaatinut. Kerran oli viskaali kyllä jo vangittunakin, mutta kreivin käskystä hän on taas vapaana ja virassaan.

— Miksi hiidessä kreivi sitten noin ärjyy?, kummasteli Eša edelleen levottomana.

— Mene tiedä, — ehkä tahtoo kreivi varoittaa häntä ylyttämästä rahvasta aatelistoa vastaan. Mutta totuuden perille kuuluu Pietari Brahe vakavasti pyrkivän tässäkin asiassa, vaikka se onkin hänelle kiusallinen.

Kröellin jälkeen, joka pystypäisenä ja varmana astui ulos kreivin huoneesta, oli vihdoin Ešan vuoro päästä sinne. Vähän arkaillen astui hän ison työpöydän ääreen, jonka edessä Suomen kenraalikuvernööri lepäsi kenollaan nojatuolissaan, sillaikaa kuin Erik Kruse, jota hän oli tuttavana tervehtinyt, lyhyesti esitti hänelle Ešan asian.

Pietari Brahe oli näihin aikoihin jo lähes viidkymmenen vuoden iässä, mutta hän näytti paljon nuoremmalta. Pienestä, pyylevästä lihavuudestaan huolimatta oli hän ketterä ja liikkuva mies, jonka iho oli terve ja nuorekas, viikset pienet kuin keikarilla ja vaalea tukka vielä vallan kulumaton. Hänen silmänsä seurasivat vilkkaina ja viisaina Krusen esitystä, jonka puolitiessä hän jo oli asiasta selvillä.

— Vai uusi aateliskilpi taas, virkahti hän. — Näitä uusia vapaamiehiä nousee jo Suomeenkin liian paljon. — Kreivi puhui nyt tyynellä äänellä, jossa ei ollut merkkiäkään äskeisestä äkäisyydestä. — Niin, tietysti palkinnoksi ansioista, mutta niistäkään ei aina ole selvyyttä. Eikähän täällä kohta tiedetä, kuka oikein verot maksaa, kun alituisesti syntyy vapaatiloja!

Kreivi mietti hetkisen ääneti siinä istuessaan. Hän älysi noiden uusien aatelistarvojen runsaan

jakelun vieneen hänet itsensä eräänlaiseen risti-riitaan. Hän puolsi kyllä tosikuntoa palkittavaksi, tahtoi korottaa aatelisiksi maan muita etevämmät miehet, niin että ylimyssääty, jota hän piti valtakunnan selkärankana ja samalla sen suolana, todella lahjoiltaan ja siveelliseltä kunnoltaan olisi muita säätyjä jalompi. Mutta ylimaaherrana häntä oli ruvennut arveluttamaan nousukasaatelin nopea kasvaminen. Se useinkaan ei vastannut tälle säädylle kuuluvia korkeita velvoituksia, ja se kieltämättä köyhdytti maata sekä suoraan että epäsuorasti . . .

Äkkiä käännähti kreivi Ešan puoleen, katsoi häntä terävästi silmiin ja kysyi:

— Minkä tapauksen johdosta sinut siellä sotantereella julistettiin aatelissäätyyn ylennettäväksi?

— Pragin valloituksen johdosta, vastasi Eša lyhyesti.

— Vai Pragin valloituksen, olit siis siellä mukana, innostui kreivi. — Se oli uljas teko, sitä täältä kaukaakin ihailin. Ja sinäkö johdit sitä suomalaista komppaniaa, joka ensimmäisten joukossa ryntäsi kaupunkiin?

Eša ei ehtinyt vastaamaan, sillä nyt kiirehti Kruse ystävänsä kehumaan:

— Sen hän teki ja kunnostautui sitäpaitsi siellä vielä Moldaun sillalla . . .

— Hyvä, virkkoi Brahe, pitäen katseensa yhä Esaan kohdistettuna. — Ja kuka sinulle siitä palkinnoksi lupasi aatelistarvon?

— Ylipäällikkö itse, perintöruhtinas . . .

— Silloinhan se on sitoumus, joka valtion on heti täytettävä, virkkoi Brahe ratkaisevasti. — Puollan mielelläni tosikunnan palkitsemista, ja sinä olet kunnolla taistellut. Nuorenanahan olet kapteeniksikin ylennyt.

Kreivi viittasi kirjurilleen, joka siinä paikassa rupesi panemaan paperille Esan asiaan kuuluvia seikkoja. Mutta itse hän jälleen kävi omaa maailmankatsomustaan Kruselle esittämään.

— Näetkös, tässäkin maassa on siihen suuntaan käyvää mielipidettä, että muka säätyerotus olisi miedonnettava ellei poistettava, että yhteinen kansa, joka maksaa valtiolle verot, olisi kuninkaan alamaisina tehtävä miltei samanarvoiseksi kuin aatelisto . . . Tuolla äskeisellä asiamiehelläkin on senkaltaisia oppeja, mutta ne ovat vaarallisia oppeja. Sillä ylimysluokkaan täytyy valtion nojautua, muu, alempi kansa on oikeastaan vain kuninkaan välillisiä alamaisia . . . Mutta silloin onkin jokaisen aateliskilpeä kantavan todella oltava esikuvana alustalaisilleen ja yhteiselle kansalle, sen on osoitettava todellista kuntoa ja jaloutta. Tämä nuori kapteeni . . .

— Esaias Mikonpoika Silta, ehätti Kruse lisäämään, kun ei kreivi heti hänen nimeään muistanut.

— Niin, papinpoika Rautalammen kappelista, kyllä muistan. Hän on toivoakseni juuri niitä miehiä, joita voimme hyvällä omallatunnolla suosittelulla vapaamiehiksi. Panemme asiasi heti vireille,

lisäsi kreivi hyväntahtoisesti Esalle, kysäisten vielä:

— Entä kilpikuvasi?

— Sillan pää, vastasi Esa, joka hummaustensa ohessa Turussa sentään oli nuo vaakuna-asiat selvittänyt.

— Moldaun sillan muistoksi, hymähti kreivi.

— Ja isäni nimi oli Silta, lisäsi Esa, jo reipastuneena äskeisestä jännityksestään.

— Aivan oikein. Ja uusi nimesi?

— Haavoituin vaikeasti eräässä taistelussa Egerin linnan läheistössä, siitä olen ottanut nimen Eggerfelt.

— Sopii kyllä, kirjoita se paperiisi, kehoitti kreivi sihteeriään.

Esa ja hänen suosittelijansa olivat jo valmiit lähtemään, ja he rupesivat, kiitollisina asiansa hyvästä suoriutumisesta, kumartamaan hyvästiksi. Mutta kreivi viittasi heitä vielä viipymään, ja virkkoi, nousten, jäseniään verryttämään, tuttavallisesti Kruselle:

— Vielä asia, — hyväpä kun sinut tapasin, Erik. Meidän on taas lähdeävä tarkastusmatkalle tähän laajaan maahan; siellä näyttää Suomen eri osissa jälleen olevan monta asiaa vinossa ja tahdomme niistä itse ottaa tarkemman selon. Mutta haluan mukaani pari Suomen vapaamiestä, jotka tuntevat seudut ja joiden arvosteluun voin luottaa, — lähdetkö mukaani, Erik Jesperinpoika, pitkälle retkelle?

Se äkkikysymys ja tarjous tuli Kruselle tällä kertaa hyvin kiusallisena. Häntähän tarvittiin nyt

kotona Harvialassa; hän muisti Agnetan viimeiset varoitukset. Hämillään hän senvuoksi rupesi, kreivin luottamuksesta kiittäen, sopertamaan jotakin tulossa olevista perhetapauksista . . .

— Vai lisääntyy taas perhe, hymähti kreivi hyväntuulisena. — Mutta naisväkihin ne asiat hoitaa . . . No, jos retki nyt on sinulle hankala, niin täytyy hankkia toinen . . . Tässähän on toverisikin, kapteeni, ehkei hänellä ole perhevaikeuksia?

— Ei ole, naurahti Eäsa. — Olen naimaton.

— Ei sekään kauan sovi maalaisaatelisellemme, virkahti Brahe. — Mutta tähän tehtävään se sopii, — miten tuntenet maata ja kansaa?

Iloisena kun itse vapautui tarjotusta tehtävästä, rupesi eversti nyt mitä lämpimimminkin suosittamaan Eäsa kreivin saattomieheksi tarkastusmatkalle. Ja kun kreivi ymmärsi Eäsan tuntevan juuri Sisä-Suomen oloja ja kuuli hänen opiskelleen yliopistossakin, innostui hän yhä enemmän tähän omaan keksintöönsä.

— Sovittu asia, seuraat siis meitä, puolisoani ja minua, tuolle matkalle, puhui hän Eäsalle jo tuttavallisemmin. — Lähdemme ehkä vasta myöhemmin syksyllä, kenties vasta ensi kelillä, mutta sinä voit jo heti muuttaa palvelukseeni tänne linnaan. Tarvitsen henkivartioilleni uuden päällikön, sillä nykyisen luutnanttini, joka ei osaa suomenkieltä, minä lähetän kotiin Wisingsborgiin.

Eäsa kumarsi kaikkeen suostuvaisena, ja nyt kreivi vihdoin laskei heidät menemään, ottaakseen

vastaan taas uusia, odottavia asiamiehiä. Esaa hyvästellessään hän vielä virkkoi:

— Ennen lähtöämme on aateliskirjasi kyllä jo täällä.

Yhtäkkiä oli Esasta siis tullut kreivi Pietari Brahen henkivartiain päällikkö ja hänen saattomiehensä alkavalla tarkastusmatkalla, — se pikakäänne pani nuoren miehen ajatukset vähän pyörimään, kun hän sateisessa syyssäässä palasi eversti Krusen rinnalla linnasta kaupunkiin. Oikeastaanhan olisi hänenkin ollut kiirehdittävä kotiinsa Karmalaan, isännäntehtäviinsä, ja olihan siellä hänellä nyt muitakin tehtäviä: naimiskauppa Marjan kanssa olisi ollut saatava selväksi ja lyödyksi lukkoon. Siinäkin asiassa tuli siis nyt uusi lykkäys, sillä kreivin retkiin menee varmaankin talvikausi. Vakaviksi nuo mietteet siis vetivät Esan mielen, eikä hänestä nyt ollut paljonkaan seuramieheksi eversti Kruselle, joka hetken kuluttua poikkesikin omille teilleen.

— Mutta huolet hiiteen!, päätteli Esa jo tuokion kuluttua Turun sillan ylitse asuntoonsa ratsastaessaan. — Kunniaksi se on minulle tämä kreivin tarjous, kaikki muut tehtävät odottakoot!

Esa oli jo tottunut siihen, että häntä maailma viskeli hänen omasta tahdostaan riippumatta, ja tottunut rentonaan heittäytymään sen viskeltäväksi. Viskelköönpä siis nytkin, — hän oli valmis heti muuttamaan Turun linnaan! Ja hän lähti nyt vain eräästä porvaristalosta, jossa hän tiesi sisäsuomalaisten Turussa käydessään olevan majamiehinä,

tiedustelemaan jotakin sysikorpelaista tai muuta Päijänteen matkamiestä, joka veisi kotiin Karmalaan hänen terveisensä, että hän nyt jääkin talvikaudeksi viipymään kreivi Brahen asioilla.

XII. TARKASTUSMATKALLA.

Helmikuun alkupäivinä 1650 oli Savon rahvasta läheltä ja kaukaa keräytynyt Suursavon eli Mikkelin kirkolle vastaanottamaan maan kenraalikuvernööriä, jonka tiedettiin sinne saapuvan. Kaikki tahtoivat nähdä vanhastaan kuuluisan maanvaarin, ja monella oli hänelle valituksia ja anomuksia esitettävänä.

Eräänä kirsikylmänä iltana, jolloin kuukin kuumotti kuin pakkasharson läpi, saapui vihdoin kreivin pitkä rekiraito, ruveten purkamaan turkiskääröjään pappilaan ja sen lähitaloihin. Ja seuraavana aamuna seisoi kreivi Brahe itse päivän valjetessa papin peräkamarin puoleksi jäätyneen, pienen ikkunan ääressä katsellen kylänraitille, missä tungeksi suksimiehiä, hevosmiehiä ja poromiehiä kuin parhailla markkinoilla.

— Kaikki nuo pyrkivät tänne valittamaan, arvaili kreivi siinä pukeutumistaan viimeistellesään. — Eivätkä olekaan täällä asiat nyt hyvinpäin, ne ovat paljon huonommat kuin viime kerralla Suomea kierrellessäni.

Kreivi Brahe oli jo tähän mennessä tehnyt pitkän kiertomatkan. Hän oli, ensi kelillä Turusta lähtettyään, matkustanut eteläisen Hämeen ja Uuden-

maan halki Viipuriin ja Käkisalmeen saakka, pitäen kaikkialla pitkiä tutkintokäräjiä, mutta varsinkin Itä-Suomen uusissa pitäjissä, joista kaukaisimmat olivat vasta kolmisenkymmentä vuotta kuuluneet Ruotsin valtakuntaan ja joissa olot vielä olivat sangen sekavat. Surukseen hän oli todennut, että viskaali Samuel Kröellin antamissa syytöskuvauksissa, joita hän itse Turussa oli epäillyt, oli liiankin paljon perää. Virkamiehet sortivat kansaa, voudit kiskoivat liikaveroja omiin pusseihinsa, ja lainlukijat möivät tuomioita enemmän tarjoavalle, joten oikeusjutun voitti se, ken antoi suurimman lahjuksen. Missä kreivi oli tullut epäkohdista vakuutetuksi, siellä hän teki kaikkensa saadakseen aikaan parannuksia; hän oli armotta erottanut vouteja ja toisille antanut ankaria nuhteita, mutta vaikka kansa olikin häntä siitä kiittänyt, epäili hän itse parannustensa tehokkuutta. Enin häntä kuitenkin vaivasi se havaintonsa, että aateliset läänitysmiehet todellakin tunnottomasti rasittivat ja kiskoivat talonpoikaisia alustalaisiaan, saattaen nämä monesti aivan epätoivoon. Juuri heidän, vapaamiesten, oli pääsyy siihen, etteivät ne taloudelliset parannukset, joihin kreivi edellisellä hallintokaudellaan oli ryhtynyt, olleet päässeet kantamaan hedelmää ja että köyhyys maassa yhä vain lisääntyi rauhan palattuakin.

Siitä oli kreivi matkallaan jaellut aatelisille tilanomistajille ankaroita nuhteita osoittaen heille, kuinka arveluttava vaara tämän elämöimisen kautta uhkasi itseään ylimysluokkaakin. Ja tässä

mielessä oli hän nyt Savossakin heti ensi päiväksi kutsunut vastaanottamaan saapuneet seudun aate-lisherrat puheilleen antaakseen heille isälliset varoituksensa.

Pappilan isoon tupaan oli näitä vallasvieraita jo useita saapunut, kun kenraalikuvernööri lopetti pukeutumisensa ja astui sinne. Siellä Pietari Brahe nyt ensiksi heitä ystävällisesti tervehti, pitäen tuttavallisena säätyveljenä hetken heille seuraa ja tarinoittaen sekä vanhempia että vastaleivottuja vapaamiehiä. Mutta pian siirtyi hän puhumaan Savostakin saapuneista talonpoikain valituksista, joita herrat tietysti väittivät perättömiksi. Kreivi Brahe jatkoi kuitenkin kiristyvää juttuaan heidän väitteistään välittämättä:

— Olen itse matkani varrella tutkinut monta tapausta ja tutkin niitä taas täälläkin, — valitetavasti olen tavannut teikäläisissä liiankin paljon syytä ja syntiä.

Ja kreivin ääneen tuli terästä, kun hän sitten kävi vieraitaan nuhtelemaan:

— Mitä jalosukuisia te olette, jotka käytätte asemanne köyhdyttääksenne sekä alustalaisianne että kruunua ja siten valatte vettä niiden myllyyn, jotka tahtovat riistää ylimysluokalta sen etuoikeudet. Teidänhän pitäisi täällä olla hyvänä esikuvana sekä voudeille että yhteiselle kansalle ja seistä sen yläpuolella. Nyt te kilpaillette halpasukuisten kanssa itsekkyydessä ja raakuudessa. Kavahtakaa itseänne ja painakaa varoitukseni vakavasti mie-

leenne, muuten käyn asiaan käsiksi niin, että kilpenne heilahtelevat.

Pitempäänkin jyrisi kreivi Pietari näin Savon vapaaherroille, koettaen samalla istuttaa heihin omaa, ylevää käsitystään aatelisten asemasta ja velvollisuudesta. Mutta hän oivalsi kyllä, kun vieraat vihdoin olivat menneet ja hän kävi murkinoimaan oman seurueensa kanssa, että pelkät sanat lankeavat helposti tien oheen, ellei niiden noudattamista valvota.

Siinä istui kreivin pöydässä hänen saattomiestensä joukossa nyt Esa-kapteenikin, äsken aateloitu Eggerfelt, ja hänen puoleensa kääntyen Pietari Brahe, jatkaen vielä äskeistä ajatuksenkulkuaan, nyt virkkoi:

— Muistapas sanani sinäkin, nuorin aatelmiehistä, kun käyt hallitsemaan tilojasi ja alustalaisiasi, muista ne heti alusta!

— Eiväthän liene minun alustalaiseni vielä ehtineet tänne valittamaan, vastasi Esa hiukan leikkisästi.

— Ei, kilpesi on vielä liian uusi, alustalaisesi aivan verekset, myönsi kreivi. — Mitä ne sanoivat talonpojat siellä Sysikorven salolla, kun kuulivat, että sinä yhtäkkiä olet muuttunut heidän vertaises-taan heidän herrakseen?

— En tiedä, ovatko he sitä vielä kuulletkaan, epäili Esa.

— Kuinka et tiedä?

— Enhän ole kilven saatuani vielä käynyt kotitiloillani, selitti nyt Esa. Aateliskirjansa hän

oli kreivin suosituksesta kyllä saanut ja siitä hän oli todennut, että nekin lisätilat, jotka Plootu-Mikkelin perintönä olivat liittyneet Karmalaan, nyt kuuluivat hänelle verottomina sekä niiden talonpojat verovelvollisina. Mutta mihinkään toimenpiteeseen ei hän ollut vielä tämän hänelle onnellisen ratkaisun johdosta ehtinyt ryhtyä.

— Se on totta, myönsi kreivi. — Vastahan matkalle lähtiessämme sait vaakunasi. Kuka siellä nyt sinun puolestasi on järjestänyt asiat?

— Ei niitä ole järjestetty ollenkaan, kaikki on siellä vielä samalla kannalla kuin Karmalan ollessa verotilana, kertoi Esa. — En ole kotitalostani saanut mitään tietojakaan pitkiin aikoihin.

— Sehän on vahinko, virkahti kreivi, siirtyen jo, ateriansa lopetettuaan, makuukamariinsa, jossa hänen työpöytänsä oli. Siellä oli seinälle levitetty kartta, jonka hän oli laadituttanut itselleen matkasuunnitelmakseen ja johon hänen kulkemansa ja vielä kuljettavansa taival ympäristöineen oli piirretty. Sitä hän taas kävi tarkastamaan, ja siitä hän Esalle puhui:

— Mutta täältäähän ei matka ole pitkä Sysikorpeen. Poikkeisinpa itse mielelläni kotiasi katsomaan, mutta siihen ei nyt jää aikaa. Mutta sinähän voit helposti täältä ajaa taloasi tervehtimään. Hä? Tahdotko käydä Karmalassasi?

— Kernaasti kävisin . . . — Esa oli tuota kotona käyntiä itsekin ajatellut, vaikka oli arkaillut sitä kreiville esittää. Sinne hänen mielensä oikein paloi, eikä ainoastaan tilojaan tarkastaakseen ja

veroasioita järjestääkseen, vaan kipeämmästäkin kaipuusta. Sillä sekä odotusaikanaan Turussa että nyt kreivin mukana kulkiessaan oli hän usein lämpimin mielin muistellut, että hänellä nyt kerrankin on kotona joku, joka häntä ajattelee, ehkä odottaakin. Hän halusi uudistaa puheensa Marjan kanssa ja uskoi varmasti, että tytön kesäiset epäilykset jo olivat haihtuneet. Ilmielin hän siis suostui kreivin tarjoukseen, viitaten kuitenkin vielä virkatehtäviinsä:

— Henkivartiat jäävät nyt päällikköä vaille . . .

— Kyllä ne sen ajan itse hoitavat tehtävänsä, vakuutti kreivi. — Meidän on tietenkkin täällä Mikkelissä viivyttävä viikko kuunnellaksemme kaikkia noita valituksentekijöitä ja antaaksemme kreivittären levätä. Toinen viikko menee meillä sitten Olavin linnassa, jonne täältä matkustamme. Tapaat meidät sieltä, joten voit lähteä vaikka heti.

Heti Esa ryhtyikin valmistautumaan matkalle kotipitäjäänsä. Hän hankki itselleen reslan ja pitkän kyydin Sysikorpeen asti sekä lähti, jätettyään kimonsa rakuunain hoitoon, vielä samana päivänä ajamaan poikkimaisin Saimaalta Päijän-teelle.

Siitä taipaleesta, jota hän nyt kulki, oli hän lapsena kuullut isältään ja äidiltään paljon tarinoita. Se oli sama taival, jota isävainaja kerran nuorena pappina oli ajanut paetessaan äärimmäisessä sielunhädässä nuijasodan kauhujen keskitse pois Mikkelin hirmuisesta talonpoikainteloituksesta. Sama tie, jonka varrella olevassa metsäpirtissä

äiti oli emonsa kanssa viikkokausia piiloillut Klaus Flemingin ryttäreitä. Synkkiä sukumuistoja! Mutta näistä samoista metsätaipaleista oli Etsalle lapsena kerrottu vieläkin vanhempia sukutarinoita, aina niiltä ajoilta, jolloin täällä riehuivat heimosodat ja erämaan taistelut. Ne tarinat palasivat nyt elävinä Etsan mieleen, kun hän siinä reen perällä maata lekotti ja katseli kaunishärmäistä metsää. Näiltä erämaan seikkailijoilta olikin ehkä periytynyt seikkailuverta hänenkin suoniinsa . . .

Yöksi ehti Etsa Vahvajarven Sillantaipaleelle, joka vieläkin oli eristetty metsäkylä Savon ja Hämeen rinta-asutusten välillä. Sieltäkin hän sukutarinoita muisti. Sieltähän oli ollut kotoisin se hänen isoisänsä isä, joka oli ollut väkevän saarnamiehen, Pietari Särkilahden, työtoveri. Kunnioituksella katseli Etsa näitä esi-isänsä raadannan ja taistelujen karuja maita, joilta väliin oli talot poltettu raunioiksi ja joista väliin taas oli kostohiidolle lähdetty. Mutta kyläläisille, jotka hän tiesi etäisiksi heimolaisikseen, ei hän maininnut mitään näistä muisteluksistaan eikä sukulaisuudestaan. Heidän silmissään hän oli vieras, aatelinen sotaherra, jonka talonpoikaista juurta ei kukaan tuntenut, ja sellaisena hän tahtoikin siellä kulkea.

Toisena matkapäivänä aukeni vähitellen umpimetsä ja hankien takaa vilahtivat esiin tutut vainiot, kylät ja kartanot. Ennen pitkää kuumotti taivaanrannalta Mustanahonkin tuttava ylänkö, jonka järvenpuoleisella ahteella oli Karmala. Siinä hän se jo olikin talo harmajana ja matalana kuin

ennenkin, — pihalta tervehti Peni isäntäänsä haukahtaen tuttavallisesti ja iloisesti.

Tuvassa oli vain emäntä kotosalla, häärien siellä totutuissa kotitoimissaan. Hän näytti aika lailla vanhentuneen kuluneen vuosipuoliskon varrella; selkä oli kumara ja jalatkin jo vähän töpsähtelivät, kun hän kiirehti äkkiä palanneelle isännälle ja hänen kyytimiehelleen kantamaan pöytään suuhunpantavaa.

— Miehet ovat kai ulkotöissä?, kyseli Esa turkkiaan riisuessaan.

— Halkometsässä ovat, pian sieltä palaavat, selitti emäntä, ikäänkuin heti rauhoittavasti tiedottaakseen, että hyvin ovat talossa asiat.

— Aarokinko on siellä?, uteli Esa edelleen.

— Sielläpä tietenkin, aina yhä matkassa . . .

Heti ja ensiksi olisi Esa tahtonut kysellä talon nuorta tytärtä, jota hän ei ollut nähnyt pihalla eikä tuvassa. Mutta häntä oli kainostuttanut, — nyt hän vasta laukaisi:

— Entä Marja, — ometassako on?

Muori hääri siellä lieden luona, hänen vastauksensa viipyi vähän ja tuli sitten vallan surunsekaisella äänellä:

— Ei ole Marja ometassa, hän ei ole enää koko tässä talossa!

Silloin karahti Esa pystyyn ruokapöydästä, ja hänen äänensä särähti kuin pahan aavistuksen särkemänä, kun hän, astuen muorin luo pankon puolelle, kolkosti kysyi:

— Missä siis on Marja? Miksei hän ole kotona Karmalassa?

— Hän on korjattu täältä pois, viety emännäksi toiseen taloon, selitti Leena-muori, kuin itsekin sitä valittaen.

— Kuinka ja koska?, tiukkasi Esa kiihkeästi. — Pitihän hänen odottaa, kunnes palaisin. Miksi hän petti? Miksei hän tahtonut jäädä Karmalaan emännäksi?

Näihin Esan moniin kiihkoisiin kysymyksiin tulivat muorin vastaukset vasta vähitellen, hitaasti ja surunvoittoisesti. Niistä Esalle asema kuitenkin pian kävi selvenemään.

Esan lähdettyä oli Marja ollut puolen kesää vakava ja harvapuheinen, näytti aika-ajoin lähtenyttä kaipaavan, mutta oli taas toisin ajoin levoton ja epävarma . . . Niin, ne keväiset epäilykset kai häntä edelleen painostivat . . . Ei, ei se Esan viesti viipymisestään kreivin matkassa mitään vaikuttanut siihen asiaan. Jo sitä ennen oli Marja eräänä pyhänä tavannut kirkolla naapurikylän nuoren miehen . . . se on niitä Kelalan poikia . . . Oli ehkä tavannut useampanakin pyhänä. Mitä lienevät siellä supatelleet ja suunnitelleet . . . muutamana päivänä souti sitten Kelalan isäntä poikineen tänne Karmalaan ja kosi Marjaa miniäkseen . . . Niin, Marja suostui melkein heti . . . kihlat olivat ilmeisesti silloin jo valmiiksi sovitut, hän rupesi kohta häitään valmistelemaan. Hän tahtoi näet sen kaiken selväksi, ennenkuin Karmalan isäntä koteutuu . . . Häät vietettiin jo

syksyllä ja Marja muutti myötäjäisineen pois Kelalaan. Yksin jätti Leena-paran tänne tuher-
tamaan . . .

Muorin näitä katkonaisesti kertoessa olivat ko-
tiin palanneen isännän kasvot synkistymistään
synkistyneet. Hän rutisteli siinä naapukkaansa ja
heitti aina sekaan jonkun katkeran kysymyksen:

— Ettekö neuvoneet tyttärtänne, muori, tie-
sittehän te välimme?

— Neuvoinkin joskus, kehoitin Marjaa malt-
tamaan mielensä ja odottamaan. Mutta hänellä
oli oma päänsä ja kiireensä . . .

— Oliko hän kiintynyt tuohon uuteen kosijaan-
sa? Siellä Kelalassa on kai hyvätkin oltavat?

— Toimeentultavat, ei kehuttavat, vastasi emän-
tä huohtaen. — Miniäksi hän taloon joutui, siellä
näet isäntä ja emäntä vielä elävät . . ., saattaa
mennä monta vuotta, ennenkuin hän siellä emän-
näksi pääsee. Parempihan Marjan olisi ollut täällä.

— Mutta tänne hän ei tahtonut jäädä!

— Ei, pois kiirehti, ennenkuin aatelinen isäntä
saapuu kotiin. — Emäntä ei puolustanut tyttärtään,
mutta ei häntä suoranaisesti moittinutkaan, mel-
kein sääliitteli jatkaessaan: — Eikä se Marjan lähtö
täältä tainnut kuitenkaan olla niin aivan helppoa
hänellekään.

Miehet palasivat nyt rymyllä halkometsästä ja
tuvassa syntyi isäntää tervehdittäessä iloinen pu-
heen porina. Ruvettiin tekemään selkoa syksyn
sadosta, syntyneistä varsoista ja runsaasta muikun-
saaliista, ja Esakin koetti innostua kyselemään

talonsa asioista. Mutta hänen ajatuksensa kuljeskeli omia teitään, hänen mielensä oli masentunut ja murtunut. Yhtäkkiä leimahti hänessä ankara viha ja hän oli valmis tuota päätä ajamaan Kelaan, kurittamaan sitä poikaa ja hakemaan Marjansa takaisin. Mutta seuraavana hetkenä hän jo istui nolona seinärahilla ja soimasi itseään siitä, että oli, kauan poissa viipyessään, antanut asiain mennä vinoon. Koettipa hän väliin mielessään nauraakin koko jutulle: no, nythän solmu on auki ja poikki se kytkyt, johon Jyri-veikon kirje oli hänet sitonut ja joka häntä olikin kiusannut . . . Mitäpä hän, suruton seikkailija, välitti yhdestä maalais-tytöstä!

Mutta hän ei saanut itseään sillä petetyksi. Tuosta kytkyestä, jota hän aluksi niin oli kammonnut, että ratkesi viikoksi juomaan, olikin sitten muodostunut hänelle rakas kahle, johon hän varsinkin matkallaan oli kotimietteissään mieltynyt ja jota hän, kaikista vaikeuksista välittämättä, olisi kernaasti kantanut läpi elämänsä. Nyt oli tuo viehättävä mielikuva siis sirpaleina. Miksi? Esa oivalsi, että hänen unelmansa oli särkynyt maalaistytön hienotunteisuuteen: Marja epäili, että Esa oli kosinut häntä vain velvollisuudentunnosta, ja siksi hän pakeni . . . Ei, Marja ei suinkaan ollut häntä kohtaan tuntenut vastenmielisyyttä . . . ei, hän olisi kyllä ilolla tullut hänen ja Karmalan emännäksi. Esa muisti senkin lämpimän hiiloksen, jonka hän kerran oli nähnyt Marjan silmissä ja joka hänet, Esankin, oli sytyttänyt . . . ei, taiste-

lutta ei se tyttö ole lähtenyt Karmalasta . . !
Esa kyseli nyt itseltään, olisiko hän kotiin jää-
mällä voinut pysyttää Marjan kotonaan ja oma-
naan, vyöllään Karmalan avaimet, kasvoillaan
onnen ilme? Mutta hänen täytyi vastata siihen
kieltävästi. Ei, tuo heidän unelmansa oli särkynyt
niihin luokkaepäilyksiin ja säätyerotuksiin, joita
hän ei voinut muuttaa!

Näitä mietteitään yhä mielessään vatvoen tapasi
Esa seuraavana päivänä saunatiellä vanhan Aaron,
joka tuli häneltä kyselemään talon vastaista hoitoa,
kevättöitä, ulkotilain viljelemistä ja varsinkin
veroasioita. Esa silloin ikäänkuin havahtui kalva-
vista mietteistään: niin, näitä asioita järjestämään-
hän hän oli kotiinsa poikennut, nehän nyt olivat
hoidettavat. Hän tahtoikin niihin nyt kokonaan
syventyä ja sitä varten vaikka väkisin katkaista
alakuloiset ajatuksensa, kitkeä mielestään murtu-
neen unelmansa muistot. Miltei kuumeisella
innolla puuttui hän heti niihin nuoren vapaatilansa
järjestelyihin, joista Aaro siinä huolekkaana ja
hiukan tyytymättömänä puhui:

— Tänä vuonna ei ole Karmalasta peritty mitään
veroja . . , milloin niitä kannettanee . . ?

— Ei niitä peritä enää milloinkaan, selitti Esa
hiukan jo ylvästellen. — Karmalahan on nyt aate-
liskartano niinkuin Oritpää ja Oinaala.

— Yhy! Entä maksetaanko kappoja papille?

— Ei niitäkään, ei mitään ulostekoja. Nyt on
päinvastoin ruvettava niiltä talonpojilta, jotka
asuvat alustalaisina Karmalan mailla, kantamaan

heidän ennen ruunulle maksamansa verot tänne, päätilaan. Siitä olisikin heti heille ilmoitus vietävä.

— Kuka sen vie . . . , ja kuka sitten kantaa ne verot?, kyseli Aaro umpimielisenä.

— Niin, pitäisi kai olla talossa vouti. Mutta lähde sinä, Aaro, nyt aluksi viemään sana verotalonpojille.

Mutta Aaro puisteli harmaahapsista päätään ja puhui soinnuttomasti:

— Ei taida minusta olla siihen. Talonpoikaiseen tapaan olen täällä Karmalaa hoidellut ja hoitelen vieläkin, mikäli jaksan. Mutta nuo uudet tehtävät ovat minulle vieraat, en voi verovoutina lähteä naapuritaloihin, — siihen pitää olla toiset metkut ja toiset miehet.

Aaro oli nähnyt asiain menon noissa toisissa vallaskartanoissa, jotka pian olivat joutuneet sotalalle alustalaistensa, entisten naapuriensa, kanssa eikä se meno häntä miellyttänyt. Ja Esakin ymmärsi pian vanhan palvelijansa epäilykset ja mielialat. Hän ei ollut itse ajatellut tarpeelliseksi katkaista hyviä välejään talonpoikaisiin naapureihinsa, mutta asiat olivat joka tapauksessa nyt täälläkin järjestettävät uusien olosuhteiden mukaan. Vanhaa Aaroa olalle taputtaen hän senvuoksi virkkoi:

— Olkoon niinkuin tahdot, hoitele sinä vain täällä Karmalaa entiseen tapaan. Nuo uudet tehtävät koetan toistaiseksi hoidattaa ruunun verovoudin avulla, — hän kantakoon, kunnes palaan, Karmalaankin tulevat saatavat.

Esa valjastutti hevosen, — hän iskeytyi nyt yhä

kasvavalla innolla näihin järjestelyasioihin. Niitä varten ajoi hän ensiksi Oinaalan majurilta neuvoja kyselemään ja sitten kirkolle voutia puhuttelemaan. Näistä toimista hänellä olikin touhua ja huolta koko siksi ajaksi, minkä hän saattoi viipyä kotonaan, eikä hän päästänyt mieltään hautomaan noita kerta kaikkiaan katkenneita ja karkoittamiaan kotiunelmia. Ja ihmeekseen Eesa huomasi, että hän, uuden aatelistilansa asioita toisten vallastilain malliin järjestäessään ja niiden valtijain neuvoja toteuttaessaan, vähitellen rupesi ajattelemaankin heidän tapaansa ja arvostelemaan oloja heidän näkökulmaltaan. Aatelisarvon merkitys rupesi hänelle näin tosioloissa yhä selvenemään, ja hänen uusi asemansa rupesi hänen tajunnassaan kiteytymään kuin luonnostaanlankeavaksi etuoikeudeksi, joka oli suotu »ylhäisille» ja joka erotti heidät yhteisestä kansasta. Joskuspa pieni, salainen sivuajatus sovelsi nämä hänen uudet havaintonsa siihenkin kotikysymykseen, jonka hän oli kuvitellut pitävänsä kaikista säätyasioista syrjässä, — yhteen ne sittenkin kuuluivat . . . !

Eräänä päivänä ajaessaan asioilta kotiinsa katseli Eesa matalaa, keskikatolta jo vähän vaipunutta, harmajaa taloaa, joka törrötti Karmalan aukealla törmällä, ja hän katseli sitä nyt hiukan toisin silmin kuin ennen. Se on sentään vähän liiaksi ränsytynyt ja keho . . . , häthätää siihen puolensataa vuotta sitten kyhätty — onpa kuin poikkiselkäinen koni! Ja pihaan ajettuaan puhuikin hän nyt vanhalle Aarolle:

— Miehet voivat nyt jo talvella muiden töiden lomissa kaataa metsästä hyviä hirsii uutta talorakennusta varten, veistää ja vedättää niitä kelin aikana kotiin.

Vanhan Aaron silmät levähtivät silloin suuriksi, hän yhtäkkiä ikäänkuin uumosi isäntänsä uudet mielialat, — vielä viime talvena oli talo ollut hänestä laatuunkäypä. Mutta hän vain kysyi:

— Tähänkö vanhalle törmälle ne hirret vedetään?

Esa katseli lakeaa törmää ja sen alla olevaa matalaa vesakkoa, katseli sikin sokin olevia piharakennuksia, ja vastasi äkkiä:

— Ei tänne. Vedetään hirret tuonne Leinosen törmälle, laajemman lahden rannalle, missä kuuluu ennenkin olleen komea talo.

— Niin oli nimismiehen, Matti Leinosen aikaan, muisteli Aaro. — Sieltä se nuijasodassa poltettiin pois.

— Sen tilalle tehdään nyt siis uusi talo, tuota entistä vielä komeampi ja tilavampi. Tehdään kaksi tupaa ja kamareita useita, niinkuin on Oinaalassakin, ja erikseen vielä väentupa. Siinä määrässä kaatakaa siis hirsii.

— Liekö meitä täällä miehiä tarpeeksi näin suuriin ylimääräisiin töihin, epäili Aaro, hiukan kylmänä koko uudistusta kohtaan. Mutta Esa häntä kannusti:

— Niitä otetaan lisää, ja hevosia ostetaan myös. Ja uunimiehiä on tänne kevääksi varattava tulusijoja tekemään, ja lasimestari on ajoissa tilattava . . .

— Mihin joutuu sitten tämä vanha talo, kyseli Aaro miltei kaihomielisenä kuunnellessaan noita suuria suunnitelmia. — Puretaanko se pois?

— Ehkei pureta vielä heti, rauhoitti isäntä. — Saat vaikka sinä tässä vanhuuttasi viettää. Uuteen Karmalaan tulee uusi komento, ehkäpä viihdytkin sinä vanhassa paremmin.

— Vanhassa paremmin, vakuutti Aaro, hevosta talliin taluttaessaan.

Parin päivän perästä oli Ešan jo taas lähdeittävä taipaleelle yhtyäkseen Savon linnassa kreivin seurueeseen ja sen mukana jatkaakseen pitkää tarkastusmatkaa. Hän oli täällä kotona, ajellessaan pitäjällä asioitaan hoitamassa ja uudistellessaan tuttavuuttaan sen vallasperheiden kanssa, näihin uusiin harrastuksiinsa niin kokonaan uponnut ja eläytynyt, että hän todellakin oli saanut kaikki muut huolet mielestään unhoittumaan. Mutta nyt, istuessaan taas reen perällä pitkällä metsätaipaleella ja kotiolojaan rauhallisemmin muistellestaan, tunsu hän taas eräänlaista autiutta ja pettymystä sydämässään. Sinne ei siis nyt kotiin jäänyt taaskaan ketään, joka häntä, lähtenyttä, olisi ikävöinyt tai odottanut, hänen kaunis, syksyinen kuvitelmansa oli siis ainiaaksi särkynyt . . . Eša tunsu taas piston rinnassaan, — haava oli vielä tuore, kiellosta huolimatta se siellä salaa vihavoi. Mutta tuo pisto ei sentään enää tuntunut niin vihlovalta, kuin hänen tuonaan Karmalaan saapuessaan, se oli ehkä jo arvettumassa, — ainahan ne sodankin haavat aikansa kirveltyään arvettuivat ja paranivat.

XIII. KAJAANIN LINNASSA.

Unisena ja tohlona istui vanhahko, kaljupäinen linnanpäällikkö Juho Niilonpoika eräänä talvi-aamuna Kajaanin linnan arkituvan honkapöydän ääressä ja piti pientä riidankahinaa vaimonsa, karkeasuortuvaisen, laihaluisen naisen kanssa, joka lieden ääressä puuhasi ja pörisi. Tupa, jossa vuoteet vielä olivat öiseltään korjaamatta lasten leikki-paikkana, oli hyvin kuuma, mutta siitä huolimatta paloi uunissa iso tuli. Juho Niilonpojan ohimoilta helmeili hiki ja hänen alapäällikkönsä, Kristian Gisselkors, joka siinä pöydän toiselta puolelta salavihkaa yllytteli esimiestänsä kiistelemään, pyyhki hänkin hihallaan tuhruisia kasvojaan.

Kiista koski linnanherran vaatimusta, että hänen eukkonsa lämmittäisi heille nyt aamutuimaan kannun olutta. Eukko kieltäysi jyrkästi, julistaen aviomiehelleen:

— En anna tippaakaan! Käyt aina vain tylsemmäksi, kun aamusta iltaan elät yhdessä oluen ja viinan höyryssä.

— Höyryssä, hyvässäkin, matki linnanherra.

— Pari pikariahan vain otettiin viinaa illalla rohdoksi, ja ne nyt vähän janottavat — Ristoakin.

Mutta tämäkään vetoaminen vieraaseen ei autanut. Eukko pärisi säälimättömänä.

— Ristoakin, muka! Yksiä juoppoja olette molemmat, silmäthän pullottavat siinä Ristonkin päässä kuin tallipässillä!

Tämä loukkaava puhe vieraasta, joka oli tullut päällikkönsä luo aamuryypyille, pani isännän jousemaan ja suoristautumaan. Kovenevalla äänellä hän nyt koetti komentaa:

— Kuka tässä linnassa on käskijä, — hä!
— Tuo akka olutta ja heti!

— Käske mitä käsket, kellarin avaimet on täällä!, tiuskasi akka säikähtämättä. Hetken kuluttua pistäysi hän, uuniluuta kädessään, ulos, ja herrat odottivat hänen paluutaan jännittyneinä. Mutta ilman olutta se akka palasi tupaan, kertoen:

— Kuuluu reki ajavan tänne linnantielle, kertoivat pojat. Joku asiamies on tulossa . . . , saat kerrankin selvänä puhutella vierasta.

Masentuneena vaipui alapäällikön katse maahan, ja huokaisten asteli isäntä itse ottamaan uunilta saappaansa, tassutellen siinä väljässä, villaisessa mekossa. Laiskasti veti hän vetelät koipisaappaat jalkoihinsa, kiskaisi sitten lammasnahkaturkit päälle ja käveli verkalleen ulos, alapäällikön seurassa häntä yhtä nolona.

Pihalle puhalsi koskelta raaka, sumunkylmä viima. Sumu hämärsiä muurin yli näkyv, hämänpeittoisen metsänkin, jonka takaa siinti yksitoikkoista, lumista ylänkökorpea niin kauas kuin silmä kantoi. Linnasaarta kiertävän ympärys-

muurin sisäpuolinen piha, jonka kaikilla kupeilla oli mataloita puutaloja, oli tyhjä ja äänetön. Koski vain kohisi katkeamattomana, jauhavana pauhuna saaren molemmilla puolilla. Linnan itäisessä yläosassa, jossa oli päällikön asunto ja niisanotut juhlahuoneet, olivat rakennukset sentään joltisessakin kunnossa, mutta alavamman länsirannan pienet, harmajat puumokit olivat ihan hökkelimäiset. Muuri kohosi ja laskeutui saaren kalliopohjan mukaisesti, ollen itäpäässä, virtaa vastassa, aika korkea, mutta alarannan muurin ylitse saattoi pihalta aivan vapaasti katsella kauas kosken alaiselle, jääpeittoiselle suvannolle. Saaren etelärinteellä, mistä silta vei mantereelle, oli korkeanlainen muurinsarvi, torni, jossa entisinä sotasina aikoina oli yöt päivät pidetty vartioita; mutta nyt niitä ei pidetty siellä yöllä eikä päivällä. Sillä Kajaanin linnassa ei päällikköjen lisäksi nykyisin ollut ainoatakaan sotamiestä, ei kuin pari renkiä, jotka Juho-herran puolikasvuisten poikain kanssa parastaikaa rankakasalla pilkkoivat halkoja.

Linnanherra vetäisi pihalla keuhkoihinsa pari suullista sumunkylmää ilmaa, yskäisi ja katseli ylöspäin. Ainoana sota-ajoilta periytyneenä tapanaan oli hänellä ollut näin aamuisin nousta tuohon koilliseen muurinsarveen, muka ympäristöä tähystelemään, ja sinne hän, hetken emmittytään, lähti nytkin kapuamaan, Riston häntä haluttomasti seuratessa. Se oli kyllä aivan turhaa vaivaa, sen he tiesivät, sillä he tunsivat vaikka ummassilmien tarkalleen, mitä tuolta tornista näki: yhtä-

mittaista, avutonta korpea joka suunnalla, sen takaa kaukaa idästä maanselän sinertävä viiva ja toisaalla taas järven laidaton lakeus, — muuta ei. Sillankorvan viereisellä mantereen paltaalla oli matala, harmaja, eloton kylä, josta nousi taivaalle haihtuvaa savua, — ei mitään, mihin silmä voisi tarttua.

— Mistä saapuvasta vieraasta se rouva äsken puhui?, ihmetteli Gisselkors, — suutuksissaan ollessaan nimitti hän aina esimiehensä pahasuista akkaa rouvaksi.

— Kylän läpi tuolta näkyy reki ajavan sillalle, viittasi isäntä, — talonpoikaisia asiamiehiä, mitä lie . . .

— Laskeudutaan sentään katsomaan, kehoitti alapäällikkö, jota viima jo vilutti.

Laihalla kaakilla ajoi pihaan kolme sarkamekkoista miestä. Sanoivat olevansa karjalaisia Miinoasta, ja kuuluihan se heidän puheestaankin. Mutta outo heillä oli asia, — linnanhaltijain oli aluksi vaikea päästä sen perille. He näet kysyivät lupaa ostaakseen talon Kuhmon rajakylästä ja asettuakseen sinne perheineen ja karjoineen, jotka he jo kertoivat tuoneensa mukanaan Suomen puolelle.

— Mutta miksi tulitte tänne, tälle puolen rajan?, kyseli linnanherra virallisesti ja miltei vihaisesti.

— Pakenimme kotikylästämmä . . .

— Miksi pakenitte, hä? — Vaikka elämä Kajaanin linnassa oli niin yksitoikkoista, että jokainen halvinkin asiamies toi sinne toki vähän vaihtelua,

kiusasi Juho-herraa kuitenkin jokainen käypäläinen. Sillä sen asia vaati häneltä aina jotakin vastausta tai jotakin toimenpidettä, ja pieninkin toiminta häntä rasitti. Siksi tiukkasi hän nytkin karjalaisilta ärtyisällä äänellä uudelleen: — Miksi lähditte kotoanne tänne maanselän yli?

— Sinne tuli Miinoaan sotniekka, mukanaan kymmenen streltsiä, sotamiestä, ja vaati meiltä uutta veroa, selittivät karjalaiset hätäissään. — Meillä ei ollut millä maksaa, ja silloin se rupesi meitä pieksättämään . . .

— Te mahdoitte tehdä vastarintaa veronkantajille, arvaili Juho Niilonpoika.

— Ka, emmehän voineet antaa viimeistä lehmää navetasta, myönteli Miinoan mies, — millä sitten olisi eletty? Mutta sotniekka uhkasi tulla vielä takaisin. Ja silloin lähti meitä muutamia perekuntia pakoon rajan taa.

— On niitä veroja täälläkin, murisi linnanherra.

— Maksamme minkä jaksamme, siellä emme enää jaksa, vakuutti vieraista vanhin. — Nyt olemme Kuhmossa asettuneet talonpoikain taloihin, ne meitä armahtivat, ja sieltä tahtoisimme nyt ostaa oman tilan, ruvetaksemme siellä vakinaisesti kaskeamaan . . .

Outo asia! Linnanherra ja hänen apulaisensa katselivat hyvin virallisina ja epäilevän näköisinä toisiaan — mikä lie miehillä lopultakin mielessä! Väliin tulevat nuo rajantakaiset karjalaiset tänne ryöstämään, väliin ne kulkevat täällä reppuineen luvottomilla kauppamatkoilla, — nyt nöyrinä

anojina! Hitto heihin luotti! Jos heille antaa luvan asettua rajalle, suuttuvat siitä ehkä venäläiset viranomaiset, hyökkäävät kenties hakemaan verotalonpoikiaan takaisin, tiesi, vaikka linnaan hyökkäisivät! Eikä Kajaanissa ole yhtään sotamiestä. Paltamon talonpojat ovat kyllä, rajarauhatto-muuksien sattuessa, velvolliset tekemään linnassa asepalvelusta, mutta ennenkuin heidät saisi kokoon, voisivat nuo »streltsit» jo olla täällä!

— Ei, sellaista lupakirjaa emme voi teille antaa, ratkaisi linnanherra hetken kuluttua ankarasti. Ja hänen apulaisensa säesti:

— Emme mitenkään. Palatkaa te vain kotiinne!

— Mutta siellä meidät tapetaan, valittivat karjalaiset kolkosti.

Niin, minkäpä linnanherrat siihen mahtoivat, asia oli heidän puolestaan selvä. Ja tämän viisaan ja varovan päätöksen siinä pihalla tehtyään lähtivät he palaamaan arkitupaan. Johan nyt ihme, ellei edes tällaisen valtiollisen urakan suorittaneille annettaisi kannullista kuumaa olutta! Ja todella! Tuvan valtijat olikin nyt jo, saatuaan aamutyönsä suoritetuksi, armollisemmalla tuulella. Hetken kuluttua rupesi herroista elämä taas tuntumaan vähän hauskemmalta. He sytyttivät piippunsa, kököttivät siinä vastakkain harvan sanan vaihtaen, mutta upottivat naamansa sitä useammin viisivanteiseen katajakippoon. Ja välillä aterian haukattuaan olivat he valmiit jatkamaan tätä mielityötään vaikka päiväkauden.

Mutta tänään heille ei oltu suotu ehyttä eikä

häiriytymätöntä istumisrupeamaa. Heti murkinan jälkeen ryntäsivät näet päällikön pojat tupaan kertomaan, että joukko rakuunoita ratsastaa eteläistä tietä linnaan päin.

— Herra Jumala, joko taas vieraita!, tuskitteli Juho Niilonpoika. Ja Kristian Gisselkors kivahti pystyyn:

— Rakuunoita! Mitä rakuunoita, ystäviäkö vai vihollisia?

— Varjele meitä, eihän liene maasta rauha loppunut!, säikähti silloin Juhokin.

Joka tapauksessa oli siitä kipun äärestä nyt kiireellä noustava ja sonnustauduttava sotilaalliseen asuntoon. Mutta vielä eivät linnan herrat olleet ehtineet vaihtaa villamekkojaan asetakkeihin, kun jo perille saapuneet ratsumiehet lumisina ja pohteissaan astuivat tupaan ja juhlallisesti ilmoittivat linnan päällikölle:

— Kreivi Pietari Brahe, Suomenmaan kenraalikuvernööri, on perheineen ja seurueineen tulossa Kajaanin linnaan. Häntä varten ovat vierashuoneet täällä heti pantavat kuntoon, hän saapuu jo ennen illan tuloa.

— Herra Jumala, kreivikö tulee tänne!, hölmisteli Juho-herra, miltei läjään lysähtäen. Ja Gisselkors hätäili:

— Missä on linnan lippu, kreivi on juhlallisesti vastaanotettava. Kuka puhaltaa torvea? Ja syttyykö ruuti jäätyneissä tykeissä, joilla on ammuttava tervehdyslaukaus?

— Riennä Risto sinä niitä tarkastamaan!, käski

päällikkö. — Mutta kuka kiilloittaa sillävälin ruostuneet miekkamme?

Erämaanlinnassa syntyi siitä tietysti tavatonta hurinaa ja juoksua. Eikä niistä valmistuksista siellä ilmeisesti olisi miehisten päällikköjen johdolla tulutkaan mitään, mutta johtoon kävikin nyt talon toimekas emäntä, joka täksi päiväksi sulki lapsensa arkitupaan ja pani piiat ja rengit ja saapuneet rakuunatkin työhön. Juhlasuojat ja asesali pestiin ja lämmitettiin, kilvet ja kynttiläkruunut kiilloitettiin, ja pakarissa ruvettiin keittämään ja paistamaan. Häärihän siinä linnanherrakin alituisesti hokien »herra jumalaansa» ja kaivaen esille kauan käyttämättä olleita aseitaan, sillaikaa kuin Gisselkors ulkona muurinsarvella koetti poikien avulla ladata umpeenkinostunutta tykkiä.

Illan suussa ajoi sitten saanireki ja kuomuresla toisensa perästä kolisevan sillan yli linnaan; niitä saapui sieltä niin monta, että ne tuskin mahtuivat linnan lumiseen pihaan, ja kaikista vääntäytyi esiin turkkeihin vyötetyitä, kontettuneita vieraita, jotka siunasivat toivottoman pitkän erämaantaipaleen vihdoinkin päättymistä ja kiirehtivät linnan koruttomiin suojiin, niiden takkojen ääressä lämmittelemään.

* * *

Tähän valtakunnan koilliseen etuvarustukseen oli Pietari Brahe nyt siis pitkällä tarkastusmatkallaan ehtinyt. Asettuen sinne viikoksi, pariaksi

lepäämään kävi hän kohta virkeästi ottamaan selkoa tämänkin kaukaisen kulmakunnan oloista. Nopeasti hän jo, karttapiirustustaan tutkittuaan ja ensi kysymykset linnalaisille tehtyään, tajusi, että Kajaanin linnalla ei sen nykyisessä kunnossa ja hoidossa ollut paljon mitään merkitystä, ja hän ymmärsi myöskin pian seutukunnan väestön vaikeat elämisen ehdot. Täällä olisi paljon tehtävää, totesi hän. Ennen kaikkea pitäisi linnaan saada toimelias ja asioitaymmärtävä johto, tarkomakas käskynhaltija, joka, saatuaan siihen varoja, panisi varustukset asianmukaiseen kuntoon, hankkisi linnaan riittävän miehistön ja asestuksen ja valvoisi myöskin ympäröivän väestön toimeentuloa.

— Sen tämä eristetty etuvarustus kyllä ansait-sisi, puhui kreivi eräänä päivänä seuralaisilleen, katsellen tuosta eteläisestä muurinsarvesta linnan ympäristöä ja sen ränstyneitä rakennuksia ja hoidotta jääneitä varustuksia. — Mutta mistäpä saisi sellaisen miehen tähän kolkkoon karkoituspaikkaan?

Sellaiseksi näet Kajaani hänelle kuvastui. Hän oli juuri äsken tehnyt kierroksen linnansaaren eri osiin, oli tarkastanut muurinmutkiin uponneet, vanhat tykit ja osaksi sortuneet rintavarustukset, olipa katsellut nekin alavan länsirannan röttelöiset rakennushökkkelit, joissa Kajaaniin karkoitettuja vankeja oli säilytetty. Niissähän olivat m. m. Ruotsin lahjakkaat kirjailijat, Johannes Messenius ja Lars Vivallius, äsken perättäin viettäneet

pitkiä, raskaita vuosikymmeniä rangaistustaan kärsien. Tältä kävelyltään oli kreivillä nyt erittäin voimakas tunne siitä, että koko tämä linna oli nykyisellään karkoituspaikka, johon elinvoimainen ja toimikykäinen mies tuskin vapaaehtoisesti asettuisi edes päälliköksiäkään.

— Mutta Juho Niilonpojan toimesta ei täällä toisaalta koskaan tule mitään parannusta, jatkoi hän seurueelleen, joka häntä tällä kävelymatkalla saatteli. — Olen keskustellut hänen kanssaan, hän on tylsä.

— On juonut ja nukkunut itsensä täällä tolloksi, totesi joku seurueesta, lisäten, että sama taitaisi tulla kenen tahansa kohtaloksi tässä synkässä korpipesässä.

— Mutta mikäpä vaara tätä erämaan linnaa voisi uhatakaan?, ihmetteli toinen saattomies. — Kannattaisiko Kajaanin linnaan uhrata työtä ja varoja?

Kreivi melkein kimpautui sitä puhetta kuullessaan: — Kannattaisi kyllä uhrata ja pitäisi uhrata! Tällä linnalla voisi olla valtakunnalle suurikin merkityksensä. Mutta sitä varten olisi täällä kaikki uudistettava, varustuksista henkilöihin asti.

Vielä palattuaan ulkoa suureen asesaliin, jossa naiset ja linnanherrat häntä odottivat, jatkoi kreivi näitä mietteitään. Siellä oli taas levällään hänen matkakarttansa, johon nämä pohjoiset seudutkin oli piirretty, ja sitä hän taas tutki, viitaten äskeisille epäilijöille, mikä merkitys Kajaanin linnalla voisi olla, jos taas syttyisi sota Venäjää

vastaan. Mutta varsinkin olisi otollista juuri täältäkäsin laajentaa Ruotsin valtakuntaa Valkeallemerelle ja vaikka Jäämerelle asti, mikä olikin ollut nykyisen kuningattaren isoisän sitkeä suunnitelma ja harras unelma.

— Sehän on suomalaista väestöä siellä rajan takanakin, eikö niin?, kysyi hän Juho Niilonpojalta.

— Niin on, murre vain on toinen, vastasi linnan-herra, kertoen juuri äsken rajantakaisia miehiä käyneen linnassa asioilla.

— Millä asioilla?, kyseli kreivi, siihen juttuun heti mielenkiinnolla takertuen. Ja kun Juho Niilonpoika oli kertonut Miinoan miesten omituisen pyynnön saada asumisluvan ja turvapaikan Suomen puolella rajaa, kiinnostui hän asiaan yhä enemmän, kysyen:

— Mitä noille miehille silloin vastattiin?

— Jyrkkä kieltö annettiin, kehui Juho-herra ylväästi, ikäänkuin hyvänäkin todistuksena siitä, kuinka valtioviisaasti ja valppaasti hän sentään oli täällä valvonut valtakunnan etuja. — Me harkitsimme, että sellaisesta siirtolaisuudesta voisi koitua linnalle ja maalle rettelöitä.

Mutta tuo valtioviisaus ei miellyttänyt kreiviä, se ei näyttänyt käyvän yhteen hänen omien ajatustensa kanssa. Hän heti huudahtikin:

— Mitä joutavia viisasteluja! Mitä vaaraa siitä maalle olisi, jos karjalaiset omasta halustaan tänne saapuvat ja pyrkivät rajaseudulle asettumaan? Eihän täällä asutus ole liian tiheätä!

Linnanherra hölmistyi, nyt ei hän ymmärtänyt

mitään: hänen viisainkaan tekonsa ei maanvaaria tyydyttänyt. Mutta kreivi käveli hetken ääneti kivistä permantoa pitkin ja ärähti sitten Juho Niilonpojalle:

— Se oli tyhmä vastaus. Jokohan ne miehet ovat palanneet täältä takaisin?

— He ovat luultavasti vielä tuolla kylässä linnan paltaalla, vastasi Juho yhä ymmällä ollen.

— Hakekaa ne miehet heti puheilleni!, käski kreivi vilkkaasti.

Viipymättä haettiin nyt Miinoan miehet linnan kreivin luo, ja he kertoivat hänellekin asiansa. Kertoivat, että muitakin karjalaisia olisi kyllä tulossa Suomen puolelle, sillä heidän kotiin jääneet kylänmiehensä olivat asettaneet vartioita vahtimaan, palaavatko todella verosotilaat, jossa tapauksessa sieltä kaikki talonpojat pakenevat... Sillä sorto on nyt sietämätön Vienassa.

— Mutta välinne suomenpuolisten kanssa, joiden maille ennen olette vihollisina hyökänneet, ovat nyt hyvät, niinkö?, kyseli Brahe, jolle karjalaisten asia ei näyttänyt vastenmieliseltä.

— Hyvät, veljiä ollaan.

Kreivi lupasi silloin vielä harkita, voisivatko hätääntyneet miinoalaiset sittenkin asettua kaskenviljelijöiksi Suomen puolelle rajaa. Hän puhutteli heitä ystävällisesti, käytti itsekin suomea, jota hän auttavasti oli oppinut, mutta turvautui tulkkiin, milloin ei karjalaisia ymmärtänyt. Miehet lähtivät nyt linnasta tyytyväisinä ja kiitollisina. Mutta senkin jälkeen, ja linnanväen sekä seurueen

hajaannuttua asosalista makuutupiinsa, askartelivat kreivin ajatukset vielä näissä asioissa.

— Täällä olisi todellakin paljon tehtävää, virkkoi hän puolittain kuin itsekseen istuessaan hiiltyvän takan ääressä parin saattomiehensä seurassa. — Kun vain löytäisin miehen tänne näitä asioita ohjeitteni mukaan toimekkaasti hoitamaan!

Ja hän kehitti siinä ajatuksiaan vähän laajemminkin. Rauhan aikana olisi täällä rajalla tehtävä määrätietoista valmistustyötä, saatava omalle rajaväestölle siedettävät olot ja avattava asumismahdollisuus rajantakaisillekin. Ja samaan aikaan olisivat varustukset linnassa pantavat kelvolliseen kuntoon, jotta niiden varassa tilaisuuden tullen voitaisiin toimia. Kreivi aikoikin näihin asioihin puuttua oikein vakavasti ja lähitulevaisuudessa. Mutta hän palasi aina vain siihen, että hän tarvitsi tänne luotettavan ja toimeliaan apumiehen.

— Rupea sinä, kapteeni Eggerfelt, tänne Kajaanin linnan päälliköksi!, virkkoi hän yhtäkkiä Esalle, joka tavallisuuden mukaan oli näin iltasinkin hänen seurassaan, virkkoi sen puolittain leikkillisesti, puolittain vakavasti. — Sinähän olet naimaton, vapaa mies, voithan viettää tässä »karkoituspaikassa» muutamia vuosia, ja jos järkevästi toimit, ylenet varmasti sotilasarvossasi. Hankin sinulle tänne riittävästi rakuunoita, joitten avulla voit ohjeitteni mukaan seurata raja-asioita, ja rakennusväkeä linnaa varustamaan. Hä, jäisitkö tänne linnanherraksi?

Ajatus oli Esalle outo, mutta tapansa mukaan,

uusiin seikkailuihin antautuessaan, ei hän empi-
nyt hetkeäkään, vaan vastasi arkailematta:

— Jään, jos teidän ylhäisyytenne määrää . . .

— Mietihän sentään asiata edes huomiseen, varoitti silloin kreivi. — Tämä on synkkä ja yksinäinen seutu, mutta tämä kaukainen maakunta on minulle mielenkiintoinen. Tahtoisinpa liittää sen omiin läänityksiini, ruvetakseni täydellä voimalla valmistamaan maaperää Kaarlo-kuninkaan vanhalle ja rakkaalle suunnitelmalle . . .

Siitä kertoi kreivi vieläkin illan kuluessa innostuneena nuorille kuulijoilleen. Suomalaisten asumat Karjalan ja Jäämeren maat olisivat liitettävät Suomeen, jonne sitten olisi luotava yhtenäinen, luja hallinto — hän ajatteli varmaankin sen hallinnon pysyttämistä omissa taitavissa käsissään. Noita suuria tuumiaan kuvaili hän lämmöllä, ja lämmiten niitä Esa kuuntelikin. Mikseipä hän, riippumaton mies, voisi antautua noita suunnitelmia täällä valmistamaan ja toteuttamaan. Karmala hoitaa kyllä itsensä, kiinteämmät siteet sinne ovat häneltä nyt poikki. Seikkailua on ollut koko hänen elämänsä; mikseipä hän voisi jäädä tähän erämaanlinnaankin seikkailemaan! . . .

Näitä mietti nuori upseeri vielä maata mentyäänkin, ja hän oli jo mielestään valmis antamaan kreiville lopullisen, myöntävän vastauksen. Mutta aamulla, kun hän tuli makuuhuoneestaan arkitupaan, jonka kautta hänen oli kuljettava ulos, tulikin hänelle odottamaton pidätys. Siellä piiritivät hänet näet vanha, kaljupäinen linnanhera ja

hänen laihaluinen puolisonsa, jotka näkyivät häntä siinä odottaneen peräti hätääntyneinä ja hämmennyneinä. Ja he hyökkäsivät nyt häntä vastaan suurella sanatulvalla, puhuen milloin vuorotellen, milloin yhtäikaakin:

— Älkää jalo herra ajako meitä maantielle, älkää tehkö meitä kurjia ihmisiä keppikerjäläisiksi . . .

— Meillä ei ole mitään paikkaa, mihin täältä lapsinemme muuttaisimme. Tämä linna on ainoa kotimme; säälikää meitä vanhoja, jalo nuori herra!

Äärimmilleen hämmästyneenä kuunteli Eäsa noita hätääntyneitä, rukoilevia vanhuksia älyämättä, mitä he tahtoivat, miksi he hänelle noin nöyriksi heittäytyivät. Sopertaen hän kysyi:

— Mitä tarkoitatte, Juho Niilonpoika, millä olen tahtomattani teitä pahoittanut?

— Ette olekaan sitä tehnyt, selitti vaimo, joka oli suulaampi. — Mutta jos vastaanotatte tämän linnan päällikkyyden, josta meidän silloin on lähdettävä, niin saatatte meidät onnettomiksi.

Jo valkeni Eäsalle asia. Linnanherra oli illalla eukkoineen epäilemättä oven takana kuunnellut kreivin puheita, jotka eivät heille kylläkään olleet mairittelevia, sekä hänen suunnitelmiaan. Kreivin ehdotus ja pyyntö, että Eäsa rupeaisi Kajaaninlinnan uudeksi päälliköksi, se oli heiltä vienyt yön unen ja ajanut heihin tuon suuren hädän. Ja nyt he rukoilevina vetosivat Eäsan armeliaisuuteen — olivat tietysti ymmärtäneet, että hänen omasta harkinnastaan nyt riippuu, jääkö hän tänne vai eikö.

— Koetanhan minäkin täällä toimia valtion hyväksi, hoki kalpea, vanha herra. — En tuhlaa, en varasta...

Ja hänen vaimonsa paapatti:

— Teille, ylhäiselle herralle, tämä erämaalinna olisi ikävä loukko, meille se on kodin ja onnen turvapaikka...

Esa hymähti: onpa sentään ihmisiä, jotka pitävät tätäkin synkkää »karkoituspaikkaa» miltei maallisena paratiisinaan ja joille täältä lähteminen tietäisi tuskaa ja surkeutta! Mutta samalla hän ymmärsi, mikä vakava elämänkysymys vanhuksille sisältyi kreivin esitykseen, ja hän vastasi heti varmasti:

— Mikäli minusta riippuu, saatte kuolemanne asti pitää täällä isännyyttä, en ota vastaan kreivin tarjousta.

Sen hän oli tuossa tuokiossa päättänyt nähtyään vanhusten tuskan. Nämä kävivät, levottomuudestaan keventyneinä, nyt heti häntä kiittämään:

— Herra Jumala teitä siunatkoon!

— Tiesimmehän, että jalolla herralla on sydän...

Esa kiirehti heille silloin varoittavasti selittämään: — Voihan kreivi silti nimittää jonkun toisen tänne päälliköksi...

— Ei, teistä vain oli kysymys, ketään muuta ei kreivi maininnut, lohduttihe luiseva rouva. — Ja me rukoilemme kyllä itseään kreiviäkin...

Päivemmällä päästyään Pietari Brahen puheille pyysi Esa kunnioittavasti ja vakavasti, että kreivi

ei enää ajattelisi häntä tämän erämaanlinnan päälliköksi. Silloin remahti ylimysherra nauramaan. Hätäinen linnanpäällikkö oli näet jo sillävälin ehtinyt käydä itseltään kreiviltäkin armoa anomassa, ja tarkkasilmäinen ylimys oivalsi nyt heti, että Ešan kieltävään vastaukseen oli juuri sama vetoaminen vaikuttanut.

— Vai niin, virkkoi hän, — Juho Niilonpoika on siis käynyt sydäntäsi hellyttämässä, älä kielläkään! Säälintunteesi pidän arvossa, mutta sellaiset asiat-han eivät saa olla ratkaisevia, kun on kysymys valtakunnan eduista. Nyt määräämme me sinut Kajaanin linnan päälliköksi.

Mutta Eša pysyi kiinteästi kieltäytymisessään:

— Jos teidän ylhäisyytenne tahtoo minua erityisesti rangaista, niin määräätte minut tänne. Mutta se olisi minulle tuiki vaikeaa.

— Miksi?, uteli kreivi. — Eilen et puhunut niistä vaikeuksista mitään.

— Olen yön aikana asiaa ajatellut, kertoi Eša vakavanaamaisena. — Minulla on pätevät syynt.

— Minkälaiset, annas kuulua!, tiukkasi kreivi, suu yhä ivallisessa hymyssä.

Ešan täytyi nyt tuossa paikassa keksiä joku syy, eikä siinä saanut empiäkään. Hän vastasi arvelematta:

— Aion hankkia uuteen talooni emännän, jommoisen se välttämättä tarvitsee.

— Mennä siis naimisiin, totesi kreivi. — Mikset niistä tuumistasi ole ennen kertonut?

— Olen pitänyt aikeeni salassa, kunnes voin

sen toteuttaa, vastasi Eesa silmiään räpäyttämättä.

— Ja nyt sinun oli pakko se ilmaista, no, sen voin ymmärtää, myönteli kreivi jo uskovammin. — Ja mistä siis tuot emännän taloosi, kenet olet rouvaksesi valinnut?

— Aion naida naapurista erään vallasperheen tyttären, valehteli Eesa rohkeasti, — muu ei auttanut. Tosiasiassa tuo Oinaalan majurin kerran suosittama suunnitelma oli hänelle tähän hetkeen asti pysynyt aivan vieraana.

— Se on todellakin syy, tunnusti nyt kreivi. — Aateliskartanoissa tarvitaan emäntä miltei vielä tärkeämmin kuin isäntä, se on totta. Olkoon siis onneksesi aikeesi, — milloin pidetään häät?

Eesa haukkoili ilmaa, niin tiukaksi kävi hänelle tilanne. Sillä täytyihän hänen siinä yhtäkkiä sommitella kokonainen tapausten sarja pelkässä mielikuvituksessaan. Mutta ei auttanut — empiämättä hän nytkin vastasi:

— Toivottavasti jo syksyllä...

— Hyvä, tulen häihisi jos voin, lupasi kreivi suopeana nuorta suosikkiaan kohtaan.

— Se olisi minulle suurin kunnia ja ilo, sopersi Eesa, älyten joutuvansa joka sanaltaan yhä syvemmäs pussin perälle, johon hän nyt itse, noita vanhuksia auttaekseen, oli suotta pakotta mennyt.

— Se nähdään sitten aikanaan, virkahti kreivi jo miettivämmin. — Ja nyt siis raukee eilinen, reipas suunnitelmamme. Kapteeni Eggerfeltiä emme niinollen saa tänne käskynhaltijaksi, toistakaan emme

löydä, tuskin saamme nyt siis täällä uudistuksiamme alullekaan. Niiden täytynee jäädä toistaiseksi, mutta niihin kyllä vielä palaan.

Tällävälän oli kreivin työhuoneeseen jo keräytynyt useampia hänen seurueeseensa kuuluvia jäseniä, joiden kanssa oli yhdessä lähdettävä murkinalle. Mutta vieläkin kreivi, äskeistä mieli-ajatustaan hautoen, lisäsi:

— Sen vakavan herätyksen olemme joka tapauksessa täällä saaneet, että meidän on ruvettava pitämään huolta tästäkin tärkeästä maakunnasta. Jos minä saan sen välittömään hoitooni, rupean piankin toteuttamaan niitä tuumia, jotka täällä ovat mielessäni syntyneet. Nyt ne jääkööt, sillä pian on lähdettävä täältä matkaamme jatkamaan.

— Ja Juho Niilonpoika saa pitää paikkansa?, kysyi Esa, jonka mieltä tämä asia oli kaiken aikaa hiukan kaivanut.

— Niin, jääköön, myönteli kreivi hiukan vastahakoisesti. Mutta Esalle hän virkahti sormellaan toruen: — Sinä veitikka, taisipa siinä armeliaisuudessa sittenkin olla pääsyy kieltäytymiseesi! Mutta jääköön, koska jo lupasin. Sinä olet nyt kuitenkin, kapteeni, joka tapauksessa luvannut valmistaa syksyksi häät, — pidäpäs lupauksesi sinäkin!

Tosiaan Esa itsekin oivalsi siinä lujille jouduttuaan hätävalheena ja kevytmielisesti, luvanneensa jotakin, jota hän ei ennakolta ollut ollenkaan ajatellut, ja se pikainen sitoumus häntä nyt vaivasi. Naimisiinko tästä nyt yhtäkkiä, Karmalaanko

toinen emäntä Marjan tilalle, jonka hän äskeisissä kuvitelmissaan oli sinne sijoittanut, — ei, tämänhän on mahdotonta! Liiian keveästi ja harkitsematta oli Esa mennyt loukkuun, eikä hän tiennyt, miten siitä nyt selviäisi. Häät syksyllä, — siitä oli lupaus annettu kreiville, joka sen kyllä muistaa! Jollakin tavalla se lupaus on täytettävä, ja sitä pulmakysymystä oli hänen nyt ruvettava aprikoimaan. Mutta selvennee kai tämäkin pula, päätteli hän lopuksi. Entisyys on mennyttä, viekään siis vain jatkuva taival hänet yhä uusiin seikkailuihin, — niihinhän hän on jo tottunut!

Muutamia päiviä viipyi vielä Pietari Brahen seurue Kajaanin linnassa, jossa varsinkin kreivitär Kristinan oli perusteellisesti levättävä. Hän, joka kreivin edellisillä matkoilla oli häntä niin reippaasti seurannut, oli nyt tämän talven vaivalloisilla taipaleilla pahasti rasittunut; hänen terveytensä oli ruvennut riutumaan. Lepoaikaa olisi ehkä tarvittu pidempääkin, mutta kevät edistyi nopeasti ja oli peljättävä, että keli loppuisi Länsi-Suomessa, jonne kreivin suunnitelmansa mukaan vielä oli jatkettava tarkastusmatkaansa. Täytyi siis kiirehtiä, ja eräänä paisteisena huhtikuun päivänä solui pitkä rekiraito Kajaanin paltaalta alas Oulunjärven laajalle selälle ja Oulunsuuhun päin.

Kajaanin linna, jonka hiljaisen arkielämän tämä ylhäinen vierailu oli muutaman viikon ajaksi pahasti järkyttänyt, vaipui taas entiseen, umpinaiseen erämaantuntuunsa. Sen asukkaat saattoivat jälleen kaikkien mielenjärkytystensä jälkeen

ruveta jatkamaan häiriytymätöntä, unista elämänsä. Sen isäntä Juho Niilonpoika sai taas rauhoittuneena istahtaa honkapöydän ääreen arkituvassaan, alapäällikkönsä Kristian Gisselkors siinä nokitusten vastapäätä, ja heidän välinen, suuri, viisivanteinen oluthaarikka sai taas tehdä tehtävänsä.

— Herra Jumala, kuinka minä säikähdin, kun oven takaa kuulin kreivin puheet, — hän aikoi vakavasti asettaa tuon nuoren kapteenin tänne linnanpäälliköksi!

Näin siunaili Juho-herra yhä uudelleen, ja Gisselkors myönsi säälivästi:

— Niin, olisipa se ollut sinulle aika puksahdus, — lähdepäs vain mierolle!

— Mutta sama puksahdus se olisi ollut sinullekin, Risto, vakuutti Juho.

— No, sitä nyt ei tiedä, väitti alapäällikkö. — Minustahan ei ollut puhetta.

— Sama olisi ollut . . ., yleinen puhdistus, ole siitä varma! Mierolle olisit lähtenyt sinäkin minun matkassani!

Siitä asiasta he jäivät kevätkaudeksi väittelemään, väliin kuitenkin aina, kannu apunaan, iloisesti todeten, että se uhka oli sentään lopulta välttynyt heidän kumpaisenkin kohdalta.

* * *

Se harrastus Kajaanin seutuja ja yleensä Koillis-Suomen laiminlyötyä, köyhää rajamaata kohtaan,

minkä tämä käynti oli Pietari Brahen mieleen virittänyt, jäi sinne pysyvästi kytemään, ja sen vaikutus näyttäytyi pian. Jo samana vuonna sai kreivi Brahe läänitystensä joukkoon »Kajaanin vapaaherrakunnan», johon Paltamon takamailta alkaen kuului koko koillinen Pohjanmaa ja pohjoista Savoia ja Karjalaa aina Pielisjärveä myöten. Ja tästä läänistään, jonne hän käyntinsä muistoksi kohta kohotti Kajaaninlinnan edustaisen kyläpahaisten »Kajaanin kaupungiksi», piti hän aina, vielä Suomesta lähdettyäänkin, ilmeistä, erikoista huolta.

XIV. KORISTELEMATON KOSINTA.

Esan poissaollessa hoiti Karmalan isännyyttä tänäkin talvena vanha Aaro ja emännyyttä taas Leena-muori. Aaro valvoi ulkotyöt, emäntä karjan ja kotiasiat, ja kaikki luisti tasaista menoaan, vaikka työt ja huolet laajentuneessa talossa olivatkin lisääntyneet. Mutta molemmat he olivat siellä välttämättömät. Kun emäntä joskus sairastui päiväksi, pariaksi, oli Aarolla hätä käsissä, sillä hänen piti silloin ottaa hoitoonsa emännänkin askareet ja avaimet, mutta pian toki muori taas kuupitti entisellään navetan, aitan ja tuvan väliä.

Kunnes hän, eräänä toukokuun iltana maata mentyään, ei enää aamulla noussutkaan vuoteeltaan. Tuoni oli yöllä kaikessa hiljaisuudessa käynyt hänet korjaamassa.

Silloin tuli Aarolle tosi hätä. Hän ei voinut pidemmäksi ajaksi ruveta hoitamaan suurtalon emännyyttä, eikähän sitä taas voinut vieraallekaan uskoa.

— Tästä ei tule mitään, ellei isäntä pian palaa ja mene naimisiin, puhisi ukko aamulla tyytymättömänä talon miehille, heidät työhön lähettäessään ja itse jättäytyessään kotimieheksi. — Kohta herkeän

tästä vuoteelle minäkin, menkööt sitten talon asiat puuhun tai petäjään!

Miehet nauroivat tietäen, ettei se Aaro kuitenkaan jätä Karmalan asioita hoitamatta; he vain veistelivät:

— Kun ei siitä isännän paluusta ole tietoa, täytynee Aaron ottaa taloon emäntä, — poikamieshän se vielä on!

Mutta Aaro ei ollut leikkituulella.

— Älkää naurako, toruili hän. — Täytyy saada muorivainajakin hautaan, ja kuka senkin hommaa? Entä kuka punnitsee täällä voit ja villat ja valvoo lehmäin poikimisen!

Vaikka haluttomasti ja muristen alistui Aaro kuitenkin tuohon naiselliseenkin valvontatehtävään. Hän haki vyölleen emännänkin avaimet, kulki navetassa katsomassa, että vasikoita kunnolla juotettiin, ja varoitteli paimenpoikaa, joka nyt talven jälkeen ensi kertoja saatteli karjaa metsään.

Mutta näistä hommista navetasta palatessaan näki hän kolme ratsastajaa ajaa karauttavan kujatietä pihaan, ja siinähan se olikin nyt odotettu isäntä häntä iloisesti tervehtimässä.

— Ajoimme läpi yön, kertoi Esa satulasta noustuaan, — mutta niinpä nyt olemmekin kotona. Ja tänne nyt jäämmekin!

— Kyllä täällä isäntää tarvitaankin, virkkoi Aaro nuhtelevasti, mutta samalla hyvillään, päästessään raskaasta vastuutaakasta. Ja sitä taakkaansa yhä keventääkseen kertoi hän heti Esalle

talon viimeiset, surulliset kuulumiset, kuvaten, kuinka vaikeaan asemaan on jouduttu, kun nyt on emännättä talo.

— Ne asiat järjestetään, lohdutti Eäsa levotonta talonvanhinta, kiirehtien kohta tupaan vainajalle kunniaa osoittamaan. Viipymisensä syyksi kertoi hän sitten kelirikon, joka oli hidastanut kreivin tarkastusmatkaa, ja kreivittären yhä huonontuneen terveyden, joka oli pysäyttänyt matkueen liian usein levähtämään. Turussakin oli hänen vielä ollut viivyttävä, kunnes kreivi sai uuden päällikön henkivartioilleen ja Eäsa vihdoinkin oli vapaa lähtemään kotiinsa. — Täällä nyt olen, ja talon asioita käydään nyt hoitelemaan.

— Mutta kiirettä siinä on pidettävä, varsinkin emännän hankinnassa, varoitti Aaro yhä uudelleen, viitaten omiin raskaisiin kokemuksiinsa.

Viipymättä ja toimekkaasti kävikin Eäsa nyt talon asioihin käsiksi. Kaikkein ensiksi piti kuitenkin vainaja saada hautaan, ja Eäsa arveli talon arvon vaativan, että emännälle pidettiin komeat hautajaiset. Ensi kerran joutui hän nyt siten talossaan järjestämään suuria pitoja, joihin oli tuleva paljon kutsuvieraita, sekä talonpoikaista että vallasväkeä, ja se kestinpito koetteli kovasti hänen sekä joustavuuttaan että — kukkaroaan. Mutta kokeneempain naapurien hyvillä neuvoilla ja avustuksella hän siitä sentään suoriutui, eikä hän säästellytkään Karmalan varoja, jotka hänen poissaollessaan taas olivat lisääntyneet.

Vainajan ainoat lähemmät sukulaiset olivat

näissä hautajaisissa Esa ja Marja, — Ketolan miniä. Talvella, kotiin tultuaan ja lintunsa karanneeksi keksittyään, oli Esa mielessään päättänyt, että kun hän ensi kerran tapaa Marjan, niin hän vetää hänet tiukasti tilille Karmalan hylkäämisestä, vetää sekä itsensä että Jyrin puolesta. Mutta kun he nyt, ennenkuin arkku umpeen naulattiin, joutuivat aitassa seisomaan kahden, rinnakkain vainajan edessä, ei Esa voinutkaan ryhtyä pitempiin käräjiin — hänen mielensäkin oli jo talvesta lähtien lauhtunut, — ja hän virkkoi itkeneelle, huivinsa silmilleen vetäneelle Marjalle vain lievästi moittien:

— Tässä lepäävän vainajan tahto ei ollut, että me näin toisillemme vieraina seisoisimme hänen arkkunsa ääressä. Miksi sen näin piti käydä?

Marja nosti nyt silmänsä puhuttelijaan päin, ja Esa koetti tutkia niiden ilmettä, olisiko niissä jälellä sitä lempeyttä ja lämpöä, jota hän niistä joskus oli löytänyt ja joka hänet silloin oli sytyttänyt. Ei ollut. Niissä oli ujoutta ja arkuutta, ehkä oli hieman kärsivää alistuvaisuuttakin ja rahtunen uhmaa, — muuta ei. Ja varsin kylmällä äänellä Marja hänelle vastasikin:

— Ehkei se ollut hänen tahtonsa, mutta se oli minun. Ja eiköhän näin ole parempi?

— Tiesit, Marja, että hartaasti toivoin sinua Karmalaan emännäksi, kuiskasi Esa jo vähän syyttävämmin. — Miksi pakenit kotitalostasi?

— Tiedäthän syyni, vastasi Marja, vetäisten taas huivin silmilleen, ikäänkuin kätkeäkseen nii-

hin ehkä syttyvän, luvattoman ilmeen. — Olethan vapaa nyt, ja helpompi sinun näin on olla.

— Entä sinun?, kysäsi Eesa silloin äkkiä, oivaltaen Marjan vastauksesta, että tuo Jyrin asettama ehto tai toivomus se oli aiheuttanut tytön päätöksen ja ajanut hänet pakosalle. — Irti olet nyt Karmalasta ja minusta, — oletko tyytyväinen ja onnellinen?

Marja veti huulensa ivalliseen hymyyn, mutta äänestään hän ei voinut salata pientä katkeruuden värettä, vastatessaan:

— Minäkö, olen tietysti! Koti on, ruokaa on, — en ole tottunut enempään. Mutta nostetaan jo kansi arkulle, — pappi on tullut.

— Ja näinkö siis eroamme?, virkkoi Eesa vielä hiukan kaihoten. — Me jäämme kai sentään hyviksi naapureiksi?

— Miksemme jäisi . . .

Kuunnellessaan pihalla, jonne arkku aitasta nostettiin hautausväen keskelle, papin siunausta ja lukkarin virittämää hautavirttä, ihmetteli Eesa, kuinka vähällä kaiholla ja intohimottomasti hän nyt oli voinut keskustella Marjan kanssa. Hän oli pelännyt heidän kohtaamistaan vaikeammaksi, — nyt se talvinen haava ei ollutkaan enää revennyt auki. Ja kun arkku kannettiin rantaan ja saattoväki asettui veneeseen, silloin saattoi hän aivan arkailematta istahtaa Marjan viereen, juttelemaan siinä rauhallisesti soutajain kanssa kotinsa ja kotipitäjänsä arkisista asioista.

Mutta jo hautajaisten jälkeisenä päivänä marisi vanha Aaro taas talon emännättömyyttä, todistaen, kuinka välttämättä ja kiireisesti nyt emäntä tarvitaan Karmalaan. Eihän hän eikä isäntä ehtinyt noita lukemattomia aittain ja omettain pikkuasioita hoitaa, eikä niitä myöskään ajan mittaan voinut jättää palkkapiioille. Ja taas parin päivän perästä hän kysyi:

— Milloin sitä lähdetään taloon emäntää hakemaan?

— Maltahan nyt vähän, jahka tästä ehditään, vastasi Esa silloin hiukan kärsimättömänä. — Kyllä se aikanaan tulee.

— Mutta aikaa ei olisi enää siekailla, toruskeli Aaro yhä.

Esa ymmärsi velvollisuutensa ja hautoi ankarasti päässään ratkaisukeinoa. Talo vaati häntä menemään naimisiin viipymättä. Ja hän muisti hyvin senkin lupauksensa, minkä hän Kajaanissa oli hätävalheena antanut kreivi Pietarille, — hän oivalsi, että tässä ei nyt auta muu kuin nopea päätös ja äkkitoiminta. Viivyttely kiusasi häntä itseäänkin; rutosti hän senvuoksi päättikin toimia.

Niinpä Esa taas eräänä kesäiltana, saunan jälkeen, pani Karmalan takapihalla toimeen samanlaiset ratsastusharjoitukset, jotka vuosi sitten olivat säilyttäneet emäntävainajaa, opettaakseen rakuunainsa avulla ratsastemppeja nuorille rengeilleen, jotka vielä osaksi muistivat sen entisenkin opetuksen. Taas karautettiin ojien ja aitojen yli ja lasketettiin halki vesakkojen ja kivikkojen. Seu-

raavana sunnuntaina pidettiin vielä uusi harjoitus. Mutta maanantai-aamuna, jolloin väki hankkiusi töihin, pidätti Esa rakuunansa ja nuo kolme renkiään pihalle, käskien heidän sonnustautua heille varattuihin, komeisiin rakuunapukuihin, töyhtöhattuihin ja miekkavöihin, sekä sitten satuloida hevoset. Itsekin hän pukeusi parhaaseen upseeripukuunsa ja nousi sitten kimonsa selkään, komentaen siitä saattomiehiään:

— Nyt lähemme pitkälle ratsastukselle, pojat, eikä kukaan meistä saa nousta satulasta, ennenkuin se tehtävä on loppuunsaatettu, jota nyt lähemme suorittamaan. Hevosia saa leväyttää ja juottaa, jos tarvis on, mutta miehet eivät saa nousta satulasta.

— Entäpä kun on veräjiä tiellä, uteli muuan rengeistä.

— Niistä on laskettava yli, komensi kapteeni, joka tänään oli ankaralla päällä.

— Entäpä jos hattu putoo?, yritti toinen leikkisästi.

— Se on sidottava niin, ettei putoo; maahan et saa laskeutua sitä nostamaan, varoitti Esa. — Eikä tällä matkalla tarvita turhia tarinoitakaan, seuratkaa vain minua.

Ällistyneenä jäi naisväki pihalle katselemaan, kuinka kuusimiehin ratsujoukko karautti pois kujaa pitkin ja jo heti lasketti sen alapäässä olevan veräjän yli, — omituisestipa tämä työviikko aloitettiin! Mutta vanha Aaro hykelsi kämmeniään

aitan kupeella: tuossa sitä nyt siis vihdoin lähdetään emännän hakuun!

Yhteen painoon ajoi Eisan ratsujoukko, kiertämättä mitään tiellä olevia esteitä, kolmipeninkulmaisen taipaleen pitäjän toiseen laitaan, saapuen puolenpäivän aikaan, ratsut vaahdosta huuruten, Oritpään kartanoon, jonka kujaveräjän yli se taas viivana lasketti. Eivätkä miehet vielä pihallakaan, johon vihdoin pysähdyttiin, nousseet hevostensa selästä.

Talon isäntä, eversti Sölwerecker, joka jo loitolta tunki saapuvan vieraan ja kai heti hienoksittain arvaili hänen asiansa, juoksi avopäin ulos vastaanottamaan Karmalan kapteenia, kehoittaen häntä ja hänen miehiään laskeutumaan satulasta ja käymään taloon. Mutta Eisa vastasi, yhä istuen jäykkänä kimonsa seljässä, virallisen sotilaallisesti:

— Kiitämme kutsusta. Mutta pyydämme tässä ensiksi esittää sen asian, jota varten olemme matkalle lähteneet, sekä saada siihen vastauksen, ennenkuin voimme noudattaa kutsuamme, jalosukuinen herra ja eversti.

Vieraansa sotilaallisesta ryhdistä ja vakavasta äänenpainosta tajusi eversti heti, että tällä oli tosi mielessä, ja vastasi viipymättä:

— Siis esittäkää, kapteeni Eggerfelt, asianne, olemme valmiit sitä kuulemaan.

Siihen pihalle oli jo ehtinyt talon emäntäkin sekä palvelusväkeä, ja näiden kaikkien läsnäollessa puhui kapteeni kovalla äänellä:

— Jalosukuinen eversti, olen tullut pyytämään

aviovaimokseni tytärtänne, jalosyntyistä neitosta Otteliana Sölwereckeriä. Anon siis suopeaa vastaus-tanne tähän suoraan, sotilaalliseen kosintaani. Jos sen saan, noudatan ilolla kutsuanne.

Tuokion ajan vaihtoivat talon isäntä ja emäntä, kositun tytön isä ja äiti, keskenään silmäyksiä, mutta mitään epäilyksiä ei näyttänyt olevan kumpaisellakaan taholla. Karmala tunnettiin suureksi ja vauraaksi taloksi, ja sen nuori isäntä, joka oli aateloitu sotilaskapteeni ja sitäpaitsi tiedettiin kreivi Brahen suosikiksi, arvioitiin paikkakunnan vallaspiireissä hyväksi ja tavoiteltavaksi kosijaksi ja vävyksi. Pitkittä miettimisittä vastasi senvuoksi hienosteleva eversti:

— Laskeutukaa satulasta, herra kapteeni ja hyvä naapuri, kunniaksi on tarjouksenne talollemme. Tyttäremme Otteliana on tosin vielä nuori, mutta epäilemättä hänkin osaa arvioida kosintanne itselleen kunniaksi. Käykää taloon kaikki, te olette tervetulleita vieraita vaatimattomaan kartanoomme.

— Kiitämme kunnioittavimmin!

Näin sanoen laskeutui Esa vihdoin satulasta. Hänet saatettiin kohta Oritpään tilavaan päärakennukseen, — miehet opastettiin tuvan puolelle kektivieraiksi. Ensi kertaa oli Esa, vaikka hän jo kosijana esiintyi, tässä kartanossa, ja ensi kertaa hän nyt tapasi sen nuoren, vasta 17-vuotiaan tyttärenkin, jota hän juuri oli kosinut, — juhlallisen kankeasti hänelle nyt hänen morsiamensa esi-

tettiin. Koko tervehdystoimitus tapahtui harvoin, valituin sanoin ja kaavamaisesti.

Suuren salin kunniapaikalle istutettuna katseli Eesa nyt tuota äitinsä suojaan vetäytynyttä tyttöä, johon hän oli sitomassa kohtalonsa. Se oli kapearintainen, kalvasihoinen impi, jonka posket nyt kuitenkin hienosti kuumottivat äskeisen esittelytoimituksen jälkeen. Tervehtiessään oli hän kainosti notkistanut polvensa sulholleen ja samalla luonut katseensa alas, eikä Eesa nytkään vielä voinut hänen kasvojenilmeistään nähdä, oliko tyttö hyvillään vaiko pahoillaan tästä elämänsä äkkiratkaisusta. Ehkei hän ole kumpaistakaan, ehkä hän vain tottelevasti, omaa mieltään vailla, noudatti vanhempainsa tahtoa ja neuvoja. Esaan taas ei tyttö näin ensi näkemältä vaikuttanut erityisen miellyttävältä, mutta ei yhtään vastenmieliseltäkään, — punehtihan se tuossa niin kauniisti ja kainosti. Se kai on vielä ujo ja hento lapsi, josta voi kasvaa mitä kasvatetaan. Miksei siitä voisi kasvaa yhtä hyvä emäntä kuin kenestä muusta tahansa, — Eesa muisti siinä Oinaalan majurin, tämän liiton ensi idun heittäjän, tuonnoisen suosituksen. Ja hän päätteli samalla mielessään, että on se majuri mahtanut asiasta jotakin tänne Oritpähän valmistavasti vihjaista, koska kosinta oli sujunut helpommin kuin hän oli kuvitellutkaan.

Sen päivän viipyi Eesa rakuunoineen Oritpään vieraina. Siellä puhuttiin jo valmistavasti häistäkin, jotka Eesa toivoi pidettävän syksyllä niin aikaiseen kuin mahdollista, mihin vastainen appi-

väki suostuikin. Mutta morsiantaan hän ei saanut paljoakaan puhutella. Ainoastaan illalla, kun jo varhain lausuttiin naisväelle hyvää yötä, sai Esa virketyksi tytölle lyhyesti ja virallisen kohteliaasti:

— Hyvää yötä, morsiameni. Pyrkimykseni on päästä hellän sydämenne suosioon.

— Sama on minunkin pyrkimykseni, vastasi tyttö kuin opetettuna ja taas kainosti niiaten.

Enempää ei puhuttu, eikä pitempää keskustelua vastakihlattujen välillä katsottu oikein sopivaksi-kaan. Nuori morsian meni neitsytkammioonsa, sulhanen taas saatettiin herran kamariin, missä everstin kanssa kihlajaismaljat juotiin ja rakennettiin lähempää tuttavuutta.

Ja kun Esa seuraavana aamuna, tehtävänsä näin suoritettuaan, hankkiutui paluumatkalle, läksi eversti Sölwerecker ratsumiehineen häntä saattamaan kotiin Karmalaan. Se oli jo koko komea seurue, joka näin ajoi pitäjän halki, ja jokainen, joka sen näki, oivalsi kohta, että siinä ovat nyt naimiskaupat päätetyt Oritpään ja Karmalan välillä; nyt tulee pian Karmalaankin emäntä.

Siellä perillä jatkettiin kihlajaiskannujen kallistamista, — siellä oli Esalla onneksi hautajaiskemuja varten hankittuja varastoja, — ja eversti selitti siellä Esalle, että tämä on juuri hänen mieleisensä vävy-poika: sotilaallinen ja suora. Ja Esa puolestaan lausui suuren ilonsa siitä, että sai taloonsa rouvan näin ylhäisestä ja jalosta suvusta, — tyytyväisyys ja suojeus oli näin molemminpuolista.

Mutta Oritpään neitsytkammiossa istui sille aikaa nuori, kalvakka impi aloitellen kapioitensa neulomista ja koettaen selvittää pienessä, ajattelemiseen tottumattomassa päässään, mitä hänelle nyt oikeastaan oli tapahtunut ja tulisi tapahtumaan. Hänet oli siis yhtäkkiä luvattu pois oudolle miehelle, jonka hän vasta ensi kerran näki ja josta hän ei tiennyt paljon muuta, kuin että se oli — niinkuin kaikki sodasta palanneet herrat — juopotteleva ja hurjimus; vuosi sitten oli paljon puhuttu hänen ja Oinaalan herran pahentavasta elämämisestä kirkolla. Paljon muuta ei Otteliana tiennyt sulhostaan. Hän, tyttöroukka, oli kuin lammas luovutettu teurastettavaksi . . ., hänen omaa mieltään ei siinä oltu kysytykään, — se hieman kaiveli pientä sydäntä.

Mutta hänen hentoon mieleensä hiipi jo samassa toinen kysymys, vastakysymys: Olisiko hän ollut kosintaan suostumatta, jos tuo uljas upseeri olisi häntä henkilökohtaisesti taivutellut ja aviokseen pyytänyt? Ei, ei varmaankaan, tulos olisi kyllä ollut aivan sama!

Uusi, tuntematon elämä oli nyt nuorella Otteliana edessään. Isänsä kodin immytkammiossa oli hänen siirryttävä vieraan talon emännäksi, oudon miehen puolisoiksi. Se häntä vähän pelotti, joskus melkein puistatti. Mutta äiti sanoi, että näin on maailman meno; tämä on aina ollut heidän, naisten, kohtalo, oli hänen äitinsä ja tulisi olemaan hänen tyttärensäkin. Siihen leikkiin oli antauduttava, parempi varhain kuin myöhään, — sanoi äiti. Ja

nuori Otteliana uskoi nöyrästi ja luottavasti äitinsä sanoihin ja oli valmis niiden varaan jättämään nuoren elämänsä.

* * *

Jo syksyn alussa vietettiin Oritpäässä talon nuoren neitosen ja kapteeni Eggerfeltin häät kaikella asianmukaisella juhlallisuudella ja komeudella. Vieraita oli läsnä läheltä ja kaukaa. Kreivi Pietari Brahellekin oli Esa ajoissa Turkuun lähettänyt ilmoituksen, että hän on nyt täyttänyt lupauksensa, sekä nöyrät häihinkutsut. Mutta kreivi ei ollutkaan voinut saapua. Hänen kreivittärensä makasi juuri näihin aikoihin huonona sairaana — hiukan myöhemmin tulikin jo tieto hänen kuolemastaan, — ja onnittelunaan lähetti Pietari Brahe senvuoksi vain nuorelle suosikilleen häälahjaksi hopeamaljan, joka sai kunniasijansa Karmalan vastaisten sukuhopeiden joukossa.

Kolmipäiväisten häiden jälkeen muutti Otteliana Sölwerecker emännäksi Karmalan uuteen kartanoon, jonka Esa kesän kuluessa oli valmiiksi rakennuttanut, tilavaksi ja upeaksi. Siellä kelpasi nuorikon totuttautua emännäntehtäviinsä, joista sen isäntä nyt vapautui hoitelemaan laajoja tiluksiaan ja valvomaan verotalonpoikiaan, jotka yhä vain lisäsivät Karmalan äveriäisyyttä.

Ja vuodet kuluivat.

XV. KUTSU SAAPUI.

Neljä vuotta oli kulunut siitä, kun Esa toi nuorikkonsa Karmalan uuteen taloon, jopa puolen viidettäkin. Talven selkä oli taittumassa: kinokset olivat sulaneet pois pelloilta, mutta kestivät vielä metsissä; puroissa lorisi vesi, mutta järvellä oli jää vielä vahvaa. Ja taas heittäli hallava taivas uusia lumia routaisille vainioillekin.

Esa oli aamukylmällä ollut kävelemässä metsässä, jossa hanki kantoj, ja palaili sieltä nyt lyhyt ilvesturkki auki ja olkapäällään raskas karhupyssy. Oli näet kontio syksyllä repinyt pari lehmää ihan kylän laidassa, mutta sen pesää ei oltu talvella tavattu, ja Esa oli nyt käynyt katsomassa, olisiko se jo lähtenyt liikkeelle pesästään ja näkyisikö sen jälkiä keväthangella. Ei näkynyt. Taisi nukkua otso vielä, jos se näille maille olikaan jäänyt. Metsämies palasi verkalleen Mustanahon rinnettä pitkin ja peltojen poikki kotitörmäänsä kohden.

Hän katseli mielihyvällä noita laajentuneita viljelyksiään, jotka olivat hänen viimevuotisten ahertelujensa tuloksia ja jotka nyt Karmalaa kaarena kiersivät. Katseli vielä täyteläisiä heinä-latoja — hyvin riitti karjalle ruoka kesään asti, — ja vesakkoon kaadettuja, uusia halme-aukeita, —

onhan siinä puskettu! Tuossa raadannassa ne olivat vuodet menneetkin... No, eihän hän itse ollut niihin töihin paljoakaan puuttunut, käsenyt vain ja Aaro oli niitä sitten johtanut. Itseltään olivat häneltä pimeät talvipäivät ja isoksi osaksi valoisat kesäyötkin menneet vierailuihin ja vasta-vierailuihin lähiseudun vallasperheiden kanssa, monipäiväisiin juopotteluihin Oinaalassa ja Orit-päässä ja kaukaisemmissakin kartanoissa, sekä kotona Karmalassa, jonka rikkaiden ruoka- ja juomapöytän ääreen vieraat tulivat kernaasti ja usein. Metsästysretkiä, venematkoja, kilpa-ajoja ja tanssiaisia oli ollut alituiseen, — oh, väsymiin asti viime talvenakin!

Ne eivät Esaa enää tyydyttäneet nuo ontot huvit eivätkä miellyttäneet vallasperheiden kesken usein leimahtaneet kiistat. Hänellä oli taas jotakin levottomuutta, seikkailunjanoa, veressään. Hänestä tuntui nyt usein kuolettavan yksitoikkoiselta ja pikkumaiselta tämä kotoinen maalais-elämä, hänen mieltään kalvoi joku outo — taikka oikeastaan vanha, tuttu — kaipuu maailmalle, lentämään...! Monesti oli hän viime aikoina aiheetta noussut ratsunsa selkään ja ajaa karautellut pitkin pitäjiä... Kerran oli hän lähtenyt ajamaan ihan ylämaahan asti, kauas Kiuruveden korpeen, lähtenyt sinne tapaamaan vanhaa äitiään, jonka hän oli kuullut sairastelleen. Kun tie loppui hevoselta, oli hän noussut suksille ja hiihtänyt laajain salojen halki sukuaan tervehtimään ja viemään äidilleen loppiaislahjoja. Mutta eipä ollut

hänessä levottomuus asettunut niistäkään ponnistuksista. Sillä häntä ei vaivannut ainoastaan ruumiillisen liikunnan tarve, ei seuraelämän vaihtelun kaipuu, ei, vaan hänen sielunsa kaipasi jotakin uutta, jotakin äkkimuutosta, jotakin repäisevää!

Olisiko tuo poltto, tuumi Esa ahon rinnettä yksin astellessaan, aiheutunut niistä häilyvistä huhuista, joita maassa on tänä talvena liikkunut, ja aina siitä asti, kun Ruotsissa uusi, nuori kuningas Kaarlo Kustaa oli vuosi sitten noussut valtaistuimelle siltä luopuneen serkkunsa, Kustaa Aadolfin tyttären, tilalle...? Huhuista, että muka taas olisi uusi sota-aika alkava, että muka nuori kuningas aikoo lähteä lyömään käpälille niitä kadehtivia naapureitaan, Puolaa ja Venäjää, jotka punovat juonia häntä ja Ruotsia vastaan. Nuo kulkupuheet olivat kyllä kautta maan herättäneet entisissä sotreissa eloon jo uinahtaneita sotamuistoja ja idättäneet heissä uusien retkeilyjen ja seikkailujen toiveita, — jopa täällä kaukana Suomen sydämässäkin. Mutta nehän olivat vain hämääviä huhuja, joiden nojalla iltaisin oli juomapöytäin ääressä hauska intoilla ja uhmailla, mutta jotka eivät enää päivällä kestäneet terveen älyn arvostelua, se kun kielsi niiltä todellisuus pohjan.

— Turhia toiveita!

Näin huoahhti Esa siinä kävellessään. Mutta samalla kapinoidi tuo poltto hänen rinnassaan, josta joku voimakas ääni tuntui kärsimättömästi huutavan:

— Ja kuitenkin toivon! Kaipaان pois tästä unipesästä, jonnekin kauas, maailmalle...!

Näitä käräjiä jatkui nykyisin hänen mielessään alituisen. Hän myönsi ja vakuuttikin itselleen yhä uudestaan, että koko tuo kaipuu on joutavaa sairautta: täällähän hänellä on kotinsa, vaimonsa, lapsensa, vauras talonsa, vilkas seurapiirinsä, — mitä hän oikeastaan haikailee! Työtä olisi talossa myös vaikka paljonkin, nytkin taas oli tulossa kevät ja kesä kiireineen, miksi hän juuri nyt ikävöisi pois...! Mutta tämä järkeily ei auttanut. Hän tunsu siitä huolimatta yhä selvemmin tuota polttoa veressään ja tiesi, että jos nuo häilyvät huhut toteutuisivat, jos todella rummut rupeaisivat maassa soimaan, silloin häntä ei pidättäisi mikään niiden kutsua heti noudattamasta.

Verkalleen astui pyssymies kotoiselle, korkealle Leinosen törmälle. Hän saapui sinne nyt peltojen yli takapihan kautta, jossa olivat ometat ja lammasläävät ja maito huoneet, kaikki vielä uudet ja hyvässä hoidossa. Ottelianahan tätä karjapuolta hoiteli, mietti Eäa ometan ohi astuessaan, ja oli hoitanut nuoruudestaan huolimatta aika hyvin. Aluksi oli Eäa sitä epäillyt, mutta hän muisti hyvin, kuinka Aaro kerran, silloin jo hääsyksynä, oli hänelle sanonut: »Anna sinä vain nuorelle rouvalle avaimet ja valta, anna hänen hoitaa oluenpanokin ja syysteurastus, kyllä se siitä selviää, kun vastuuseen joutuu...» Ja niin se oli selvinnytkin, aina vain varttunut ja varmistunut... Hyvin oli yhdessä eletty, vaikka he naimisiin mennessään

olivatkin melkein vieraita toisilleen ja vieraanlaisina olivat edelleenkin pysyneet . . . , ja hyvähän tässä on elää eteenkinpäin, turhia hän oikeastaan kaihoili ja ikävöi . . . Talo on varttunut, perhe kasvanut, hyvä on ollut sopu. — Näin oli Esa rauhoittanut mielensä pihaan ja taloon saapuessaan.

Mutta tuvassa kertoi hänelle palkkapiika, että Oinaalan majuri oli aamulla käynyt Karmalassa, oli kyselty kapteenia ja kertonut saaneensa joitakin uusia uutisia . . . Silloin kiihtyi Esassa taas poltto uuteen paloon. Hän koetti kyllä itselleen vakuuttaa: — Ne on niitä yksiä, tyhjiä huhuja, ei niissä ole mitään perää! Mutta uuteen vireeseen noussut levottomuus ei siitä hellittänyt.

Esa koetti iskeytyä talon töihin, mutta niistä ei nyt tullut mitään. Hänen täytyi ottaa selko majurin asiasta. Hätäisesti vain haukattuaan päivällis-palan hän nousi kiireesti ratsunsa selkään ja lähti porhaltamaan lokaisia teitä koko tuon pitkän taipaleen Oinaalaan asti saadakseen kuulla, mitä tietoja majurille todella lie saapunut.

Niin, oikeinpa oli Esa arvannut. Mitään varmempia tietoja ei majurilla ollut ulkomaailman tapahtumista. Joku matkamies oli vain kertonut Turun puolella jo kerättävän aseväkeä kokoon . . . Joutavia! Oinaalan herra oli vain ollut vailla ryyppytoveria, siinä koko juttu, — ja hyvät ryyppääjäisethän siitä taas sukeutuivatkin. Niiden varrella tietysti jälleen pohdittiin pitkään ja perusteellisesti kaikki uuden sodan mahdollisuudet.

Esa oli epäilevällä kannalla, kenties siksi, että

hän juuri hartaimmin toivoi uusien sotaseikkailujen alkamista, mutta pettymyksen varalta koetti pitää toiveensa aisoissa.

— Eihän noilla huhuilla voi olla tosiperustetta, väitteli hän. — Maassa ei tahdota uutta sota, entinen on kaikkine rasituksineen vielä liian lähellä.

— Totta kyllä, myönsi majuri, joka käsipuolena ei enää olisi voinut lähteä sotaan, mutta joka ehkä juuri siksi oli niin topakka. — Mutta jos nuori kuningas todella tahtoo uuden sodan kautta lujittaa sukunsa aseman, niin kyllä kai hän siihen keinot keksii. Ja nyt, kun Puola kieltää hänen perimisoikeutensa, hänen täytyy varmistautua...

— Mutta kuninkaalla ei ole sotaan rahoja, intti Eäsa. — Hän ei siis uskaltaisi julistaa sota vastoin valtiopäiväin tahtoa, jotka parastaikaa ovat koolla.

— Kuka sen tietää, epäili majuri. — Hänellä on koko aatelisto mukanaan ja kaikki viime sodan aikaiset upseerit, jotka kaipaavat silloisia remuaikoja.

— Mutta vastassaan kaikki muut säädyt, ainakin täällä Suomessa, jota pitkä Saksan sota niin kovasti rasitti, ja kaiketi Ruotsissakin, järkeili Eäsa.

— Mieletkin voivat muuttua, väitteli majuri yhä. — Joka tapauksessa varustelevat Varsinais-Suomen sotaherrat aseväkeään. Rupea sinäkin vain, Eäsa, rakuunapukujasi tuulettamaan; sotäksky voi tulla minä päivänä tahansa.

— En toivo parempaa, intoili Eäsa. — Mutta näihin huhuihin en vielä luota, — täytyy tulla tarkempia tietoja.

— Tarkempia sanomia tietysti odotetaan, myönsi majurikin lopuksi, kannuaan kohottaen. — Mutta uuden sodan maljan me kuitenkin voimme jo juoda.

— Sen juon pohjaan...!

Esa toteutti sanansa, ja tarinoimista jatkui.

Mutta noita tarkempia sotatietoja ei kuulunut, vaikka viikkoja kului. Niitä odottivat 30-vuotisen sodan upseerit yhtä malttamattomina Sysikorvessa kuin muuallakin, mutta heidän oli taas pakko asettua elämän arkiseen kulkuun. Uusi viestipoikanen saapui vielä tuontuostakin, sytyttäen aina uuden polton Esankin rinnassa, mutta se viesti osoittautui aina pettäväksi.

Eräänä kevätpäivänä saapui kuitenkin Esalle, suoraan Karmalaan, sanoma, joka sytytti hänen herkän mielensä täyteen tuleen eikä enää laskenut kaan sitä sammumaan. Se pani hänet heti heittäämään kaikki kotiaskareet silleen ja suoraa päätä hankkiutumaan sotaretkelle.

Se oli Jyriltä saapunut kirje, jonka äsken Sisä-Suomeenkin järjestetty posti toi.

Jyristä ei Esa ollut saanut mitään suoranaisia tietoja sen jälkeen kuin he, Westfalin rauhan solmittua, erosivat Böömin kaukaisessa vuorilinnassa. Kotiinpalaavilta satureilta oli vain joskus kuultu, että kersantti oli jäänyt miehitysleiriin Saksaan koko siksi ajaksi, minkä siellä ruotsalaista väkeä pidettiin, — sitten oli hän hävinnyt omaistensa tietopiiristä. Oliko hän uhkauksensa mukaan ruvennut palkkasoturiksi

johonkin vieraaseen väkeen, vaiko jäänyt johonkin rajavartiostoon, siitä ei kenelläkään ollut aavistustakaan, — kuolinsanomaakaan ei hänestä sentään ollut saapunut.

Nyt tuli kirje. Tuli Riiasta, Liivinmaalta, ja siinä kersantti tiedoitti ystävälleen lyhyesti ja ytimekkäästi:

»Vanha marskimme Kustaa Horn on tänä talvena koonnut tänne Liivinmaalle paljon sotaväkeä ja kokoo yhä. Täältä jo pian hyökätään rajan yli Puolaan. Joudu, Esa, sillä tietysti haluat heti olla mukana, niinkuin puhuttu oli. Täällä on jo paljon suomalaisia rakuunoita, kiirehdi ja hae minut niiden joukosta täältä Riiasta tai rajalta, sitten saadaan taas yhdessä tapella...»

Enempää siinä kirjeessä ei ollut, ei tarkempia tietoja Jyristä itsestään, — näidenkin rivien kokoonsaaminen näkyi tuottaneen räsitusta soturin raskaalle kädelle. Mutta ne rivit riittivätkin Esalle. Ne ratkaisivat hänessä kaikki epäilykset. Hän luki kirjeen vielä uudelleen ja totesi:

— Sota syttyy nyt varmasti. Suotta ei vanhaa Hornia ole lähetetty Liivinmaalle kokoamaan armeijaa. Hänen johdollaan ja Jyrin rinnalla saan siis, jos kiirettä pidän, viedä rakuunakomppanian rajan yli — muuta tietoa en kaipaa!

Mikään ei olisi voinut nyt pidättää Karmalan kapteenia päivääkään kotosalla. Sen verran täytyi hänen kuitenkin siellä viipyä, että sai kokoon ne rahat, mitä matkalla tarvittiin, mutta sillävälän hän jo varusti rakuunansakin tarpeelliseen kun-

toon. Pitäjän muille sotaherroille hän ei antanut asioista mitään tietoa — odottakoot he virallista kutsua! — itse hän vain häthätää järjesti Aaron kanssa lähimmät talontyöt poissaolonsa ajaksi ja oli pian valmis lähtemään.

Melkein viimeiseksi hän puhui sotaanlähdestään nuorelle vaimolleen, jonka nyt kuitenkin täytyi jäädä yksin perhettä ja kotia hoitamaan. Otteliana oli tosin miehensä viimeaikaisesta levottomuudesta ymmärtänyt jotakin outoa olevan tulossa ja siten hiljaisuudessa valmistautunutkin siihen ajatukseen, että hänen miehensä lähtee kotoa pois. Mutta tuo lopullinen lähtötieto hänet sittenkin melkein typerrytti. Hän oli tottunut alistumaan Esaan oikkuihin ja käsitti kaikki vastaväitteensä turhiksi, mutta yritti kuitenkin:

— Nytkö jo, miksi hätäilet! Eihän ole tullut virallista käskyäkään.

— Sitäpä en odotakaan, vastasi Esa uljaana suuressa innostuksessaan. — Käsky on omassa veressäni! Minä tiedän nyt sodan syttyvän ja minun on oltava siellä alusta alkaen mukana.

Tuo intohimoinen lähdön ikävä, tuo sokea sodan nälkä suretti ja miltei kammotti nuorta rouvaa:

— Niinkö kaipaat luotamme pois! Karmala ei sinua siis ollenkaan pidättele, ei kotisi, ei lapsesi . . .!

— Olen soturi, minulla on velvollisuuteni . . .

— Mutta olethan puoliso ja isäkin, — meidät jätät siis nyt tänne orvoiksi!

— Teillä on Karmalassa hyvä olo, minua vaati-

vat suuremmat tehtävät täältä pois . . . Ja palaanhan tänne sitten takaisin.

— Palaat, — milloin palaat?, huokasi nuori rouva haikeasti.

— Kun sota päättyy, tietysti . . .

— Kun sota päättyy, ehkä kolmenkymmenen vuoden perästä! Mitä olemme me silloin!

Otteliana ei ollut hempeäluontoinen, häntä ei oltu isänsä kodissa eikä Karmalassa hempeyteen kasvatettukaan. Elämä ei ollut hänelle ollut kovinkaan valoisaa uudessa kodissa: yksinäistä ja kylmää se oli ollut alusta pitäen, yksinäistä Esaan ollessa pitkällä juomaretkillään, kylmää hänen kotonakin ollessaan. Mutta Otteliana oli sen ääneti kärsinyt vuoden toisensa perästä; hän oli hoidellut lapsiaan, uponnut taloustöihinsä, koskaan hän ei ollut valittanut eikä itkenyt. Mutta nyt hänellä sydän tuntui pakahtuvan . . .

Esa pyörähti ulos huoneesta valmistushommiinsa; silloin retkahti nuori rouva vuoteelleen eikä enää voinut pidättää kyyneleitään. Tuntui niin oudolta, sydän ikäänkuin herahti sulaksi ja pursusi kyynelten virrassa esille . . . Hän ei ymmärtänyt sitä itsekään. Eihän hän ollut hellyyteen tottunut, rakkautta ei hän ollut koskaan saanut osakseen, eikä hän sen lumoihin ollut itsekään koskaan tuudittautunut, — mistä hetteistä tulvahtivat nyt nuo runsaat kyynelvedet!

Kylmänviralliset olivat olleet aviopuolisoiden välit Karmalassa, tuskin koskaan oli Esa häntä hyväillytkään. Mutta siitä huolimatta oli

Ottelianan mieli vuosien varrella häneen kiintynyt; kaikessa hiljaisuudessa, kuin salaa, oli hellempi tunne hänen rinnassaan itänyt ja versonut. Hän oli sen aina tukahduttanut — eihän se kuitenkaan löytänyt vastakaikua — ja ollut itsekin kuoreltaan kylmä. Mutta nyt se salainen tunne tuon uuden, suuren huolen herättämänä väkisin tulvahti esiin, — hän hytkyi nyt siinä vuoteellaan voimatta hillitä järkytettyä, kärsivää mieltään.

Esa palasi siihen hetken kuluttua ja pysähtyi ovelle katsomaan itkevää vaimoaan. Hän katseli tuota pientä, vieläkin hentoa naista aivan hämmästyen, — eihän hän koskaan ollut tiennyt hänessä olevan sellaisia tunteiden lähteitä, joista noin valtavat vedet vuotaisivat! Koko kohtausta oli hänelle yllätys. Mutta kuta enemmän hän katseli hentoa, avutonta vaimoaan, sitä enemmän hänet valtasi sääli ja hellyys, jota hän ei koskaan ennen ollut mielessään tuntenut, — huokuihan tuosta pienestä, avuttomasta olennosta häntä kohtaan lämpöä, joka hänet itsensäkin lämmitti! Se oli hänelle outo tunne. Ja hän nosti nyhkiävän vaimonsa syliinsä, hyväili hänen vaaleaa tukkaansa ja puhui hellästi:

— Itketkö, raukkani! Tulenhan minä luoksesi takaisin, palaan teidän kaikkien turvaksi, ja sitten eletään entistä onnellisemmin Karmalassa!

Silloin tunsu nuori rouva lämmittävän, lohduttavan, kaikkea sovittavan värähdyksen käyvän lävitseen. Hän tunsu yhtäkkiä kuin jättien sulavan sielustaan, tunsu itsensä onnellisemmaksi kuin hän

oli ollut koskaan vielä nuorena elämässään. Ešan käsivarsilla ikäänkuin keventyivät kaikki hänen huolensa taakat ja hän hymyili kyyneltensä lävitse, kuiskaten:

— Tule takaisin, Eša, tule varmasti! Sinua täällä kaivataan jokaikinen hetki, päivä ja yö.

— Se tieto on minua retkilläni ylläpitävä ja lämmittävä, vakuutti Ešakin aivan sulaneena. — Nuo kyyneleesi muistan matkoillani aina, niiden muisto tuo minut kerran kotiin!

— Ja varjelee sodan vaaroiltakin, niinkö, Eša?

— Niin, vaimoni, tämän muiston kätken syvälle mieleeni, ole siitä varma. — Ja kun uudet vedet rupesivat kohoamaan nuoren rouvan silmiin, pyyhki hän ne pois ja virkkoi: — Nyt pois kyyneleet, ole rohkea ja reipas, niinkuin soturin vaimon tulee. Ole talossamme topakka emäntä, niinkuin olet aina ollut, hoida toimeliaana kotia ja pienokaisia minunkin puolestani. Sellaisena tahdon sinua muistella, sellaisenahan sinä pysyt?

— Koetan..., nyyhki rouva, mutta pyyhki samalla päättävästi silmänsä kuiviksi. — Kätken ihmisiltä ison ikäväni, vaikken sitä mielestäni koskaan voikaan kitkeä.

Ja miehensä tahtoa totellen nousi tuo äsken hervottomaksi lyyhähtänyt rouva reippaana vuo-teen reunalta ja ryhtyi ravakasti suorittamaan niitä sotaan lähteväin miesten matkavalmistuksia, jotka hänen osalleen kuuluivat. Eikä saanut — sen hän siinä mielessään lupasi — enää kyyneleitä hänen silmissään näkyä.

XVI. YSTÄVYKSET YHTYVÄT JA EROAVAT.

Eräessä Warsovan laitaosan puistikossa Weikselvirran rannalla istuivat ystävykset Eäsa-kapteeni ja Jyri-kersantti muutamana syyskesän päivänä 1656 lepäillen ja alakuloisesti verkalleen jutellen. He olivat kalpean ja kuihtuneen näköisiä, eikä heillä ollut miekkaa vyöllään, — olivat näet siipirikkoja molemmat. Eäsa kantoi vasenta käsivarttaan siteessä, ja asetakki oli irtaallaan heitetty hänen olkapäilleen; heikko hän oli, mutta hänen haavansa oli kuitenkin jo paranemassa. Pahemmin oli Jyrin laita, joka oli saanut keihäänpiston polveensa. Hänenkin haavansa oli kyllä jo mennyt umpeen, jalalla kesti jo astuakin, mutta keihäs-ryökäle oli rikkonut häneltä polvijäntereen ja oikea jalka oli jäänyt tönköksi. Se ei sujunut polvesta ollenkaan, ja nyt Jyri pahoin pelkäsi, ettei hänestä enää ole satulassa istujaksi, kun ei voi saada koipeaan taivutetuksi jalustinasentoon.

Varsinkin tämä huoli painoi matalaksi ennen reippaan rakuunan mielen, hänen, joka puolet ikäänsä oli miltei asunut satulassa ja jolle ratsastaminen oli elämistä. — Mikä minusta nyt tulee, kyseli hän siinä yhä uudelleen synkkähahmoisena.

Sotavanhusko, joka raajarikkona lähetetään kotimaahan kuivettumaan, vaiko ehkä kuormastorenki, joka muiden kiitäessä taisteluun saa jostakin kaukaa vain kuunnella sen kohinaa? Ei, Jyri ei tahtonut alistua kumpaankaan nöyryytykseen. Siksi hän siinä vähä väliä koetti uudelleen verryttää koipeaan, saadakseen sen edes hiukan taiteesta sujumaan; mutta ei, siihen koski vain ja se pysyi jäykkänä kuin seiväs.

Lehtipuiden reunustamalla rantakunnaalla oli siinä joku vanha kivipatsas, aikoinaan siihen pystytetty hautakiveksi tai muuksi muistomeriksi. Se oli omituinen siitä, ettei sen kylkiin oltu mitään piirtokirjoitusta kaiverrettu, ei nimeä, ei vuosilukua, ei mitään. Kenellekähän sellainen mykkä patsas lie pystytetty, ihmettelivät sotateoipilaat kunnaan rinteellä istuessaan. Ja yhtäkkiä Jyri virkkoi:

— Juuri tuollaisen kiven saat, Eša, vyöryttää aholta minun muistokseni Karmalan vanhalle törmälle. Se olkoon siellä minusta muistona ainoastaan niille harvoille, jotka tietävät kersantti Jyri Tuomaanpojan kerran olleen olemassa. Muiden ei ole tarviskaan tietää, onko kivi siinä kenenkään muistoksi, ja kenen.

Eša hymähti. Hänen kelpo sotaveikkonsa nykyinen, musta mieliala kuvastui niin sattuvasti taas tuosta patsaspuheesta, — hänen viimeaikaiset mietteensä olivat yleensä kiertäneet tuollaista alakuloista kehää. Sotaveikkoaan rohkaisten Eša virkkoi:

— Älä juttele minulle hautakivistäsi, Jyri, ei niitä tässä vielä tarvita, vaikka koipesi nyt onkin kankea. Enhän heitä luontoani enkä taisteluintoani minäkään, vaikken toistaiseksi voikaan ratsuani ohjata.

— Sinun räpyläsi on viikon, parin perästä kunnossa, minun polveni ei koskaan, marisi Jyri synkkänä. — Mihin on ratsumiehestä silloin?

— Jos sinusta tosiaankaan ei enää ole rakuunaksi, lähdet tietysti kotiin Karmalaan, innostui Esa esittämään. — Siellä on lääniä, kuten tiedät; saat Aaron kanssa asuaksesi ja hoitaaksesi koko vanhan talon. Sieltä on vain lyhyt matka uuteen päätaloon eikä ole pitkä naapurikylässä asuvan sisaresikaan luo. Hyvin siellä viihdyt. Siellä odottelet minua kotiin ja sitten, sodan päätyttyä, elellään siellä yhteisissä muistoissa...

Jyri oli vaipunut äänettömäksi. Ešan lennokka kuvaus ei näyttänyt hänen sameaa mieltään ollenkaan kirkastaneen, mutta se oli kuitenkin hetkeksi antanut hänen ajatuksilleen uuden suunnan. Hän eli muistoissaan ja virkahti kotvan kuluttua, kosketellen mielessään kauan kytenyttä kysymystä:

— Mainitsit sisareni. Niin, Marjahan ei ole enää siellä Karmalassa, vaan naapurissa... Olet..., olet kertonut, ettei hän sinun kosintaasi suostunut eikä senvuoksi jäänyt emännäksi kotitaloomme. Mutta en ole tuota oikein ymmärtänyt: mikä se varsinaisesti sai sisareni hylkäämään sinut ja samalla syntymäkotinsa...? Oliko syynä

noiden nuorten rakkaus vaiko joku kankeus sinun ja Marjan välillä?

Esa oli jo toista vuotta sitten, saavuttuaan Suomesta Liivinmaalle ja löydettyään vihdoin Jyri-setänsä siellä eräältä harjoituskentältä, kertonut hänelle tarkkaan kaikki kotikuulumiset ja terveiset, kertonut senkin, kuinka jo vireillepannusta avio-liittohankkeesta hänen ja Karmalan tyttären välillä ei lopulta tullutkaan mitään. Hän oli kertonut pettymyksestään, kun kotiin palattuaan tapasi Marjan jo toisen miehen omana, mutta sen jälkeen ei näitä asioita oltu Jyrin ja hänen välisissä keskusteluissa kosketeltu. Nehän olivat Esalle vähän arkoja ja Jyrille myöskin, joka ei tiennyt, tunsiko Esa hänen äidilleen aikoinaan kirjoittamansa toivomuksen. Mutta Esa oli kyllä arvannut, että joskus se kysymys joutuu tarkemmin selvitettäväksi, olipa melkein kaivannut sellaista tilaisuutta. Ja kun Jyri nyt hänen kotikuvauksensa johdosta rupesi asiaa utelemaan, kävi Esa noita tapauksia yksityiskohtaisesti kertomaan, ja lausui lopuksi:

— Tulin Marjan puheista ja hänen menettelystään siihen käsitykseen, ettei hän tahtonut ruveta vaimokseni, koska minusta oli tullut aatelismies. Hän pelkäsi oman asemansa käyvän vaikeaksi ja uskotteli siitä naimiskaupasta koituvan minullekin säätypiireissäni harmia. Hän arkaili...

— Ja pakeni kokonaan talosta pois.

— Niin, meni talonpojan kanssa naimisiin, sanoi sen soveltuvan itselleen paremmin...

Jyri istui taas kotvasen ääneti kunnaalla, näytti kuulemiaan visusti miettivän ja virkkoi sitten Eäsa silmiin katsoen:

— Marja menetteli tuossa, piru vie, oikein ja viisaasti. Terävä tyttö, — minä olin tylsä, kun en tuota tullut ajatelleeksi...; nimittäin äidille siitä sivumennen vihjaistessani...

Niin tuli se kirjeasiakin selville ja Jyrin harras toivo. Eäsa tunsii asemansa sitäkin nolommaksi ja rupesi selittämään:

— Aavistin kyllä, että sinä olit toivonut sitä meidän yhteenmenoa, ja sitähän itsekin toivoin. Koetinkin taivutella Marjaa...

Mutta Jyri keskeytti hänet torjuvalla kädenliikkeellä:

— Ei, se oli minulta typerä tuuma! Ajattelin vain Karmalan vanhaa perintötilaa ja sukumme jatkumista siellä, en sisareni sopeutumista noihin uusiin säätyoloihin. Marja oli paljon järkevempi, näki aseman selvemmin ja oikeammin.

— Olisi kai Karmalaa niinkin hoidettu, rupesi Eäsa vielä selittämään. Mutta Jyri ei sitä myöntänyt, hän vain hoki:

— Parempi oli, että kävi niinkuin kävi!

— Etkä siis senvuoksi karta Karmalaa, et kieltäydy sinne palaamasta, vaikka siellä nyt onkin toinen nainen emäntänä, kyseli Eäsa, jota tämä ajatus usein oli vaivannut.

— En sen vuoksi, usko pois, vakuutti Jyri. — Mutta paluuni sinne kotiin, Suomeen, on toinen asia, johon en kuitenkaan taivu. En voi näin raaja-

vaivaisenakaan heittäytyä hyläksi, siihen ei luontoni taivu. En voi ruveta syytinkivaarina maalla paikkailemaan verkkoja enkä juomaan piimää . . . , en sinne lähde, vaikken enää satulassa pysyisikään . . . Näihin sodanmaihiin olen tottunut, täällä tahdon vielä elää ja tänne sitten kuolla!

— Kuolemasta ei nyt puhuta, siitähän jo sovittiin, kielteli Esa. — Hiiteen haikeus, en tahdo nähdä kasvojasi tuollaisina! Sehän oli meille molemmille kova ja kohtalokas ottelu, jonka tämän Warsovan valloitus vaati. Kuningas sai täällä komean voiton, mutta me olemme saaneet tuon ottelun iskemiä haavojamme sairastella täällä jo kolmatta kuu-kautta, pääsemättä uusiin voittoihin, joista toiset ovat niittäneet mainetta ja saalista. Ei ole ihme, että luontososi on lamassa, niinkuin minunkin, myönnän sen. Mutta vielä se päivä taas valkenee meillekin, usko pois, Jyri! Koipesi vertyy vähitellen, ja jos ei verrykään, niin kelpaathan silti vaikka tykkimieheksi, — senpä viran minä sinulle hankinkin.

Sekään ehdotus ei tuntunut vanhaa rakuunaa miellyttävän eikä lohduttavan, hän yhä murjotti. Ja taas he istuivat kauan puhumattomina rantakunnaalla, jossa oli rauhallista levätä, ja katselivat virralla käyvää veneliikettä.

He olivat molemmat haavoittuneet siinä Warsovan kolmipäiväisessä taistelussa, jossa Ruotsin nuori kuningas Kaarlo Kustaa, turhaan ehätettyään Warsovassa piiritetylle kenraali Wittenbergille avuksi, oli tämän kukistumisen kostoksi hankkinut

armeijalleen loistavan voiton. Warsova oli taas ruotsalaisten käsissä, ja taistelussa haavoittuneet olivat jääneet sinne ruotsalaiseen miehitysleiriin hoidettaviksi. Sillaikaa oli väsymätön kuningas taas armeijoiheen rientänyt uusiin sotatehtäviin. Toipilaille kävi aika hiljaisessa leirissä pitkäksi, ja alakuloisuus oli vallannut heidän mielensä, — tuo toimettomuus oli heille niin outoa.

Siihen he tosiaankaan eivät olleet tämän sodan aikana tottuneet. He olivat yhtämittaa retkeilleet ja taistelleet Puolassa siitä hetkestä asti, kun he kesäkuussa vuosi sitten (1655) olivat ensimmäisten suomalaisten ratsurykmenttien mukana rynnänneet sinne rajan yli Liivinmaalta. Yhdessä olivat Esa ja Jyri tehneet pitkiä ja nopeita rientomarsseja vihollismaan laidasta toiseen, taistelleet eversti Krusen rykmentissä miltei lukemattomia taisteluita, kulkien nuoren kuninkaan mukana voitosta voittoon — se oli ollut yhtenäistä huumausaikaa!

Voittoja ja sankaritekoja täysi oli näet ollut tämän Puolan sodan ensi vuosi, jonka sodan Ruotsin kuningas oli aloittanut uskotonta naapuriaan kurittaakseen ja omaa perintöoikeuttaan varmistaakseen. Hän oli lopulta saanut valtiopäiväin suostumuksen sota-aikeilleen ja tahtoi siitä palkinnoksi valloittaa Ruotsille uusia maita ja lisää kunniaa. Sen hän oli tehnytkin. Mutta sanomattomia uhrauksia kysyvä oli ollut tämä ensimmäinen sotavuosi, ja paljon pettymyksiäkin se oli kaiken maineen ohessa hyökkääjille aiheuttanut.

Raskas ja rasittava vuosi se oli ollut sekä koko kotimaalle että taisteleville joukoillekin. Se nieli tarkkaan maan varat, nieli sen kaikki miesvoimat; uusia rekryyttejä se vaati alituisen Ruotsista ja Suomesta ja jätti valtakunnan muut osat, varsinkin Suomen, kokonaan puolustusvoimia vaille. Tämä sota oli uudelleen köyhdyttänyt maan toipumaan ruvenneen väestön, jonka taas täytyi maksaa yhä raskaampia lisäveroja sen sijaan, että se oli toivonut aatelismaiden peruutuksen kautta pääsevänsä helpommalle. Sotapäälliköille, varsinkin aatelisille upseereille, se oli avannut uusia ylennysten ja saalistamisen mahdollisuuksia, antanut uutta elämää sotarosvoille, mutta joukot se oli vähältä näännyttänyt loppumattomiin rientomarsseihin ja ylivoimaisiin ponnistuksiin. Jo sodan ensi kuukausina oli Kaarlo Kustaa noilla rientomarsseilla valloittanut suurimman osan Puolan maata, ajanut sen kuninkaan maanpakoon ja siten aiheuttanut kotimaassaan rajattoman riemun. Mutta siinä armeijat supistuivat, täydennystä ei tullut kotoa tarpeeksi. Ja sitten rupesi tulemaan taka-iskujakin, tappioita ja peräytymisiä; armeijain täytyi marssia edestakaisin siellä vieraalla maalla, eikä niille sodan jumalatar enää suinkaan aina hymyillyt.

Sen olivat suomalaiset ratsurykmentit saaneet erittäin selvästi tuntea. Ne olivat menettäneet miehiään usein ja paljon, yhä uusia rekryyttejä oli niiden täytteeksi alituisesti ollut kiristettävä ja tuotettava Suomesta, mutta sittenkin ne enimmäkseen olivat vajalukuiset. Ja sitten tuli

itsessään Suomessa hätä, johon hallitus ei ollut varustautunut.

Tällävälän, keväällä 1656, oli näet Venäjä julistanut sodan Ruotsia vastaan ja hyökännyt Suomeen. Siellä ei ollut puolustusväkeä ollenkaan, ja sieltä oli siis ruvennut kuulumaan haikeita avunhuutoja. Oli vaadittu sinne lähetettäväksi apujoukkoja isosta armeijasta, mutta uusia valloitusretkiä suunnittelevalta kuninkaalta ei tietenkään liiennyt sinne lähettää komppaniaakaan, — lisää olisi hän aina vain itse tarvinnut. Vihdoin Warsovan voiton jälkeen oli Erik Krusen vajalukuinen, suomalainen ratsurykmentti lähetetty Puolasta Inkerinmaalle, joka Ruotsin kaakkoinen rajamaakunta oli pahimmassa puristuksessa. Se oli lähtenyt, mutta useiden haavoittuneiden — Esa ja Jyri niiden joukossa — oli tuosta rykmentistä täytynyt jäädä Warsovaan, jossa heidät oli liitetty vartioväkeen kuuluvan eversti Rosenin turkulaiseen ratsurykmenttiin. Haavoittuneiden toverusten muutenkin synkkää mieltä oli tämä ero vanhasta rykmentistä, sekä pakollinen toimettomuus, vieläkin synkentänyt.

— Olisinpa kernaasti halunnut päästä Krusen kanssa kotimaa-raukkaa puolustamaan ja venäläisiä rökittämään, virkahti Esa, kun he taas kotvan olivat siinä ääneti istuneet mietteissään.

— Kernaastipa tietysti sinne minäkin olisin lähtenyt, vastasi Jyri, jatkaen kuitenkin kolkosti: — Vaikka lopultakin minulle olisi yhdentekevää, missä taistelisin, kunhan pääsisin taistelemaan.

Uusikin everstimme on peloton ja uljas soturi ja tuima iskemään, — hyvä olisi tapella hänenkin johdollaan. Kun vain pääsisi . . . Mutta lähdetään jo Esa tiedustelemaan, eikö sinne majoitusleiriin ole mitään uutta kuulunut?

— Mitäpä sinne uutta kuuluisi, — mutta lähdetään!

Esa käveli edellä varsin reippaasti, vaikka hän vielä olikin vähän heiverä pitkän vuoteellaolonsa jälkeen. Jälestä kuupitti Jyri, vetäen toista, kankeaa jalkaansa perässään ja aina väliin kuin vihaisesti viskellen sitä eteenpäin. Hän oli näinä välivuosina melkoisesti vanhentunut. Harmaansekaiset olivat jo hänen ennen ruskeat, pörröiset viiksensä, ja näyttipä jo olevan kankeutta hänen ruumiissaan yleensäkin, ei vain jalassa. Hänen silmänsäkin olivat kuin puoliummassa. Ne olivat iloisina veitikkoina säteilleet vielä vuosi sitten, kun hän ensi kerran pitkän eron jälkeen oli tavannut Esan, ja vielä heidän yhteisten, pitkien marsiensä varrellakin, mutta nyt se kirottu polvi oli lamauttanut koko vanhan veitikan, — harvoin kiilsi enää hänen katseistaankaan tuota tuttua, hilpeää välkettä.

Majoitusleiriin oli tänään tosiaan saapunut uusia kuulumisia, jopa vallan tärkeitäkin. Eversti Rosenin rykmentti oli määrätty siirrettäväksi Warsovasta Liettuaan, missä, suuren armeijan selän takana, oli ruvennut esiintymään Ruotsin herruutta vastaan vihamielistä liikettä. Liettuan väestö pyrki näet vapautumaan vieraiden valloit-

tajain ikeestä, ja sinne jätetty ruotsalainen varusväki oli niissä oloissa liian heikko. Parin päivän perästä oli lipullisen lähdeittävä liikkeelle.

Se tieto asetti suomalaiset toipilaat temppelein harjalle: päästäänkö mukaan vai onko taas jäätävä? Eäa puolestaan heitti silloin päättävästi käsivarsisiteensä tunkiolle. Hänen olkapäänsä ei kyllä vielä ollut aivan terve, mutta hän saattoi kuitenkin jo varuskellen pidellä ohjaksia. Eämpiänttä hän aikoi matkalle! Ja Jyri samoin. Hän harjoitteli näinä päivinä satulassa istumista ahkerasti kuin nahkapaika, yritteli ja kirosi. Vaikeasti se kävi, sillä koipi ei sujunut jalustimeen, vaan retkotti tönkkönä ratsun kupeella; mutta selässä hän kuitenkin istui, istui teerevänä ja tärkeänä kun liikkeelle lähdeittäin, — jällelle hän ei enää tahtonut mistään hinnasta jäädä.

Liettuassa joutui Rosenin rykmentti, jossa ei ollut tuhattakaan miestä, ennen pitkää suljetuksi Tykoczin linnaan, jossa sitä ylivoimainen vihollinen piiritti. Ruotsalaisten täytyi näet koettaa säilyttää Liettuassa edes valloittamansa linnat, pidättääkseen siten vihollista etenemästä pääarmeijan niskaan. Ja Tykocz oli tässä suhteessa tärkeä vartiopaikka. Mutta sitä sisukkaammin ponnistivat liettualaiset saadakseen tämän tiensoimun haltuunsa. Toistaiseksi se ei heille kuitenkaan onnistunut. Linna puolustautui urhoollisesti, ja sen miehistö piteli, tekemällä tiheitä hyökkäyksiä ympäristöön, saartajat loitomalla, ollen vuoros-

taan pakotettu yöt päivät pysymään varuillaan piiritysjoukon tiheitä ryntäyksiä vastaan.

Se oli yksitoikkoista, mutta voimiakysyvää pikkusotaa, jota kesti pitkän syksyn. Loistaviin urotekoihin ja saalisretkiin ei siellä ollut tilaisuutta, niinkuin liikkuvassa armeijassa, ja saarretusta linnueesta tuntui usein, että se oli vallan unhoitettu sinne eristettyyn varustuspaikkaansa.

Mutta muistettiin sitä pääleirissä sentään joskus, ainakin kerran vuodentaitteessa. Silloin tuli näet tilapäisesti lähitienoilla majailevalta kuninkaalta linnaan airut ilmoittamaan, että Tykoczin miehistöstä oli puolet heti lähetettävä pois, kauas Inkeriin, jossa kreivi Leijonhufvud aivan vähäisellä väellä koetti venäläisiä vastaan puolustaa Suomen kaakkoista rajaseutua. Siellä oltiin yhäti ahtaalla, ja peräti hätäisiä avunpyyntöjä oli sieltä taas tullut kuninkaan pääarmeijaan toinen toisensa perästä. Kuninkaalla tosin ei taaskaan ollut väkeä pois lähetettäväksi, mutta Leijonhufvudin tiukasta vaatimuksesta oli hän nyt kuitenkin päättänyt lähettää edes jotakin hätäapua Inkeriin ja arvellut tuosta Liettuan pikkulinnasta riittävän sinne muutamia satoja ratsumiehiä.

Tosiasiata oli kyllä se, että eversti Rosen olisi linnassaan tarvinnut hyvinkin tarkkaan koko väkensä, voidakseen valppaasti ja menestyksellä torjua ylivoimaisen vihollisen sitkeät yritykset. Mutta kuninkaan määräys oli ehdoton ja selvä. Ja Liettuaassa olevat suomalaiset tiesivät hyvin, että heidän kotimaassaan olivat puolustusvoimat aivan

riittämättömät venäläisiä torjumaan; he olivat kuulleet, että siellä maata puolustelivat koulu-
pojista ja nostoväestä häthätää kokoonhaalitut
tilapääjoukot, ja ymmärsivät siis sielläkin kipeästi
apua tarvittavan. Rosen harkitsi tilannetta päivän,
mutta ratkaisi sitten eteensä asetetun pulma-
kysymyksen niin, että hän päätti lähettää ali-
päällikkönsä, kapteeni Eggerfeltin neljänsadan mie-
hän kanssa kiireesti matkalle itään päin, samoamaan
Liivin- ja Vironmaan halki Inkeriin.

Esa oli näihin aikoihin jo aivan toipunut haa-
vastaan ja lähti kernaasti tuosta umpinaisesta,
kolkosta linnasta seikkailuretkelle. Sovittiin niin,
että kun ensi hyökkäys tehdään linnasta piirittäjiä
vastaan, silloin erkanee Esan osasto hyökkäys-
joukosta ja lähtee ajamaan omille teilleen. Se retki
ei suinkaan ollut vaaraton, sen ymmärsivät kaikki,
sillä sekä puolalaisia että venäläisiä tiedettiin jo
parveilevan näissä Ruotsin alusmaissa. Mutta
rohkealla mielellä ryhtyi Esa valmistautumaan
sille tiukalle ratsastusmatkalle, joka oli vievä hänet
ehkä kuumiinkin otteluihin, mutta joka tapauksessa
omintakeiseen toimintaan ja vapaaseen kenttä-
elämään.

Jyri ei voinut päästä mukaan, ja se suretti
Esan mieltä. Kersantin jalka oli jäänyt kankeaksi
kuin seiväs, hänestä ei enää ollut satulamieheksi
vaikeammilla retkillä. Jyri toimikin nyt Tykoczin
linnassa tykkimiehenä, joita Rosenin ratsuväessä
oli vähän, — pitkällä sotaurallaan oli hän oppinut
tämänkin taidon. Mutta ratsuaan hän kaipasi, ja

entistä murjottavampana hääri hän senvuoksi siinä muurinsarvessa, johon hänet oli asetettu tykkiä hoitamaan. Hän kävi erityisen happameksi aina, kun toiset valmistautuivat hyökkäämään ulos umpinaisesta linnasta ja pääsivät kiitämään tasan-golle. Nytkin, Ešan retkestä tiedon saatuaan, hän kyyhötti patterissaan umpimielisenä ja ka-teellisena.

Sinne tuli Eša varhain lähtöpäivän aamuna häntä puhuttelemaan ja hyvästelemään. Oli kylmä talviaamu; yöllä oli satanut lunta, maa ympäris-tössä oli siitä kuin valkoiseksi jähmettynyt, ääne-tön ja kuollut. Eša tarkasteli tykkiaukolta sitä kylmää maisemaa, jonka läpi hänen nyt pienellä joukollaan oli pyrittävä itään päin, ja jutteli siitä vanhentuneelle aseveikolleen:

— Meidän on nyt siis taas erottava, Jyri. Ensi kerran tavataan ehkä vasta Suomessa, — sinnepäinhän minun matkani jo vetääkin.

Jyri pyyhiskeli huurteista tykkiään ja puisteli hiljaa päätään, muristen:

— Jos tavataan sielläkään!

— Hä, onko sinulla tänään taas alakuloinen tuulesi?, kyseli Eša. — Vai kadehditko minua, kun pääsen pitkälle ratsastukselle?

— Tietysti kadehdin, vastasi Jyri, tykkinsä ylitse kumartuneena. — Mutta tuota tapaamis-tamme minä varsinkin epäilen.

— Arvelet, etten minä miehineni selviä tästä ajosta väijyvän vihollisten keskitse Inkeriin asti?

— Arvella voi sitäkin, myönsi Jyri. — Mutta

ennen kaikkea epäilen, ettei meistä, jotka nyt linnaan jäämme, täältä kukaan palaa.

— Hä, onko sinulla pahoja aavistuksia, ethän toki peljänne?, hämmästeli Esa.

— Älä käytä sitä sanaa, Esa, minä voin suuttua.

— No mitä synkkämielisyyttä siis puheesi tietää? Te puolustaudutte täällä tietysti niinkuin näihinkin asti, kunnes kuningas taas ajaa vihollisväen hiiteen koko Liettuasta. Mustat ennustuksethan eivät ole kuuluneet sinun luontoosi, Jyri.

— Eivät kuulu nytkään, vakuutti Jyri. — Mutta nyt en voi ymmärtää eversti Rosenia, joka täältä lähettää pois puolet väestään, vaikka hän hyvin tietää sen kaiken täällä tarvitsevansa, jos mielensä on täällä kestää. En ymmärrä sitä muuten, kuin että hän kuninkaan käskystä uhmaten aikoo uhrata itsensä ja jällellepäävän puolustusväkensä.

— Uhrata, — hän taistelee täällä tietysti viimeiseen asti, vakuutti Esa, everstinsä hyvin tuntien. — Hän ei suotta uhmaile, mutta ei myöskään koskaan antaudu.

— Ei antaudu, siinäpä se juuri onkin solmu. Tällä väellä emme jaksaa puolustaa linnaamme päivääkään, jos vihollinen tosissaan tänne hyökkää, se on päivänselvää, — meillä ei riitä miehiä vartiopaikoille, ei hyökkääjiä torjumaan. Sen kaiken eversti hyvin tietää. Hän ei antaudu, ei mistään hinnasta, ja meille miehillehän se olisi kaikkein kauheinta. Mutta niin ollen, — päätä nyt itse!

— Sinä luulet siis...?

— En luule mitään. Mutta muuta mahdolini-

suutta ei ole, kuin että me jossakin uudessa uloskarkauksessa taistelemme viimeiseen mieheen asti. Taikka teemme sen täällä. Ja kun viholliset tunkeutuvat linnaan, uhraamme heidät ja itsemme. Onneksi meillä on kellarissa riittävästi ruutia, — hyvästi silloin kaunis maailma!

Esa ymmärsi ystävänsä viitteet eikä voinut olla mielessään myöntämättä hänen ajatuskulkunsa ja tilanteenselvityksensä olevan oikeassa. Jyrillä oli pitkä sotakokemus, ja kaikki mitä hän nyt puhui, oli epäilemättä sitovaa totuutta. Mutta sittenkin oli hänestä outo tuo synkänmusta sävy toverinsa puheeksi. Hän virkahti siis reippaasti:

— Olkoon vaikka niinkuin sanot, hiiteen sittenkin synkkyys, vanha veli! Emmehän ole ennenkään, tiukemmissakaan paikoissa, kysyneet, onko tästä mitään pääsyreikää; emme ole koskaan mananneet esille kuoleman haamua, vaikka se usein onkin vieressämme irvistellyt. Miksi nyt?

— Kuolema ei ole minulle vihollinen eikä vieras, sen tiedät, puhui Jyri vakavasti. — Surutta sen matkaan lähden, kun tarvis on. Mutta oli äsken puhe tapaamisestamme Suomessa; se puhe minut veti miettiväksi. Käsitähän sen sinäkin, että me emme enää tapaa toisiamme, jos ei ihmettä tapahdu.

— Ihmeitäkin tapahtuu usein sodassa, sen tiedät... Viime hetkessä voi vielä tulla apujoukko, taikka tulee viholliselle yhtäkkiä pakko lähteä tiehensä, — kaikki on mahdollista, niinkauankuin taistellaan, niinkauankuin miekka heiluu! Ei, Jyri, en sano sinulle ikuisia hyvästejä, — itsehän

minulle opetit uskon miekkaani, — siihen oppiisi uskon vieläkin. Tuohon käteen!

Jyri tarttui nyt ravakasti toverinsa käteen ja koetti ravistaa mielensäkin reippaammaksi ja hilpeämmäksi, vastatessaan:

— Usko siihen aina, se usko on nytkin paras toveri retkelläsi. Ja senhän tiedät, ettei tämäkään kourani hellitä kesken miekankahvasta eikä tykin-sytyttimestä, tuli mikä tuli! Terve!

— Terve! Tuosta sanastasi sinut taas tunnen, Jyri, — tunnen vastakin!

Mutta siihen ei Jyri enää vastannut. Hän oli taas kumartunut tykkiään puhdistamaan, ja Esaa huudettiin samassa alas vallilta. Hyökkäysjoukko järjestyi näet parastaikaa linnan portilla, ja Esan oli kiireellä harpattava sinne omaa pitkänmatkan lipullistaan johtamaan. Hypätessään satulaansa näki hän vain harmajan hämärän läpi vielä miehen siellä muurinsarvesta huiskuttavan kinnastaan, — seuraavassa tuokiossa syöksähti hän jo joukkonsa edessä portista ulos.

Linnasta tehdyn äkkiryntäyksen alta väistyivät lähinnä olevat vihollispatrullit nyt niinkuin tavallisesti loitommalle, järjestyäkseen siellä yhteisrintamaan muun piiritysjoukon kanssa. Näin syntyneen hämmingin ja takaa-ajon aikana poikkesi Esan osasto sivulle ja karautti nopeasti itäiseen metsään. Sitä viholliset senvuoksi nyt karttoivat ja kaarsivat, peljäten nähtävästi linnalaisten sieltä nyt yrittävän kiertoliikettä heidän selkäpuolelleen. Hetken ajan kuuli Esa, joukkonsa edetessä metsän läpi, linnan-

paltaalta vielä taistelun tohinaa, ja jäätynyt maa kumahteli ratsujoukkojen hyökkäillessä. Mutta tuokion kuluttua vaimeni se kohina eikä itään painuva rakuunaparvi enää tiennyt, miten se aamuinen taistelu Tykoczin linnan edustalla taas lie kehittynyt ja päättynyt. Ryntäyksensä tehtyään olivat ruotsalaiset kaiketi taasen vetäytyneet linnan muurien ja tykkiensä turviin, ja piirittäjät vuorostaan arvatenkin taas valmistautuvat antamaan linnalle vastaiskun, kuten heidän tapansa oli. Eisan joukko laukkasi yhä kauemmas sumunhämärän metsän halki ja sen takana avartuville aavikoille.

Mutta siellä se parin tunnin perästä, aamun jo täysin valettua, yhtäkkiä tunki maan voimakkaasti tärähtävän. Ratsut korskahtivat peljästyneinä ja pysähtyivät vavisten. Miehetkin hätkähtivät sitä kovaa paukhdusta ja linnan suunnalta kumahtavaa, kaikuna jatkuvaa järehtelyä, katsellen kysyvinä toisiaan:

— Mikä se oli, — noin ei pakkänen pauku!

— Ei! Olipa tainnut Jyri panna tänään aika vihaisen panoksen tykkiinsä!

— Meille jäähyväislaukaukseksi.

— Oli tuossa paukussa montakin panosta, kuinka lie tykki sitä kestänyt.

Näin miehet naljailivat, sittenkuin maa heidän allaan taas oli rauhoittunut, ja joukko lähti jälleen liikkeelle. Mutta sen etunenässä ajava kapteeni arveli tarkemminkin ymmärtävänsä äskeisen pamahduksen syyn. Ei ollut ilmeisesti eversti

Rosenin kutistunut puolustusväki enää jaksanut torjua vihollisten tuimaa vastahyökkäystä linnastaan. Nämä olivat tietysti keksineet Ešan joukon poistumisen ja rynnänneet sitä sisukkaammin linnaan. Eikö saanut eversti niitä takaisin viskautuksi? Vai eikö hän ollenkaan ruvennut odottamaan uutta hyökkäystä? Ehkä hän teki tahallaan aseman heti selväksi. Joka tapauksessa oli varmaankin — päätteli Eša — juuri hänen soihdustaan syttynyt se »laukaus», joka linnan kellarissa pamahti ja tärisytti koko laajan ympäristön. Eipä ollut Jyri tainnut tosiaankaan erehtyä, kun hän äsken erottaessa niin varmasti väitti heidän silloiset jäähyväisensä viimeisiksi . . .

Vasta useiden viikkojen perästä sai Eša Inkeriin tiedon, että hän oli oikein arvannut tärähdyksen aiheen. Eversti Rosen oli, kun ei enää jaksanut häätää linnastaan sinne syöksyneitä vihollisia, räjähdyttänyt heidät ja oman suomalaisen miehistönsä Tykoczin linnan mukana ilmaan.

XVII. ELÄMÄN JA KUOLEMAN VAIHEILIA.

Kun kapteeni Eggerfelt lopulla vuotta 1656 neljänsadan miehen suuruisine apujoukkoineen saapui Inkeriin, pysähtyi hän Nevajoen suussa olevaan, pieneen Nevanlinnan kaupunkiin, jossa vähäisellä suomalaisella puolustusväellä näihin aikoihin oli pääkortteerinsa. Tämänkin kyläpahaisen olivat venäläiset kyllä jo valloittaneet, mutta se oli sentään taas joutunut sen suomalaisen ratsuväen käsiin, jonka ylipäälliköksi määrätty kreivi Leijonhufvud kesällä oli tuonut Puolasta mukanaan, ja sieltä käsin oli kreivi syksyn kuluessa koettanut järjestää puolustustoimia. Eisan saapuessa Nevanlinnaan vaiherikkaalta rientomarssiltaan oli siellä kuitenkin nyt päällikkönä hänen vanha ystävänsä Erik Kruse, joka siis joutui antamaan hänelle ensi kuvaukset isänmaan surkeasta, vaaranalaisesta tilasta ja puolustusvoimien mitättömyydestä rajalla. Hänen kanssaan piti Eisa nyt pitkät neuvottelut sotatilanteesta ja sen pienen, mutta tuiki tarpeellisen lisäväen tehokkaimmasta käyttämisestä, jonka hän nyt oli tuonut mukanaan. Kreivi Leijonhufvud oli näet itse lähtenyt Rautuun, tor-

jumaan pohjoisesta päin hyökkäilevää vihollisjoukkoa.

— Kaikkein ensiksi sinun oikeimmiten olisi vietävä apua Pähkinälinnaan, jota ryssä on jo yli puolen vuotta piirittänyt ja joka tiettävästi on hyvin ahtaalla, virkkoi Kruse huolestuneena, kun asioita jo hetken aikaa oli pohdittu.

— Sieltäkö on tullut avunpyyntöjä?, rupesi Esa tiedustelemaan.

— On tullut aikoinaan, kertoi Kruse synkkänä. — Mutta nyt pariin kuukauteen sieltä ei ole tullut tietoja minkäänlaisia. Nähtävästi ei sieltä kukaan ole päässyt niitä tänne tuomaan; linna on umpisaarroksessa, emme tiedä, miten siellä ovat asiat.

— Mutta tiedätte linnan sentään vielä olevan meikäläisten käsissä?

— Epäsuorasti sen tiedämme, kertoili Kruse. — Vakoojamme ovat näet saaneet selville, että venäläiset vielä sitkeästi piirittävät tuota Laatokan linnaa. Sen päälliköllä, Frans Gravella, ei kuitenkaan ollut venäläisten ensin hyökätessä kuin 120 miestä varustusväkeä, — sekin joukko on tietysti kesän ja syksyn taisteluissa huvennut.

— Sinne on luonnollisesti heti lähettävä avuksi, huudahti Esa aivan hämmästyneenä noista tiedoista. — Miksi Herran nimessä ette jo ennen ole lähettäneet sinne apuväkeä? Onhan se koko maalle tärkeä rajalinna, jonka raunioiden yli vihollinen helposti koska tahansa voi syöstä Suomeen laumojaan.

— Miksemme ole lähettäneet! Ei ole ollut väkeä mitä lähettää, kivahti Kruse katkerana. —

Täällähän Inkerissä ei aluksi ollut puolustusväkeä ollenkaan, ei kuin muutamia kymmeniä vanhoja nihtejä, joita Nevanlinnassa pidettiin elätteinä. Ryssä saattoi todella tehdä mitä tahtoi, ja niinhän se tekikin. Johan se sodan aiusa samosi täältä Viipuria kohti. Kun sitten rykmenttineni saavuin tänne Warsovasta kreivin kanssa, oli maa aivan avoin! Mihin sellaisissa oloissa yksi vajaa rykmentti riittää, vaikka sen täydennykseksi onkin Suomesta saatu muutamia satoja, häthätää kerättyjä, harjoittamattomia nostomiehiä? Mihin sitä väkeä lähetetel! Ei, tilanne on täällä tosiaankin ollut koko ajan toivoton ja on niin edelleenkin, — on sula ihme, että me sittenkin olemme voineet kestää täällä rajaa puolustamassa.

— Ihmepä kylläkin, myönsi Esa. — Ehkä on sentään Pähkinälinnakin osaltaan pidättänyt viholista etenemästä.

— Sen se epäilemättä on tehnyt, totesi Kruse. — Ja toisekseen ovat venäläiset näihin asti kohdistaneet tuimimmat hyökkäyksensä idästä Käkisalmea vastaan, joka kuitenkin on, saatuaan hiukan apua, hyvin pitänyt puolensa. Mutta usein olemme me täällä Nevan suussa kummastelleet, etteivät ryssät ole rynnänneet tänne kokonaan murskaamaan heikot varustuksemme, valloittamaan Inkerin ja täältä sitten tulvaamaan yli koko Suomen. Vaikeaa se heille ei olisi ollut, — eikähän tiedä, minä päivänä ne tulevat.

— Heti nyt siis Laatokalle päin, innostui Esa yhä enemmän, lisäten kuitenkin hiukan leikki-

sästi: — Niin, eikä ole lipulliseni pitkiin lepoihin tottunutkaan!

— Nyt sinne Laatokalle on ainakin mahdollista pyrkiä, kun suot ovat jäässä, puhui Kruse ikäänkuin vieläkin puolustautuen. — Sulan aikana ei sinne ole ollut yrittämistäkään.

Heti Esa rupesikin tekemään valmistuksiaan uutta, pitkää retkeä varten. Mutta aivan heti hän ei sentään päässytäkään lähtemään Nevanlinnasta.

Sinne saapui näet yhtäkkiä odottamaton surusanoma, että ylipäällikkö, kreivi Leijonhufvud oli sairastunut ja kuollut leirillään Raudussa. Tämä tieto tuli varsinkin eversti Kruselle hyvin huolettavana iskuna. Hänen täytyi näet nyt äkkiä ottaa ylipäällikön tehtävät ja huolet hartioilleen ja käydä vastuuseen puolustustoimista noissa epävarmoissa ja yhä vaikeutuviissa oloissa.

Samoihin aikoihin toivat näet inkeriläiset vakoajat Nevanlinnaan tietoja, että Venäjän puolella taas keskitetään joukkoja ja että sieltä uusi hyökkäys näyttää olevan odotettavissa Inkeriin. Sellaisella hetkellä ei uskallettu lähettää miehistöä pois päämajasta. Ešan oli senvuoksi rakuunoineen vielä jäätävä Nevanlinnaan odottamaan tapausten kehittymistä. Kruse taas, joka ensi kerran toimi ylipäällikkönä, oli nyt kovinkin tottuneen neuvonantajan tarpeessa, ja yhdessä Ešan kanssa he siellä nyt järjestelivät rajanpuolustusta ja vartiointia mikäli voivat.

Vihollisten hyökkäystä Inkeriin ei kuitenkaan kuulunut, vaikka viikko kului ja toinenkin. Ja

taas saapuneet uudet vakoojat kertoivat venäläisten nyt kokoovankin joukkojaan Vironmaan rajalle, nähtävästi hyökätäkseen Ruotsin Itämerenmaihiin. Silloin päätettiin sittenkin lähettää apujoukko heti matkalle umpisaarrettuun Pähkinälinnaan, ja Eša ryhtyi nyt seutujen tuntijoilta tarkemmin tiedustelevaan matkoja sinne sekä minkälaista vastarintaa retkikunnalla saattoi taipaleellaan olla odotettavissa.

— Siitä ei ole täällä kenelläkään varmaa tietoa, kertoi päämajaan kutsuttu vanha inkeriläinen. — Viime keväänä saapui venäläistä väkeä Pähkinälinnan edustalle sekä maitse etelästä että Laatokalta päin lotjilla, joilla viholliset toivat myös piirityskojeita. He saarsivat linnan siten sekä joen että maan puolelta, ja ovat sitten kiristäneet kiertorenkaansa yhä ahtaammalle.

— Mutta jos ryssillä on noin tiukka piiritysvyö linnan ympärillä, niin mistä sinne sitten vien avuksi neljäsataa rakuunaa?, ihmetteli Eša. — Jokea pitkökö vaiko heidän leirinsä läpi?

— Edessä on ryssä kummallakin taholla, vakuutti inkeriläinen. — Sen näkemättä et perille pääse!

— Eät muuten kuin yllättämällä, lisäsi Kruse. — Sinun on koetettava salaa päästä asemasta selville, ja sitten rynnättävä, mistä parhaiten pääset. Onhan, Eša, mielityösi aina ollut äkki-iskujen antaminen, — nyt niitä saat ihan mielinmäärin ja vapaasti yritellä!

— Sokeampaa tämä on kuin Helmut-herran

partioissa, totesi Esa päättään punoen. — Mutta koetan, minkä voin.

Varsin summakaupalla täytyi siten ratsujoukon lähteä samoilemaan vihollisten valtaamain seutujen halki, outoja jokivarsia pitkin. Verkkaan ja varovasti oli sen senvuoksi tehtävä taivaltaan, koska ei ollut tietoja edes siitäkään, millä paikalla venäläisillä nyt sydäntalvella saattoi olla vartioväkeään, ja minkä verran. Ihmeekseen ei Esa kuitenkaan tavannut vihollisväkeä eikä vastarintaa missään. Jokunen kasakkapatrulli nähtiin vain kaukana karauttavan suomalaisia rakuunoita pakoon, muutaman muonakuorman sai etujoukko siepanneeksi Nevan jäällä — siinä kaikki. Muuten oli maa kuin autio ja tyhjä. Ovatko venäläiset jostakin syystä nyt vetäneet väkensä pois Inkeristä, jonka kautta he vielä tuonaan olivat hyökänneet Rautuun, vai oliko heillä piru mielessä, väijytys ja loukku? Yhä tarkemmin tutki Esa taipaileensa varret, mutta kaikkialla oli tulos sama, eikä hän tavannut vihollisia vielä Nevan yläjuoksullaakaan. Ja kun talonpojatkin näiltä seuduin olivat lähteneet pakosalle, samosi hän rakuunoineen kuin läpi kuolleen maan.

Etäällä kuulsivat jo eräänä päivänä taivaanrantaa vastaan pienen saarilinnan vakavat tornit, ja ennen pitkää todettiin Ruotsin lippu sen viiritangossa. Linna on siis yhä pitänyt puolensa! Mutta sen ympäristössä olivat lumipeittoiset kentät ja kunnaat aivan hiljaiset ja autiot. Siellä täällä näkyi kyllä rakennusten jätteitä, hiiltyneitä salvos-

pohjia ja mustuneita raunioita ja joku uuninkiuas-kin törrötti hangen keskellä. Mutta elävää olentoa ei ollut missään, ei kuin muutamia nälkäisiä koiria, jotka kaivelivat raunioita ja suomalaisten ratsu-miesten lähestyessä pakenivat häntä koipien välissä.

Hämmästyneenä ja vieläkin varoskellen ratsasti Ešan joukko leiriraunion lävitse ja karautti sitten lennossa linnan edustalle. Sitä ympäröivät koske-mattomat kinokset, ja sen portti oli visusti suljettu. Vasta pitkän kotvan kuluttua laskeutui sieltä kääntösilta alas, kun linnalaiset olivat tulleet vakuutetuiksi, että saapujat todella olivat Suomen väkeä. Melkein mykiksi ällistyneinä katselivat pitkänmatkan rakuunoita linnan kalpeat nihdit, jotka puolen vuotta olivat olleet varustukseensa suljetut tapaamatta ja näkemättäkään ketään muuta kuin piirittäviä vihollisia. Heidän kasvonsa eivät nyt heti tapaamisen jälkeenkään sulaneet iloon; niille oli ikäänkuin kangistunut vakavanras-kas ilme, joka vasta hyvin vähitellen niiltä lientyi.

— Miksi kyykötätte täällä näin umpinaisissa oloissa, vaikei vihollista enää näy missään? — Tämä oli Esa-kapteenin ensimmäinen kysymys, kun hän oli avatusta portista ajanut linnan pihaan ja siellä jo ratsunsa selästä reippaasti tervehti jäykkä-liikkeisiä miehiä.

— Ei näy, myönsi harvakseen harmaapartainen nihtivanhus, puhuen yksikantaan ja soinnutto-masti. — Mutta onko varmaa, että ryssä todella on lähtenyt? Vielä eilen karautti kasakoita tuolla

aukealla, ja vihollisten lotjia on vieläkin linnan alaisella selällä.

— Niin näkyy olevan, käymme niitä kohta katsomassa, virkkoi Eša, silmäillen rintavarustuksen yli Laatokanpuoleiselle jääaavikolle, jossa todellakin oli useita kiinnijäytyneitä aluksia. — Matkallamme emme kuitenkaan tavanneet vihollisen sotaväkeä, vaikka tutkimme sivutietkin, eikä tuolla leirissäkään ollut muuta kuin raunioita ja tunkioita.

— Sen ne polttivat pari päivää sitten, siellä lienee rutto ruvennut riehumaan, kertoi jo vähän vilkastuen toinen linnan miehistä. — Suurella melulla ne sitten lähtivät, mutta emme siihen heidän lähtöönsä oikein luottaneet. Ja siksi harvalukuiset olemme, että emme ole vielä uskaltaneet täältä poistua portin ulkopuolelle.

— Ryssillä saattoi todella olla salajuonikin mielessään, myönteli Eša. — Aikoivat ehkä äkki-arvaamatta vielä palata. Mutta nyt palatkoot, nyt me pistämme heidät itsensä satimeen!

Jo sulivat vähitellen jäykistyneet nihdit kertoamaan kestämistään vaiheista, ja he näyttelivät tervetulleille vierailleen pitkäaikaista piirityspaikkaansa. Pahasti olivat linnan muurit kärsineet alituisesta pommituksesta, eikä niitä vammoja oltu jaksettu korjata, mutta kaatumatta oli linna sittenkin kalliollaan kestänyt. Hyökkäyksiä oli sinne tehty alituisen, mutta ne oli torjuttu antautumiseen suostumatta. Viime ajat olivat kuitenkin olleet Pähkinälinnan pienelle varustus-

väelle ylen raskaat. Ruokavarat rupesivat loppumaan, eikä jäänyt heille riittävästi aikaa uneenkaan. Ja asema oli käynyt vielä sitäkin vaikeammaksi, kun linna joku aika sitten oli joutunut päättömäksi. Sen urhea ja sitkeä komentaja Frans Grawe oli näet äkkiä sairastunut ja parin päivän perästä kuollut, ja miehistön oli sen jälkeen täytynyt tulla omin neuvoin toimeen. Mutta silloinkaan ei suostuttu antautumaan, vaikka ryssä tuon vastoin käymisen rohkaisemana yhä rajummin ryntäsi, vaati ja uhkaili. »Tällaisista pähkinöistä ei vapaaehtoisesti luovuta», olivat linnan jämerät nihdit vastanneet venäläisten airueille, jotka tarjosivat päättömäksi jääneelle linnueelle vapaan ja turvallisen lähdön Suomeen. Särjetyt muurit kestivät loppuun asti, ja väsyneet miehet kestivät myöskin. He olivat totuttautuneet vuorojoukoin vartioimaan ja vuorojoukoin lepäämään, muuten kaikki yhdessä aina torjumaan hyökkäykset. Mutta se alituinen ruumiin ja mielen pingotus oli kalvanut miesten voimia. Nuorimmatkin heistä olivat käyneet vakaviksi ja kalseakatseisiksi kuin ukot, — hidasta oli nytkin saada kirkkaampaa välähdystä syttymään heidän kangistuneisiin katseisiinsa.

Nyt tutkittiin tarkempaan piirittäjään leiri. He olivat, viimeiset laukaukset ammuttuaan, polttaneet sen pois ja todella häipyneet tiehensä talvea ja ruttoa pakoon. Jos Esa olisi päässyt miehineen heti jatkamaan Nevanlinnasta matkaansa, olisivat he parahiksi ehtineet perille lisäämään poistuvain lähtökiirettä. Nyt jäi Esan asiaksi

vain ottaa haltuunsa Pähkinälinnan päällikkyys, laskea sen perin uupunut miehistö Suomeen lepäämään ja ruveta huolehtimaan linnan korjaamisesta ja muonittamisesta. Siihen menikin talvi.

Sen kuluessa teki hän usein tiedustelumatkoja rajan taa vakoillakseen, hankkivatko viholliset ehkä uutta retkeä Pähkinälinnaa vastaan, sekä samalla kerätäkseen linnaansa ruokavaroja, mikäli niitä oli saatavissa jo ennen ryöstetyistä kylistä. Vihollista aseväkeä ei näillä retkillä tavattu, mutta sen sijaan todettiin yhä uudelleen inkeriläisen väestön vihamielisyys suomalaisia partiolaisia kohtaan. — Esa sai eräänä kevätpäivänä tuntea sen vihan omassa ruumiissaan.

Ruotsiinkin kuuluvassa osassa Inkeriä oli jo rauhan aikana vallinnut karsasta mieltä tätä voittomaata hallitsevia ruotsalaisia ja suomalaisia kohtaan. Se karsaus oli lähtöisin uskonnollisesta mielestä. Inkerin väestö oli alkujaan kreikanuskoista ja olikin omaan uskontoonsa lujasti kiintynyt. Kun Inkerin valloittajat Stolbovan rauhan jälkeen rupesivat pakolla käännättämään inkerikoita luterinuskoon, niin nämä kyllä siihen osaksi alistuivat, mutta osaksi he pakenivat Venäjän puolelle ja kantoivat katkeraa vihaa uusia isäntiään kohtaan. »Ruotsi» oli heistä uskonsortaja, oli viholainen, vaikka olikin samaa suomalaista heimoa kuin he itse. Sen isännnyysvalta tuntui heistä ikeeltä, ja siksi kohdistui heidän uskonnollinen intohimonsa niitakin suomalaisia ratsupatrulleja vastaan, jotka nyt heidän maillaan liikkuiivat. Näitä

»vainolaisia» väijyivät he senvuoksi kylissään ja taipaleilla. Jos joku rakuuna eksyi joukostaan ja joutui talonpoikain vangiksi, silloin nämä hänet mitä raaimmin kiduttivat kuoliaaksi. Suomalaiset soturit maksoivat, inkeriläiskylissä käydessään, samalla mitalla, usein kukkuramitallakin, — kosto herätti aina uutta kosto!

Eräs sydämistynyt, kostonjanoinen Inkerin mies ampui siten muutamana kevätpäivänä kinostuneen pensaan takaa luodin Esaan, joka ratsasti tiedustelujoukkonsa etunenässä. Veritekonsa tehtyään pakeni salakyttä suksillaan metsään, jonne ratsumiehet eivät voineet häntä seurata.

Mutta Eşa vaipui kimonsa selästä kinokseen; lonkkaluu oli murskautunut, ja vaivoin hänen miehensä saivat kylästä haetulla reslalla vedetyksi haavoittuneen päällikkönsä linnaan takaisin. Siellä haavaa hoidettiin, mutta sen parantuminen oli hidasta. Tautivuoteeltaankin Eşa kuitenkin hoiteli linnansa päällikkyyttä koko kesän, seuraten tiedustajainsa kautta tapausten menoa.

Syyskesällä (1657) näyttikin jo uusi vaara uhkaavan Pähkinälinnaa. Venäläiset keskittivät näet silloin taas joukkojaan Laatokan puolelle. Mutta se vaara meni sentään ohi Eşan linnasta; viholliset hyökkäsivät taas Laatokan takaa Käki-salmea vastaan. Nevan puoli jäi suhteellisen rauhalliseksi, lukuunottamatta alituisia pienempiä kahakoita ja molemminpuolisia, vihollismaahan tehtyjä, kylläkin julmia ryöstö- ja hävitysretkiä.

Eşa-kapteeni kostui kesän ja syksyn kuluessa

haavastaan, pääsipä jo jalkeillekin, vaikka vielä heikkona ja ontuvana, — hänellä oli nyt hänelläkin toinen koipi kankea kuin Jyri-vainajalla —, ja hän iloitsi elpymisestään, toivoen taas pian saavansa täysin voimin ottaa osaa sotatoimiin. Mutta toisin kävi.

Pähkinälinnassa tapahtui näihin aikoihin jälleen miehistön vaihdos. Opetetut nihdit ja rakuunat vietiin sieltä muille sotatanterille ja sijaan tuotiin Suomesta äsken rummutettua, uutta nostoväkeä. Nämä vasta maalta kerätyt talonpoikaisrekryytit toivat nyt kuin tutun tuulahduksen Suomesta, toivat kaukaisen linnan vartioille viestejä heidän kotikulmansa oloista. Mutta ne toivat sinne samalla pahempaakin: toivat ruton, joka jo oli ruvennut Suomenkin puolella rajaa riehumaan.

Eräs uusista nahkpojista oli Keski-Suomesta, Päijänteen rannoilta, kotoisin, ja Esa kutsutti hänet eräänä syyspäivänä puheilleen linnanpäällikön asuntoon, jossa hän toipilaana lepäili. Ja hauskaa Esasta olikin taas pitkistä ajoista kuulla kotipuolensa juttuja, tarinoita tuttavista perheistä ja lähipitäjään merkkimiehistä, joista nahkpoika kertoi sitä avomielisemmin, kun hän ei tiennyt, että tuo outoniminen kapteeni Eggerfelt oli itse sieltäpäin kotoisin.

Koko sotaretken ajan oli Esalla hyvin harvoin ollut tietoja kotoaan. Siihen hän oli itse suureksi osaksi syypää, sillä hän ei ollut paljon koskaan lähettänyt sinne kotiin tietoja itsestään eikä olinpaikoistaan. Sotaväkeen saatiin näihin aikoihin

tiedot kotimaasta melkein yksinomaan saapuneiden rekryyttien kautta, jotka kertoivat mitä sattuiivat tietämään, ja harvapa oli tiennyt Karmalasta mitään. Eikä Esa tältäkään nahkapojalta vielä heti kysynyt Sysikorven kuulumisia, haastatti häntä aluksi vain yleisesti Sisä-Suomen oloista.

— Siellä ovat asiat siis yleensä ennallaan, verot vain painajaisena, totesi Esa, poikaa jo kotvasen kuulusteltuaan.

— Verot painavat, ja tämä sotaväenotto, kertoi poika. — Yhteen aikaan jo pelättiin ryssän rynnäköivän maahan, mutta ei se onneksi sentään aivan pitkälle päässyt.

— Eikä pääse enää, vakuutti Esa. — Mutta tiedätkö mitään erityisempää Sysikorven asioista?

— Siellä kai elää vanha kirkkoherra vielä?

— Eli ainakin minun Päijänteeltä lähtiessäni, tiesi rekryytti.

— Ja Oinaalan majuri on koko sota-ajan ollut kotosalla, vai miten?, uteli Esa edelleen.

— Kotona on ollut, se kun on käsipuoli . . .

— Mutta Oritpään eversti on sodassa?

— Kuuluu olleen, mutta jo palanneen.

— Vai jo palasi, ehkä haavoittuneena. Entä Karmalan kapteeni . . ., kuulitko hänestä mitään?

— Se on yhä sodassa, eikä kuulemma tiedetä, missä se lieneekään.

— Vai niin on hävinnyt!, naureskeli Esa. — Oletko kuullut, miten siellä Karmalassa eletään isännän poissaollessa?

— Hyvin kai siellä . . ., rouva kuuluu topakasti

hoitavan ison talon asiat. Ja iloista elämää siellä kuuluu pidettävän, niinkuin ennenkin...

Hymy kangistui yhtäkkiä Ešan huuilta, ja hän melkein hypähti vuoteeltaan. Niin odottamaton ja yllättävä oli hänestä tuo nahkapojan lyhyt maininta. Mutta hän laskeutui taas nojalleen ja kyseli edelleen rauhallisesti, joskin kenties entistä innokkaammin:

— Vai iloista elämätä! Kuka siellä nyt iloja pitää?

— Talon rouvapa tietenkin, niinkuin muutkin vallasväet. Pitoja ja kestejä kuuluu olevan Karma-lassakin alituisen, kuten isoisissa on tapana.

Ešan teki mieli panna nahkapoika tiukalle, saadakseen tarkemmat tiedot noista kesteistä, joista siis naapuripitäjiin asti kerrotaan. Mutta hän hillitsi intonsa, totesi vain kertojalle, että Sysikorvessahan onkin paljon sotilasperheitä, jotka kai keskenään huvittelevat miesten kaukana ollessa.

— Niin, paljonhan siellä on rikkaita kartanoita, kannattaahan niissä pitääkin tansseja ja hyppyjä...

Taas tuo hyppykuvaus Esaa vihiasi, mutta hän ei siitä sittenkään enempää udellut. Pari ylimalkaista kysymystä teki hän vielä nuorelle soturille ja laski tämän sitten menemään. Mutta itse hän jäi huoneeseensa vakavana miettimään noita kotikuulumisia.

Toisenlaisiksi hän oli kuvitellut kotiolonsa, kun oli joskus ehtinyt niitä muistelevaan: hiljaista

aherrusta, arkisia päiviä oli hän ajatellut siellä olevan, työtä ja ikävöivää odotusta . . . Eikö mitä, — siellä pidetäänkin pitoja ja iloja, jotka herättävät talonpoikain huomiota, alituisia kestejä ja tanssiaisia . . .!

Kovin vähän hän oli noita kotioloja näinä vuosina muistellutkin, myönsi Esa siinä nyt itsekseen. — Mutta mitäpä hän niistä olisi ruvennutkaan huolehtimaan. Eihän hän kaukaisilta sotatante-
rilta, Puolan, Liettuan ja Inkerin retkiltään, olisi kuitenkaan voinut niihin mitään vaikuttaa . . . Mutta sittenkin: mitä tahansa muuta olisi hän kuvitellut . . .! Mistä oli hänen nuorelle rouvalleen, joka ennen vain väkinäisesti seurasi miestänsä pitoihin ja juominkeihin, nyt tullut halu kesteihin? Mikä muutos siellä kotona onkaan tapahtunut? Onko sinne tullut joku vieras, joka on virittänyt Ottelianan, tuon ennen aivan lapsellisen kainon naisen, huvitteluinnon ja pannut hänet pitämään hyppyjä Karmalassa?

Esa hymähti taas, hymähti noille omille, kirpeille kysymyksilleen. Oliko hän mustasukkainen? Loruja, — siellä Sysikorvessa tietysti viete-
tään vain perheidenkeskeistä seuraelämää niinkuin ennenkin. Ottelianahan olikin vielä lapsi heidän avioliittonsa ensi vuosina. Arvatenkin on hänessä vähitellen ilman muuta herännyt elämänhalu, ihmekö se? Ja siellä sydänmaan yksitoikkoisessa ikävässä tarvitaan toki jotakin virkistystä ja viihdytystä. Mikäpä sen luonnollisempaa, kuin että kotonaolevat perheet siellä hakevat seuraa

toisistaan — hyvä vain, ettei Ottelianakaan ole liiaksi eristäytynyt . . .

Näin Eša itseksensä järkeili vuoteellaan levätesään. Hän kutsui rakuunansa, joka häntä tautiaikana oli hoitanut, illallista valmistamaan ja päätti olla nahkapojan viestejä sen enempää mielessään vatvomatta. Sen verran nuo kotikuulumiset nyt kuitenkin olivat häneen vaikuttaneet, että hän kerrankin päätti kirjoittaa vaimolleen kirjeen ja laittaa sen menemään ensimmäisen airueen mukana, joka lähtee Viipuriin. Aamulla hän sen tekeekin . . ., nyt vähän väsytti, aamulla hän kertoo kotiin retkistään, haavoittumisestaan ja toipumisestaan . . .

Mutta aamulla ei Eša jaksanutkaan nousta vuoteeltaan. Mikä olikaan tuo väsymys . . ., no, huomenna hän käy kirjoitustyöhön! — Mutta huomenna hän totesi itse ja totesivat muut, että hänet oli tavannut se kulkutauti, tulinen rokko, jonka nahkapojat olivat tuoneet mukanaan Pähkinälinnaan, missä se jo oli kellistänyt monet miehet. Ja Eša oli ilmeisesti niin heikontunut pitkäaikaisesta haavataudistaan, että tartunta voitti hänetkin helposti. Tauti puhkesi hänessä rajulla voimalla, kovalla kuumeella, — hän houri yöt pitkät, ja hänen voimansa heikkenivät nopeasti. Hänen luultiin kuolevan jo tautinsa ensi päivinä — rutto vei useimmiten uhrinsa heti hautaan —, ja Pähkinälinnaan hankittiin senvuoksi kiireellä uusi päällikkö. Menneeksi mieheksi luuli Eša jo itsekin itsensä

niinä selvinä hetkinä, joita hänellä oli kuume-houreittensa välissä.

Näinä hetkinä asustivat hänen ajatuksensa enimmäkseen kotona Karmalassa, johon hänen mielensä äsken oli niin terävästi kiintynyt. Hän mieliskeli, miten siellä olot järjestynevät, kun hän jää pois. Otteliana menee tietenkin uusiin naimisiin, mutta talon täytyy silti säilyä hänen lapsilleen, pysyä suvussa . . . Kerran hän jo pani haavurin, joka häntä hoiti, siitä sanelunsa mukaan kirjoittamaan määräyksen, mutta seuraavana päivänä hän revitti sen paperin. Mitäpä hän tässä enää rupeaa määräälemään, hoitakoot siellä . . .

Kuumeen taas yltyessä liitelivät hänen yöhoureensa häilyvinä mielikuvina niissä samoissa kotoisissa oloissa, joissa hänen ajatuksensa päivällä olivat viipyneet. Mutta ne olivat nyt rajuja, ärtyisiä, nopeasti vaihtuvia mielikuvia, joissa henkilöt, tilanteet ja maisemat huristivat ohi kuin huimassa hoijakassa. Milloin näki hän nuoren vaimonsa kiihtävän ratsun selässä, tukka tuulessa hulmuten — sen tukka oli nyt musta! — ja hänen kintereillään viiletti joku outo, tummapintainen mies, joka vuoroin ehti hänen rinnalleen, vuoroin taas jäi . . . Hourivan potilaan käsi puristui kuin miekan kahvaan, hän oli näet itsekin vihanvinmaisena siinä jälessä ratsastavinaan . . . Milloin hän taas näki äidin lapsineen istuvan Karmalan hämärässä tuvassa hiiltävän takan ääressä. Hän tunsii lapsensa ja vaimonsa, mutta heidän vieressään istui pimennossa taas tuo sama tumma ritari ilkkuvasti nauraen . . .

Joskus nämä kuume kuvat syöpyivät potilaan mieleen niin syvälle, ettei hän enää, houreesta vähän toivuttuaankaan, voinut erottaa, mihin jokin tosimuisto loppui ja mistä kuume kuva alkoi. Silloin hän vääntelihe tuskaisena vuoteellaan ikäänkuin taistellen ja luotaan karkoitellen noita hiipiviä harhakuvia. Mistä tulikaan nyt tuo kaiho ja koti-ikävä, joka eli noissa muistoissa ja kuvitelmissa? Tautiko oli noin pehmentänyt hänen karaistun luontonsa? — toisinaan se häntä melkein hävetti.

Väliin kulkiivat hänen ajatuksensa sentään aivan toisia, sotaisempia latuja, kulkiivat osaksi selvinä, osaksi utuisina. Hän oli vähän ennen sairastumistaan saanut muiden Suomen-viestien mukana tiedon siitäkin, että myöskin kaukana Kajaanin kulmalla on ollut kovia taisteluita suomalaisten ja venäläisten välillä. Kajaanista oli tuonaan tehty hyökkäysretki Vienaan. Sitä hän jäi miettimään: Se retki on varmaankin tehty Pietari Brahen kehoituksesta, tämä »Kajaanin vapaaherra» on kai nyt käyttänyt tilaisuutta toteuttaakseen tuonnoiset unelmansa . . . Ja Esa kuvitteli, kuinka hän, jos olisi ollut terve ja voimissaan, varmasti olisi pyrkinyt juuri tuon kulmakunnan seikkailuihin. Hän kuvitteli itsensä siellä talvisella retkellä kiitämässä rakuunajoukon etunenässä laidattomalla jääaavikolla . . . minne? Tietysti valloittamaan Solovetin luostaria, joka kuumoitti kaukana taivaanrannalla . . ., tietysti sinne perustamaan kreivillisen suosijansa käskystä ja hänen lukuunsa

noita pohjoisia seutuja hallitsevan vallan, lujan, suuren suomalaisen vallan...

Kun kuume taas hellitti, karkoitti Esa nuo kiihkeät, rajut kuvitelmat mielestään. Mutta tyynemmälläkin mielellä hän sentään päätteli: tottatosiaan, sillä kulmalla hän nyt varmasti olisi retkeillyt, ellei vesakosta olisi lentänyt tuo inkeriläinen salaluoti, joka mursi hänen voimansa.

Yhä useammin rupesi nyt kuume hellittämään, ja varsin kummastuneena totesi haavuri, että Esa näytti verkalleen voittavan vaikean rokkotautinsa, — sitä ei ollut kukaan enää uskonut, kun hän syyskauden kamppaili sen kynsissä. Eikä se voitto ollut vielääkään varma. Kuume uudistui vielä usein ja vei miehen lopen heikoksi. Entistä selvemmin saattoi hän nyt sentään ajatella ja arvostella asemaansa, ja hänen elpyvät ajatuksensa pyörivät nyt enimmäkseen ja mielihalulla sen kysymyksen ympärillä, miten hän palaisi kotiinsa ja mihin hän siellä nyt ryhtyisi...

Ihan ensi töikseen hän panisi talon miehet vyöryttämään Mustanahon rinteeltä vanhan Karmalan törmälle sen suuren kiven, jonka hän siellä muisti ja joka jäisi törmälle muistuttamaan suvun myöhemmillekin polville Jyri-setää, — niinkuin kersantti-vainaja sitä kerran oli toivonut.

Ja sitten... Mutta millaista on siellä kotona? — Se epäily putkahti usein pistoksena näiden kiehtovain ajatusten keskelle. Jos hän sinne joskus pääsisikin, olisiko hänen ollenkaan mieluisaa sinne palata? Odotetaanko, toivotaanko häntä ollenkaan

kotiin, vai onko siellä ehkä joku jo anastanut hänen paikkansa, voittanut hänen vaimonsa sydämen? Noita epäilyksiä vatvoessaan hän aina taas kiihtyi, ne häntä kiduttivat. Mutta hänellä oli siinä paljon aikaa käydä mielessään hiljaisia kärejiä näistä asioista, ja silloin hän aina lopputuloksena myönsi, että jos hänen nuori vaimonsa oli antanut suosionsa toiselle, niin oli siihen paljon hänen omaakin syytään. Oliko hän koskaan osoittanut vaimolleen hellyyttä, — ehkä rahtusen eron hetkellä, muulloin ei! Lapsen hän oli tuonut naapurista Karmalaan, tehnyt siitä siellä emännän ja äidin, — puolisoa ei. Ei ollut hänellä tosiaankaan oikeutta soimata Ottelianaa, joskin tässä naisen vaistot kerran olivat heränneet; ei hänen sopinut palata sinne kotiin ankarana jumalana tuomitsemaan ja rankaisemaan... Kärsimyksissä vatkattuna ihmisenä tahtoi hän sinne palata, itse nöyrytyneenä ja anteeksiantavana miehenä, joka uudelta pohjalta aloittaisi kotoisen elämänsä...

Näin hän tautivuoteellaan, verkalleen toipuesaan, harkitsi ja päätteli, ja tämä päätös häntä vahvisti ja kannusti. Mutta usein hän siinä maatessaan taas vaipui äärimmäisen alakuloiseksi ja huokaili:

— Pääsenkö sinne koskaan?

Koti-ikävä oli polttava, mutta avuttoman heikko hän yhä oli. Syksy oli mennyt, ja tullut oli talvi, mutta aina hän vain makasi tautivuoteellaan. Ja vielä palasivat toisinaan kuumeenkohtauksetkin, taittaen silloin hänen jo elpyneet unelmansa ja

heittäen hänet uuteen, synkkään epätoivoon. Joskus hän näissä uusissa houreissa näki hautasaaton . . ., se kulki ikäänkuin Karmalan talvitietä kirkolle. Isäntää siinä nyt vietiin kirkkomaahan, — ja hyvältä tuntuikin päästä lepoon. Hautasaatossa oli monta rekeä. Ensimmäisessä saattoreessa näki hän rouvansa istuvan pienenä ja hentona ja itkeeneen näköisenä . . . Mutta eikö hän istunutkaan siinä yksin? Kuka siinä oli hänen vieressään . . ., kuka se oli tuo mustapintainen mies, joka oli kiertänyt käsivartensa hänen vyötäreilleen, leskeä ikäänkuin lohduttaen ja hyväillen . . .?

Silloin valtasi potilaan tuska, hän tempautui koholleen vuoteellaan ja hoki kuin käheällä raivolla:

— Ei, minä en tahdo vielä mennä hautaan, en, minä itse tahdon ajaa vaimoni rinnalla . . .!

Ja kun raunioitunut ruumis pian retkahti vuoteenpohjalle takaisin, reuhtoivat kuihtuneet käsivarret vielä ilmassa, ja potilaan kuivasta kurkusta nousi heikko, mutta kuuma henkäys:

— Kotiin! Siellä tahdon vielä elää!

XVIII. KOTIIN.

Vasta olivat kevätjääät lähteneet suurilta seliltä, joiden vapautuneet vedet nyt ikäänkuin vapaudestaan nauttien heijastivat laskevaa päivää iltatyynestä kalvostaan. Juuri oli päivä painumassa Mustanahon taa, mutta sen kimallus osui vielä kirkkaimmillaan Leinosen korkealle törmälle, johon viimeiset iltasäteet kultasivat Karmalan uuden kartanon, pannen sen lasiset ikkunat kuin tulena hehkumaan.

Sitä paloa katsellen asteli reppuselkä, väsyneen näköinen mies sarkaisessa mekossa ja hatunreuhka silmillään ahon rinnettä Karmalaan päin. Hän ontui sauvansa varassa, ja hänen laihoilla kasvoillaan oli kuihtuneen ilme, mutta hänen silmänsä pälyivät hatunreunan alta laakson yli terävinä ja väliin veitikkamaisinakin. Rinteeltä laskeutui hän nyt kujatielle ja käveli sitä myöten veräjälle, josta hän ujona ja arkana pyrki vetäytymään takapihan puolelle. Siinä hän kuitenkin pysähtyi tuokioksi katselemaan päärakennukseen päin, jonka ikkunoista nyt sytytettyt kynttilät jo loistivat äskeisen iltakimmellyksen sijalla ja josta kuului huilun hempeä soitto.

Siinä huomasi hänet Aaron aina valpas silmä, kun ukko palasi iltakierrokseltaan pihalle.

— Mitäs siinä töllistelet, mies? Haetko ruoan-apua?

— Niin, sitä pyytäisin . . . , ja yösijaa, vastasi kerjäläinen nöyrästi.

Mutta Aaro astui, nuo sanat kuultuaan, kohta lähemmäs pyytäjää. Tämän ääni oli näet hänestä kajahtanut omituisen tutulta. Tuokion hän tuijotti vierasta ihan vierestä, kumartui sitten katsomaan hatunreunan alle ja huudahti hämmästyneenä:

— Kapteeni!

— Majuril, oikaisi puhuteltu, jatkaen: — Mutta tuki nyt suusi, Aaro, pilaathan koko juonen!

— Miten, miksi . . . ?, yritti vanhus kyselemään, mutta vieras keskeytti hänet jyrkästi:

— Olen nyt kerjäläinen, ymmärrä se, ja sellaisena minua kohtele!

Vähältä olikin vanha talonrenki ollut pilata ryysypukuisen isäntänsä juonen. Sillä keittiötuvan rappusille oli samassa astunut pyyleähkö rouva, joka sieltä takapihalle huutaen kysyi:

— Kuka siellä on, Aaro?

— Kerjäläinen. Ajanko hänet matkoihinsa, kun vieraita on talossa?

— Annetaan hänelle kuitenkin ruokaa. Tuo hänet tänne keittiöön syömään.

Samassa rouva jo pyörähti kynnykseltä sisään ottamatta sen tarkempaa selkoa anelijasta, jommoisia taas näihin aikoihin kulki kylillä paljon. Mutta vieras nykäisi Aaron mukaansa talon takai-

seen katveeseen, istahti siellä häntä vastapäätä ojan reunalle ja virkkoi:

— No, nyt puhutaan!

Mutta Aaron oli vielä vaikea päästä äkkihämmästyksestään ja hän kyseli uudelleen:

— Miksi palaatte tuollaisessa asussa, Esa-herra, miksi ontuen ja ilveellä...?

— Asuni on kyllä osaltaan oikea, vastasi Esa hiukan surumielisesti. — Raajani on todella rampa ja ruumiini on raunioitunut, siinä ei ole mitään ilvettä. Enpä olisi uskonut sinunkaan minua noin heti tuntevan.

— Äänestä tunsin. Mutta miksette laittaneet tänne edeltäkäsän sanaa, olisimme hakeneet veneellä...?

— Siksi, että tahdoin tulla näin ja katsoa itse, vastasi Esa, iskien nyt kiihtyvän katseen vanhaan palvelijaansa. — Aaro, sano minulle suoraan ja rehellisesti: mitä tänne kuuluu?

Vanhus loi silmänsä alas, hän jo rupesi ymmärtämään isäntänsä tarkoituksen ja juonen. Mutta hän ei ollut sitä vielä ymmärtävinään ja vastasi vallan ylimalkaisesti:

— Mitäs tänne... , hyvin vain ovat täällä talon asiat.

— Ei, Aaro, en nyt kysy niitä, kielteli Esa. — Puhutaan suoraan; minä tahdon tietää totuuden kodistani ja perheestäni...

Ja kun vanhus vieläkin vaikenä, jatkoi hän:

— Tiedän jo yhtä ja toista, kuulin huhuja Pähkinälinnaan asti ja enemmän vielä olen kuullut

matkani varrella. Täällä on poissaollessani vietetty iloista elämää — sitä en moiti. Mutta on kerrottu jonkun naapuriherran täällä hienostelleen rouvaani ja saaneen häneltä suosiota osakseen . . . , kerrottu Karmalan emännän jo hänelle antautuneenkin . . . , taikka olevan valmiina siihen. Se huhu on minua kiduttanut, ymmärrät sen, tahdon senvuoksi nyt tietää täyden totuuden, Aaro!

Ja kun vanhus vieläkin pysyi ääneti, puhui Eša hänelle taivuttavasti ja samalla ikäänkuin rauhoittaen:

— Jos pahimmassa on perää, jatkan vielä tänä yönä vaellustani maailmalle . . . , en kosta vaimoleni, en muille, en edes ilmaise itseäni, — eihän siitä olisi enää mitään hyötyä! Sano, miten ovat asiat?

Vielä hetken pyöritti Aaro sanoja kielellään ja vastasi sitten verkalleen:

— Herra, teidät on täällä luultu kuolleeksi jo monta aikaa sitten. Siitä on saapunut tänne useita tietoja; on kerrottu teidän haavoittuneen ja sitten sortuneen ruttoon jossakin kaukana Inkerinmaalla.

— Senkin huhun olen kuullut, eikä se kuolemani todella kaukana ollutkaan, myönsi Eša. — Vaimoni on niinollen luullut itsensä leskeksi, ja kaikki, mitä on kerrottu, on siis totta, — niinkö?

— Totta on paljon, pahinta en usko, puhui vanhus hiljalleen. Mutta Eša oli malttamaton:

— En kysy uskoasi, vaan kerro mitä tiedät, Aaro, kerro pian!

Keväinen ilta oli jo käynyt pimeäksi, mutta

Esa vilkuili silti usein pihaan päin levotonna, huomaisiko heidät sieltä joku. Ja kiirehtiäkseen Aaroa autteli hän tätä taipaleelle:

— Täällä on siis paljon huviteltu?

— Niin, muuatta vuotta lähtönne jälkeen ruvettiin täällä vallasväen kesken pitämään iloisia kestejä. Vieraita tuli usein tänne, armollinen rouva oli usein kutsuissa.

— Se on luonnollista. Jatka!

— Oinaalaan saapui samoihin aikoihin joku sukulaismies..., ryyppykaveri kai majurille, veljenpojaksi sitä on sanottu...

— Onko hänellä aateliskilpeä vai virkamieskö hän on, pisti Esa uteliaana väliin.

— En tiedä, samaa nimeä hän käyttää kuin majuri, mutta epäilen hänen aateliuttaan. Eikö lie vain ylioppilas, — ainakin hän oli täältä muutama vuoden välillä poissa, Turussa...

— Ja tämä lukumies rupesi nyt käymään Karmalassa?, kyseli Esa jännittyneenä.

— Niin rupesi, ensin majurin ja muiden vierasten kanssa, sitten yksinkin, tunnusti Aaro harvukseen. — Ilkeäähän se minusta oli nähdä..., rouva otti hänet sangen tuttavallisesti vastaan... Mutta ei siitä vielä olisi juoruiksi paljonkaan riittänyt...

— Entä sitten?

— Sitten ruvettiin täällä yleisesti puhumaan kapteenin kuolemasta, — se oli kai viime syys-talvella...

— Niin, siitä oli puhuttu silloin Viipurissakin,

kun Pähkinälinnaan pantiin uusi päällikkö. Ja sitä Oinaalan sukulaista rupesivat silloin Karmalan tilat himoittamaan, niinkö, Aaro?

— Lienevätkö nekin häntä vetäneet, entistä useammin hän ainakin tänne ajoi, ja vei täältä rouvan huviretkille. Ja sitä menoa on sitten jatkunut, — täällä on vieraita tänäänkin . . .

— Niin kuuluu olevan, totesi Esa, sillä huilun soitto kajahti sinne ojanpartaalle asti. — Ja se Oinaalan nuori herra on taas mukana?

— En ole häntä nähnyt tänään, mutta tietysti se täällä nytkin on.

— Se meno minun nyt on itseni nähtävä, mutta salaa, kenenkään huomaamatta, virkkoi Esa päätävästi, nousten palatakseen taloon. Mutta Aaro pidätti häntä vielä tuokion, nousi sitten hänkin ojan partaalta ja puhui kuin sydämen pakosta:

— Sellaistahan se on ollut, ja rumiakin juoruja on täällä kulkenut, sen tiedän, mutta rumimmat niistä varmaankaan eivät ole tosia. Rouva on huviretkistään huolimatta täällä toimeliaasti ja uskollisesti hoitanut taloa poissaolevalle isännälle, sen uskon . . . Mutta miten olisi käynyt, jos sanomat kuolemastanne olisivat toteutuneet, sitä en tiedä . . .

— Kiitos uskostasi, Aaro, otan nyt itse asioista selon, vastasi Esa, ontuen jo pihaan päin. Mutta ennenkuin sinne tultiin, kääntyi hän vielä Aarolle kuiskaamaan: — Vie minut nyt tupaan, mutta älä tunne minua, äläkä paluustani kenellekään hiisku!

Keittiöpiiat katsoivat vähän nyrpeinä, kun Aaro

toi siihen heille muiden kiireiden lisäksi vielä kerjäläisen ruokittavaksi. Mutta tämä painui ääneti ja nöyränä pirtin pimeimpään soppeen odottamaan luvattua ravintoaan.

Pahkakuppi edessään istui pian Karmalan isäntä oman tupansa ovinurkassa sillaikaa kuin talon sisähuoneissa pidettiin kestejä ja karkeloita. Siinä hän söi hiljaa ja hitaasti, pää kumarassa kupin yli, mutta silmänsä hän silti piti valppaasti auki ja korvansa myös. Moneen kertaan juoksivat talon lapset, hänen omat rakkaimpansa, juhlapukimissaan siitä hänen ohitseensa nauraen ja ilkamoiden, ja hänellä oli vastustamaton halu tempaista se vanhin poika, nyt jo aika jässäkäksi kasvanut Tuomas, polvelleen... Mutta ei, hän oli lujasti päättänyt hillitä itsensä. — Kerran pistäysi emäntä itsekin taas keittiöön antamaan ohjeitaan palvelijoille, ja nyt näki Eäsa hänetkin pimennostaan tarkemmin: Se hento, kalpea nainen, jonka hän kolme vuotta sitten oli jättänyt emännäksi Karmalaan, se oli nyt käynyt täytelääksi, suoraselkäiseksi rouvaksi, jonka kasvoilta ei punaakaan puuttunut, ainakaan tuolta tanssituvasta tullessaan... Hän oli ilmeisesti myös käynyt itsetietoiseksi ja arvovaltaiseksi armoksi, joka varmalla äänellä jakeli piioille käskyjään...

Taas hetken kuluttua sieltä sisältä kajahti uusi soitto, siellä tanssittiin nyt pitkää katrillia. Johonkin sen vuoroon kuului, että tanssivat parit samosivat peräkkäin sirossa marssissa talon huoneiden läpi — niin tulivat lopulta keittiötupaankin, jossa

Esakin siten sai nähdä koko komeuden. Vanhoja tuttuja oli joukossa, mutta oli outojakin vieraita, — tuossa siis talutti talon rouvaa kädestä keikistellen se uusi suosikki . . . Nuori mies se oli, sileänaamainen, samettitakkinen keikari. Esalla syyhytti kovasti hyppysiä siitä, imelä hymy huulillaan, sipsuttaessa vieraan ohi. Mutta Esa muisti päätöksensä pysyä alallaan, tapahtuipa mitä tahansa. Hän nieleskeli palaa hitaasti ja työläänlaisesti ja katseli hiljaa kuin hiiri pimeästä nurkastaan tuota sisähuoneisiin taas häipyvää komeutta.

Mutta keittiön piijat tirskahtivat vallasväen poistuttua ja kuiskailivat toisilleen:

— Tuostako syöttiläestä se siis tulee Karmalaan uusi isäntä?

— Niinhän se siinä kaula kenossa talon rouvaa talutteli, kuin jo isäntä olisi . . .

— Puhukaa siitä sievästi, hän ehkä jo pian täällä teille palkan maksaa . . .!

Esan sisua se puhe karmasi ja hän puristi salaa nyrkkiään. Palvelusväenkin erikoishuomio oli siis jo kiintynyt tähän samaan vieraaseen . . ., piijat eivät ilmeisesti olleet hänelle aivan suopeita, mutta he ennustivat tapausten menoa. Odottakoot . . .! Esan sisu kuohahteli. Mutta yhä hän vain kuunteli ääneti ja liikahtamatta palkkapiikain puheita, eikä häntä toki kukaan käsenyt poiskaan tuvasta, vaikka ilta jo kävi myöhäksi ja kestitkin nähtävästi lähenivät loppuaan. Tuli sai vähitellen sammua piisissä ja ruokia ja juomia ruvettiin jo kantamaan pitohuoneista keittiöön ja kellariin.

Juuri tätä tai tällaista tilaisuutta oli Esa kärsineessä mielessään kauan kuvitellut, sitä odottanut ja valmistellut, jopa aina siitä asti, kun hän talvella lopultakin oli ruvennut toipumaan pitkästä taudistaan ja ymmärsi pääsevänsä sittenkin palaamaan kotiinsa. Hän oli silloin ensiksi aikonut kirjoittaa rouvalleen ja ilmaista paluunsa, mutta sen aikeensa hän pian purki. Ei, tuntemattomana tahtoi hän tulla Karmalaan ja nähdä, millaista siellä todella on. Vihdoin vuoteelta pystyyn päästyään pyysi hän, raajarikoksi ammuttuna, eroa upseerintoimestaan, ja hän saikin sen Krusen välityksellä pian, sekä sen ohella majurin arvon. Ja silloin rupesi hän innolla hankkiutumaan Pähkinälinnasta kotimatalle.

Sota Venäjää vastaan oli näihin aikoihin, kevättalvella 1658, päättymäisillään taikka asiallisesti jo päättynytkin. Rauhasta oli näet ruvettu neuvottelemaan, ja vaikka näitä neuvotteluja yhä jatkui lopulle vuotta, oli molemmin puolin rajaa kuitenkin jo asetettu — pikkukahakoita lukuunottamatta — lepoasentoon. Esa olisi näihin aikoihin joka tapauksessa jättänyt sota-toimet, jotka koko tässä Kaarlo Kustaan sodassa eivät olleet hänelle olleetkaan menestyksellisiä, — nyt saattoi hän rauhan mukana palata kotimaahansa.

Se hänen paluumatkinsa oli ollut hidasta ja hankalaa. Rikkiammuttu lonkkaluu teki hänelle ratsastaessa kiusaa, ja hän oli muutenkin raihnas tautinsa jälkeen. Esalla ei ollut enää mukanaan

kuin toinen rakuunoistaan, joka oli häntä uskollisesti seurannut kaikissa hänen vaiheissaan, — toinen oli kaatunut eräässä Inkerin kahakassa, eikä Eäsa ollut hänen tilalleen uutta pestannut. Sen yhden miehen avulla teki hän siis nyt, kuormahevonen kolmantena, verkkaista taivalta Inkeristä Viipuriin ja sieltä edelleen Sisä-Suomeen, usein pysähtyen lepäämään ja lepopaikoissa kyselemään kotipuolensa oloja. Mutta kotipitäjäänsä hän oli sentään näinkin vähitellen saapunut ja eilen yöpynyt Hukanlahdelle.

Sieltä oli maitse kuljettava pitkä mutka Karmalan rannalle, ja Eäsa lähetti senvuoksi rakuunansa hevosten kanssa kiertämään lahtea. Itse hän, syyttäen vaivautunutta lonkkaansa, sanoi ottavansa soutajan kotiin. Mutta rakuunan lähdettyä hankki Eäsa majatalosta itselleen mekon ja repun ja hatunreuhkan ja soudatti itsensä lahden yli, ei perille Karmalaan asti. Vastarannan lepikossa muutti hän hahmonsa kerjäläiseksi, sulloi ase-takkinsa ja sulkahattunsa reppuun ja lähti niin, mieron sauva kädessään, kävelemään Mustanahon ylänkörinteelle.

Juuri tämän juonen hän oli kauan sitten ja tarkasti mielessään suunnitellut, ja hän toteuttikin sen nyt hetkeksikään vaihto-osastaan horjahtamatta. Hän seurasi tuvasta pitojen menoa ja odotti niiden päättymistä.

Jo rupesivatkin vieraat vihdoin lähtemään. Toiset olivat tulleet veneillä, toiset ratsain, ja perhekunta toisensa perästä poistui nyt samalla

pelillä talon rouvaa hyvästeltyään. Silloin hiipi kerjäläinenkin keittiötuvasta reppuineen ulos katselemaan pimeältä pihalta vieraitten lähtöä. Viimeiseksi näkyi keskitupaan todella jättäytyneen se Oinaalan sileänaamainen nuoriherra, jolle kyllä hänellekin jo oli hevonen tuotu satuloina rap-pusten eteen, mutta joka vielä kuului siellä tuvassa tarinoivan talon rouvan kanssa. Esa seisoi pimeällä pihalla jäntereet jännittyneinä, henkeään pidätellen... Vieras tuntui siellä sisällä puhuvan jotakin painostavalla, miltei käskevällä äänellä, puhuvan kuin äkäisenä... Ulko-ovi oli poistuneitten jäliltä vielä raollaan eikä Esa arkaillut hiipiessään lähemmäs kuuntelemaan.

— Meidän täytyy lopultakin, Otteliana, päästä ratkaisuun, kuului herrasmies vaativasti lausuvan.
— Näin ei voi pitempään jatkua, juorut kasvavat, asema käy sinullekin kestävämmäksi.

— Niin käy, mutta mitä tehdä, kuului rouva melkein valittavasti vastaavan. — Mitään varmoja, virallisia tietojahan ei ole saapunut...

— Mitä niistä, eihän ole epäilystäkään siitä, että miehesi on kuollut! Onhan siitä ollut täällä tietoja jo yli puolen vuoden ajan, eikä häneltä ole tullut mitään elonmerkkejä, — onhan asia selvä! Sen varmempia tietoja ei luultavasti koskaan tule. — Näin puhui kosija siellä intohimoisesti, yhä jatkaen: — Me vain uhraamme suotta tässä aikamme ja nuoruutemme, kidutamme itseämme, ja sinä tarvitset kuitenkin jo välttämättä apua talon

hoidossa... Sano edes jokin määräaika, jolloin sallit minun ryhtyä toimiin päästäksemme yhteen!

— Kuinka sen ajan saattaisin määrätä, huokaili rouva. — Emmehän voisikaan mennä yhteen, ennenkuin leskeyteni on virallisesti todettu.

— Lainlukijan avulla toimitan sen asian valmiiksi muutamissa viikoissa, vakuutti kiusaaja. — Pari todistajaa vain, jotka kertovat kapteenin sortuneen ruttoon Inkerissä, sillä se juttu on selvä! Sinä vain suotta arkaillet. Miksi, Otteliana? Etkö tahdo minua isännäksi Karmalaan?

Rouvan ääni kävi nyt tuskaiseksi: — Tahdon ennenkaikkea varmuuden siitä, onko mieheni hengissä vaiko kuollut. Sitä ennen en saa sieluuni rauhaa, — koska tahansahan voisin nähdä hänen palaavan! Jos on pientäkään mahdollisuutta, että hän vielä elää, jatkan täällä hänelle uskollisena yksinäistä elämistäni vaikka kuolinpäiväni saakka.

Rouvan sanat, joissa keskustelun alussa oli ollut pehmeää, ikäänkuin epävarmaa sointua, kävivät vieraan häntä tiukatessa yhä terävämmiksi. Läähättävin keuhkoin, kiukun ja toivon rinnassaan risteillessä, kuunteli Esa ulkoa tuota väliin kiihtyvää, väliin katkeilevaa keskustelua. Mutta rouvan viimeisten sanojen jälkeen peräytyi hän nopeasti kauemmas pihan pimentoon. Siellä hän riuhtaisi sarkamekon yltään, tempasi repusta töyh-töhättänsä, levättinsä ja miekkavyönsä, joihin hän kiireesti pukeutui, ja palasi nyt hienona aatelis-upseerina takaisin ovelle.

Keskustelu tuntui siellä sisällä sillävälän taas kiihtyneen. Nuorella rouvalla oli nyt ilmeisesti itkua kurkussaan, kun hän hoki:

— Eji, minä en voi suostua, en voi pettää miestäni . . . , hän saattaa vielä palata . . .

— Mutta häntähän ei enää ole, vastasi kiihtynyt mies. — Et vain tahdo uskoa minua: hän on kuollut!

— Hän elää!

Nämä sanat kajahtivat tupaan auki tempaistulta ovelta. Eşa oli mielestään jo kuullut tarpeeksi, oli jo saanut vastauksen rintaansa raadelleisiin kysymyksiin, ja hän seiso siinä nyt keskustelijain edessä valaistussa tuvassa, seiso kalpeana ja kiihtuneena, mutta palavin silmin ja päättäväisin elein. Seuraavassa tuokiossa ryntäsi hän avoimin sylin vaimoan kohti, joka ensin Ešan nähdessään oli säikähtyneenä peräytynyt, ikäänkuin yöstä tulevaa aavetta pakoon, mutta sitten kuin lumeista vapautuneena rentonaan heittäytyi miehensä ojennettuihin käsivarsiin.

Hetken he siinä seisoivat toisiaan syleillen, koko ympäristön ja kaiken maailman kadotessa heidän tajunnastaan. Ei ollut Eşa koskaan, vaikka oli tautivuoteellaan luonut niin monia mielikuvia kotiinpaluustaan, voinut kuvitella tapaamistaan vaimonsa kanssa näin lämpöiseksi ja välittömäksi, ei varsinkaan noita viimeaikaisia, kotiolojaan koskevia huhuja kuultuaan ja niitä mielessään haudottuaan. Nyt se kidutus oli kuin siivellä pyyhkäisten haihtunut. Ja nyt hän mielestään täysin ymmärsi

vaimoraukkansakin, joka, yksinäisen ikävää kauan kärsittyään, oli koettanut tappaa kaihonsa kuvitteluilla ja huvitteluilla, mutta sittenkin oli pysynyt hänelle uskollisena. Rouvan hervoton heittäytyminen hänen syliinsä oli Eßasta hyvän ja puhtaan omantunnon todistus, — enempää ei hän tarvinnut antaakseen anteeksi kaikki . . ., omat kärsimysensäkin.

Kotvan he siinä ääneti seisoivat, sydänten vielä saamatta sanoihin tunteitaan.

Mutta sillävälin oli Oinaalan nuori herra, joka huomasi olevansa liikaa tuossa odottamattomassa perhekohtauksessa, hiipinyt tuvasta ulos ja kiireellä lähtenyt ratsastamaan pois Karmalasta, — kerrottiin jo seuraavana päivänä hänen lähteneen pois koko Sysikorvestakin. Häntä eivät kuitenkaan Karmalan isäntäväet, jotka olivat istahtaneet vierekkäin uunipenkille, nyt ehtineet muistamaan, sillä heillä oli, sikäli kuin he sulivat tarinoimaan, niin ylen paljon toisilleen selvitettävää. Herkät, hämmästyneet kysymykset tulvahtivat hajanaisina ja toisistaan riippumatta heidän huuliltaan.

— Sinä istuit siis koko illan täällä kotona keittituvassa . . ., kyyhötit nurkassa kerjäläisenä . . ., ja katselit meidän karkeloamme, huudahti rouva kesken kaiken hämillään ja häpeissään.

— Sainhan siellä sentään kupillisen rokkaa-kin . . ., nälkä minun olikin . . ., siitä auliudesta olen sinulle iäti kiitollinen, vastasi Eßa, jonka silmissä veitikka nyt valtoinaan ilakoi.

— Oj, epäilyksesi mahtoi olla kovin syvä, kun

jalan läksit, rampa raukka, ontumaan tänne omaan taloosi minua vakoilemaan.

— Olisin ontunut pitempäänkin, päästäkseni tähän varmuuteen...

Ja taas lennähtivät tarinat Ešan tautivuoteelle ja Karmalan toukotöihin. Mutta pitkään eivät avio-puolisot siinä saaneet, vaikka vielä olikin yö, kertoa toisilleen kestetyistä vaiheistaan eikä antaa toisilleen ensiselityksiään. Sillä pihalta rupesi kuulumaan kavionkapsetta ja väitteleviä ääniä, ja ennen pitkää työntyi Karmalan tallirenki, joka oli nähnyt tuvassa vielä valvottavan, sisään, kertoen rouvalle äärimmilleen hämmästyneenä:

— Tänne on saapunut kapteeni-vainajan rakuuna kolmin hevosin, ja hän väittää kivenkovaan kapteenin itsensä jo edeltä palanneen tänne kotiin...

Esa nousi silloin penkiltä, uuninkatveesta, ja virkkoi reippaasti rengilleen:

— Niinhän olenkin palannut, — terve Tapiani...! Mitä luimistelet, tässähän olen, enkä ole vainaja...

Renkipahainen oli aivan tuupertua selälleen nähdessään kuolleeksi kerrotun isäntänsä äkkiä siinä edessään. Eikä hän tervehdysten jälkeenkään heti päässyt ällistyksestään selviämään..., hän piteli kiinni pihtipielestä, niin aavemainen oli hänestä koko tämä kohta.

Siihen tuli nyt pihaliikkeen herättämiä talon piikojakin, jotka ensi töikseen ristivät kätensä, sillä yhtä aavemaista se isäntävainajan äkki-

ilmestyminen oli heistäkin. Ja muusta talon väestä, joka ennen pitkää oli jalkeilla palannutta talon herraa riemulla tervehtiäkseen. Mutta Esa ei nyt siinä ruvennut pitempiin selityksiin, hän vain rauhoitti ovipieleen yhä nojaavaa tallimestä, kehoittaen häntä hakemaan rakuunan hevosille kauroja ja kertoen kaikkien kuullen:

— Palasin edeltä, teidän jo nukkuessa.

Siihen köpitti nyt vanha Aarokin, ja häneen viitaten Esa jatkoi: — Aaro yksin tiesi minun paluustani, etkö tiennytkin...?

— Tiesinhän minä..., sopersi vanhus, joka yökauden oli loitompaa takapihalta jännittyneenä seurannut tapausten menoa ja iloinnut niiden kehittymisestä.

Vieläkin hämmästyneinä katselivat talonväet vuoroin Aaroa, jonka äänessä nyt oli niin oudon lämmin sointu, vuoroin isäntää, jonka kalpeilta kasvoilta kuvastui peittämätön onni ja riemu. Mutta Esa jatkoi:

— Aarohan se minulle täällä jo heti ilmoitti, että hyvinpäin ovat asiat Karmalassa. Siitä olen iloinen. Uskollisesti olette täällä kaikki taloani hoitaneet...

Hän tarttui rouvansa käsivarteeseen, ja yhdessä he astuivat tuvasta pihalle, tervehtimään niitä toisia-kin talon miehiä ja naisia, jotka siellä ihmetellen mutta iloisina jo tarinoittivat kuormaansa purkavaa rakuunaa. Keväinen aamu oli ruvennut valkenemaan, ja sen sarastus oli niin korea, että kotiin palanneen isännän ihan kesken kaiken täy-

tyi pysähtyä ihastuneena pihalleen katsomaan, miten voimakkaasti siellä lahden takana itäinen taivas rusoiitti. Ja kuuntelemaan, kuinka pikkulinnut rantavesakossa virittivät aamuliverryksiään.

SANTERI IVALON

historiallisia romaaneja

Juho Vesainen. 6:s painos. Sid. 25:—, (Koululaiskirjasto I. Sid. 15:—.)

»Ivalolle täytyy olla kiitollinen siitä, että hän on kirjoittanut ensimmäisen varsinaisen suomenkielisen historiallisen romaanin ja suorittanut sen työn niin ansiokkaalla tavalla kuin hän on sen tehnyt.» (Kaiku.)

Erämaan taistelu. 4:s painos. 24:—, kangaskans. 32:—.

»Me näemme tässä teoksessa toteutuneen klassillisen kansan-elämän kuvauksen, jota me ymmärrämme ja josta meidän on pidettävä kiinni.» (Hels. San:ssa Eino Leino.) — »Kaikkein parhaimpia historiallisia romaaneja, mitä meillä milloinkaan on kirjoitettu.» Uusi Aura.)

Viipurin pamaus. 6:s painos. 24:—, sid. 38:—.

»Sellaiset kirjat olisivat aarre mille kansalle hyvänsä.» (Uusi Aura.) — »Nyt vasta nousee suomalainen kansallishistoriallinen romaani oikeasta maaperästä.» (Ilkassa Santeri Alkio.)

Pietari Särkilahti. 2 painos. 24:—, sid. 32:—.

»Se on sanan todellisessa merkityksessä hyvä kirja — asetettava kansalliskirjallisuutemme parhaimpien joukkoon.» (Turun Sanomat.)

Erämaan nuijamiehet. 35:—, sid. 50:—.

»Tuntuu aivan siltä kuin nuijasodan raskaiden aikojen väestö ilmielävänä ja niin sanomattoman luonnollisena ja totuudenmukaisena astuisi eteemme. Tällainen teos on mitä suurimmassa määrässä omiaan oikealla tavalla tutustuttamaan meitä Suomen menneisyyteen.» (A:lehdessä tri O. A. Kallio.)

Kirveskansan tulo. 2 painos. 15:—, sid. 25:—.

»Vakavasti suoritettuun työhön tutustuu mielellään ja siitä nauttii, tuntiessaan sen mestarin kädestä lähteneeksi.» (Keski-Pohjanmaa.)

Menneen ajan kuvia. Historiallisten kertomusten yhteispainos. 30:—, sid. 45:—.

»Menneen ajan kuvia» on kaunis ja täysipitoinen kirja, jolle soisi mitä laajimman menekin. Se on lämmittävä ja innostava kirja, puhdashenkinen ja jaloatteinen.» (Erkki Kivijärvi Hels. Sanomissa.)

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ.

Hinta 38 mk.

Suom. kaunok. 1.

Ivalo

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 101 9683

+

